

**STRATEGIA ROZWOJU TURYSTYKI
POWIATU GRYFIŃSKIEGO
DO ROKU 2020**

GRYFINO 2015

SPIS TREŚCI

I. WPROWADZENIE

1. Podstawy informacyjne
2. Tryb prac nad strategią i metodyka badań
3. Założenia do strategii – cel, zadania i zakres

II. INWENTARYZACJA POTENCJAŁU TURYSTYCZNEGO POWIATU GRYFIŃSKIEGO

1. Zasoby przyrodnicze i krajobrazowe
2. Zasoby historyczno-kulturowe
3. Pamiątki historyczne
4. Zasoby dziedzictwa kulinarnego oraz inne przejawy życia kulturalnego
5. Baza turystyczna
6. Szlaki turystyczne
7. Zestawienie tabelaryczne inwentaryzacji
8. Potencjał przyrodniczo-krajobrazowy
9. Potencjał historyczno-kulturowy
10. Potencjał turystyki kulinarnej i imprezy kulturalne
11. Zagospodarowanie turystyczne
12. Struktura społeczna
13. Uwarunkowania gospodarcze
14. Ruch turystyczny
15. Uwarunkowania klimatyczne

III. ANALIZA FUNKCJONOWANIA RYNKU TURYSTYCZNEGO W POWIECIE GRYFIŃSKIM

1. Analiza potencjału instytucjonalnego

2. Badanie międzysektorowe oceny stanu oraz możliwości rozwoju turystyki
3. Analiza SWOT potencjału turystycznego powiatu gryfińskiego
4. Poprawa konkurencyjności turystycznej powiatu gryfińskiego

IV. OKREŚLENIE MISJI, WIZJI, OSI PRIORYTETOWYCH I CELÓW

1. Misja
2. Wizja
3. Osie priorytetowe, cele strategiczne i operacyjne

V. PLAN ROZWOJU TURYSTYKI

1. Oś priorytetowa I – „CZŁOWIEK”. Cel strategiczny – Integracja środowisk w procesie rozwoju i promocji zintegrowanej marki turystycznej powiatu
2. Oś priorytetowa 2 – „PRZESTRZEŃ”. Cel strategiczny – Integracja środowisk w procesie tworzenia zintegrowanej sieci markowych produktów turystycznych powiatu gryfińskiego
3. Miejsce i rola powiatu w działaniach w obszarze turystyki
4. Analiza źródeł finansowania działań związanych z rozwojem turystyki

VI. MONITORING WDRAŻANIA STRATEGII

VII. SPIS LITERATURY, ŹRÓDEŁ I RAPORTÓW Z BADAŃ

I. WPROWADZENIE

1. Podstawy informacyjne

Powiat gryfiński, z siedzibą w Gryfinie, ul. Sprzymierzonych 4, 74-100 Gryfino, zamówił przygotowanie autorskiego opracowania strategii rozwoju turystyki dla powiatu gryfińskiego do roku 2020 wraz z koncepcją rozwoju gryfińskiego klastra turystycznego. Wykonawcą zostało konsorcjum Uniwersytetu Szczecińskiego z siedzibą w Szczecinie przy al. Papieża Jana Pawła II 22A, 70-453 Szczecin oraz Stowarzyszenie „Człowiek, Nauka, Środowisko” z siedzibą w Szczecinie przy ul. A. Mickiewicza 18/414, 70-383 Szczecin. Do wykonania niniejszego zadania został powołany zespół projektowy pracowników Katedry Turystyki i Rekreacji Wydziału Nauk o Ziemi US. W składzie zespołu pod kierownictwem dr Tomasza Zalewskiego znalazły się następujące osoby; dr Tomasz Duda, dr Zbigniew Głębiński, dr Daniel Szostak, mgr Natalia Trocińska. Konsultacje historyczne zostały przeprowadzone z dr. Pawłem Migdalskim z Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych US a klimatyczne z prof. Czesławem Koźmińskim z Katedry Turystyki i Rekreacji Wydziału Nauk o Ziemi US.

2. Tryb prac nad strategią i metodyka badań

Metodykę prac nad niniejszym dokumentem strategicznym ustalono zgodnie ze stosowaną w wielu opracowaniach tego typu ścieżką postępowania, która objęła następujące etapy: identyfikację bazy informacyjnej, przeprowadzenie diagnozy i inwentaryzacji, ocenę potencjału turystycznego, w tym przeprowadzenie analizy SWOT, określenie wizji i misji turystyki w powiecie, określenie obszarów priorytetowych i celów strategicznych, wskazanie strategicznych produktów turystycznych, określenie kierunków działań rozwojowych i promocyjnych, opracowanie instytucjonalnego systemu wdrażania i monitoringu strategii oraz przegląd dostępnych źródeł finansowania.

Niniejsza strategia powstała w wyniku przeprowadzenia badań potencjału turystycznego powiatu gryfińskiego oraz wszystkich gmin wchodzących w jego skład za pomocą różnych metod i narzędzi badawczych. Analizie poddane zostały dane istniejące oraz uzyskane w toku postępowania badawczego, które miały zarówno charakter ilościowy, jak i jakościowy. W skład analizowanego materiału wchodziły materiały otrzymane od poszczególnych jednostek samorządowych (głównie lokalne strategie działania oraz inne dokumenty źródłowe). Kolejnym źródłem danych były publikacje Głównego Urzędu Statystycznego (statystyka publiczna, zwłaszcza z zakresu charakterystyki społeczno-gospodarczej badanego obszaru oraz cech ilościowych i jakościowych ruchu turystycznego). Zakres czasowy analizowanych dokumentów obejmował ostatnie lata poprzedzające opracowywaną strategię rozwoju turystyki. Przeprowadzono wizje lokalne, wywiady oraz analizę otrzymanych materiałów źródłowych.

Na potrzeby niniejszej strategii wykonana została szczegółowa inwentaryzacja potencjału turystycznego gmin wchodzących w skład powiatu gryfińskiego. W procesie inwentaryzacji dokonano szczegółowej identyfikacji najważniejszych elementów potencjału turystycznego: walorów przyrodniczych i antropogenicznych, infrastruktury turystycznej oraz uwarunkowań natury funkcjonalnej: struktury społecznej oraz aspektów ekonomicznych. Dokonano również analizy zróżnicowania przestrzennego ruchu turystycznego na terenie powiatu oraz jego zmienności w skali roku. W tym celu wykorzystano dostępne dane GUS oraz informacje zebrane w terenie.

Identyfikacja i ocena potencjału turystycznego oraz analiza istniejącego zróżnicowania ruchu turystycznego były przesłankami do opracowania dostosowanych do lokalnych uwarunkowań propozycji produktów turystycznych dla badanego obszaru. Do przeprowadzenia szczegółowej inwentaryzacji zastosowano metody opisu oraz analizy statystycznej z wykorzystaniem zestawień tabelarycznych i analitycznych oraz syntetycznych opracowań kartograficznych.

Kolejnym źródłem informacji były zogniskowane wywiady grupowe, w których został oceniony rozwój sektora turystycznego w powiecie. Badanie to przeprowadzone zostało przez moderatora na podstawie wcześniej stworzonego scenariusza. Uzyskane w ten sposób dane cechują się tzw. reprezentatywnością typologiczną. Oznacza to, że wnioski wypracowane w oparciu o tę metodę można odnosić do opinii wszystkich osób zaangażowanych w rozwój turystyki w powiecie. Inną metodą badawczą zastosowaną w związku z analizą potencjału turystycznego były bezpośrednie wywiady ankietowe skierowane do wszystkich jednostek samorządu terytorialnego na terenie powiatu.

Przy opracowywaniu analizy SWOT zastosowano metodę ekspercką. Na potrzeby niniejszego opracowania posłużono się również metodą indukcji, polegająca na formułowaniu ocen i wniosków na podstawie szczegółowej analizy zjawisk. Dla potrzeb opracowania przeprowadzono zarówno analizę elementarną, jak i analizę przyczynową, a kolejnymi zastosowanymi metodami szczegółowymi były m.in. metody wnioskowania i metody prognozowania. Prowadząc pracę na opracowaniu strategii rozwoju turystyki powiatu gryfińskiego, zastosowano również metody budowania założeń strategicznych, a przede wszystkim metody aktywnego planowania oraz wspomnianą już wcześniej metodę analizy eksperckiej.

3. Założenia do strategii

Z analizy trendów rozwoju krajowej i światowej gospodarki turystycznej wynika, że atrakcyjność turystyczna obszarów jest wypadkową pewnych zasobów wejściowych, wynikających z potencjału przyrodniczego i kulturowego obszaru oraz odpowiedniego ich wzmocnienia, poprzez wartości dodane, takie jak: jakość świadczonych usług, sprawnie funkcjonujący system informacji turystycznej, otwartość mieszkańców regionu na potrzeby turystów, pozytywny wizerunek regionu czy wyróżniki miejsc. Wartości dodane są wytwarzane przez kształtujące i obsługujące ruch turystyczny kadry oraz bezpośrednio przez mieszkańców. Trendy te stały się fundamentem do skonstruowania baterii narzędzi badawczych, które pozwolą na szczegółową analizę zasobów, potencjałów oraz stanu funkcjonowania gospodarki turystycznej w

powiecie gryfińskim. Pogłębiona inwentaryzacja, badania dokumentów strategicznych oraz analiza wyników badań pozwolą na określenie wszystkich najistotniejszych osi priorytetowych, celów oraz działań kierunkowych.

II. INWENTARYZACJA ZASOBÓW TURYSTYCZNYCH POWIATU GRYFIŃSKIEGO

Powiat gryfiński o powierzchni 1869,1 km² jest największym powiatem na terenie województwa zachodniopomorskiego. Obejmuje tereny Równiny Weltyńskiej, Puszczy Bukowej, Doliny Dolnej Odry oraz zachodniej części Pojezierza Myśliborskiego, położone w najdalej na zachód wysuniętym regionie Polski, tzw. kolanie Odry. Powiat łączy w sobie zarówno cenne walory przyrodnicze, głównie w postaci unikalnych terenów Międzyodrza i aż czterech (spośród siedmiu w województwie) parków krajobrazowych, jak i bogactwo historyczne odzwierciedlające się w dużej liczbie obiektów zabytkowych. To na tym terenie działało w przeszłości kilka znaczących w Europie komandorii zakonnych, m.in. templariuszy, joannitów, cystersów i augustianów. To również kraina kamiennych (tzw. granitowych) kościołów z XIII i XIV wieku, niezwykle tajemnic związanych z legendarnym skarbem templariuszy oraz założeń dworskich dawnych rodów szlacheckich. Na tym obszarze toczyły się także walki podczas II wojny światowej. Olbrzymim potencjałem regionu jest dobrze zachowany polodowcowy krajobraz, niezwykle dzikie tereny Międzyodrza oraz unikatowe zbiorowiska florystyczne, niespotykane bądź rzadko występujące w innych regionach kraju.

W celu dalszej oceny waloryzacyjnej i dokonania analizy potencjału turystycznego powiatu, jak również ostatecznego stworzenia głównej misji strategii rozwoju turystyki na obszarze powiatu gryfińskiego, dokonano szczegółowej inwentaryzacji krajoznawczej zasobów, występujących na obszarze analizowanego regionu. Spisowi poddano wszelkiego rodzaju obiekty (zarówno przyrodnicze, jak i historyczno-kulturowe oraz infrastrukturalne i organizacyjne), które stanowią potencjał turystyczny powiatu. Podział zasobów, zastosowany w niniejszym opracowaniu, został dokonany na podstawie powszechnie przyjętych kryteriów zaproponowanych przez Zygmunta Kruczka, Artura Kurka i Marka Nowackiego (2012, *Krajoznawstwo. Teoria i metodyka*) oraz specjalnie dostosowanych do zasobów kulturowych kryteriów wprowadzonych przez Armina Mikosa von Rorscheidta (2012, *Turystyka kulturowa*), uzupełnionych przez Tomasza Dudę (2013, *Inwentaryzacja i waloryzacja zasobów na Pomorskiej Drodze Świętego Jakuba*). Zgodnie z przyjętymi przez ww. autorów zasadami, w celu uzyskania czytelnego obrazu potencjału, podzielono analizowane zasoby na rodzaje, grupy, podgrupy i typy. Należy do nich 6 podstawowych rodzajów zasobów (1. Przyrodnicze i krajo-
brazowe, 2. Historyczno-kulturowe, 3. Pamiątki historyczne, 4. Zasobu dziedzictwa kulinarnego i innych przejawów życia kulturalnego, 5. Baza turystyczna oraz 6. Szlaki turystyczne). Każdy z wymienionych rodzajów został jeszcze wewnątrznie podzielony na grupy i podgrupy, w ramach których wydzielono szczegółowe typy obiektów.

Szczegółowego spisu inwentaryzacyjnego dokonano na podstawie kilku wyjazdów terenowych, analizy bazy danych poszczególnych jednostek administracyjnych (gmin) oraz konsultacji merytorycznej ze specjalistami z dziedziny historii, geografii i przyrody. Zasoby uzupełniono również materiałami pochodzącymi z zasobów Zespołu Parków Krajobrazowych oraz Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska (m.in. pomniki przyrody i obszary Natura 2000).

1. Zasoby przyrodnicze i krajobrazowe

1.1. Zasoby przyrodnicze

1.1.1. Jeziora (powyżej 10 ha)

Gmina Banie

- Bańskie
- Długie
- Dłużec
- Dłużyna
- Mostowe
- Strzeleckie
- Swobnickie
- Święte
- Leśne
- Górne

Gmina Cedynia

- Orzechów (Racze)
- Czachów

Gmina Chojna

- Jeleńskie
- Ostrów
- Mętno
- Narost
- Kamienny Jaz

- Leśne
- Strzeszowskie
- Gmina Gryfino*
- Borzymskie
- Chwarstnickie (Lucin)
- Gierland
- Prusino Duże
- Sobieradz
- Steklno
- Trzemeszno
- Weltyńskie
- Wirowskie
- Zamkowe
- Gmina Mieszkowice*
- Kaczorze
- Łysogórskie
- Mieszkowickie
- Siegniew Duży
- Siegniew Mały
- Zielińskie
- Gmina Moryń*
- Morzycko
- Bielin
- Objezierze
- Klępicz Duży
- Klępicz Mały
- Mierno
- Kałuża

- Duże-But
- Stare Objezierze
- Witnickie

Gmina Stare Czarnowo

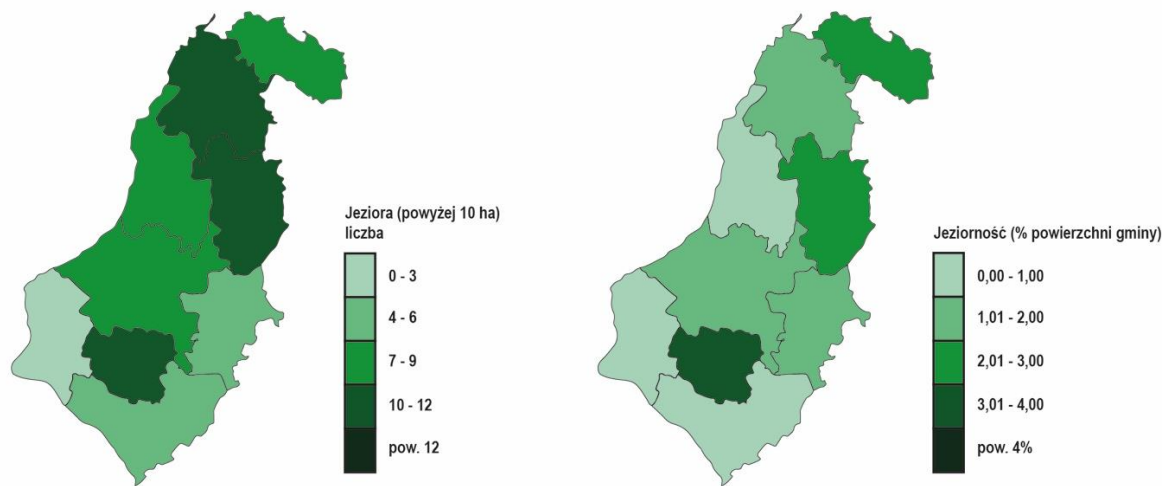
- Będgoszcz
- Binowskie
- Czarnowskie
- Glinna
- Płanno
- Piasecznik Wielki (Kizika)
- Zaborsko
- Żelewko

Gmina Trzczańsko-Zdrój

- Strzeszowskie
- Dobropolskie
- Miejskie (Trzczańskie, Trzygłowskie)
- Piaseczno Duże
- Klasztorne
- Chełm Dolny

Gmina Widuchowa

- Kłodowskie
- Kielbiczne
- Lipienko
- Lubicz
- Marzkowo
- Sumy (Okólno)
- Wilczkowo (Wielkie)

Ryc. 1. Jeziorność w gminach powiatu gryfińskiego

1.1.2. Obszary leśne (% powierzchni gminy)

Gmina Banie

- 26,7%

Gmina Cedynia

- 40,0%

Gmina Chojna

- 37,0%

Gmina Gryfino

- 25,0%

Gmina Mieszkowice

- 49,0%

Gmina Moryń

- 27,3%

Gmina Stare Czarnowo

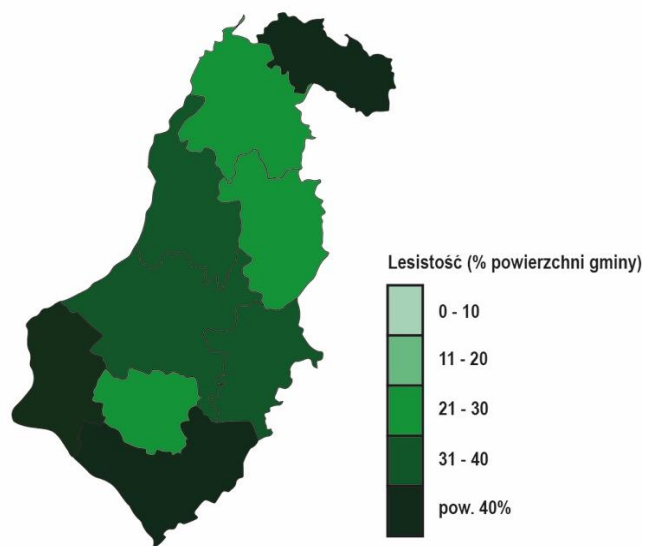
- 44,5%

Gmina Trzcieżsko-Zdrój

- 30,0%

Gmina Widuchowa

- 31,0%

Ryc. 2. Lesistość w gminach powiatu gryfińskiego

1.2. Obszary chronione

1.2.1. Parki krajobrazowe [3]

Gmina Cedynia

- Cedyński Park Krajobrazowy

Gmina Chojna

- Cedyński Park Krajobrazowy

Gmina Gryfino

- Park Krajobrazowy Dolina Dolnej Odry

- Szczeciński Park Krajobrazowy „Puszcza Bukowa”

Gmina Mieszkowice

- Cedyński Park Krajobrazowy

Gmina Moryń

- Cedyński Park Krajobrazowy

Gmina Stare Czarnowo

- Szczeciński Park Krajobrazowy „Puszcza Bukowa”

Gmina Trzcianko-Zdrój

- Cedyński Park Krajobrazowy

Gmina Widuchowa

- Park Krajobrazowy Dolina Dolnej Odry

- Cedyński Park Krajobrazowy

1.2.2. Rezerваты przyrody [14]

Gmina Cedynia

- Wrzosowiska Cedyńskie

- Rezerwat Bielinek

- Dolina Świergotki

- Olszyna źródliskowa pod Lubiechowem Dolnym

Gmina Chojna

- Dąbrowa Krzymowska

- Olszyny Ostrowskie
- Słoneczne Wzgórza
- Storczykowa skarpa
- Murawy kserotermiczne koło Nawodnej

Gmina Mieszkowice

- Jeziora Siegniewskie

Gmina Stare Czarnowo

- Źródłiskowa Buczyna
- Buczynowe Wąwozy
- Kołowskie Parowy
- Bukowe Zdroje
- Trawiasta Buczyna

1.2.3. Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe [12]

Gmina Cedynia

- Źródlika koło Cedyni
- Radostów

Gmina Chojna

- Jezioro Jeleńskie
- Czarna Woda

Gmina Mieszkowice

- Dolina Słubi

Gmina Moryń

- Dolina Słubi
- Morzycko

Gmina Trzcińsko-Zdrój

- Łęgi nad Jelenim Potokiem
- Jezioro Białęgi
- Jezioro Morskie Oko

- Rurzyca
- Welniankowy Mszar
- Czarnołęka

1.2.4. Użytki ekologiczne [24]

Gmina Cedynia

- Kostrzyneckie Rozlewisko
- użytki w Nadleśnictwie Chojna (7)

Gmina Chojna

- użytki w Nadleśnictwie Chojna (3)

Gmina Gryfino

- Dolina Storczykowa

Gmina Mieszkowice

- 6 użytków ekologicznych

Gmina Moryń

- 3 użytki ekologiczne

Gmina Trzcińsko-Zdrój

- 3 użytki ekologiczne

1.2.5. NATURA 2000 [13]

Gmina Banie

- Dziczy Las PLH320060
- Dolina Tywy PLH320050

Gmina Cedynia

- Ostoja Cedyńska PLB320017
- Dolna Odra PLH320037
- Dolina Dolnej Odry PLB320003

Gmina Chojna

- Ostoja Cedyńska PLB320017
- Dolna Odra PLH320037

- Dolina Dolnej Odry PLB320003
- Wzgórza Moryńskie
- Wzgórza Krzymowskie
- Ostoja Witnicko-Dębniańska PLB320015
- Dolina Tywy PLH320050

Gmina Gryfino

- Jeziora Weltyńskie PLB320018
- Wzgórza Bukowe PLH320020
- Dolna Odra PLH320037
- Dolina Dolnej Odry PLB320003
- Dolina Tywy PLH320050

Gmina Mieszkowice

- Dolna Odra PLH320037
- Dolina Dolnej Odry PLB320003
- Mieszkowicka Dąbrowa

Gmina Moryń

- Ostoja Cedyńska PLB320017
- Dolna Odra PLH320037
- Dolina Dolnej Odry PLB320003
- Wzgórza Moryńskie

Gmina Stare Czarnowo

- Wzgórza Bukowe PLH320020
- Jezioro Miedwie i okolice PLB320005
- Dolina Płoni i Jezioro Miedwie PLH320006

Gmina Trzczańsko-Zdrój

- Ostoja Witnicko-Dębniańska PLB320015
- Gogolice-Kosa PLH320037
- Dolina Tywy PLH320050

Gmina Widuchowa

- Dolna Odra PLH320037

- Dolina Dolnej Odry PLB320003

1.2.6. Geoparki [1]

Gmina Cedynia

- Geopark „Polodowcowa kraina nad Odrą”

Gmina Chojna

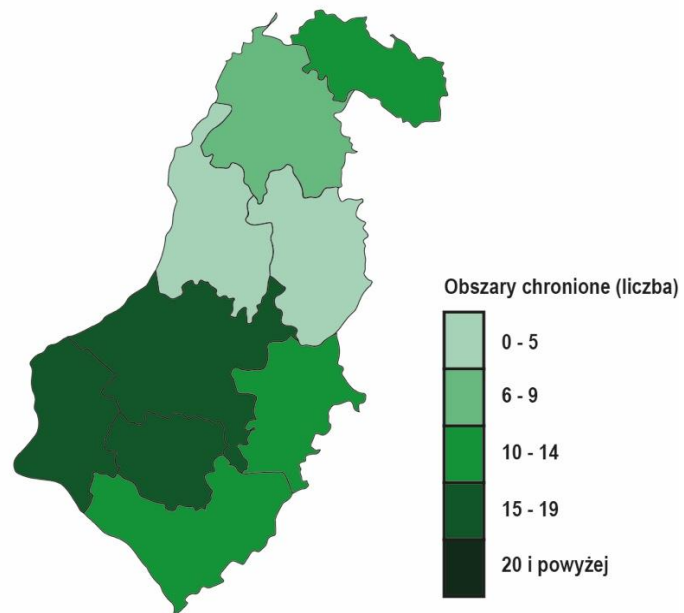
- Geopark „Polodowcowa kraina nad Odrą”

Gmina Moryń

- Geopark „Polodowcowa kraina nad Odrą”

Gmina Trzcieżsko-Zdrój

- Geopark „Polodowcowa kraina nad Odrą”

Ryc. 3. Liczba obiektów chronionych w gminach powiatu gryfińskiego

1.3. Parki i ogrody

1.3.1. Parki podworskie, inne [47]

Gmina Banie

- Babinek – park pałacowy
- Lubanowo – park dworski
- Rożnowo – park pałacowy
- Swobnica – park zamkowy

Gmina Cedynia

- Radostów – park krajobrazowy
- Czachów – park dworski
- Czelin – park dworski
- Lubiechów Górny – park dworski
- Orzechów – park dworski

Gmina Chojna

- Białęgi – park dworski
- Brwice – park dworski
- Krajnik Górny – park przypałacowy
- Krzymów – park dworski
- Kuropatniki – park pałacowy
- Mętno – park pałacowy
- Narost – park pałacowy
- Rurka – park wiejski
- Stoki – park dworski
- Zatoń Dolna – park krajobrazowy „Dolina Miłości”

Gmina Gryfino

- Chlebowo – park dworski
- Drzenin – park dworski
- Dębce – park dworski
- Wirówek – park dworski
- Wysoka Gryfińska – park dworski

Gmina Mieszkowice

- Goszków – park dworski
- Kłósów – park podworski
- Troszyn – park dworski
- Wierzchlas – park dworski
- Zielin – park dworski

Gmina Moryń

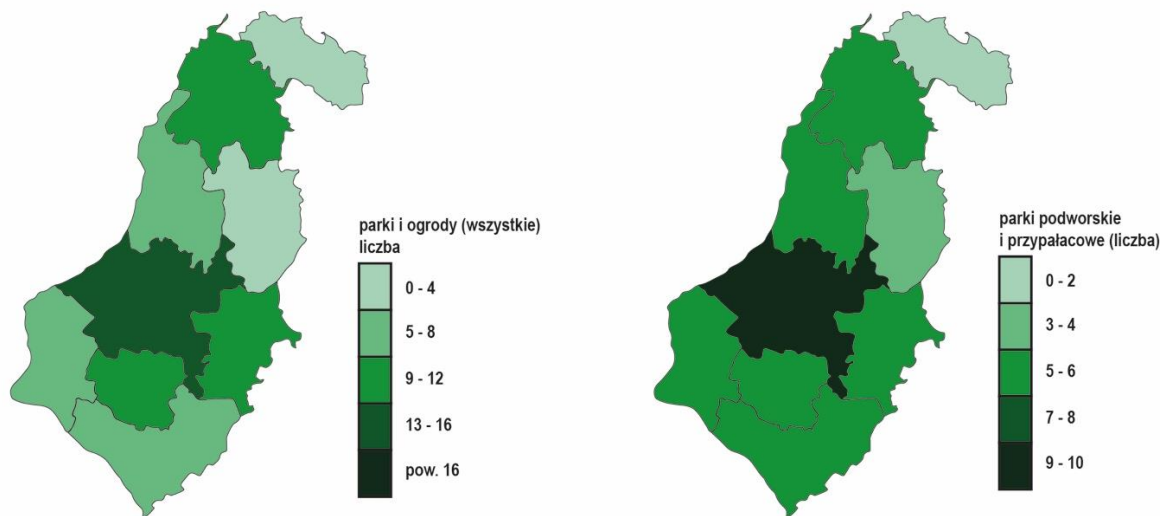
- Bielin – park dworski
- Witnica – park dworski
- Gądno – park dworski
- Klępicz – park podworski
- Mirowo – park podworski
- Przyjezierze – park dworski

Gmina Trzcianko-Zdrój

- Chełm Dolny – park krajobrazowy przypałacowy
- Dobropole – park dworski
- Gogolice – park dworski
- Piaseczno – park podworski
- Rosnowo – park podworski
- Stołeczna – park pałacowy

Gmina Widuchowa

- Bolkowice – park pałacowo-dworski
- Czarnówko – pozostałość parku dworskiego
- Dębogóra – park pałacowo-dworski
- Lubicz – park dworski
- Rynica – park dworski
- Żelechowo – pozostałość parku dworskiego

Ryc. 4. Parki w gminach powiatu gryfińskiego

1.3.2. Parki miejskie [4]

Gmina Chojna

- Chojna – park miejski, przy murach obronnych

Gmina Gryfino

- Gryfino – park miejski, wzdłuż murów obronnych (częściowe planty)

Gmina Moryń

- Moryń – park miejski – planty z licznymi gatunkami bluszczu

Gmina Trzcianko-Zdrój

- Trzcianko-Zdrój – park miejski, teren dawnego uzdrowiska

1.3.3. Ogrody botaniczne/dendrologiczne [1]

Gmina Stare Czarnowo

- Glinna – ogród dendrologiczny

1.3.4. Ścieżki dydaktyczne, ekologiczne, centra edukacyjne [10]

Gmina Cedynia

- rezerwat Bielinek – ścieżka dydaktyczna

Gmina Chojna

- Chojna – miejska ścieżka przyrodnicza
- Zatoń Dolna – Ośrodek Edukacji Regionalnej „Wiejski Kocur”

Gmina Gryfino

- ścieżka dydaktyczna przy drodze do Mescherin – PK DDO
- centrum dydaktyczne przy moście na Odrze Zachodniej

Gmina Moryń

- ścieżka dydaktyczna geoparku – aleja gwiazd plejstocenu – Moryń
- centrum dydaktyczne geopark – Moryń
- ośrodek dydaktyczno-wypoczynkowy

Gmina Stare Czarnowo

- ścieżka dydaktyczna w ogrodzie dendrologicznym – Glinna

Gmina Trzcińsko-Zdrój

- ścieżka dydaktyczna geoparku – Trzcińsko-Zdrój

1.4. Osobliwości przyrody ożywionej i nieożywionej

1.4.1. Pomniki przyrody [194]

Gmina Banie

- 4 dęby szypułkowe (Babinek, Swobnica×2, Banie – Dąb Jagielly)
- 1 lipa (Banie)

Gmina Cedynia

- 5 dębów szypułkowych (Lubiechów Dolny×4 – m.in. Dąb Madej, Osinów Dolny – Dąb Mieszko)
- 3 cisy pospolite (Cedynia, Radostów, Stary Kostrzynek – cis Czcibor)

- 1 lipa drobnolistna (Radostów)
- wydma ciepłolubna – Siekierki
- skarpa ostnicowa – Siekierki

Gmina Chojna

- 4 dęby szypułkowe (Chojna×2, Mętno×2)
- 9 cisów pospolitych (Chojna×8, Jelenin)
- 1 dąb czerwony (Krajnik Górny)
- 1 dąb burgundzki (Krajnik Górny)
- 2 topole białe (Chojna×2)
- 7 topoli czarnych (Chojna×6, przy drodze Chojna – Krajnik – Krzymów)
- 1 platan klonolistny (Chojna – platan „Olbrzym”)
- 1 dąb bezszypułkowy (Chojna)
- 1 grochodrzew (Chojna)
- 1 jałowiec pospolity (Stoki)
- 1 buk pospolity (Rurka)
- 1 lipa drobnolistna (Rurka)
- aleja kasztanowca białego (Chojna)
- aleja dębów szypułkowych (Chojna – Nawodna – Szczecin)
- Storczykowa Skarpa (Nawodna)
- głązy narzutowe „Bliźniaki” (Leśnictwo Kuropatniki)

Gmina Gryfino

- Krzywy Las (Nowe Czarnowo)
- 5 dębów szypułkowych (Leśnictwo Borzym)
- 1 sosna pospolita (Wyspa Koźła na jeziorze Wełtyń)
- 2 cisy pospolite (Żórawki)
- 1 świerk porośnięty bluszczem (Żórawki)

Gmina Mieszkowice

- 22 dęby szypułkowe (Goszkówek, Kłósów, Siegniew×2, Mieszkowice, Stare Łysogórki×17)

- 12 dębów bezszypułkowych (Siegniew×7, Stare Łysogórki×5)
- 2 lipy drobnolistne (Goszkówek, Czelin)
- 1 żywotnik zachodni (Czelin)
- 1 cis pospolity (Gozdowice)
- 1 platan klonolistny (Wierzchlas)

Gmina Moryń

- 51 pojedynczych drzew w kompleksie leśnym Nadleśnictwa Mieszkowice
- zadrzewienia śródpolne sosny kosodrzewiny (Stare Objezierze)

Gmina Stare Czarnowo

- 2 buki pospolite (Puszcza Bukowa)
- 8 dębów szypułkowych (Puszcza Bukowa×7, Stare Czarnowo)
- 1 jedlica Douglasa (Puszcza Bukowa)
- 1 jesion wyniosły (Puszcza Bukowa)
- 1 żywotnik (Mazurkowo)
- 1 lipa (Lipa Pokoju – Puszcza Bukowa)
- 19 głązów narzutowych (Puszcza Bukowa: Głaz prof. Schwappacha, Lewandowskiego, Błażej, Antoni, Głaz Krajoznawców, Serce Puszczy, Serce, Zbyszek, Kołyska, Słupiec, Słupi Głaz, Głaz Grońskiego, Przy Autostradzie, Głaz przy Leśnej Szosie, Ukryty, bez nazwy×4)
- 5 źródeł (Puszcza Bukowa: Dobropolskie, Królewskie Źródła, Lwia Paszcza, Źródło pod Bukowcem, Ciurkadelko)

Gmina Trzcieszko-Zdrój

- 24 pojedyncze drzewa na terenie całej gminy
- 1 głąz narzutowy

Gmina Widuchowa

- 3 dęby szypułkowe (Dębogóra×2, Marwice)
- 2 dęby bezszypułkowe (Rynica)
- 1 lipa szerokolistna (Rynica)
- 1 kasztanowiec biały (Rynica)
- 1 platan klonolistny (Rynica)

- 1 sosna wejmutka (Rynica)
- 1 topola kanadyjska (Lubicz)
- 1 cis pospolity (Widuchowa)

1.4.2. Głazy narzutowe (pomnikowe) [78]

Gmina Cedynia

- 2 głazy narzutowe (Markocin, Klępicz)

Gmina Chojna

- 3 głazy narzutowe („Bliźniaki”×2, Stoki)

Gmina Moryń

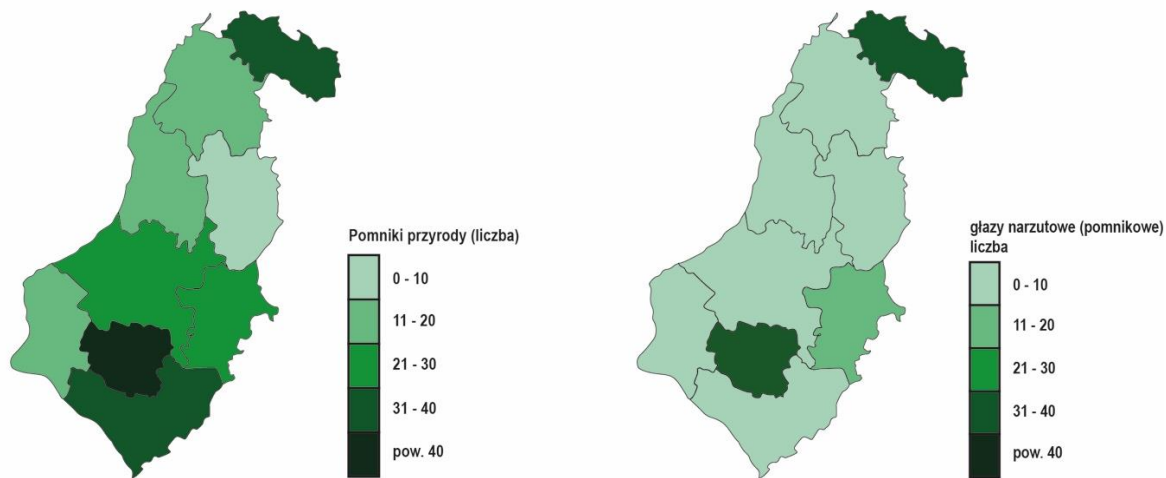
- 1 głaz narzutowy (Diabelski fotel)
- 1 zespół kamieni – lapidarium głazów narzutowych (ok. 30 sztuk – Moryń)

Gmina Stare Czarnowo

- 25 głazów narzutowych (Puszcza Bukowa)
- 7 głazów narzutowych (Kołbacz)

Gmina Trzcianko-Zdrój

- 1 zespół kamieni – lapidarium głazów narzutowych (ok. 10 sztuk – Trzcianko-Zdrój)

Ryc. 5. Pomniki przyrody ożywionej i nieożywionej w gminach powiatu gryfińskiego

1.4.3. Inne osobliwości [8]

Gmina Cedynia

- grupa dębów omszonych na terenie rezerwatu Bielinek
- poldery nadodrzańskie – tereny depresyjne
- szczątki mamuta i innych zwierząt okresu plejstocenu – Bielinek, Cedynia

Gmina Chojna

- platan „Olbrzym” – najgrubsze drzewo w Polsce
- aleja kasztanów jadalnych w Krajniku Górnym
- unikalne okazy drzew egzotycznych (m.in. miłorzęby, grujeczniki itp.) w dawnym parku podworskim w Krajniku Górnym
- mamutowiec olbrzymi – Brwice

Gmina Gryfino

- Krzywy Las – Nowe Czarnowo koło Gryfina

Gmina Moryń

- różnorodność gatunkowa bluszczu w parku miejskim w Moryniu

1.4.4. Punkty widokowe [35]

Gmina Cedynia

- Cedynia – wieża widokowa

- Cedynia – Góra Czycibora

- Cedynia – grodzisko

- Cedynia – Wrzosowiska Cedyńskie

- Markocin – rezerwat Bielinek

- Bielinek – rezerwat Bielinek

- Stary Kostrzynek – Kostrzyneckie Rozlewisko

- Siekierki – wzgórze przy Sanktuarium MB Nadodrzańskiej Królowej Pokoju

Gmina Chojna

- Chojna – wieża kościoła Mariackiego

- Chojna – Szwedzki kopiec

- Mętno – szczyt wzgórza morenowego

- Zwierzyniec (szczyt) – wieża „Czarny Bocian”

- Zatoń Dolna – Dolina Miłości

- Zatoń Dolna – przy drodze do Zatoni, na krawędzi doliny Odry

- Stoki – neogotycka wieża widokowa

Gmina Gryfino

- Gryfino – osiedle Górny Taras

- Gryfino – most nad Regalicą

- Daleszewo – skarpa doliny Odry

- Radziszewo – Zielona Dolina i skarpy nadodrzańskie

Gmina Mieszkowice

- Dolina Słubi

- Gozdowice – punkt obserwacyjny z czasów II wojny światowej
- Gozdowice – Wzgórze Sapera
- Czelin – wzgórze przy słupie granicznym

Gmina Moryń

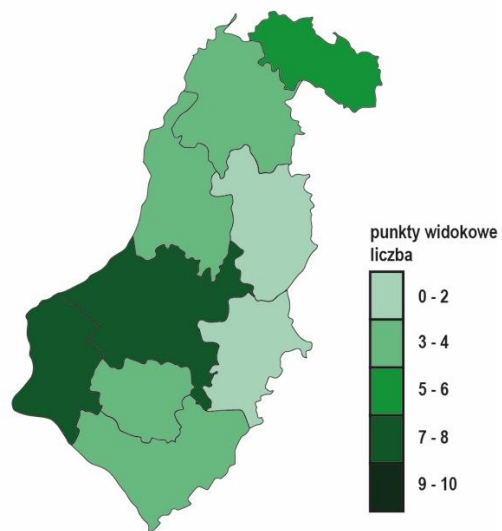
- Moryń – punkt widokowy nad jeziorem Morzycko
- przy drodze Dolsko – Mętno
- przy drodze Moryń – Cedynia
- okolice Chełma Dolnego

Gmina Stare Czarnowo

- Puszcza Bukowa – Lisica
- Puszcza Bukowa – wzgórze obok Kołowa
- Binowo – teren Pola Golfowego
- Puszcza Bukowa – Droga Górską
- Żeliszawiec – wzdłuż zielonego Szlaku Woja Żeliszawa

Gmina Widuchowa

- Marwice – wał przeciwpowodziowy nad Odrą
- Marwice – wzgórze z przepompownią
- Widuchowa – Sarbskie Górki

Ryc. 6. Liczba punktów widokowych w gminach powiatu gryfińskiego

2. Zasoby historyczno-kulturowe

2.1. Zabytki architektury, budownictwa i urbanistyki

2.1.1. Zabytki sakralne [102]

2.1.1.1. średniowieczne, kamienne [74]

Gmina Banie

- Banie – kamienny kościół z XIII w.
- Lubanowo – kamienny kościół z XIII w.
- Piaseczno – kamienny kościół z XIII w.
- Swobnica – kościół kamienny z XIII w.

Gmina Cedynia

- Czachów – kamienny kościół z XIII w. z unikalnymi malowidłami ściennymi
- Golice – kamienny kościół z XIII w. (odbudowany)
- Orzechów – kamienny kościół z XIII w.
- Stary Kostrzynek – kamienny kościół z XV/XVI w. (odbudowany)
- Żelichów – kamienny kościół z XIII w.
- Cedynia – kamienny kościół z XIII w.
- Cedynia – skrzydło klasztoru cysterek z XIII/XIV w.
- Lubiechów Górny – kamienny kościół z XIII w. (przebudowany w XV i XIX w.)
- Łukowice – kamienny kościół z XIII w. (odbudowany)

Gmina Chojna

- Białęgi – kamienny kościół z XIII w.
- Brwice – kamienny kościół z XIII w.
- Garnowo – kamienny kościół z XIII/XIV w.
- Godków – kamienny kościół z XIII w.
- Grzybno – kamienny kościół z XIII w.
- Kamienny Jaz – kamienny kościół z XIII w.
- Krzymów – kamienno-ceglany kościół z XIII i XIX w.
- Krajnik Górny – kamienny kościół murowany z XV w.
- Lisie Pole – kamienny kościół z XIII w.
- Mętno – kamienny kościół z XIII w.
- Mętno Małe – kamienno-ceglany kościół z XV w.
- Narost – kamienno-ceglany kościół z XIII i XIX w.
- Jelenin – kamienny kościół z XIII w.
- Rurka – kaplica templariuszy z XIII w.

Gmina Gryfino

- Bartkowo – kamienny kościół z XIII w.
- Borzym – kamienny kościół gotycki z XIV w.

- Chwarstnica – kamienny kościół z XIII/XIV w.
- Dołgie – kamienny kościół z XIV/XV w.
- Gardno – kamienny kościół z I poł. XIII w.
- Mielenko – kamienny kościół z XV w.
- Sobieradz – kamienny kościół z XIII/XIV w.
- Steklno – kamienny kościół z XV/XVI w.
- Weltyń – kamienny kościół z XIII w. z cennymi malowidłami ściennymi
- Gryfino – kamienny kościół z XIII w.

Gmina Mieszkowice

- Goszków – kamienny kościół z XIII w.
- Kłósów – kamienny kościół z XIII w.
- Kurzycko – kamienny kościół z XIV w. z cennym wyposażeniem barokowym
- Troszyn – kamienny kościół z XIII w.
- Gozdowice – kamienny kościół z XIII w.
- Czelin – kamienny kościół przebudowany w XIX w. (K.F. Schinkel)
- Zielin – kamienny kościół z XIII w.

Gmina Moryń

- Moryń – kamienny kościół z XIII w. (w wieży zachowany cios z szachownicą)
- Bielin – kamienny kościół z XV w.
- Klępicz – kamienno-ceglany kościół z XV w.
- Stare Objezierze – kamienny kościół z XIII w.
- Witnica – kamienny kościół z XIII w. z cennym barokowym wyposażeniem
- Dolsko – kamienny kościół z XIII w. (w wieży zachowany cios z szachownicą)
- Mirowo – kamienny kościół z XIII w.
- Godków – kamienny kościół z XIII w.
- Nowe Objezierze – kamienny kościół z XIII w.

Gmina Stare Czarnowo

- Binowo – kamienny kościół z XIV w. (odbudowany)

- Kartno – kamienny kościół z XIII w.
- Żeliszawiec – kamienny kościół z XIII w.

Gmina Trzczańsko-Zdrój

- Chełm Dolny – kamienny kościół z XIII w.
- Gogolice – kamienny kościół z XIII w.
- Góralice – kamienny kościół z XIII w.
- Piaseczno – kamienny kościół z XIII w.
- Rosnowo – kamienny kościół z XIII w. z ryglową wieżą
- Strzeszów – kamienny kościół z XIII w.
- Trzczańsko-Zdrój – kamienny kościół z XIII w., wielokrotnie przebudowywany
- Stołeczna – kamienny kościół z XIII w.

Gmina Widuchowa

- Krzywnik – kamienny kościół z XV w.
- Lubicz – kamienny kościół z XIII w.
- Żelechowo – kamienny kościół z XIII w.
- Żarczyn – kamienny kościół z XIII w.
- Ognica – kamienny kościół z XV w.
- Dębogóra – kamienny kościół z XV w.
- Kłodowo – kamienny kościół z XV w.
- Pacholęta – kamienny kościół z XIII w.
- Czarnówko – kamienny kościół z XVI w.
- Widuchowa – kamienny kościół z XIII w.

2.1.1.2. ryglowe [3]

Gmina Stare Czarnowo

- Żelewo – ryglowy kościół z XVIII w.

Gmina Widuchowa

- Marwice – ryglowy kościół z XIX w.
- Rynice – ryglowy kościół z XVIII w.

2.1.1.3. ceglane gotyckie [9]

Gmina Banie

- kamienno-ceglana kaplica św. Jerzego

Gmina Chojna

- Chojna – gotycki kościół Mariacki z XIV-XV w.

- Chojna – kościół poklasztorny augustianów z XIV w. wraz z zabudową poklasztorną

- Chojna – Barnkowo – kamienno-ceglany kościół z XV w.

- Chojna – ruiny ceglanej kaplicy św. Gertrudy

- Nawodna – późnogotycki kościół z XV/XVI w.

Gmina Gryfino

- Chlebowo – ceglany kościół z XV w.

Gmina Mieszkowice

- Mieszkowice – ceglany kościół gotycki z XIII/XIV w.

Gmina Stare Czarnowo

- Kołbacz – kościół ceglany, gotycko-romański, dawny klasztor cystersów

2.1.1.4. XIX/XX-wieczne [15]

Gmina Cedynia

- Osinów Dolny – kamienno-ceglany kościół z XIX w.

- Lubiechów Dolny – kamienno-ceglany kościół z XIX w.

- Piasek – neogotycki kościół z XIX w.

- Bielinek – neobarokowy kościół z XX w.

- Stara Rudnica – kościół z XIX w.

Gmina Chojna

- Czartoryja – neogotycki kościół z XIX w.

- Stoki – ceglany neoromański kościół z XIX w.

- Strzelczyn – neogotycki kościół z XIX w.

Gmina Gryfino

- Wirów – neoromański kościół z XIX w.

- Gryfino – neogotycka kaplica cmentarna z XIX w.

Gmina Mieszkowice

- Sitno – neogotycki kościół kamiennie-ceglany z XIX w.

Gmina Moryń

- Przyjezierze – murowany kościół z XIX w.

Gmina Stare Czarnowo

- Dobropole Gryfińskie – kościół neogotycki, kamiennie-ceglany z XIX w.

- Kołowo – neogotycki kościół kamiennie-ceglany z XIX w.

- Stare Czarnowo – neogotycki kościół z XIX w.

2.1.1.5. Inne [3]

Gmina Cedynia

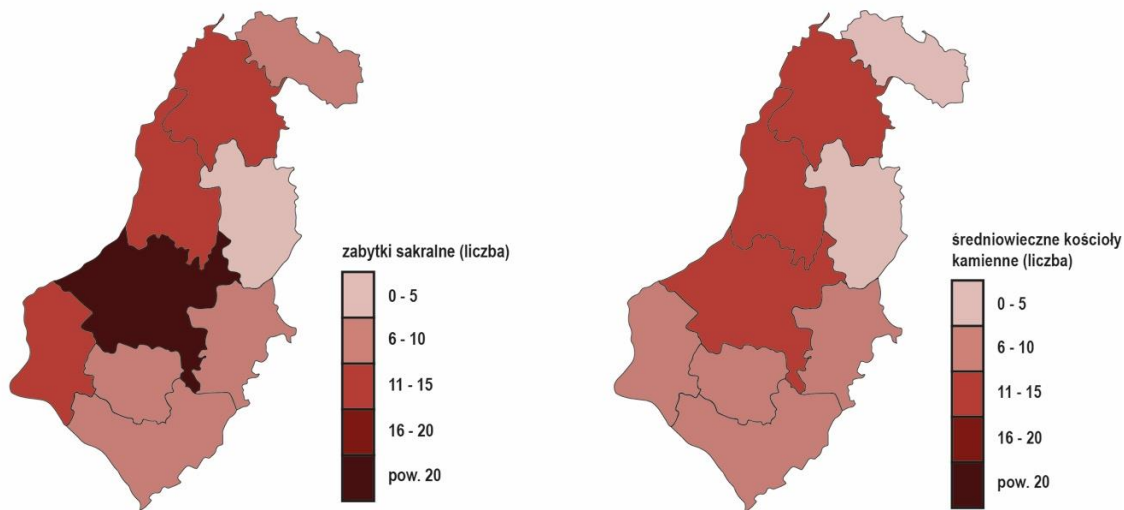
- Siekierki – Sanktuarium MB Nadodrzańskiej Królowej Pokoju z XX w.

Gmina Chojna

- Zatoń Dolna – barokowy ceglany kościół z XVIII w.

Gmina Mieszkowice

- Wierzchlas – murowany (barokowy) kościół z XVIII w.

Ryc. 7. Zabytki sakralne w gminach powiatu gryfińskiego

2.1.2. Zabytki świeckie (poza pałacami i dworami rodowymi) [49]

2.1.2.1. kamienne [3]

Gmina Gryfino

- Czepino – kamienne spizarnie ziemne z XIX w.
- Daleszewo – kamienne spizarnie ziemne z XIX w.

Gmina Widuchowa

- Widuchowa – kamienne ruiny zamku

2.1.2.2. ryglowe [13]

Gmina Banie

- Banie – zabudowa ryglowa z XVIII w.
- Lubanowo – stodoły ryglowe z XIX w.

Gmina Cedynia

- Siekierki – zabudowa ryglowa z XIX i XX w.
- Stara Rudnica – chałupy ryglowe z XIX w.
- Stary Kostrzynek – chałupy ryglowe z XIX w.
- Czachów – zabudowa ryglowa z XIX i XX w.

Gmina Chojna

- Mętno – zabudowa ryglowa z XIX w.

Gmina Mieszkowice

- Mieszkowice – miejska zabudowa ryglowa z XIX i XX w.
- Kłósów – chałupy ryglowe z XIX w.
- Stare Łysogórki – zabudowa ryglowa z XIX w.
- Stary Bleszyn – chałupy ryglowe z XIX i XX w.

Gmina Moryń

- zabudowa ryglowa z XVIII, XIX i XX w.

Gmina Widuchowa

- Widuchowa – zabudowa ryglowa z XIX w.

2.1.2.3. ceglane gotyckie [6]

Gmina Banie

- Swobnica – zamek joannitów z XIV w.

Gmina Chojna

- Chojna – ratusz miejski, gotycki z XV w.

Gmina Stare Czarnowo

- Kołbacz – Dom Opata z XIV w.
- Kołbacz – stodoła gotycka z XV w.

Gmina Trzcieżsko-Zdrój

- Trzcieżsko-Zdrój – ratusz gotycki z XV w.

Gmina Widuchowa

- Dębogóra – gotyckie bramy muru cmentarnego

2.1.2.4. XIX-wieczne [27]

Gmina Banie

- Lubanowo – budynek remizy z przełomu XIX i XX w.

Gmina Cedynia

- Cedynia – wieża widokowa z XIX w.

- Cedynia – kamienice miejskie z XIX i XX w.

- Markocin – zespół folwarczny z XIX w.

- Radostów – zespół folwarczny z XIX w.

- Piaski – dwór myśliwski z XIX w.

Gmina Chojna

- Chojna – kamienice miejskie z XIX/XX w.

- Kuropatniki – pałacyk myśliwski z XIX w.

- Stoki – neogotyckie stodoły z XIX w.

- Raduń – zespół folwarczny z XIX w.

- Grzybno – zespół folwarczny

- Godków Kolonia – zespół osiedla kolejowego z XIX-XX w.

Gmina Gryfino

- Gryfino – dworek z XIX w.

Gmina Mieszkowice

- Kłósów – zespół folwarczny z XIX w.

- Troszyn – kuźnia z podcieniami z XIX w.

- Troszyn – zespół folwarczny z XIX w.

- Mieszkowice – miejska zabudowa mieszkalna z XIX/XX w.

Gmina Moryń

- Moryń – zabudowa miejska z XIX w.

- Witnica – zespół folwarczny

Gmina Stare Czarnowo

- Kołbacz – zabudowa folwarczna z XIX w.

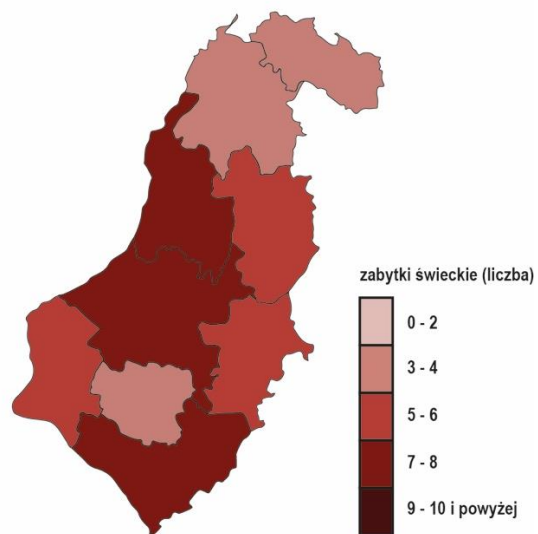
Gmina Trzcianko-Zdrój

- Trzcianko-Zdrój – zabudowa miejska z XIX w.
- Trzcianko-Zdrój – dawna zabudowa uzdrowiskowa z XIX/XX w.
- Strzeszów – neogotyckie stodoły z XIX w.

Gmina Widuchowa

- Widuchowa – zabudowa kamienic z XIX w.
- Widuchowa – dawne suszarnie tytoniu z XIX w.
- Lubicz – zabudowa folwarczna z XIX w.
- Żelechowo – zabudowa folwarczna z XIX/XX w.

2.1.2.5. Inne

Ryc. 8. Zabytki świeckie w gminach powiatu gryfińskiego

2.1.3. Elementy dawnych fortyfikacji [17]

Gmina Banie

- Banie – fragmenty dawnych murów miejskich
- Banie – Baszta Prochowa z XIV w.

Gmina Chojna

- Chojna – zespół średniowiecznych fortyfikacji miejskich
- Chojna – Brama Świecka
- Chojna – Brama Barnkowska

Gmina Gryfino

- Gryfino – zespół średniowiecznych fortyfikacji miejskich (mury, baszty, czatownie itp.)
- Gryfino – Brama Bańska

Gmina Mieszkowice

- Mieszkowice – fragmenty dawnych murów miejskich
- Mieszkowice – Baszta Prochowa

Gmina Moryń

- Moryń – zespół kamiennych murów miejskich wraz z obiektami fortyfikacji
- Moryń – kamienna furta jeziorna
- Moryń – brama

Gmina Stare Czarnowo

- Kołbacz – fragmenty dawnych umocnień opactwa cystersów
- Kołbacz – Wieża Więzienna z XIV w.

Gmina Trzcieżsko-Zdrój

- Trzcieżsko-Zdrój – pierścień kamiennych murów obronnych wraz z bramami, czatowniami itp.
- Trzcieżsko-Zdrój – Brama Myśluborska
- Trzcieżsko-Zdrój – Brama Chojeńska

2.1.4. Zabytkowe założenia wiejskie [16]

Gmina Banie

- Lubanowo – układ wsi

Gmina Cedynia

- Bielinek – zachowany układ wsi placowej
- Czachów – zachowany układ owalnicy
- Stary Kostrzynek – zachowany układ ulicówki
- Żelichów – zachowany układ owalnicy
- Osinów Dolny – zachowany układ wsi – okolnicy

Gmina Chojna

- Nawodna – zachowany układ owalnicy

Gmina Gryfino

- Chwarstnica – zachowany układ owalnicy
- Mielenko – zachowany układ owalnicy
- Wirów – zachowany układ owalnicy
- Daleszewo – zachowany układ ulicówki

Gmina Mieszkowice

- Goszków – zachowany układ owalnicy
- Wierzchlas – zachowany układ owalnicy

Gmina Moryń

- Witnica – zachowany układ owalnicy

Gmina Stare Czarnowo

- Żeliszawiec – zachowany układ owalnicy

Gmina Trzcieńsko-Zdrój

- Góralice – zachowany układ owalnicy

2.1.5. Zabytkowe założenia miejskie [10]

Gmina Banie

- Banie – układ dawnego miasta wraz z unikatowym trójkątnym rynkiem

Gmina Cedynia

- Cedynia – układ dawnego miasta wraz z rynkiem

Gmina Chojna

- Chojna – zachowany, czytelny układ dawnego miasta, otoczonego murami

Gmina Gryfino

- Gryfino – zachowany układ dawnego miasta

- Weltyń – zachowany układ miejski dzisiejszej wsi

Gmina Mieszkowice

- Mieszkowice – zachowany układ starego miasta

- Czelin – zachowany układ miejski dzisiejszej wsi

Gmina Moryń

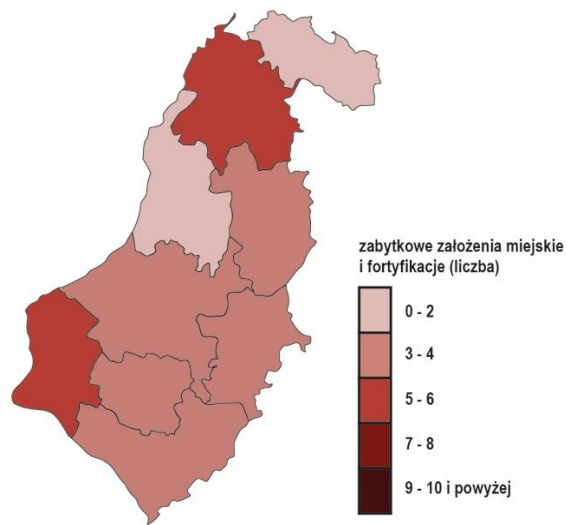
- Moryń – zachowany układ dawnego miasta w obrębie murów obronnych

Gmina Trzcianko-Zdrój

- Trzcianko-Zdrój – zachowany układ starego miasta

Gmina Widuchowa

- Widuchowa – zachowany układ miejski dzisiejszej wsi

Ryc. 9. Zabytkowe założenia miejskie w gminach powiatu gryfińskiego

2.1.6. Dawne cmentarze lub/i pojedyncze groby [27]

Gmina Banie

- Banie – pozostałości cmentarza żydowskiego
- Kunowo – kwatery rodowa
- Rożnowo – neogotycka kaplica grobowa, nagrobek rodowy (Karl Freiher von Steinaecker)

Gmina Cedynia

- Cedynia – pozostałości kirkutu żydowskiego
- Radostów – grobowiec rodowy

- Stary Kostrzynek – cmentarz ewangelicki
- Lubiechów Górny – kwatera rodowa rodziny Keudell
- Stara Rudnica – cmentarz ewangelicki

Gmina Chojna

- Chojna – teren po kirkucie
- Stoki – grobowiec rodowy
- Mętno Małe – kaplica grobowa
- Zatoń Dolna – kamienie grobowe rodu Humbertów
- Krzymów – cmentarz ewangelicki
- Raduń – cmentarz ewangelicki

Gmina Gryfino

- Gryfino – lapidarium
- Radziszewo – lapidarium
- Krajnik – lapidarium

Gmina Mieszkowice

- Gozdowice – nagrobek Friedricha Falkenberga
- Troszyn – kwatera rodu Finck von Finckenstein

Gmina Moryń

- Moryń – pozostałości cmentarza żydowskiego
- Witnica – kaplica grobowa rodu Straussów
- Witnica – epitafium von Sacków z XVIII w.

Gmina Trzczańsko-Zdrój

- Chełm Dolny – kaplica grobowa rodu von Tresckow z XIX w.
- Chełm Dolny – lapidarium ewangelickie

Gmina Widuchowa

- Widuchowa – lapidarium ewangelickie (ruina)
- Rynica – lapidarium ewangelickie
- Czarnówko – grobowiec rodziny Schrader

2.1.7. Pałace, dwory [23]

Gmina Cedynia

- Lubiechów Górny – dwór z XVIII/XIX w.

Gmina Chojna

- Krajnik Górny – pozostałość założenia pałacowo-parkowego v. Humbertów
- Krzymów – klasycystyczny pałac z XVIII/XIX w.
- Stoki – dwór folwarczny z XIX w.

Gmina Gryfino

- Wirówek – pałac neobarokowy z XX w. rodu v. Bayersdorff
- Drzenin – dwór Zelterów z XIX w.

Gmina Mieszkowice

- Czelin – zespół dworsko-folwarczny z XVIII/XIX w.
- Ranowo – dwór z XIX w.
- Zielin – pałac z XVIII w.

Gmina Moryń

- Przyjezierze – ruiny dworu z XVIII-XIX w.
- Bielin – barokowy pałac rodowy v. Marwitzów z XVIII w.
- Witnica – ruiny pałacu rodu v. Sydow z XVIII w.
- Gądno – ruiny pałacu klasycystycznego z XVIII w.
- Moryń – ruiny zamku z XIV w.

Gmina Stare Czarnowo

- Kołbacz – pałac klasycystyczny z XVIII w.
- Kołowo – ruiny dworu z pocz. XX w.

Gmina Trzcіńsko-Zdrój

- Dobropole – ruiny pałacu z XVIII w.
- Stołeczna – pałac rodowy v. Sydowów z XIX w.

Gmina Widuchowa

- Widuchowa – ruiny zamku z XIII w.

- Lubicz – dwór z XVIII/XIX w.
- Żelechowo – dwór rodowy Wedlów z XIX/XX w.
- Dębogóra – dwór z XIX w.
- Bolkowice – modernistyczny dwór z pocz. XX w.

2.2. Zabytki techniki [27]

2.2.1. Zabytki hydrotechniczne [10]

Gmina Gryfino

- Park Krajobrazowy DDO – pozostałości śluz na kanałach Międzyodrza (10)

2.2.2. Inne [17]

Gmina Banie

- Otoki – wiatrak holenderski z XV w.

Gmina Cedynia

- Siekierki – stary most kolejowy
- Siekierki – zabytkowy obiekt dworcowy
- Cedynia – dawny młyn

Gmina Chojna

- Krupin – dawny młyn

Gmina Gryfino

- Gryfino – most zwodzony na Regalicy
- Daleszewo – ruina tartaku
- Daleszewo – ruiny młyna
- Osuch – dawny młyn

Gmina Mieszkowice

- Gozdowice – prom bocznokołowy, linowy „Bez Granic”
- Mieszkowice – zabytkowy obiekt dworcowy
- Mieszkowice – dawny spichlerz z XIX-XX w.

Gmina Moryń

- Moryń – ruiny wiatraka holenderskiego
 - Moryń – młyn wodny w średniowiecznej osadzie młyńskiej
 - Przyjezierze – zabytkowy wiadukt
 - Przyjezierze – zabytkowy obiekt dworcowy
- Gmina Stare Czarnowo
- Puszcza Bukowa – Uroczysko „Mosty”

2.3. Zabytki archeologii

2.3.1. Grodziska [14]

Gmina Cedynia

- Cedynia – grodzisko wczesnośredniowieczne

Gmina Chojna

- Mętno Małe – grodzisko
- Raduń – grodzisko
- Garnowo – grodzisko z VIII-IX w.

Gmina Gryfino

- Weltyń – grodzisko wczesnośredniowieczne

Gmina Moryń

- Moryń – grodzisko
- Witnica – grodzisko z VII-XII w.

Gmina Stare Czarnowo

- Żeliszawiec – grodzisko wczesnośredniowieczne Zgniły Grzyb
- Binowo – grodzisko z X-XII w.
- Glinna – grodzisko wczesnośredniowieczne
- Kołbacz – grodzisko pierścieniowate z VIII-IX w.
- Kołbacz – grodzisko stożkowate z X-XII w.

Gmina Widuchowa

- Ognica – grodzisko wczesnośredniowieczne z IX-X w.
- Widuchowa – grodzisko

2.3.2. Grobowce, kurhany, megality [4]

Gmina Cedynia

- cmentarzysko wczesnośredniowieczne

Gmina Mieszkowice

- Czelin – cmentarzysko z I-III w. n.e.

Gmina Moryń

- Moryń – megality

Gmina Stare Czarnowo

- Glinna – cmentarzysko kurhanowe

2.3.3. Inne zabytki archeologiczne [1]

Gmina Cedynia

- Cedynia – zbiory archeologiczne Muzeum Regionalnego

2.4. Placówki muzealne i zbiory regionalne [14]

2.4.1. Muzea [4]

Gmina Cedynia

- Cedynia – Muzeum Regionalne

Gmina Gryfino

- Gryfino – Muzeum Ziemi Gryfińskiej

Gmina Mieszkowice

- Stare Łysogórki – Muzeum Pamiątek I Armii WP

- Gozdowice – Muzeum Wojsk Inżynieryjnych WP

2.4.2. Izby pamięci [3]

Gmina Cedynia

- Siekierki – izba pamięci I Armii WP

Gmina Mieszkowice

- Mieszkowice – Izba Pamiątek Regionalnych

Gmina Trzcianko-Zdrój

- Trzcianko-Zdrój – Izba Pamięci

2.4.3. Zbiory regionalne i lokalne [7]

Gmina Cedynia

- Cedynia – zbiory prywatne dawnego klasztoru cysterek
- Piasek – Zbiory Etnograficzne (Muzeum Etnograficzne)

Gmina Chojna

- Chojna – zbiory biblioteki miejskiej
- Zatoń Dolna – zbiory etnograficzne Ośrodka Edukacji Regionalnej „Wiejski Kocur”

Gmina Gryfino

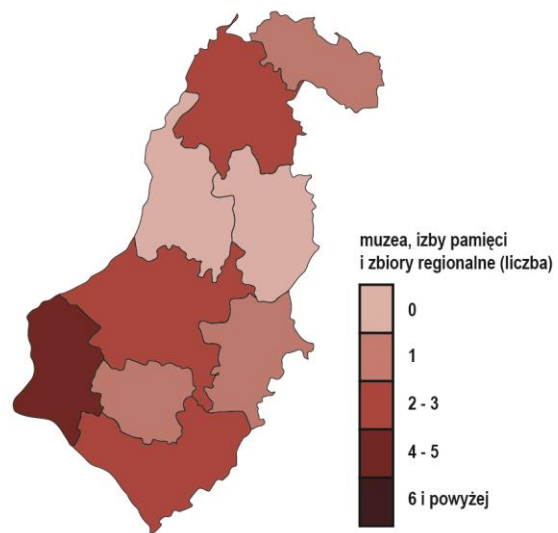
- Gryfino – zbiory regionalne biblioteki miejskiej

Gmina Moryń

- Moryń – zbiory geoparku

Gmina Stare Czarnowo

- Kołbacz – zbiory Stowarzyszenia Spichlerz Sztuki – Galeria Cysterska

Ryc. 10. Muzea, izby pamięci i zbiory regionalne w gminach powiatu gryfińskiego

2.5. Obiekty architektury współczesnej

2.5.1. Obiekty sakralne [4]

Gmina Cedynia

- Siekierki – Sanktuarium MB Nadodrzańskiej Królowej Pokoju

Gmina Gryfino

- Gryfino – kościół pw. Maksymiliana Marii Kolbego
- Pniewo – kościół pw. św. Ojca Pio
- Żabnica – kościół pw. św. Jana Marii Vianey’a

2.5.2. Obiekty świeckie [1]

Gmina Gryfino

- Gryfino – Centrum Wodne „Laguna”

3. Pamiątki historyczne

3.1. Miejsca pamięci narodowej

3.1.1. Szlak Pamięci Narodowej [14]

Gmina Cedynia

- Cedynia – mozaika na budynku poczty
- Cedynia – Góra Czciwora – Pomnik Polskiego Zwycięstwa nad Odrą
- Cedynia – Góra Czciwora – mozaika
- Osinów Dolny – pomnik poświęcony 1 Samodzielnej Brygadzie Moździerzy i zlikwidowaniu ostatniego niemieckiego przy-czołka na prawym brzegu Odry
- Siekierki – pomnik pododdziałów 2 pułku piechoty 1 Dywizji Piechoty im. Tadeusza Kościuszki

Gmina Chojna

- Chojna – cmentarz wojenny armii radzieckiej

Gmina Mieszkowice

- Stare Łysogórki – cmentarz wojenny 1 Armii WP
- Stare Łysogórki – Muzeum Pamiątek 1 Armii WP
- Stare Łysogórki – pomnik czołg
- Stare Łysogórki – kamień poświęcony saperom, którzy zbudowali przeprawę przez Odrę
- Gozdowice – punkt obserwacyjny z II wojny światowej
- Gozdowice – Muzeum Pamiątek Wojsk Inżynieryjnych I Armii WP
- Gozdowice – Pomnik Sopera
- Czelin – miejsce pierwszego słupa granicznego (luty 1945 r.)

3.2. Miejsca związane z podaniami historycznymi i legendami [31]

3.2.1. Miejsca związane z podaniami historycznymi [18]

Gmina Banie

- Banie – historia Misterium Paschalnego
- Swobnica – historie związane z joannitami

Gmina Cedynia

- Cedynia – miejsce bitwy pod Cedynią
- Czachów – historia tajemniczych polichromii w kościele
- Lubiechów Górny – tajemnica szachownicy przy portalu kościoła
- Bielinek – historia przeprawy mamutów przez Odrę, w okresie plejstocenu

Gmina Chojna

- Chojna – miejsce związane z królem szwedzkim Karolem Gustawem

Gmina Gryfino

- Gryfino – historia wkraczania wojsk hetmana Stefana Czarneckiego

Gmina Moryń

- Stare Objezierze – historia grupy religijnej waldensów
- Moryń – historia zamku na półwyspie jeziora Morzycko
- Moryń – historia zatopionego samolotu na dnie jeziora
- Moryń – historia tajemniczych szachownic na ścianach kościołów
- Dolsko – historia tajemniczych szachownic na ścianach kościołów

Gmina Stare Czarnowo

- Glinna – historia cmentarza niemieckich żołnierzy
- Glinna – historia powstania ogrodu dendrologicznego
- Kołbacz – historia cystersów i ich imperium nad Miedziem
- Binowo – historia jednego z największych średniowiecznych sanktuariów maryjnych na Pomorzu

Gmina Trzcieszko-Zdrój

- Trzcieszko-Zdrój – historia uzdrowiska

3.2.2. Miejsca związane z legendami [13]

Gmina Banie

- Swobnica – legenda o zakonnikach i córce burmistrza Bań

Gmina Chojna

- Chojna – legenda o rozbójnikach w podchojeńskich lasach
- Puszcza Piaskowa – Głazy „Bliźniaki”

- Raduń – legenda

Gmina Gryfino

- Gryfino – legendy o Małym Gryfinie

- Gryfino – legendy związane z poszczególnymi budowlami i ukrytymi skarbami

Gmina Mieszkowice

- Mieszkowice – legenda o królu Mieszku I i niedźwiedziach

Gmina Moryń

- Moryń – legenda o raku

- Moryń – legenda o Diabelskim Kamieniu

Gmina Stare Czarnowo

- Żeliszawiec – legenda o woju Żeliszawie i gryfach

- Puszcza Bukowa – legenda o głazach w puszczy

- Kołbacz – legenda o rozecie z kołbackiego kościoła

Gmina Widuchowa

- legenda o śpiących rycerzach pod Sarbskimi Górkami

4. Zasoby dziedzictwa kulinarnego oraz inne przejawy życia kulturalnego

4.1. Produkty tradycyjne i/lub produkty regionalne

4.1.1. Produkty tradycyjne wpisane na listę MRiRW [4]

Gmina Cedynia

- akacjowy miód cedyński

Gmina Chojna

- miody chojeńskie

Gmina Moryń

- akacjowy miód cedyński

Gmina Stare Czarnowo

- sieja miedwiańska

4.1.2. Produkty regionalne lub obiekty sieci Culinary Heritage [6]

Gmina Gryfino

- Gryfino – bałabas – napój z ziół – wyróżnienie w konkursie Nasze Kulinarne Dziedzictwo

Gmina Mieszkowice

- Stare Łysogórki – restauracja Odra

Gmina Moryń

- Kłępicz – pasieka „Miody Jana”

Gmina Stare Czarnowo

- Żeliszawiec – szynka staropolska – wyróżnienie w konkursie Nasze Kulinarne Dziedzictwo
- Kartno – ciasta z marchwi i dyni - wyróżnienie w konkursie Nasze Kulinarne Dziedzictwo

Gmina Widuchowa

- Marwice – gospodarstwo ekologiczne „Frykas”

4.1.3. Pozostałe produkty regionalne [5]

Gmina Banie

- strucla z makiem
- wino z Winnicy Turnau w Baniewicach

Gmina Cedynia

- dania z dyni
- miody pitne

Gmina Widuchowa

- sery z Marwic

4.2. Imprezy o charakterze kulinarnym [4]

4.2.1. Ponadregionalne [2]

Gmina Banie

- Baniewice – otwarcie kolejnego roku winiarskiego

Gmina Cedynia

- Cedynia – Festiwal „CeDyńia na okrągło”

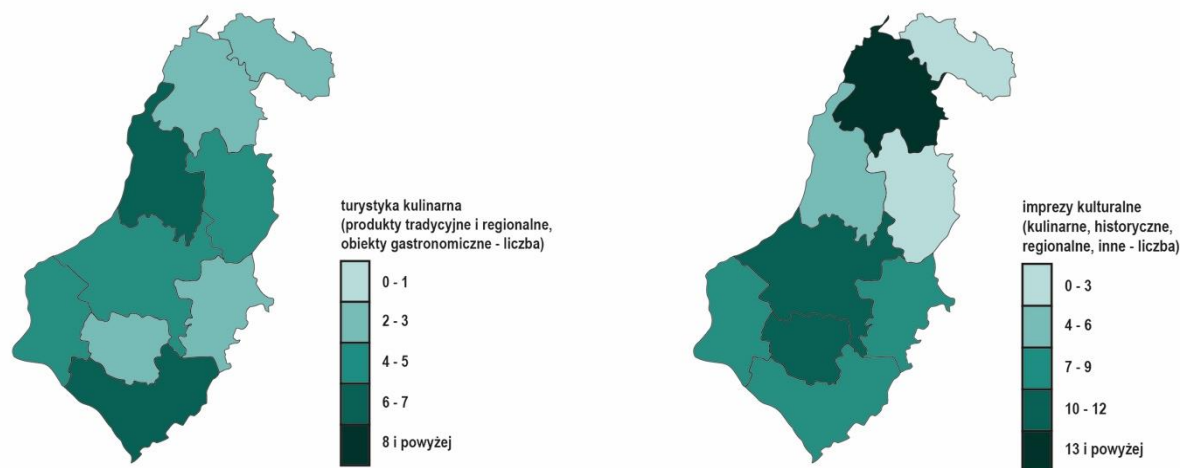
4.2.2. Regionalne i lokalne [2]

Gmina Mieszkowice

- Mieszkowice – Jarmark Wielkanocny

Gmina Widuchowa

- Jarmark Widuchowski

Ryc. 11. Produkty i imprezy turystyki kulinarnej w gminach powiatu gryfińskiego

4.3. Gospodarstwa produkujące, sprzedające produkty regionalne [17]

4.3.1. Gospodarstwa ekologiczne [4]

Gmina Gryfino

- Włódkowice – gospodarstwo „Raj we Włódkowicach”

Gmina Trzcieżsko-Zdrój

- Góralice – gospodarstwo ekologiczne

Gmina Widuchowa

- Marvice – gospodarstwo ekologiczne „Frykas”
- Dębogóra – gospodarstwo ekologiczne

4.3.2. Gospodarstwa agroturystyczne i inne [13]

Gmina Banie

- Banie gospodarstwo agroturystyczne „Pod Gruszą”

Gmina Cedynia

- Piasek – Agroturystyka Leśniczówka

Gmina Chojna

- Stoki – agroturystyka „Pod wieżą”
- Chojna – gospodarstwo agroturystyczne
- Zatoń Dolna – Ośrodek Edukacji Regionalnej „Wiejski Kocur”

Gmina Mieszkowice

- Stare Łysogórki – gospodarstwo agroturystyczne
- Goszków – gospodarstwo agroturystyczne „Zacisze”
- Kłósów – gospodarstwo agroturystyczne
- Stare Łysogórki – gospodarstwo agroturystyczne
- Mieszkowice – gospodarstwo „Wagrosik”

Gmina Moryń

- Moryń – gospodarstwo „Pod Orzechami”

Gmina Trzcianko-Zdrój

- Góralice – gospodarstwo „Bylinka”

Gmina Widuchowa

- gospodarstwo agroturystyczne AGA – pokoje gościnne

4.4. Inne imprezy regionalne i ponadregionalne [64]

4.4.1. Inscenizacje/imprezy historyczne [8]

Gmina Banie

- Banie – „Spotkania z historią” (sierpień)

- Swobnica – „Spotkania z historią” (sierpień)

Gmina Cedynia

- Cedynia – rekonstrukcja bitwy pod Cedynią (czerwiec)

- spotkania na szlaku cysterskim (wrzesień)

Gmina Gryfino

- Gryfino – inscenizacje historyczne przy moście na Regalicy

Gmina Mieszkowice

- Stare Łysogórki – rocznica forsowania Odry (kwiecień)

- Stare Łysogórki – rekonstrukcje historyczne walk związanych z forsowaniem Odry

- Czelin – rocznica wbicia pierwszego słupa granicznego nad Odrą

4.4.2. Jarmarki okazjonalne [7]

Gmina Cedynia

- Cedynia – Jarmark Wielkanocny

Gmina Chojna

- Chojna – Jarmark Wielkanocny

Gmina Gryfino

- Jarmark Wielkanocny

Gmina Mieszkowice

- Mieszkowice – Jarmark Wielkanocny

Gmina Moryń

- Moryń – Jarmark Wielkanocny

Gmina Trzczańsko-Zdrój

- Jarmark Wielkanocny

Gmina Widuchowa

- Widuchowa – Jarmark Widuchowski

4.4.3. Imprezy sportowe (miejskie, regionalne i ponadregionalne) [31]

Gmina Chojna

- Chojna – imprezy sportowe (5 w ciągu roku)

- Zatoń Dolna – Love Run – bieg z okazji walentynek w Dolinie Miłości

Gmina Gryfino

- Gryfino – imprezy sportowe (12 w ciągu całego roku)

Gmina Moryń

- Moryń – imprezy sportowe (6 w ciągu roku)

Gmina Trzcieszko-Zdrój

- Trzcieszko-Zdrój – imprezy sportowe (5 w ciągu roku)

Gmina Widuchowa

- Widuchowa – imprezy sportowe (2 w ciągu roku)

4.4.4. Imprezy muzyczne [4]

Gmina Cedynia

- Cedynia – Festiwal Piosenki Religijnej

Gmina Chojna

- Zatoń Dolna – KocCerty w Dolinie Miłości

- Chojna – Przegląd Pieśni Patriotycznych

Gmina Moryń

- Moryń – Międzynarodowy Festiwal Piosenki Turystycznej i Miłosnej „Moryński Rak”

4.4.5. Imprezy religijne [1]

Gmina Cedynia

- Siekierki – pielgrzymki do Sanktuarium MB Nadodrzańskiej Królowej Pokoju

4.4.6. Inne imprezy/wydarzenia [13]

Gmina Cedynia

- Cedynia – Dni Cedyni

Gmina Chojna

- Chojna – Dni Chojny

- Chojna – Dni Integracji, Przyjaźni i Ekumenizmu

- Zatoń Dolna – Wielka Grabież w Dolinie Miłości

Gmina Gryfino

- Gryfino – Dni Gryfina
- Gryfino – Festiwal Miejsc i Podróży „Włóczyki”
- Gryfino – FIFA – Festiwal Intymnych Form Artystycznych

Gmina Mieszkowice

- Mieszkowice – Dni Mieszkowic
- Mieszkowice – Dni Kultury i Przyjaźni

Gmina Moryń

- Moryń – Europejski Festiwal Sportowo-Rekreacyjny Jarmark Moryński

Gmina Stare Czarnowo

- Kołbacz – Cienie Zapomnianych Kultur

Gmina Trzcianko-Zdrój

- Trzcianko-Zdrój – Dni Trzcianka

Gmina Widuchowa

- Marwice – Dni Marwic i Tydzień Żurawia

5. Baza turystyczna

5.1. baza noclegowa [52]

5.1.1. Hotele [4]

Gmina Cedynia

- Cedynia – Hotel Klasztor Cedynia
- Cedynia – Hotel Piast
- Cedynia – Hotel Margo

Gmina Moryń

- Moryń – Hotel Victoria

5.1.2. Pensjonaty, ośrodki, zajazdy [28]

Gmina Banie

- Swobnica – ośrodek wypoczynkowy „Fosforan”
- Swobnica – ośrodek wypoczynkowy
- Baniewice – ośrodek wypoczynkowy Zespołu Elektrowni Dolna Odra

- Baniewice – ośrodek wypoczynkowy „Gryfia”

Gmina Cedynia

- Czachów – Dom Gościnny „Pod Kasztanem”

- Żelichów – Pensjonat Myśliwski

- Stara Rudnica – Ranczo w Dolinie

Gmina Gryfino

- Gryfino – Ośrodek Sportu i Rekreacji w Gryfinie

- Gryfino – „Atol” Smażalnia Ryb i Noclegi

- Gryfino – Centrum Konferencyjno-Gastronomiczne „Wodnik”

- Gryfino – noclegi „U Wioli”

- Gryfino – noclegi „Premium”

- Gryfino – prywatne kwatery (3 obiekty)

- Pniewo – Zajazd „Saga”

- domek letniskowy „Pod Szyszką” nad Jeziorem Wirowskim

- Wirów – ośrodek wypoczynkowy „Szałamaja”

- Steklno – ośrodek wypoczynkowy „Ptasi Dwór”

Gmina Mieszkowice

- Mieszkowice – Centrum Konferencyjno-Wypoczynkowe „Mróz”

Gmina Moryń

- Moryń – CKW „Szafir”

- Moryń – ośrodek Bielin

- Moryń – noclegi „U Beaty”

- Moryń – Nad Jeziorem

- Moryń – pokoje gościnne

- Gądno – ośrodek wypoczynkowy „Gądno”

- Skotnica – Ośrodek Jeździecki „Podkowa”

Gmina Widuchowa

- Widuchowa – ośrodek wypoczynkowy „Pod Muszlami”

5.1.3. Gospodarstwa agroturystyczne [15]

Gmina Banie

- Banie – Agroturystyka „Pod Gruszą”

Gmina Cedynia

- Piasek – Agroturystyka Leśniczówka

Gmina Chojna

- Stoki – Agroturystyka „Pod Wieżą”
- Chojna – gospodarstwo agroturystyczne

Gmina Gryfino

- Wirówek – gospodarstwo agroturystyczne
- Osuch – gospodarstwo agroturystyczne „Stary Młyn nad Tywą”
- Włodkowice – Gospodarstwo Agroturystyczne „Raj”

Gmina Mieszkowice

- Mieszkowice – Agroturystyka „Wagrosik”
- Stare Łysogórki – agroturystyka
- Goszków – gospodarstwo agroturystyczne „Zacisze”
- Kłósów – agroturystyka

Gmina Moryń

- Moryń – agroturystyka „Pod Orzechami”

Gmina Trzcianko-Zdrój

- Góralice – agroturystyka „Bylinka”

Gmina Widuchowa

- Widuchowa – AGA pokoje gościnne

5.1.4. Schroniska, hostele [4]

Gmina Gryfino

- Gryfino – hostel „Jaga”
- Gryfino – hostel 52
- Gryfino – Hostel Gryfino

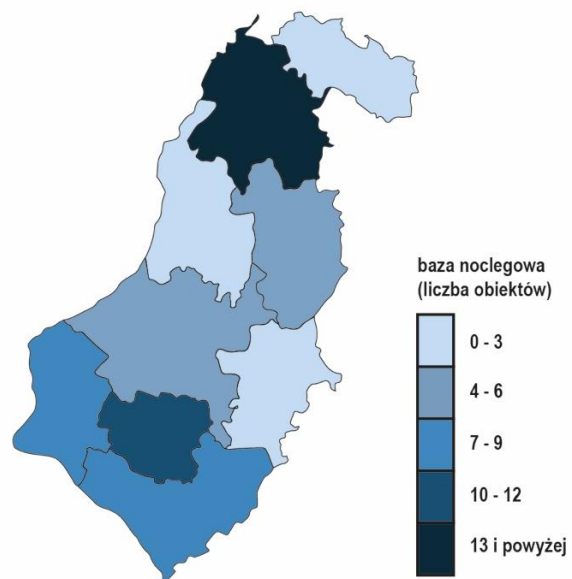
Gmina Moryń

- Moryń – Szkolne Schronisko Młodzieżowe (całoroczne)

5.1.5. Pola kempingowe [1]

Gmina Gryfino

- Gryfino – Ośrodek OSiR

Ryc. 12. Baza noclegowa w gminach powiatu gryfińskiego

5.2. Baza gastronomiczna [67]

5.2.1. Restauracje [16]

Gmina Cedynia

- Cedynia – restauracja Klasztor Cedynia

Gmina Chojna

- Chojna – restauracja Capri
- Chojna – restauracja Piastowska
- Chojna – Pod Kołem
- Chojna – restauracja Bosmańska
- Chojna – restauracja Rycerska

Gmina Gryfino

- Gryfino – restauracja Arkadia
- Gryfino – restauracja Wenecja
- Gryfino – restauracja Zalipie
- Gryfino – restauracja Na Tarasie
- Gryfino – restauracja Wodnik
- Gryfino – restauracja rybna Atol
- Czepino – Dom Restauracyjny „Biała Wstążka”

Gmina Mieszkowice

- Stare Łysogórki – zajazd Odra

Gmina Moryń

- Moryń – restauracja Victoria

Gmina Stare Czarnowo

- Binowo – restauracja Golf Club

5.2.2. Pizzerie i restauracje orientalne [8]

Gmina Cedynia

- Cedynia – pizzeria Avanti

Gmina Chojna

- Chojna – restauracja Złoty Smok

Gmina Gryfino

- Gryfino – PizzaPL

- Gryfino – Hallo Pizza

- Gryfino – Koszyk&Koszyk

- Gryfino – Shanghai China Bar

Gmina Mieszkowice

- Mieszkowice – Pizzeria Topolino

- Mieszkowice – Pizza Pub Stodoła

5.2.3. Bary i fast-foody [26]

Gmina Banie

- Banie – bar Sekwana

Gmina Chojna

- Chojna – bar Jerzyk

- Chojna – bar Jack

Gmina Gryfino

- Gryfino – jadłodajnia

- Gryfino – bar Na Deptaku

- Gryfino – Gastromex

- Gryfino – Moni Bar Powszechny

- Gryfino – Zakątek

- Gryfino – bar Stadion

- Gryfino – Felix Chicken

- Gryfino – Citi Kebab

- Gryfino – Alibaba Kebeb

- Gryfino – Kebab „U Gawła”

- Stare Brynki – KFC (przy drodze S3)

- Stare Brynki – McDonald’s (przy drodze S3)

Gmina Mieszkowice

- Mieszkowice – bar Tropiko

Gmina Moryń

- Moryń – Pierogarnia

- Moryń – Bistro Pub „Pod Rakiem”

- Moryń – bar Sielawa

- Moryń – smażalnia Złota Rybka

Gmina Trzcieszko-Zdrój

- Trzcieszko-Zdrój – mała gastronomia Zofia Wierzbńska

- Trzcieszko-Zdrój – mała gastronomia – Euzebiusz Wierzbński

- Trzcieszko-Zdrój – mała gastronomia

Gmina Widuchowa

- Widuchowa – Przystań Pod Lipami

- Widuchowa – bar U Pysi

- Widuchowa – catering Zosia Gotuje

5.2.4. Puby, kluby [8]

Gmina Gryfino

- Gryfino – Wrota do Sławy

- Gryfino – pub Włóczykij

- Gryfino – Club Edar

- Gryfino – Pub Dream Team

- Gryfino – Klubokawiarnia PLR

Gmina Moryń

- Moryń – sala weselna „Pod Sadami”

- Moryń – ośrodek Szafir

Gmina Trzcieszko-Zdrój

- Trzcieszko-Zdrój – Duet

5.2.5. Kawiarnie, cukiernie [9]

Gmina Chojna

- Chojna – kawiarnia, restauracja Capri
- Chojna – Małgosia
- Zatoń Dolna – Wiejski Kocur

Gmina Gryfino

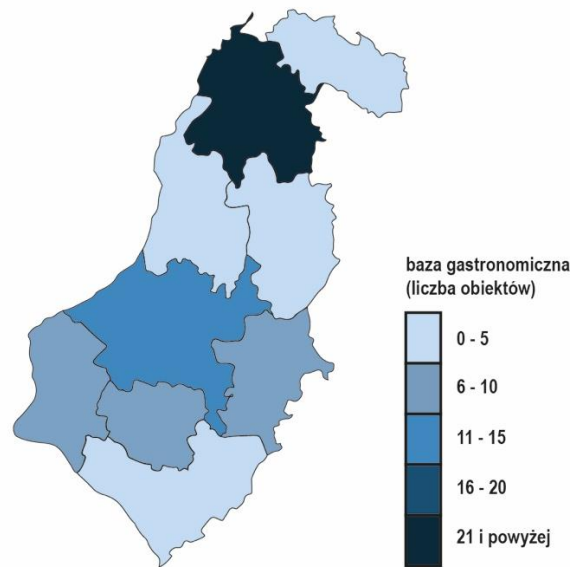
- Gryfino – Nad Odrą – kawiarnia
- Gryfino – kawiarnia Bagietka
- Gryfino – cukiernia Lwowska
- Gryfino – „U Grzesiuka”

Gmina Moryń

- Moryń – lodziarnia Lucynka

Gmina Trzcіńsko-Zdrój

- Trzcіńsko-Zdrój – kawiarnia Vega

Ryc. 13. Baza gastronomiczna w gminach powiatu gryfińskiego

5.3. Baza turystyczna

5.3.1. Kąpieliska [1]

Gmina Moryń

- Moryń – nad jeziorem Morzycko

5.3.2. Strzeżone miejsca wykorzystywane do kąpieli [5]

Gmina Banie

- Banie – nad jeziorem Dłużec

Gmina Cedynia

- Cedynia – naturalny ciek wodny

Gmina Gryfino

- Steklno – nad jeziorem

Gmina Moryń

- Moryń – nad jeziorem Morzycko (Szafir)

Gmina Trzcіńsko-Zdrój

- Trzcіńsko-Zdrój – nad jeziorem

5.3.3. Baseny, pływalnie [1]

Gmina Gryfino

- Gryfino – Centrum Wodne „Laguna”

5.3.4. Ośrodki żeglarskie, przystanie [3]

Gmina Gryfino

- Gryfino – nabrzeże OSiR i miejskie

- Gryfino – przystań jachtowa

Gmina Widuchowa

- Widuchowa – nabrzeże

5.3.5. Stadniny koni, ośrodki jazdy konnej [6]

Gmina Cedynia

- Żelichów – Pensjonat Myśliwski

Gmina Gryfino

- Weltyń – centrum jazdy konnej

- Żórawie – gospodarstwo „Bukowiniec”

- Żórawie – gospodarstwo-stadnina „Przy Lesie”

Gmina Moryń

- Moryń – stadnina Bielin

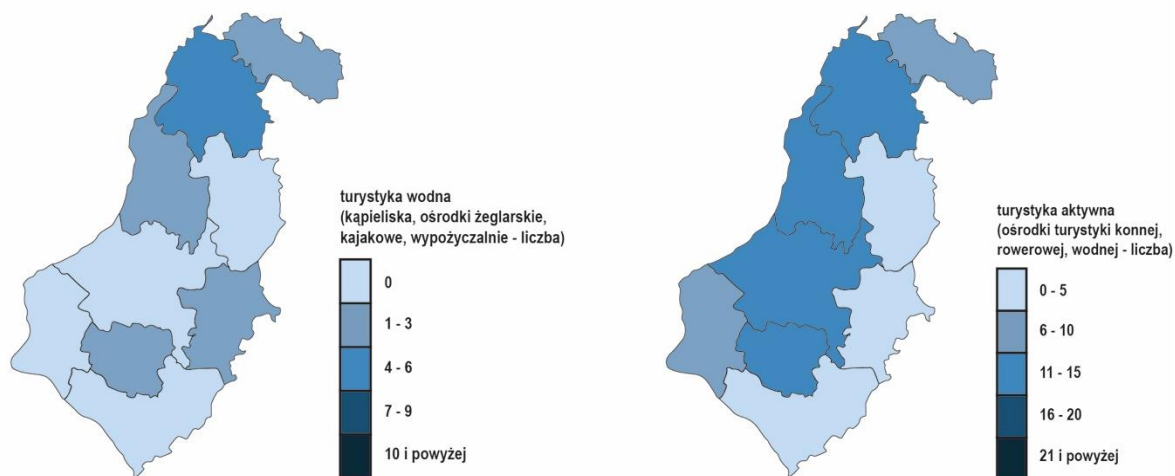
- Skotnica – Ośrodek Jeździecki „Podkowa”

5.3.6. Wypożyczalnie sprzętu turystycznego [6]

Gmina Gryfino

- Żabnica – wypożyczalnia sprzętu wodnego

- Gryfino – OSiR
- Gryfino – stacja „Na Międzyodrze”
- Gmina Moryń*
- Moryń – wypożyczalnia sprzętu wodnego
- Moryń – wypożyczalnia Szafir
- Gmina Widuchowa*
- Widuchowa – Wypożyczalnia Łodzi „Na Jazie”

Ryc. 14. Turystyka aktywna (w tym wodna) w gminach powiatu gryfińskiego

6. Szlaki turystyczne

6.1. Znakowane szlaki turystyczne [39]

6.1.1. Piesze [20]

Gmina Banie

- niebieski – Szlak Równiny Weltyńskiej (22,56 km)
- zielony – Szlak Pojezierza Trzcińskiego (17,62 km)

Gmina Cedynia

- czerwony – Szlak Nadodrzański
- niebieski – Szlak Wzgórz Morenowych
- zielony – Szlak przez Rajską Dolinę

Gmina Chojna

- czerwony – Szlak Nadodrzański
- niebieski – Szlak Wzgórz Morenowych
- zielony – Szlak przez Rajską Dolinę

Gmina Gryfino

- czerwony – Szlak Nadodrzański (31,45 km)
- zielony – Szlak Woja Żeliszawa (21,52 km)
- niebieski – Szlak Równiny Weltyńskiej i Pojezierza Myśliborskiego (21,45 km)
- czarny – Szlak Czepiński (20,06 km)
- żółty – Szlak Artyleryjski (10,16 km)
- żółty – Szlak Stekliński (18,06 km)

Gmina Mieszkowice

- niebieski – Szlak Wzgórz Morenowych
- czerwony – Szlak Nadodrzański
- czerwony – Szlak Nordic Walking (14,7 km)
- zielony – Szlak Nordic Walking (6,5 km)

Gmina Moryń

- niebieski – Szlak Wzgórz Morenowych
- czerwony – Szlak Śladami Historii i Cedyńskiego PK

Gmina Stare Czarnowo

- czerwony – Szlak Przez Trawiastą Buczynę (Puszcza Bukowa)
- zielony – Szlak Woja Żeliszawa (Puszcza Bukowa)

- czarny – Szlak Górski na Bukowiec (Puszcza Bukowa)
- czerwony – Szlak Nadodrzański
- żółty Szlak Artyleryjski
- czarny Szlak Wiercipięty (Puszcza Bukowa)
- żółty Szlak Krzywoustego (Puszcza Bukowa)
- niebieski Szlak Grońskiego (Puszcza Bukowa)
- niebieski Szlak Równiny Wełtyńskiej

Gmina Trzcieszko-Zdrój

- zielony – Szlak Pojezierza Trzcieszkiego

Gmina Widuchowa

- Nadodrzański Szlak Nordic Walking
- czerwony Szlak Nadodrzański

6.1.2. Rowerowe [18]

Gmina Banie

- zielony (28 km)
- czarny (19 km)
- czerwony (20 km)

Gmina Cedynia

- zielony – Szlak Zielona Odra

Gmina Chojna

- zielony – Szlak Zielona Odra

Gmina Gryfino

- zielony – Szlak Zielona Odra
- czerwony – Szlak Pasmem Północnym (25,4km)
- czarny – Szlak do Puszczy Bukowej (29,3 km)
- zielony – Szlak Pasmem Południowym (19,6 km)
- żółty – Szlak Między Tywą a Pniewą (29,0 km)
- niebieski – Szlak Ziemi Wełtyńskiej (38,3 km)

Gmina Mieszkowice

- zielony – Szlak Zielona Odra
- Szlak Mieszkowice i okolice
- czerwony – Szlak Śladami Historii i Cedyńskiego PK

Gmina Moryń

- czerwony – Śladami Historii i Cedyńskiego PK
- Szlak Wokół Jeziora Morzycko

Gmina Stare Czarnowo

- czarny szlak rowerowy
- żółty szlak rowerowy

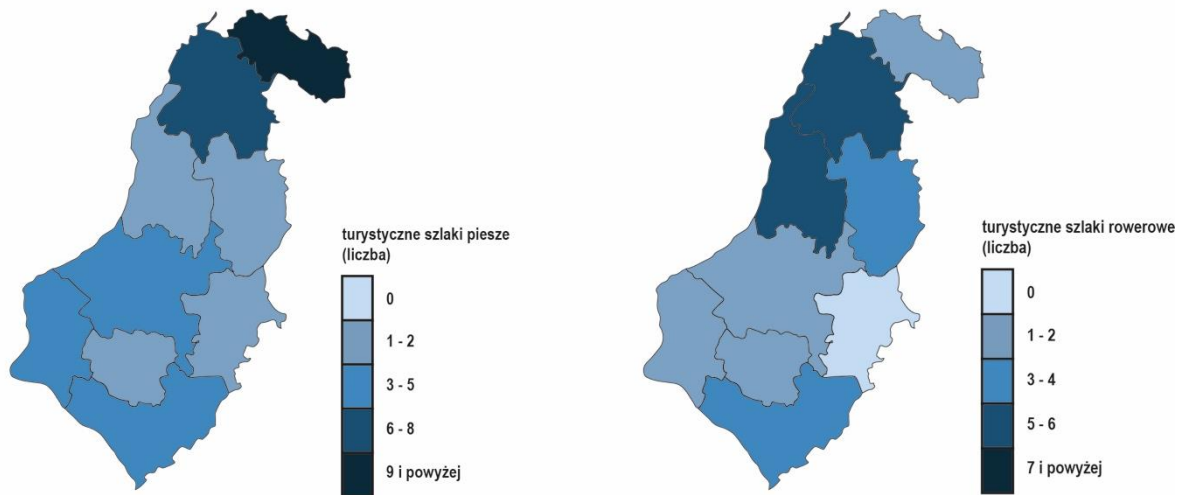
Gmina Widuchowa

- zielony Szlak Nadodrzański „Łabędzi” (11,02 km)
- żółty Szlak Nadodrzański (2,42 km)
- niebieski Północny Szlak Łącznikowy (4,75 km)
- niebieski – Południowy Szlak Łącznikowy (8,95 km)
- zielony Szlak Zielona Odra

6.1.3. Konne [1]

Gmina Stare Czarnowo

- szlak konny (Puszcza Bukowa)

Ryc. 15. Szlaki turystyczne w gminach powiatu gryfińskiego

6.2. Szlaki tematyczne [10]

6.2.1. Ponadregionalne [7]

Gmina Banie

- nieoznakowany Szlak Joannitów

Gmina Cedynia

- Europejski Szlak Cysterski
- Szlak Pamięci Narodowej
- nieoznakowany Szlak Nowomarchijski
- nieoznakowany Szlak Krzyżacki

- nieoznakowany Szlak Templariuszy

- nieoznakowany Szlak Joannitów

Gmina Chojna

- Europejski Szlak Gotyku Ceglanego

- nieoznakowany Szlak Nowomarchijski

- nieoznakowany Szlak Krzyżacki

- nieoznakowany Szlak Templariuszy

- nieoznakowany Szlak Joannitów

Gmina Mieszkowice

- Szlak Pamięci Narodowej

Gmina Moryń

- nieoznakowany Szlak Nowomarchijski

- nieoznakowany Szlak Krzyżacki

- nieoznakowany Szlak Templariuszy

Gmina Stare Czarnowo

- Europejski Szlak Cysterski

6.2.2. Regionalne [3]

Gmina Cedynia

- nieoznakowany Szlak Cystersów

- Szlak Kamiennych Kościołów

Gmina Chojna

- Szlak Chojeńskich Jezior

- szlak Kamiennych Kościołów

Gmina Gryfino

- Szlak Kamiennych Kościołów

Gmina Mieszkowice

- Szlak Kamiennych Kościołów

Gmina Moryń

- Szlak Kamiennych Kościołów

Gmina Stare Czarnowo

- Szlak Kamiennych Kościołów

Gmina Trzcieszko-Zdrój

- Szlak Kamiennych Kościołów

Gmina Widuchowa

- Szlak Kamiennych Kościołów

6.2.3. lokalne [3]

Gmina Moryń

- Moryń – Szlakiem Moryńskich Legend

- Moryń – Szlak Nordic-Walking

Gmina Trzcieszko-Zdrój

- Trzcieszko-Zdrój – miejski Szlak Architektury Średniowiecznej

7. Zestawienie tabelaryczne inwentaryzacji

Tabela 1. Zestawienie zasobów turystycznych powiatu gryfińskiego

				Gmina Banie	Gmina Cedynia	Gmina Chojna	Gmina Gryfino	Gmina Mieszkowice	Gmina Moryń	Gmina Stare Czarnowo	Gmina Trzcieszko-Zdrój	Gmina Widuchowa	Powiat
ZASOBY KRAJOZNAWcze E	ZASOBY PRZYRODNICZE I KRAJOBRAZOWE	zasoby przyrodnicze	- jeziora (pow. 10 ha) - jeziorność (%) - obszary leśne (% powierzchni)	10 2,80 26,7	2 0,43 40,0	7 1,33 37,0	10 1,90 25,0	6 0,14 49,0	10 3,91 27,3	8 1,99 44,5	6 1,74 30,0	7 0,85 31,0	66 1,54 34,0
		obszary	- parki krajobra-	-	1	1	2	1	1	1	1	1	2

		chronione	zowe	-	4	5	-	1	-	5	-	-	14	
		- rezerwaty przyrody	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		- obszary chronionego krajobrazu	-	2	2	-	1	2	-	6	-	-	12	
		- zespoły przyrodniczo-krajobrazowe	-	8	3	1	6	3	-	3	-	-	24	
		- użytki ekologiczne	2	3	7	5	3	4	3	3	3	2	13	
		- NATURA 2000	-	1	1	-	-	1	-	1	-	-	1	
		- geoparki												
		parki i ogrody	- parki podworskie, inne	4	5	10	5	5	6	-	6	6	-	47
			- parki miejskie	-	-	1	1	-	1	-	1	-	-	4
			- ogrody botaniczne / dendrologiczne	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
- ścieżki dydaktyczne, ekologiczne, centra edukacyjne	-		1	2	2	-	3	1	1	-	-	10		
osobliwości przyrody ożywionej i nieożywi	- pomniki przyrody	5	11	28	10	39	52	38	25	11	-	219		
	- głązy narzutowe (w naturalnym środowisku, po-	-	2	3	-	-	32	32	10	-	-	78		
		-	3	3	1	-	1	-	-	-	-	8		

		onej	mnikowe) - inne osobliwości - punkty widokowe	-	8	7	4	4	4	5	-	3	35
ZASOBY HISTORYCZNO - KULTUROWE	zabytki architektury, budownictwa i urbanistyki	- zabytki sakralne kamienne	5	14	25	13	10	9	8	8	8	12	105
		ryglowe	4	9	14	10	7	9	3	8	10	10	74
		ceglane gotyckie	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	3
		XIX-wieczne	1	-	5	1	1	-	1	-	-	-	9
		inne	-	5	3	2	1	1	3	-	-	-	15
		- zabytki świeckie kamienne	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	3
		ryglowe	5	6	7	4	8	4	4	6	7	7	51
		ceglane gotyckie	-	-	-	2	-	-	-	-	-	1	3
		XIX-wieczne	2	4	1	-	4	1	-	-	-	1	13
		inne	1	-	1	-	-	-	2	1	1	1	6
		- elementy dawnych fortyfikacji	1	5	6	1	4	2	1	3	4	4	27
		- zabytkowe założenia wiejskie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		- zabytkowe założenia miejskie	2	-	3	2	2	3	2	3	-	-	17
		- dawne cmentarze lub/i pojedyncze groby	1	5	1	4	2	1	1	1	-	-	16
		- pałace, dwory	1	1	1	2	2	1	-	1	1	1	10
zabytki techniki	3	5	6	3	2	3	-	2	4	4	28		
	-	1	3	2	3	5	2	2	5	5	23		
		1	3	1	14	3	4	1	-	-	27		

		zabytki archeologii	- grodziska	-	1	3	1	-	2	5	-	2	14
			- grobowce, kurhany, megality	-	1	-	-	1	1	1	-	-	4
			- inne zabytki archeologiczne	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
		placówki muzealne i zbiory regionalne	- muzea	-	1	-	1	2	-	-	-	-	4
			- izby pamięci	-	1	-	-	1	-	-	1	-	3
			- zbiory regionalne i lokalne	-	2	2	1	-	1	1	-	-	7
	PAMIĄTKI HISTORYCZNE	obiekty architektury współczesnej	- architektura sakralna	-	1	-	3	-	-	-	-	-	4
			- architektura świecka	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
		miejsca pamięci narodowej	Szlak Pamięci Narodowej	-	5	1	-	8	-	-	-	-	14
		miejsca związane z podaniami historycznymi i legendami	- miejsca związane z podaniami historycznymi	2	4	1	1	-	5	4	1	-	18
- miejsca związane z legendami	1		-	3	2	1	2	3	-	1	13		
	miejsca związane z działalnością wybitnych		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	

		i zasłużonych osób											
ZASOBY DZIEDZICTWA KULINARNEGO ORAZ INNE PRZEJAWY ŻYCIA KULTURALNEGO		Produkty tradycyjne i/lub produkty regionalne	- produkty tradycyjne wpisane na listę MRiRW - produkty regionalne sieci Culinary Heritage - pozostałe produkty regionalne	- - 2	1 - 2	1 - -	- 1 -	- 1 -	1 1 -	1 2 -	- - -	- 1 1	4 6 5
		imprezy o charakterze kulinarnym		1	1	-	-	1	-	-	-	1	4
		gospodarstwa produkujące, sprzedające produkty regionalne	- gospodarstwa ekologiczne - gospodarstwa agroturystyczne	- 1	- 1	- 3	1 -	- 5	- 1	- -	1 1	2 1	4 13
		inne imprezy regionalne i ponadregionalne	- inscenizacje/imprezy historyczne - jarmarki okazjonalne - imprezy sporto-	2 - - -	2 1 - 1	- 1 6 2	1 1 12 -	3 1 - -	- 1 6 1	- - - -	- 1 5 -	- 1 2 -	8 7 31 4 1

			we - imprezy muzyczne - imprezy religijne - inne imprezy/wydarzenia	-	1	3	3	2	1	1	1	1	13
BAZA TURYSTYCZNA	baza noclegowa	- hotele	-	3	-	-	-	1	-	-	-	4	
		- pensjonaty, ośrodki, zajazdy	4	3	-	10	1	7	-	-	1	28	
		- gospodarstwa agroturystyczne	1	1	2	3	5	1	-	1	1	15	
		- schroniska, hostele	-	-	3	-	1	-	-	-	-	4	
		- pola kempingowe	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	
	baza gastronomiczna	- restauracje	-	1	5	7	1	1	1	-	-	16	
		- pizzerie i restauracje orientalne	-	1	1	4	2	-	-	-	-	8	
		- bary i fast-food	1	-	2	12	1	4	-	3	3	26	
		- puby, kluby	-	-	-	5	-	2	-	1	-	8	
		- kawiarnie, cukiernie	-	-	3	4	-	1	-	1	-	9	
	baza turystyczna	- kąpieliska	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	
		- strzeżone miejsca kąpielowe	1	1	-	1	-	1	-	1	-	5	
		- pływalnie	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	

			- ośrodki żeglarskie, przystanie	-	1	-	3	-	2	-	-	1	3
			- stadniny koni, ośrodki jazdy konnej					-		-			6
			- wypożyczalnie sprzętu turystycznego				3	-	2	-	-	1	6
	SZLAKI TURYSTYCZNE	znakowane szlaki turystyczne	- piesze	2	3	3	6	4	2	9	1	2	20
			- rowerowe	3	1	1	6	3	2	2	-	5	18
			- konne	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
		szlaki tematyczne	- ponadregionalne	1	6	5	-	1	3	1	-	-	7
			- regionalne	-	2	2	1	1	1	1	1	1	3
			- lokalne	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1

Inwentaryzacja zasobów turystycznych powiatu gryfińskiego objęła ponad 500 obiektów przyrodniczych, 450 obiektów historyczno-kulturowych oraz niemal 100 elementów dziedzictwa niematerialnego regionu i 150 obiektów infrastruktury. Dane zostały zebrane we wszystkich 9 gminach należących do powiatu gryfińskiego (Banie, Cedynia, Chojna, Gryfino, Mieszkowice, Moryń, Trzcianko-Zdrój, Stare Czarnowo i Widuchowa).

8. Potencjał przyrodniczo-krajobrazowy

Obszar powiatu gryfińskiego charakteryzuje się niezwykle zróżnicowanym bogactwem przyrody ożywionej i nieożywionej. Jego krajobraz został ukształtowany podczas ostatniego zlodowacenia, kilkanaście tysięcy lat temu. Dobrze zachowane formy polodowcowe, liczne jeziora, doliny rzeczne oraz mnogość pozostawionych głazów narzutowych sprawiają, iż region należy do wyjątkowo malowniczych na tle całego województwa. O unikatowości i dużej wartości obszarów powiatu świadczy powołanie tu trzech parków krajobrazowych, 14 rezerwatów przyrody, 12 zespołów krajobrazowych i aż 219 pomników przyrody (w tym również przyrody nieożywionej – głazów narzutowych). Do spisu inwentaryzacyj-

nego zebrano jednak nie tylko obiekty podlegające ochronie, ale również inne osobliwości przyrody, punkty widokowe, ścieżki dydaktyczne, ogrody dendrologiczne i botaniczne, a także zespoły parkowe, znajdujące się niegdyś najczęściej przy założeniach pałacowych i dworach. Analizie poddano także lesistość i jeziorność – dwa elementy, które znacząco wpływają na atrakcyjność turystyczną miejsca.

Przyrodnicze i krajobrazowe walory turystyczne występują w zasadzie na terenie wszystkich gmin powiatu gryfińskiego. Na podstawie inwentaryzacji można jednak wskazać regiony, których wartość pod tym względem przewyższa tereny pozostałe.

Gmina Banie – na tle pozostałych gmin powiatu gryfińskiego wypada najslabiej. Za wyjątkiem obszarów Natura 2000 brakuje tu znaczących obiektów chronionych. Na terenie całej gminy naliczono jedynie 5 pomników przyrody. Polodowcowy krajobraz gminy wykorzystywany jest głównie rolniczo. Spośród pozostałości parkowo-pałacowych do czasów współczesnych zachowały się jedynie 4 słabo wyraźne założenia parkowe (w Babinku, Lubanowie, Rożnowie i Swobnicy). Gmina wyróżnia się jednak zasobnością w jeziora (2,80% powierzchni gminy – drugie miejsce po gminie Moryń w powiecie) oraz lesistością (26,7% powierzchni gminy – jedna z pięciu gmin o największej lesistości w powiecie).

Gmina Cedynia – jedna z najbardziej zasobnych w walory przyrodnicze gmin powiatu gryfińskiego. Obejmuje część terytorium Cedyńskiego Parku Krajobrazowego, a na jej obszarze występują 4 rezerваты przyrody (m.in. cenne Wrzosowiska Cedyńskie, Dolina Świergotki oraz najbardziej znany i niezwykle cenny rezerwat Bielinek), 2 zespoły przyrodniczo-krajobrazowe i aż 8 użytków ekologicznych. Sąsiedztwo szerokiej i głęboko wciętej doliny Odry sprawia, że występuje tu sporo punktów widokowych (8). Aż 40% powierzchni gminy porastają lasy Puszczy Piaskowej, co plasuje region na trzecim miejscu w powiecie.

Gmina Chojna – centralne położenie, wielkość i bliskość doliny Odry oraz cennych przyrodniczo obszarów chronionych sprawiają, że gmina Chojna należy do najbardziej zasobnych w obiekty przyrodnicze gmin całego powiatu. Niemal w każdym z przyjętych kryteriów zajmuje jedną z pierwszych trzech pozycji, a w przypadku liczby parków podworskich i przypałacowych wyraźnie prowadzi w klasyfikacji (10 tego typu obiektów: w Białęgach, Brwicach, Krajniku Górnym – szczególnie cenny z licznymi unikatowymi nasadzeniami drzew egzotycznych, Krzymowie, Kuropatnikach, Mętnie, Naroście, Rurce, Stokach i Zatonii Dolnej z wyjątkową w skali kraju Doliną Miłości). Ukształtowanie terenu gminy jest bardzo zróżnicowane – to tutaj znajduje się najwyższe wzniesienie powiatu – Zwierzyniec w pasmie morenowych Wzgórz Krzymowskich. Wysokie i mocno pofalowane krawędzie doliny schodzą w okolicach Zatonii Dolnej około 50-70 metrów w dół, tworząc malownicze punkty widokowe. Na terenie gminy naliczono 28 pomników przyrody (m.in. platan „Olbrzym” w Chojnie, mamutowiec olbrzymi w Brwicach, cisy oraz dęby), w tym kilka nieożywionej – m.in. głazy narzutowe „Bliźniaki”.

Gmina Gryfino – to tereny o urozmaiconej rzeźbie i z cennymi obiektami przyrodniczymi, w tym częścią dwóch parków krajobrazowych (Park Krajobrazowy Dolina Dolnej Odry i Szczeciński Park Krajobrazowy „Puszcza Bukowa”). Obszar charakteryzuje się dość dużą jeziornością (1,90%) z 10 akwenami o powierzchni ponad 10 ha. Aż 25% powierzchni gminy stanowią lasy, porastające głównie północne i północno-wschodnie części regionu. Największym atutem przyrodniczym gminy jest rozległa dolina Odry i teren tzw. Międzyodrza, z cennymi gatunkami ptaków oraz roślinności bagiennie-szuwarowej. Na terenie gminy zachowało się 5 parków podworskich oraz 2 ścieżki przyrodniczo-edukacyjne (w Gryfinie przy moście na Regalicy oraz na terenie dawnego przejścia do Mescherin). Spośród 10 pomników przyrody na szczególną uwagę zasługuje osobliwość – Krzywy Las.

Gmina Mieszkowice – położona w południowej części powiatu aż w 49% pokryta jest terenami leśnymi (najwięcej spośród wszystkich gmin powiatu gryfińskiego). Lasy Mieszkowickie w dużej części objęte są ochroną jako część Cedyńskiego Parku Krajobrazowego. Znajduje się w nich aż 39 pomników przyrody (drogie miejsce po gminie Moryń w powiecie), rezerwat przyrody (Jeziora Siegniewskie) i jeden zespół przyrodniczo-krajobrazowy – malownicza Dolina Słubi. Cztery punkty widokowe zlokalizowane są nad Odrą, na wysokiej krawędzi w okolicach Gozdowic i Czelina.

Gmina Moryń – jest regionem o największej jeziorności w całym powiecie (49% powierzchni gminy stanowią akweny). Ukształtowanie terenu jest silnie urozmaicone, co przy niewielkiej lesistości (27,3% – po Gryfinie najmniej w powiecie) sprawia, że krajobraz jest bardzo bogaty w punkty widokowe (cztery na terenie niewielkiej gminy). Na terenie gminy Moryń naliczono aż 52 pomniki przyrody (najwięcej w powiecie) i 32 pomnikowe głazy narzutowe. Gmina obfituje w cenne walory geologiczne i geomorfologiczne, związane z zachowanymi formami polodowcowymi i dużą liczbą głazów narzutowych. Większą część gminy obejmuje teren geoparku – rejonu, w którym szczególna uwaga skierowana jest na walory geologiczno-geomorfologiczne.

Gmina Stare Czarnowo – położona w bezpośrednim sąsiedztwie Szczecina obejmuje w dużej części obszar Szczecińskiego Parku Krajobrazowego „Puszcza Bukowa”. Po gminie Mieszkowice jest najbardziej zasobną w tereny leśne gminą (44,5%), przy jednocześnie dużej jeziorności (2,99%). Na terenie Puszczy Bukowej, porastającej polodowcowe wzgórza morenowe, znajduje się 38 pomników przyrody (ożywionej i nieożywionej) oraz 32 głazy narzutowe o obwodzie przekraczającym niekiedy 15 metrów (m.in. Głaz Krajoznawców). Szczególnym walorem (a nawet atrakcją?) przyrodniczym regionu jest ogród dendrologiczny w Glinnej, jeden z dwóch tego typu w województwie.

Gmina Trzcińsko-Zdrój – położona jest we wschodniej części powiatu i obejmuje niewielki fragment Cedyńskiego Parku Krajobrazowego. Na jej terenie stwierdzono występowanie sześciu zespołów przyrodniczo-krajobrazowych (najwięcej w powiecie), trzy użytki ekologiczne i trzy obszary Natura 2000. Do czasów współczesnych przetrwało tu również sześć parków dawnych założeń pałacowych i dworskich (w Chełmie Dolnym, Dobropolu, Gogolicach, Piasecznie, Rosnowie i Stołecznej). Wzdłuż murów miejskich w Trzcińsku-Zdroju powstała w ostatnich latach ścieżka dydaktyczna obejmująca elementy geologiczne regionu – głazy, z których zbudowano m.in. miejskie fortyfikacje. To część powołanego w regionie geoparku „Kraina Polodowcowa nad Odrą”.

Gmina Widuchowa – obejmuje tereny położone w bezpośrednim sąsiedztwie szerokiej doliny Odry i jej wysokiej i stromej strefy krawędziowej. Wraz z gminą Banie należy do najmniej zasobnych w obiekty objęte ochroną przyrody (jedynie części dwóch parków krajobrazowych – Cedyńskiego i Doliny Dolnej Odry oraz dwóch obszarów Natura 2000). Znajduje się tu 11 pomników przyrody oraz sześć pozostałości dawnych parków podworskich. Największym atutem przyrodniczym gminy jest jej duża lesistość (31%) oraz bliskość unikatowej doliny Odry i terenów tzw. Międzyodrza.

9. Potencjał historyczno-kulturowy

Teren powiatu gryfińskiego to odwieczne obszary graniczne (niegdyś Księstwa Pomorskiego i Nowej Marchii, obecnie Polski i Niemiec), na kształt których wpływ miały różne narodowości, kultury oraz przybyłe z zachodniej Europy zakony rycerskie. Region znany jest ze sporej liczby dawnych założeń parkowo-pałacowych, licznych pomników upamiętniających ważne wydarzenia historyczne (szczególnie powszechnie znane, jak bitwa pod Cedynią oraz działania podczas II wojny światowej związane z forsowaniem Odry), zabytki techniki i miejsca odkryć archeologicznych. Zabytkową architekturę regionu szczególnie licznie reprezentują kamienne (nie do końca poprawnie zwane granitowymi) kościoły z XIII i XIV w. Ich liczba (74) oraz stan zachowania są wyjątkiem w skali całego Pomorza Zachodniego. Istnieje tu wręcz nieformalny „Szlak kamiennych kościołów powiatu gryfińskiego”. Wiele z nich posiada cenne wyposażenie oraz średniowieczne malowidła naścienne (m.in. Wełtyń, Mętno, Czachów).

Działania dawnych zakonów w dużej mierze przełożyły się na rozwój kulturowy i gospodarczy ziemi gryfińskiej. Szczególne znaczenie mieli tu cystersi, którzy już w XII wieku w Kołbaczu (gmina Stare Czarnowo) wzniesli jeden z największych na Pomorzu kompleksów klasztornych i osadę zakonną. Pozostałe do dziś obiekty są jednymi z najcenniejszych zabytków nie tylko powiatu, ale całego Pomorza i Polski północnej. Zespół pocysterski w Kołbaczu został ponadto wpisany do rejestru Pomników Historii (jako trzeci w województwie po Kamieniu Pomorskim i Stargardzie). Na terenie powiatu przetrwały również pozostałości po templariuszach i joannitach (m.in. Swobnica, Banie, Rurka).

Do ważnych i szczególnie unikalnych zasobów historyczno-kulturowych regionu z pewnością zaliczyć należy obiektu związane z wydarzeniami II wojny światowej. W ramach tzw. Szlaku Pamięci Narodowej naliczono 14 obiektów, w tym cmentarze wojenne, muzea, pomniki i miejsca. Powszechnie znane jest również miejsce stoczony w X w. bitwy pod Cedynią. Sporą część zasobów stanowią miejsca związane z podaniami historycznymi czy legendami. W Moryniu powstał nawet Szlak Moryńskich Legend, wiodący wzdłuż brzegów jeziora Morzycko.

Wyjątkowe w skali całego województwa są zachowane w powiecie układy miejskie wraz ze średniowiecznymi fortyfikacjami (murami, bramami, basztami i czatowniami). Do najważniejszych i najlepiej zachowanych należą założenia w Trzcińsku-Zdroju (pełen pierścień średniowiecznych, kamiennych murów obronnych, jeden z trzech w województwie), Moryniu, Chojnie, Mieszkowicach i Gryfinie.

Gmina Banie – dawny teren działalności zakonu joannitów. Na terenie powiatu gryfińskiego to właśnie tutaj zachowało się najwięcej śladów ich działalności. W Swobnicy stoi jeden z najcenniejszych zabytków regionu – pozostający w dobrze zachowanej ruinie zamek joannitów. Ogólnie na terenie gminy znajduje się jedynie 5 zabytkowych obiektów sakralnych (w tym m.in. gotycka kaplica św. Gertrudy w Baniach), tyle samo zabytków o charakterze świeckim i jeden zabytek techniki (pozostałości wiatraka holenderskiego w Otokach). Gmina Banie jest jedną z najślabiej zasobnych w obiekty zabytkowe gmin powiatu gryfińskiego.

Gmina Cedynia – jest jednym z najcenniejszych pod względem historycznym regionów w powiecie gryfińskim. Pozostałości dawnego grodziska (1), kamienne budowle sakralne (9) oraz zabytkowe budynki mieszkalne i gospodarcze (6) oraz miejsca związane z ważnymi wydarzeniami historycznymi (bitwa pod Cedynią w 972 r.) znacząco podnoszą atrakcyjność turystyczną gminy. Ciekawym obiektem, zaliczanym do zabytków techniki jest nieeksploatowany dziś kolejowy most graniczny przez dolinę Odry, łączący niegdyś niemieckie Wriezen z położonymi po stronie polskiej Siekierkami. Ważnym miejscem dla turystyki kulturowej jest Muzeum Regionalne w Cedyni, w którym zgromadzono m.in. znaleziska archeologiczne z regionu.

Gmina Chojna – jedyna gmina, która niemal we wszystkich analizowanych kategoriach zajmuje czołowe pozycje. Tutaj naliczono najwięcej zabytków sakralnych (25), w tym aż 14 średniowiecznych kamiennych kościołów. Ponadto znajduje się tu 7 obiektów zabytkowych świeckich (w tym kilka zbiorowych – np. zespoły kamienic lub zabudowań gospodarczych), miejskie zespoły fortyfikacyjne (Chojna – mury wraz z dwiema bramami i basztami, półbasztami i czatowniami). Sama Chojna, jako dawne miasto stołeczne Nowej Marchii, posiada wiele reprezentacyjnych budowli zabytkowych, niektóre o unikalnych cechach (m.in. kościół Mariacki, dawny klasztor augustiański, gotycki ratusz). Na terenie gminy znajdują się również trzy zespoły parkowo-pałacowe oraz cztery zachowane dawne cmentarze, w tym również pozostałości kirkutu (cmentarza żydowskiego – Chojna).

Gmina Gryfino – wprawdzie samo Gryfino zostało silnie zniszczone podczas II wojny światowej, ale zachowało się tu kilka znaczących obiektów zabytkowych, które jednak w nieznacznym stopniu podnoszą atrakcyjność turystyczną gminy. Należą do nich kamienny kościół (odbudowany po wojnie) oraz zespół średniowiecznych umocnień (fragmenty murów obronnych wraz z jedną zachowaną Bramą Bańską). Na terenie gminy naliczono również 10 kamiennych świątyń z XIII i XIV w. (stawiając pod tym względem region na drugim miejscu w powiecie). Kamienne kościoły są charakterystycznym elementem krajobrazu kulturowego ziemi gryfińskiej, stanowiąc potencjał do wytyczenia tematycznego szlaku turystycznego.

Gmina Mieszkowice – region, którego potencjał historyczno-kulturowy może być budowany na bazie obiektów związanych ze Szlakiem Pamięci Narodowej – miejscowości nadodrzańskie, jak Stare Łysogórki, Gozdowice, Czelin. Pozostałą część gminy tworzą głównie lasy, a do wartych uwagi obiektów zabytkowych należy z pewnością zaliczyć również zespół architektoniczny samych Mieszkowic wraz z kamiennymi murami obronnymi, układem miejskim i kamienno-ceglanym kościołem farnym.

Gmina Moryń – rejon występowania kamiennych budowli średniowiecznych (świątyń oraz budowli fortyfikacji miejskich w Moryniu). Spośród 10 zabytkowych kościołów w gminie, 9 powstało w XIII i XIV w. z kamieni polnych. Dwa z nich (w Moryniu i Dolsku) posiadają w portalu ciosy granitowe z zachowanym znakiem szachownicy. W gminie Moryń zanotowano także największą liczbę zachowanych (również jako ruina) założeń zamkowych, pałacowych i dworskich w całym powiecie (pięć obiektów – w Przyjezierzu [ruina], Bielinie, Witnicy, Gądnie i samym Moryniu [ruiny zamku]). Warto podkreślić, że gmina dość mocno promuje swoje walory kultury niematerialnej, tworząc szlak tematyczny związany z lokalnymi legendami (Szlak Legend Moryńskich). Obok gminy Gryfino posiada też największy zasób tradycyjnych opowiadań, legend i historii związanych z obiektami i miejscami.

Gmina Stare Czarnowo – wprawdzie wybitnie przyrodniczy charakter gminy (teren Szczecińskiego Parku Krajobrazowego „Puszczy Bukowej”) silnie wyznacza kierunki rozwoju turystyki regionu, nie brakuje tu ważnych i szczególnie cennych obiektów historyczno-kulturowych. Najważniejszym jest zespół pocysterski w Kołbaczu, który ze względu na swoją wartość i unikatowe cechy architektoniczne wpisany został w 2014 r. na listę Pomników Historii. W skład zespołu wchodzi nie tylko budynki dawnego klasztoru i tzw. domu opata, ale również pozostałości gotyckich fortyfikacji otaczających osiedle zakonne oraz jedyna w Europie, do dziś pełniąca te same funkcje, gotycka stodoła. Na terenie gminy występują również charakterystyczne kościoły kamienne (3 – Binowo, Kartno i Żelisławiec), z których jeden (w Binowie) w średniowieczu peł-

nił funkcję znanego na całym Pomorzu sanktuarium Maryjnego. W pobliskim Żeliszawcu narodziła się legenda o gryfach – herbie Księstwa Pomorskiego i znaku książęcego rodu Gryfitów.

Gmina Trzcińsko-Zdrój – rejon dość ubogi w zasoby historyczno-kulturowe, posiada jednak kilka (osiem) średniowiecznych budowli sakralnych (kamiennych, m.in. w Trzcińsku-Zdroju, Gogolicach, Piasecznie i Strzeszowie). Na szczególną uwagę zasługują kamienne umocnienia miejskie Trzcińska-Zdroju. Zachował się tu pełen pierścień średniowiecznych fortyfikacji (jeden z trzech takich w województwie) wraz z dwiema bramami i basztami.

Gmina Widuchowa – położona w dawnej strefie granicznej pomiędzy Księstwem Pomorskim i Nową Marchią. Do dziś zachowały się tu obiekty reprezentujące kunszt architektoniczny tych dwóch państw. W tej niewielkiej gminie znajduje się aż 10 kamiennych kościołów pochodzących głównie z XIII w. (Krzywín, Lubicz, Żelechowo, Żarczyn, Ognica, Dębogóra, Kłodowo, Pacholeta, Czarnówko i Widuchowa) oraz dwa ryglowe – konstrukcji charakterystycznej na terenach nadodrzańskich w XVIII i XIX wieku (w Marwicach i Rynicach). Do unikalnych zabytków należą również stare suszarnie tytoniu (w okolicach Widuchowej) oraz zespoły kamienic i wyraźny układ dawnego miasta w Widuchowej (do II wojny światowej miejscowość posiadała prawa miejskie). Gmina Widuchowa posiada również 5 zachowanych zespołów pałacowych i dworskich oraz pozostałości (ruiny) dawnego zamku warownego strzegącego granicy Pomorza i Brandenburgii.

10. Potencjał turystyki kulinarnej i imprezy kulturalne

Powiat gryfiński jest jednym z kilku w województwie, w którym tworzone są produkty wpisane na listę ministerialną produktów tradycyjnych oraz produkty regionalne wpisane do sieci Nasze Kulinarne Dziedzictwo (Culinary Heritage). Do pierwszej grupy należą miody – akacjowy miód cedyński pochodzący z terenów **gminy Cedynia** oraz **gminy Moryń**, jak również miody chojeńskie z terenu **gminy Chojna**.

Do gmin zasobnych w produkty regionalne oraz lokale, gdzie tego typu potrawy można skosztować, należą: Banie (2 produkty, w tym wina z jedynej na Pomorzu Zachodnim winnicy Turnau), Cedynia (1 produkt), Gryfino (1 produkt), Mieszkowice (1 restauracja), Moryń (1 produkt), Stare Czarnowo (2 produkty) oraz Widuchowa (1 produkt). Wyżej wymienione gminy posiadają także gospodarstwa ekologiczne oraz agroturystyczne, które zajmują się m.in. tworzeniem i sprzedażą produktów regionalnych.

Imprezy, jarmarki i eventy regionalne podnoszą w dużej mierze atrakcyjność turystyczną miejsca. Na terenie powiatu gryfińskiego organizowanych jest ponad 70 różnego rodzaju imprez. Są to głównie zawody sportowe (31 imprez – głównie na terenie gmin Gryfino – 12, Chojna – 6, Moryń – 6, Trzcińsko-Zdrój – 5 i Widuchowa – 2). Ciekawe i atrakcyjne turystyczne są inscenizacje historyczne, które zobaczyć można w gmi-

nach: Cedynia – 2, Banie – 2, Gryfino – 1 i Mieszkowice – 3. Ogólnie pod tym względem dominują gminy Chojna, Gryfino oraz Moryń, w których odbywa się największa liczba atrakcyjnych imprez.

11. Zagospodarowanie turystyczne

Teren powiatu gryfińskiego, ze względu na bliskość Szczecina oraz sąsiedztwo Niemiec, jak również bogactwo walorów o charakterze przyrodniczym i historycznym, cieszy się dość intensywnym ruchem turystycznym, głównie w okresach letnim oraz wiosennym i jesiennym. Baza noclegowa nie jest jednak mocno rozbudowana, co wskazuje raczej na krótkie pobyty turystów regionie. Najwięcej tego typu obiektów posiadają gminy: Gryfino (14) oraz Moryń (9). Obiekty zakwalifikowane jako hotele znajdują się jedynie w Cedyni i Moryniu. Większość pozostałych stanowią pensjonaty, kwatery prywatne i gospodarstwa agroturystyczne (najwięcej – gmina Gryfino – 14, Moryń – 8 i Mieszkowice – 7).

Służącą ruchowi turystycznemu infrastrukturę, jak znakowane różnego rodzaju szlaki, dobrze zorganizowane kąpieliska, ośrodki i wypożyczalnie sprzętu, spotkać można we wszystkich gminach powiatu gryfińskiego. Ich zagęszczenie i liczba nie są jednak równe i w poszczególnych gminach mocno zróżnicowane.

Gmina Banie – niezwykle uboga pod względem zorganizowanej bazy noclegowej (4 pensjonaty i 1 gospodarstwo agroturystyczne) i powszechnie dostępnej bazy gastronomicznej (1 lokal typu bar w Baniach). Brakuje również dobrze oznakowanych szlaków, z których na terenie gminy występują jedynie dwa piesze, trzy rowerowe i jeden ponadregionalny szlak tematyczny (Szlak Joannitów).

Gmina Cedynia – mimo iż należy do najbardziej zasobnych w walory przyrodnicze i historyczno-kulturowe, nie posiada dobrze rozwiniętej bazy, chociaż na jej terenie znajdują się aż trzy hotele (najwięcej w całym powiecie). Pozostałe obiekty noclegowe (4) to pensjonaty, ośrodki i gospodarstwa agroturystyczne. W samej Cedyni znajdują się również dwa obiekty gastronomiczne. Znacznie lepiej obszar gminy rozwinięty jest pod względem znakowanych szlaków. Na terenie Cedyńskiego Parku Krajoznawczego poprowadzono tu 3 długodystansowe szlaki piesze i 1 rowerowy. Przez teren gminy przechodzi ponadto aż 8 szlaków tematycznych, w tym o znaczeniu ponadregionalnym (m.in. Cysterski i Szlak Pamięci Narodowej).

Gmina Chojna – prezentuje się dość słabo jeśli chodzi o bazę noclegową (5 obiektów – 2 gospodarstwa agroturystyczne i 3 obiekty o charakterze schroniska, hostelu) i gastronomiczną (11 obiektów – większość w Chojnie). Podkreśla to tranzytowy charakter nie tylko samej Chojny, ale również i całej gminy. Ze względu na Cedyński Park Krajoznawczy, którego znaczne obszary położone są na terenie gminy, poprowadzono tu

znakowane szlaki turystyczne – 3 piesze i 1 rowerowy (te same, co w sąsiedniej gminie Cedynia). Spośród szlaków tematycznych na uwagę zasługują ponadregionalne: Szlak Gotyku Ceglanego (Chojna), Szlak Joannitów (Rurka) czy wirtualny Szlak Kamiennych Kościołów.

Gmina Gryfino – jest najlepiej wyposażoną w bazę turystyczną gminą powiatu. Naliczono tu aż 10 obiektów o statusie pensjonatu, 3 gospodarstwa agroturystyczne, hostele i 1 pole kempingowe. Bogata jest również baza gastronomiczna, skupiona jednak niemal w całości w samym Gryfinie (31 różnego rodzaju lokali gastronomicznych). Na terenie gminy funkcjonują kąpieliska (nad jeziorami, np. Wełtyń), ośrodki żeglarskie i kajakowe (nad Odrą i Tywą, OSiR w Gryfinie), 3 stadniny koni i ośrodki jazdy konnej oraz 3 wypożyczalnie sprzętu wodnego (Gryfino, Żabnica). Wytyczono tu także aż 6 znakowanych szlaków pieszych i 6 rowerowych.

Gmina Mieszkowice – należy do przeciętnie wyposażonych w bazę turystyczną gmin. Na jej terenie znajduje się 7 obiektów noclegowych i 4 lokale gastronomiczne różnego rodzaju. Pomimo sporej wielkości obszarów leśnych, funkcjonują tu tylko 4 znakowane szlaki piesze i 3 rowery. Na uwagę zasługuje także ponadregionalny Szlak Pamięci Narodowej.

Gmina Moryń – posiada długą tradycję turystyczną i dobrze zagospodarowaną przestrzeń. Znajduje się tu 1 hotel i 7 ośrodków/pensjonatów, jak również gospodarstwo agroturystyczne. Baza gastronomiczna reprezentowana jest przez 8 lokali o różnym standardzie i ofercie. Nad jeziorem Morzycko działają również 2 zagospodarowane kąpieliska i wypożyczalnia sprzętu. Do obiektów o charakterze bazy turystycznej zaliczyć także należy stadniny koni i ośrodki jazdy konnej (2 obiekty). Przez teren gminy przechodzą 2 znakowane szlaki piesze oraz 2 rowerowe. Funkcjonują tu również szlaki tematyczne, w tym geologiczny związany z geoparkiem i tematyczny Szlak Legend Moryńskich.

Gmina Stare Czarnowo – jest najsłabiej wyposażoną w infrastrukturę turystyczną gminą w powiecie gryfińskim. Na jej terenie nie ma zorganizowanej bazy noclegowej, a obiekty gastronomiczne reprezentuje jedynie restauracja w klubie golfowym w Binowie. Rozbudowana jest natomiast sieć szlaków turystycznych – największa na terenie całego powiatu gryfińskiego. Na terenie Szczecińskiego Parku Krajobrazowego „Puszcza Bukowa” istnieje 9 znakowanych szlaków pieszych, 2 rowerowe i jeden konny. Ponadto przez teren gminy przechodzą 2 duże kulturowe szlaki tematyczne – m.in. ponadregionalny Szlak Cysterski (Kołbacz) i regionalny, nieoznakowany Szlak Kamiennych Kościołów.

Gmina Trzcianko-Zdrój – obok gminy Stare Czarnowo najsłabiej wyposażony w infrastrukturę turystyczną region powiatu gryfińskiego. Bazę noclegową reprezentuje jedynie gospodarstwo agroturystyczne „Bylinka” w Góralicach, a gastronomiczną kilka lokali w Trzcianku-Zdroju. Turysty piesi mają do dyspozycji tylko jeden znakowany szlak turystyczny – zielony Szlak Pojezierza Trzciankiego.

Gmina Widuchowa – baza turystyczna jest tu dość słabo rozwinięta, jedynie w samej Widuchowej funkcjonują dwa obiekty noclegowo-gastronomiczne (gospodarstwo agroturystyczne, pensjonat) i 3 lokale typu bar. Nad Odrą znajduje się niewielka przystań żeglarska, a także wypożyczalnia sprzętu („Na Jazie” w Widuchowej). Przez teren gminy (szczególnie w rejonie tzw. Sarbskich Górek) przechodzą 2 znakowane szlaki piesze i aż pięć rowerowych. Spośród szlaków tematycznych do dyspozycji turystów jest jedynie nieoznakowany Szlak Kamiennych Kościołów.

12. Struktura społeczna

Czynnikiem, który ukształtował strukturę społeczną powiatu gryfińskiego, była II wojna światowa. W jej wyniku ziemie obecnego powiatu gryfińskiego w 1945 zostały włączone do Polski. Wcześniej zamieszkiwali je Niemcy, którzy zostali wysiedleni. W ich miejsce napłynęła ludność pochodząca głównie z centralnej Polski oraz Kresów Wschodnich. Według stanu na rok 2014 ludność powiatu gryfińskiego szanowana jest na 83 688 osób, w tym 42 160 kobiet i 41 528 mężczyzn. Procentowy podział ludności w podziale na grupy w wieku przedprodukcyjnym wynosi 18,5%, produkcyjnym 64,9% i poprodukcyjnym 16,6% (wg stanu na 2014 r.).

Gmina Banie

Według stanu na rok 2014 ludność gminy Banie szanowana jest na 6442 osoby, w tym 3174 kobiety i 3268 mężczyzn. Procentowy podział ludności w podziale na grupy w wieku przedprodukcyjnym wynosi 19,2%, produkcyjnym 64,9% i poprodukcyjnym 15,8% (wg stanu na 2014 r.).

Gmina Cedynia

Według stanu na rok 2014 ludność gminy Cedynia szanowana jest na 4362 osoby, w tym 2182 kobiety i 2180 mężczyzn. Procentowy podział ludności w podziale na grupy w wieku przedprodukcyjnym wynosi 18,6%, produkcyjnym 65,3% i poprodukcyjnym 16,1% (wg stanu na 2014 r.).

Gmina Chojna

Według stanu na rok 2014 ludność gminy Chojna szanowana jest na 13 937 osób, w tym 7101 kobiet i 6836 mężczyzn. Procentowy podział ludności w podziale na grupy w wieku przedprodukcyjnym wynosi 18,7%, produkcyjnym 65,5% i poprodukcyjnym 15,8% (wg stanu na 2014 r.).

Gmina Gryfino

Według stanu na rok 2014 ludność gminy Gryfino szanowana jest na 32 178 osób, w tym 16 342 kobiety i 15 342 mężczyzn.
Procentowy podział ludności w podziale na grupy w wieku przedprodukcyjnym wynosi 18,0%, produkcyjnym 64,7% i poprodukcyjnym 17,3% (wg stanu na 2014 r.).

Gmina Mieszkowice

Według stanu na rok 2014 ludność gminy Mieszkowice szanowana jest na 7413 osób, w tym 3698 kobiet i 3715 mężczyzn.
Procentowy podział ludności w podziale na grupy w wieku przedprodukcyjnym wynosi 19,6%, produkcyjnym 65,0% i poprodukcyjnym 15,5% (wg stanu na 2014 r.).

Gmina Moryń

Według stanu na rok 2014 ludność gminy Moryń szanowana jest na 4362 osoby, w tym 2228 kobiet i 2134 mężczyzn.
Procentowy podział ludności w podziale na grupy w wieku przedprodukcyjnym wynosi 18,6%, produkcyjnym 65,3% i poprodukcyjnym 16,1% (wg stanu na 2014 r.).

Gmina Stare Czarnowo

Według stanu na rok 2014 ludność gminy Stare Czarnowo szanowana jest na 3861 osób, w tym 1854 kobiety i 2007 mężczyzn.
Procentowy podział ludności w podziale na grupy w wieku przedprodukcyjnym wynosi 17,7%, produkcyjnym 64,8% i poprodukcyjnym 17,6% (wg stanu na 2014 r.).

Gmina Trzcianko-Zdrój

Według stanu na rok 2014 ludność gminy Trzcianko-Zdrój szanowana jest na 5556 osób, w tym 2769 kobiet i 2799 mężczyzn.
Procentowy podział ludności w podziale na grupy w wieku przedprodukcyjnym wynosi 18,6%, produkcyjnym 63,2% i poprodukcyjnym 18,1% (wg stanu na 2014 r.).

Gmina Widuchowa

Według stanu na rok 2014 ludność gminy Widuchowa szanowana jest na 5565 osób, w tym 2812 kobiet i 2753 mężczyzn.

Procentowy podział ludności w podziale na grupy w wieku przedprodukcyjnym wynosi 19,3%, produkcyjnym 65,7% i poprodukcyjnym 15,0% (wg stanu na 2014 r.).

13. Uwarunkowania gospodarcze

W gospodarce powiatu gryfińskiego najliczniej reprezentowane są branże: handel i naprawy, budownictwo, przetwórstwo przemysłowe oraz transport. W roku 2014 r. łącznie było zarejestrowanych 8946 podmiotów gospodarczych, w tym znakomitą większość stanowił sektor prywatny (8283 firmy). Przedsiębiorstwem zatrudniającym najwięcej pracowników jest Elektrownia Dolna Odra w Nowym Czarnowie k. Gryfina. Inne większe firmy działające na obszarze powiatu gryfińskiego to: Gryfskand, He-Gru w Gryfinie, Fliegel Textilservice w Nowym Czarnowie, Alumet Daleszewo k. Gryfina, Zakład Przemysłu Drzewnego Drewex w Mieszkowicach. Przetwórstwem produktów spożywczych trudnią się następujące firmy: Młyn nad Tywą w Trzaskach, Szczecińskie Zakłady Zbożowo-Młynarskie w Cedyni, Odra Land w Radziszewie, Consult Food w Starym Czarnowie, Jurging w Pniewie. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w powiecie stanowił 8,4% w roku 2014.

Gmina Banie

W gminie Banie na koniec 2014 roku zarejestrowanych było 505 podmiotów gospodarczych. Wśród nich najliczniej reprezentowane są firmy budowlane (131 podmiotów) i handlowe (100 podmiotów). Trzecią branżą pod względem liczebności stanowi przetwórstwo przemysłowe (56 podmiotów), niewiele mniej jest firm działających w sektorze rolniczo-leśnym (46 podmiotów). Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wyniósł 9,3 % w roku 2014.

Gmina Cedynia

Na koniec 2014 roku w gminie Cedynia zarejestrowane były 463 przedsiębiorstwa. Dominującą formą działalności gospodarczej jest handel (153 podmioty) oraz budownictwo (72 podmioty). Licznie reprezentowane są firmy związane z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (28 podmiotów), a także z sektora rolniczo-leśnego (25 podmiotów), transportu i gospodarki magazynowej (23 podmioty), a także przetwórstwa przemysłowego (21 podmiotów). Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wyniósł 10,5% w roku 2014.

Gmina Chojna

Wśród 1495 przedsiębiorstw zarejestrowanych do końca 2014 r. w gminie Chojna przeważają firmy działające w handlu (446 podmiotów), budownictwie (248 podmiotów) oraz trudniące się działalnością związaną z obsługą rynku nieruchomości (111 podmiotów), a także przetwórstwem

przemysłowym (101 podmiotów) i rolnictwem (75 podmiotów). Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wynosił 10,5% w roku 2014.

Gmina Gryfino

W gminie Gryfino w 2014 roku działało 3747 zarejestrowanych firm. Wśród nich najliczniej reprezentowana jest branża handlowa (854 podmioty), budownictwo (674 podmioty) i przetwórstwo przemysłowe (380 podmiotów). Kolejno działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (249 podmiotów) oraz opieka zdrowotna i pomoc społeczna (201 podmiotów), transport (164 podmioty) oraz działalność związana z obsługą rynku nieruchomości (136 podmiotów) a także działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (115 podmiotów). Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wynosił 5,9% w roku 2014.

Gmina Mieszkowice

Gmina Mieszkowice jest miejscem działalności 623 przedsiębiorstw wg stanu na koniec 2014 r. Wśród nich najwięcej należało do branży handlowej (208 podmiotów) i budowlanej (128 podmiotów), przetwórstwa przemysłowego (47 podmiotów) oraz rolniczo-leśnej (35 podmiotów). Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wynosił 9,5% w roku 2014.

Gmina Moryń

W gminie Moryń działają 342 zarejestrowane przedsiębiorstwa wg stanu na koniec 2014 roku.

Wśród nich najliczniejszą reprezentację stanowią firmy zajmujące się handlem (95 podmiotów) i budownictwem (67 podmiotów). Na trzecim miejscu znalazły się te, które trudnią się przetwórstwem przemysłowym (27 podmiotów). Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wynosił 11,9% w roku 2014.

Gmina Stare Czarnowo

Na obszarze gminy zarejestrowanych było 426 przedsiębiorstw wg stanu na koniec 2014 r.

Gospodarka gminy oparta jest na działalności handlowej (100 podmiotów), budowlanej (74 podmioty), transporcie (57 podmiotów), a także na przetwórstwie przemysłowym (48 podmiotów) oraz rolnictwie i leśnictwie (24 podmioty). Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wynosił 5,4% w roku 2014.

Gmina Trzcińsko-Zdrój

Gmina Trzcińsko-Zdrój jest miejscem działalności 406 przedsiębiorstw wg stanu na koniec 2014 r. Działalnością handlową trudni się 107 firm, budownictwem 64, rolnictwem i leśnictwem 41, a przetwórstwem przemysłowym 30. Na terenie gminy znajdują się również po 22 firmy transportowe oraz związane z obsługą rynku nieruchomości. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wyniósł 11% w roku 2014.

Gmina Widuchowa

Na obszarze gminy Widuchowa swoją działalność prowadzi 489 przedsiębiorstw wg stanu na koniec 2014 r. Główną gałęzią gospodarki gminy jest budownictwo (120 podmiotów), handel (98 podmiotów) oraz przetwórstwo przemysłowe (96 podmiotów). Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wyniósł 9,1% w roku 2014.

14. Ruch turystyczny

Analiza ruchu turystycznego w ujęciu powiatowym i gminnym jest bardzo ograniczona, gdyż oficjalne dane dotyczące wykorzystania miejsc w obiektach zbiorowego zakwaterowania oraz liczba udzielonych noclegów opierają się na danych, które wybiórczo gromadzi Główny Urząd Statystyczny oraz niektóre obiekty turystyczne i rekreacyjne funkcjonujące na danym terenie, a poprzez sprzedaż biletów prowadzą statystyki ruchu i uczestnictwa (np. CW Laguna). Dlatego też podstawą do analizy ruchu turystycznego na terenie powiatu gryfińskiego są dane pochodzące z Głównego Urzędu Statystycznego w Szczecinie i opublikowane w różnych publikacjach statystycznych (np. Turystyka w województwie zachodniopomorskim w latach 2010-2012, Województwo zachodniopomorskie 2014). Jednakże dostępne źródła nie pozwalają w pełni ocenić wielkości ruchu turystycznego na badanym obszarze. W tabeli 2 zaprezentowano liczbę turystów korzystających z obiektów zbiorowego zakwaterowania w gminach powiatu gryfińskiego w 2012 roku, a w tabeli 3 zaprezentowano liczbę udzielonych turystom noclegów w obiektach zbiorowego zakwaterowania w gminach powiatu gryfińskiego w 2012 roku.

Tabela. 2. Liczba turystów korzystających z obiektów zbiorowego zakwaterowania w gminach powiatu gryfińskiego w 2012 roku

Lp.	Gmina	Liczba korzystających z obiektów zbiorowego zakwaterowania		
		turyści krajowi	turyści zagraniczni	ogółem
1	Banie	1 185	0	1 185
2	Cedynia	1 215	2 771	3 986

3	Chojna	776	138	914
4	Gryfino	16 432	362	16 794
5	Mieszkowice	0	0	0
6	Moryń	470	460	930
7	Stare Czarnowo	340	15	355
8	Trzcińsko-Zdrój	0	0	0
9	Widuchowa	250	13	263
Razem (powiat gryfiński)		20 668	3 759	24 427

Źródło: Turystyka w województwie zachodniopomorskim w latach 2010-2012, GUS, Szczecin 2012

Analizując dane z 2012 roku, dotyczące liczby korzystających z obiektów zbiorowego zakwaterowania wszystkich gmin w powiecie gryfińskim, zauważa się, że najwyższą liczbę turystów korzystających z powyższych obiektów wykazuje gmina Gryfino w liczbie 16 794 osób, co w odniesieniu do powiatu stanowi 68,8 % wszystkich turystów, natomiast korzystający turyści zagraniczni stanowią 9,6%. Przewaga gminy Gryfino pod względem omawianego kryterium jest czterokrotnie wyższa w stosunku do drugiej w kolejności gminy (gmina Cedynia). Najslabiej pod tym względem wypadają gminy Mieszkowice i Trzcińsko-Zdrój (brak wskazań) oraz gminy Chojna, Moryń, Stare Czarnowo i Widuchowa (wielkości nie przekraczające praktycznie liczby 500 osób).

Tabela 3. Liczba udzielonych turystom noclegów w obiektach zbiorowego zakwaterowania w gminach powiatu gryfińskiego w 2012 roku

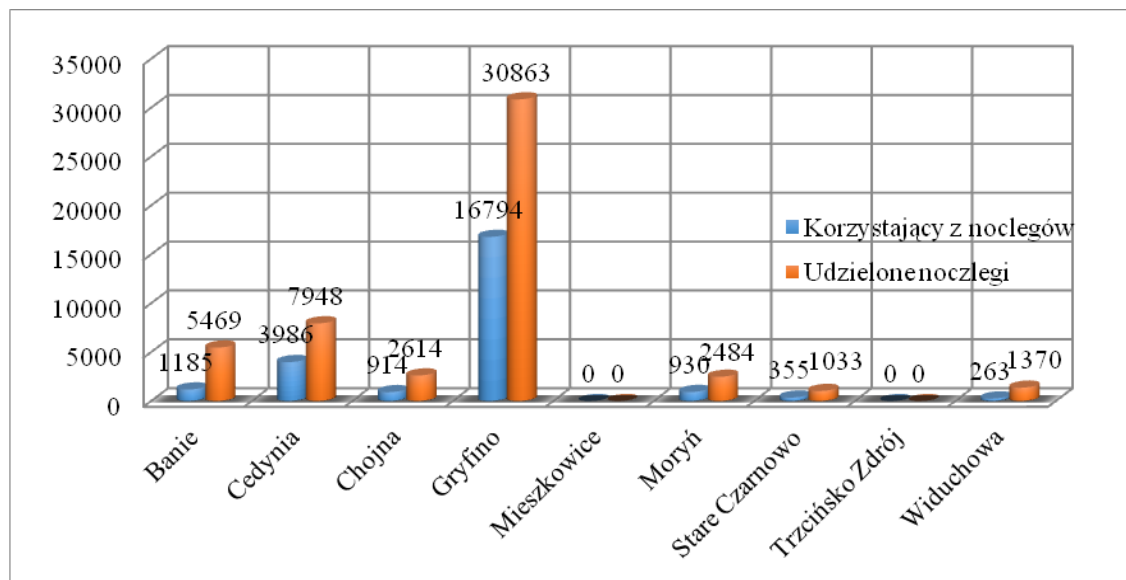
Lp.	Gmina	Udzielone noclegi w obiektach zbiorowego zakwaterowania		
		turystom krajowym	turystom zagranicznym	ogółem
1	Banie	5 469	0	5 469
2	Cedynia	2 111	5 837	7 948
3	Chojna	2 215	399	2 614
4	Gryfino	28 755	2 108	30 863
5	Mieszkowice	0	0	0

6	Moryń	1 119	1 365	2 484
7	Stare Czarnowo	961	72	1 033
8	Trzcińsko Zdrój	0	0	0
9	Widuchowa	1 308	62	1 370
Razem (powiat gryfiński)		41 938	9 843	51 781

Źródło: Turystyka w województwie zachodniopomorskim w latach 2010-2012, GUS, Szczecin 2012.

Również pod względem udzielonych noclegów w obiektach zbiorowego zakwaterowania, zdecydowanie przoduje gmina Gryfino (30 863 noclegów). W 2012 roku większość (59,6%) udzielonych noclegów wszystkim turystom w powiecie gryfińskim zostało zrealizowanych w gminie Gryfino, zaś dla turystów zagranicznych wynosiło 21,4%. Z zestawionych danych wynika, że gminą, która osiągnęła największą liczbę udzielonych noclegów turystom zagranicznym w powiecie gryfińskim jest gmina Cedynia.

Na ryc. 16 zaprezentowano liczbę turystów korzystających z obiektów zbiorowego zakwaterowania oraz udzielone noclegi w gminach powiatu gryfińskiego w 2012 roku.

Ryc. 16. Ogół turystów korzystających z obiektów zbiorowego zakwaterowania oraz udzielone noclegi w gminach powiatu gryfińskiego w 2012 roku

Źródło: A. K. Dadacz, *Analiza rozwoju turystyki na przykładzie gminy Gryfino*, Praca magisterska, WNoZ US, Szczecin 2015

W tabeli 4 zaprezentowano rozkład przestrzenny ruchu turystycznego w powiecie gryfińskim w latach 2009-2014.

Tabela 4. Rozkład przestrzenny ruchu turystycznego w powiecie gryfińskim w latach 2009-2014

Powiat gryfiński							
Lata	Liczba obiektów	Miejsca noclegowe	Korzystający		Udzielone noclegi		Stopień wykorzystana %
			ogółem	w tym turyści zagraniczni	ogółem	w tym turyści zagraniczni	
2009	15	835	29 625	2 101	77 293	5 478	34,4%

2010	15	889	26 635	1 901	68 260	6 818	32,2%
2011	18	888	24 732	1 880	60 580	6 306	26,7%
2012	21	1 043	25 437	3 759	51 781	9 843	21,5%
2013	19	947	22 934	3 470	50 555	11 202	18,6%
2014	18	1 095	28 954	4 435	69 500	8 599	24,9%

Źródło: Dane Urzędu Statystycznego w Szczecinie.

Badając ruch turystyczny w powiecie gryfińskim w latach 2009-2014, można stwierdzić, że w pierwszych 4 czterech latach, tj. 2009-2012, zauważa się, iż liczba obiektów zbiorowego zakwaterowania wzrosła na terenie badanego obszaru o 6. Z kolei w 2012 roku odnotowano największą liczbę obiektów noclegowych (21). Jednak od 2013 roku zauważa się stopniowy spadek liczby obiektów zbiorowego zakwaterowania w powiecie gryfińskim. Jednakże, mimo spadku liczby obiektów, najwięcej miejsc noclegowych zanotowano właśnie w 2014 roku w stosunku do całego analizowanego okresu (1095 miejsc).

W 2009 roku z bazy noclegowej powiatu gryfińskiego skorzystało 29 625 osób i był to najwyższy wynik otrzymany na przestrzeni przedstawionych lat (2009-2014), zaś jeśli chodzi o turystów zagranicznych to najczęściej korzystających przypada na rok 2014 (4435 osób). Najwyższą liczbę udzielonych noclegów wszystkim turystom zanotowano dla roku 2009 z liczbą 77 293 noclegów, a turystom zagranicznym w 2013 z liczbą 11 202 noclegów.

Najmniejsza liczba wszystkich korzystających z obiektów zbiorowego zakwaterowania została zanotowana w 2013 roku i wynosi 22 934 osób, natomiast jeśli chodzi o turystów zagranicznych to najmniejszą liczbę odnotowano w 2010 (1901 osób). Analogicznie liczba udzielonych noclegów w 2013 była najniższa dla turystów ogółem, jednak dla turystów zagranicznych w 2011.

Analizując ruch turystyczny w powiecie gryfińskim, zauważa się znaczny spadek stopnia wykorzystania miejsc noclegowych do 2013, natomiast w 2014 roku odnotowano wzrost w stosunku do poprzedniego roku o 6,3%. Najwyższy stopień wykorzystania obiektów noclegowych przypada na rok 2009 i wynosi 34,4%, natomiast najniższy procent przypada na rok 2013 – 18,6%. W porównaniu do poprzednich lat w 2014 roku zauważa się większe zainteresowanie turystów powiatem gryfińskim, o czym świadczy większa liczba miejsc noclegowych, liczba korzystających z noclegów, w tym również turystów zagranicznych, a także liczba wszystkich udzielonych noclegów.

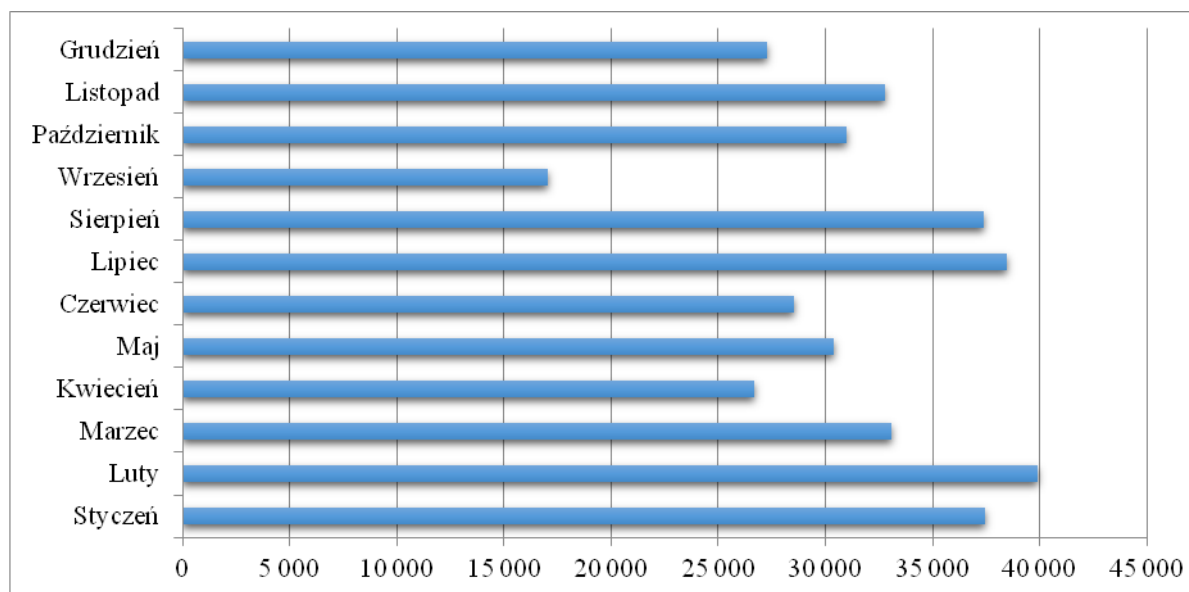
Dane zawarte w tabeli 5 wskazują liczbę odwiedzających CW Laguna od 2009 do 2014 roku. Największą liczbą turystów cechował się rok 2009 (450 449), natomiast najmniejszą 2014 rok. W zestawieniu miesięcznym w ciągu prezentowanych lat rekordową liczbę uzyskał styczeń w 2012 roku (50 695). Na wielkość tego wyniku w dużej mierze mógł wpłynąć termin ferii zimowych, które przypadły na drugą połowę miesiąca.

ca. Najniższy wynik zanotowano we wrześniu 2011 roku. Ruch turystyczny w CW Laguna zaznacza się tendencją spadkową. Od 2009 do 2014 roku liczba wizyt spadła o 31,8%.

Tabela 5. Liczba odwiedzających CW Laguna na przestrzeni lat 2009-2014

Lp.	Miesiąc	Rok						Średnia
		2009	2010	2011	2012	2013	2014	
1	styczeń	48 130	28 338	38 603	50 695	29 622	29 485	37 479
2	luty	38 493	45 619	47 870	30 479	39 317	37 804	39 930
3	marzec	42 959	38 768	34 182	30 187	26 189	26 140	33 071
4	kwiecień	29 662	24 911	27 814	27 546	28 081	22 014	26 671
5	maj	34 931	34 150	31 697	27 929	27 151	26 344	30 367
6	czerwiec	41 212	36 076	33 148	26 073	19 728	14 916	28 526
7	lipiec	49 481	38 339	46 959	38 961	30 486	26 654	38 480
8	sierpień	43 072	48 211	42 518	33 759	28 697	28 244	37 417
9	wrzesień	19 124	14 469	12 395	15 266	21 472	19 651	17 063
10	październik	36 447	37 222	31 524	25 992	28 447	26 191	30 971
11	listopad	35 672	39 091	32 941	31 143	30 871	27 034	32 792
12	grudzień	31 266	25 147	31 348	25 205	27 502	23 154	27 270
Razem		450 449	410 341	410 999	363 235	337 563	307 631	380 036

Źródło: A. K. Dadacz, *Analiza rozwoju turystyki na przykładzie gminy Gryfino*, Praca magisterska, WNoZ US, Szczecin 2015, na podstawie informacji uzyskanych od dyrekcji CW Laguna w Gryfinie

Rys. 17. Sezonowość ruchu turystycznego w CW Laguna w latach 2009-2014 w poszczególnych miesiącach według średniej

Źródło: A. K. Dadacz, *Analiza rozwoju turystyki na przykładzie gminy Gryfino*, Praca magisterska, WNoZ US, Szczecin 2015

W analizie sezonowości ruchu turystycznego scentralizowanego w CW Laguna na przestrzeni lat od 2009 do 2014 roku, wyraźnie zaznaczają się dwa sezony turystyczne. Z zestawionych danych wynika, że największą liczbą turystów charakteryzuje się luty (sezon zimowy). Wynikać to może z określonego terminu ferii zimowych w województwie zachodniopomorskim, przypadających właśnie na ten miesiąc, oraz dwa miesiące wakacyjne lipiec i sierpień (sezon letni). Natomiast najmniejszą liczbę odwiedzin odnotowuje się według danych uśrednionych we wrześniu (nie jest to nawet połowa tego, co w najlepszych uśrednionych miesiącach, tj. lipcu i sierpniu).

Średnia gęstość bazy noclegowej w 2012 r. wyniosła w województwie zachodniopomorskim 4,9 miejsca noclegowego na 1 km² powierzchni tegoż województwa (wobec 4,7 w 2010 r.). Jeśli chodzi o powiat gryfiński, to plasuje się on dużo poniżej średniej, a wskaźnik dla tegoż obszaru wynosi tylko 0,6. Jednakże w analizie powiatów sąsiednich wskaźnik ten i tak jest lepszy, gdyż przykładowo dla powiatu myśliborskiego wynosi on tylko 0,3, a dla powiatu pyrzyckiego to 0,0. Nieco lepszy wskaźnik ma powiat policki – 1,6, który ma lepiej rozwiniętą funkcję turystyczną. Trudno pod tym względem powiat gryfiński porównać do Szczecina, gdzie wskaźnik ten oscyluje wokół wartości 23,9.

Analizując liczbę turystów korzystających z obiektów noclegowych w ciągu roku w przeliczeniu na 1 miejsce noclegowe (wskaźnik rozwoju bazy noclegowej), zauważyć można zróżnicowanie terytorialne pomiędzy powiatami, w których turystyka ma charakter sezonowy lub całoroczny. Dla powiatu gryfińskiego wskaźnik ten wynosi 23,4 (średnia dla województwa zachodniopomorskiego to 17,4). Dla przykładu sąsiedni powiat pyrzycki może pochwalić się wskaźnikiem wielkości zaledwie 9,4.

Wskaźnik funkcji turystycznej Baretje'a obrazujący liczbę miejsc noclegowych w odniesieniu do liczby mieszkańców danego obszaru w 2012 r. ukształtował się dla województwa zachodniopomorskiego na poziomie 6,5. Dla powiatu gryfińskiego wskaźnik ten oscylował na poziomie 1,2, a i tak był większy niż dla powiatów sąsiedzkich, tj. stargardzkiego (1,0), pyrzyckiego (0,1) i myśliborskiego (0,7).

Wskaźnik intensywności ruchu turystycznego według Schneidera ukazuje liczbę turystów przypadającą na 100 mieszkańców danego obszaru. W 2012 r. dla powiatu gryfińskiego wskaźnik ten wynosił 29,0, przy średniej w województwie zachodniopomorskim wynoszącej 112,8.

15. Uwarunkowanie klimatyczne

Obszar powiatu gryfińskiego jest silnie zdominowany geograficznym obszarem krainy Doliny Dolnej Odry, który stanowi wąski pas terenu o szerokości od kilku do kilkunastu kilometrów, ciągnący się wzdłuż Odry, w większości zajęty przez użytki zielone i lasy. Kraina ta rozciąga się od południowej granicy województwa po uście Iny do Odry. W miarę przemieszczania się od jeziora Dąbie, wzdłuż doliny rzeki aż po ujście Myśli do Odry rośnie liczba godzin ze Słońcem od 1540 do 1600. Średnia temperatura, zarówno roczna, przekraczająca 8,5°C, jak i lipca od 17,6° do 18,2°C, wyróżnia tę krainę jako najcieplejszą w województwie. Natomiast ze względu na średnią temperaturę stycznia od -0,6° do około -0,7°C, kraina ta jest chłodniejsza niż najcieplejsza (w tym miesiącu) kraina Zalewu Szczecińskiego. Przymrozki wiosenne zanikają w ostatniej pentadzie kwietnia, a jesienne pojawiają się w czwartej pentadzie października. Przejawem korzystnych warunków termicznych w obrębie opisywanego obszaru są najdłużej trwające w województwie okresy wykonywania prac polowych i wegetacji, które wynoszą odpowiednio: 256-261 i ponad 225 dni. Natomiast warunki opadowe nie są korzystne, gdyż roczne sumy opadów wahają się od około 500 mm w rejonie ujścia Myśli do Odry do około 550 mm w rejonie jeziora Dąbie, a opady powyżej 1 mm występują przeciętnie w czasie od 95 do 105 dni. Stosunkowo krótki jest również czas zalegania pokrywy śnieżnej – zwłaszcza na odcinku pomiędzy Chojną a Gryfinem.

III. ANALIZA FUNKJONOWANIA RYNKU TURYSTYCZNEGO W POWIECIE GRYFIŃSKIM

1. Analiza potencjału instytucjonalnego

Analiza dokumentów oraz działań strategicznych gmin i powiatu gryfińskiego w zakresie turystyki wykazała brak dokumentu nadrzędnego odnoszącego się swoją treścią do zagadnień wyłącznie turystycznych, tj. ani powiat, ani żadna gmina nie posiada strategii rozwoju turystyki. Jed-

nakże w każdej gminie funkcjonuje dokument strategiczny (najczęściej strategia rozwoju gminy), w ramach którego wskazana jest turystyka jako ważne działanie rozwojowe bazujące na walorach naturalnych i antropogenicznych. Walory te zazwyczaj są określane jako podstawa działań proturystycznych i kierunek rozwoju gospodarczego. W przypadku części gmin okres i perspektywa realizacji strategii rozwoju kończy się w roku 2015 (Gryfino, Banie, Chojna, Moryń), a dla części wyznaczono już nowy kres realizacji tj. 2012-2020 (Widuchowa), 2014-2022 (Trzcieńsko-Zdrój), 2014-2024 (Mieszkowice), 2015-2020 (Cedynia), 2016-2025 (Stare Czarnowo). Każdy z analizowanych dokumentów strategicznych zawiera analizę SWOT, w której uwzględniono zasoby turystyczne jako silną stronę.

W związku z tym, że turystyka jest określana we wszystkich gminnych dokumentach strategicznych jako ważny sektor gospodarczy oraz kierunek działań, przekłada się to na opracowane wizje, misje i cele strategiczne. Wizje i misje (czyli cel nadrzędny) bezpośrednio i pośrednio odnoszą się do turystyki. Dla Starego Czarnowa obszar gminy jest atrakcyjnym miejscem wypoczynku, a władze stawiają na rozwój turystyki z wykorzystaniem posiadanych walorów krajoznawczo-kulturalnych. Gmina Gryfino pokazuje, z czego słynie gmina i jaki potencjał rozwojowy posiada, a mianowicie: czyste wody, piękny krajobraz, dostępna infrastruktura turystyczna, dzięki której można aktywnie wypoczywać na wodzie, na rowerze, na własnych nogach. Gmina Widuchowa to miejsce służące do aktywnego wypoczynku, a niezbędnym działaniem jest m.in. rozwijanie infrastruktury turystycznej. Gmina Banie z kolei to miejsce atrakcyjne dla turystów. Dla Chojny istotnym kierunkiem rozwoju gospodarczego jest turystyka i rekreacja. Gmina Trzcieńsko-Zdrój według strategii posiada odpowiedni potencjał do rozwoju turystyki na bazie istniejących walorów przyrodniczo-krajoobrazowych. Gmina Cedynia to miejsce atrakcyjne turystycznie z dobrze rozwiniętą infrastrukturą zapewniającą wypoczynek turystom krajowym i zagranicznym, a rozwój tego obszaru oparty jest na optymalnym wykorzystaniu walorów geograficznych i przyrodniczych. Gmina Moryń natomiast stwierdza, że posiada utrwaloną pozycję na rynku usług turystycznych, a turystyka stanowi ważne źródło dochodu mieszkańców. Gmina Mieszkowice to obszar przychylny rozwojowi m.in. usług rekreacyjno-turystycznych.

Cele strategiczne przedstawiają się następująco:

- opracowanie planu rozwoju turystyki, wypoczynku i oświaty (Stare Czarnowo),
- podnoszenie atrakcyjności turystycznej gminy (Gryfino, Cedynia, Mieszkowice),
- wykorzystanie zasobów wodnych istniejących na terenie gminy (Gryfino),
- rozwój turystyki jako źródła dochodów mieszkańców (Widuchowa),
- wspieranie rozwoju lokalnej infrastruktury turystycznej, agroturystyki i różnych form turystyki kwalifikowanej (Widuchowa, Banie, Chojna),
- gospodarcze wykorzystanie zasobów naturalnych (Trzcieńsko-Zdrój),
- wspomaganie rozwoju turystyki i promocja obszaru (Moryń),
- tworzenie szerokiej oferty turystycznej i współpraca w tym zakresie z ościennymi gminami (Moryń),
- tworzenie i rozbudowa infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej (Moryń),

- instytucjonalne wspieranie rozwoju turystyki (Moryń),
- rozwój usług turystyczno-rekreacyjnych (Mieszkowice).

Zadania do wykonania w ramach realizowanych strategii rozwoju poszczególnych gmin powiatu gryfińskiego:

- opracowanie planu rozwoju turystyki (Stare Czarnowo),
- opracowanie koncepcji tworzenia konkretnej infrastruktury turystycznej (np. ścieżki rowerowe) (Stare Czarnowo, Trzcińsko-Zdrój, Mieszkowice, Widuchowa),
- prowadzenie szkoleń w zakresie agroturystyki , rozwój agroturystyki (Stare Czarnowo, Chojna, Trzcińsko-Zdrój, Widuchowa),
- składanie wniosków o dofinansowanie realizacji wybranych inwestycji turystycznych (Stare Czarnowo),
- promocja lokalnej turystyki (Stare Czarnowo, Gryfino, Chojna, Cedynia, Moryń),
- maksymalne wykorzystanie posiadanych zasobów (np. wodnych) (Gryfino),
- stworzenie odpowiednich warunków do rozwoju usług turystycznych (Gryfino, Chojna, Trzcińsko-Zdrój, Widuchowa),
- inwentaryzacja posiadanych zasobów turystycznych (Widuchowa, Banie),
- podjęcie współpracy z sąsiadami (Stare Czarnowo, Widuchowa, Banie),
- rozwój i realizacja wybranych inwestycji turystycznych (Widuchowa, Banie, Chojna, Cedynia, Moryń, Mieszkowice),
- rewitalizacja przestrzeni pod kątem turystyki (Chojna).

Tabela 6. Analiza dokumentów oraz działań strategicznych gmin i powiatu gryfińskiego w zakresie turystyki

	Stare Czarnowo	Gryfino	Widuchowa	Banie	Chojna
Czy gmina posiada strategię turystyczną?	NIE	NIE	NIE	NIE	NIE
Inny dokument strategiczny, w którym znajduje się turystyka	Strategia rozwoju gminy Stare Czarnowo, Strategia Rozwoju Gminy Stare Czarnowo na lata 2016-2025 (trwają prace na jej przygotowaniu)	Strategia sukcesu miasta i gminy Gryfino (do 2015 roku)	Strategia rozwoju gminy Widuchowa na lata 2012-2020	Strategia rozwoju gminy Banie na lata 2008-2015	Strategia rozwoju gminy Chojna na lata 2008-2015
Inne dokumenty	Plan Rozwoju Lokalnego dla Gminy Stare Czarnowo 2004-2013	Plan rozwoju lokalnego dla gminy Gryfino Wieloletni Program Inwestycyjny Miasta i Gminy Gryfino	Plan Rozwoju Lokalnego na lata 2007-2015	NIE	Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2012-2015 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Chojna
Czy turystyka mieści się w tych dokumentach?	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK
Czy jest opracowana analiza SWOT?	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK

<p>Wizja (W) / misja (M) gminy</p>	<p>W: Gmina Stare Czarnowo atrakcyjnym miejscem zamieszkania, pracy i wypoczynku.</p> <p>M: Rozbudowa infrastruktury technicznej i układu komunikacyjnego, rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów krajobrazowo-kulturalnych.</p>	<p>W: Dobiliśmy do brzegu. Zatrzymaliśmy się tu i jesteśmy szczęśliwi. Tu jest nasz dom.</p> <p>Własny dom. Żyjemy w przyjaznym i czystym środowisku. Pracujemy. Odpoczywamy.</p> <p>Magia tego miejsca sprawia, że tryskamy energią. Nowe osiedla, strefa w Gardnie i wiatraki to naszego dobrobytu znaki. Wiele wody w Odrze upłynęło, by tak się stało.</p> <p>Było warto.</p> <p>Nasza gmina Gryfino słynie z pięknych krajobrazów i czystych wód. Zagospodarowane nabrzeża, mariny, szlaki wodne -</p>	<p>Widuchowa – gminą przychylną przedsiębiorcom prowadzącym działalność przyjazną środowisku naturalnemu oraz atrakcyjnym ośrodkiem zamieszkania i aktywnego wypoczynku.</p> <p>Gmina Widuchowa, mobilizując potencjał mieszkańców, będzie stymulować rozwój przedsiębiorczości, doskonalić infrastrukturę techniczną oraz sprzyjać unowocześnianiu gospodarki rolnej i turystyki.</p>	<p>Banie – gmina atrakcyjna dla mieszkańców i turystów oraz rozwoju przedsiębiorczości przy jednoczesnym poszanowaniu środowiska naturalnego z możliwościami dostępu do nowoczesnej bazy edukacyjnej, bogatej oferty kulturalnej i sportowej. a także opieki zdrowotnej na wysokim poziomie.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wykorzystanie rosnącego potencjału rozwoju wynikającego z położenia i bliskości aglomeracji szczecińskiej. 2. Otwarcie na turystykę i rekreację jako istotny kierunek w rozwoju gospodarczym gminy Chojna. 3. Uzyskanie zwiększenia wymiany gospodarczej w oparciu o transgraniczne położenie gminy.
------------------------------------	---	--	--	--	---

		<p>urzekną Cię. Jeśli jesteś wielbicielem aktywnego wypoczynku ruszaj na piesze i rowerowe wędrówki zadbanymi szlakami „Gryfińskich tajemnic historycznych”, zabytkowych kościołów w okolicy. Przyjedź do Gryfina zaczerpnąć energii. Mamy tu przestrzenie, w których mistrzowsko połączyliśmy niepołączalne: przemysł i cudną przyrodę. Przyciągnie Cię Muzeum Energii. Tylko u nas dowiesz się, co to jest „Dom energetycznie niezależny”. Zostań jak my podróżnikiem, który odkrywa nowej</p>			
--	--	--	--	--	--

		<p>energii źródła.</p> <p>M: My, mieszkańcy ziemi gryfińskiej, działając w pełnym zrozumieniu dla różnic poglądów, współdziałamy dla tworzenia przestrzeni przyjaznej człowiekowi. Cechuje nas rzetelność i przejrzystość zasad. Ufając sobie wzajemnie i wspierając się, kierujemy się w naszych działaniach uczciwością, otwartością, zasadami tolerancji oraz lojalnością wobec partnerów. Wierni idei współtworzenia jesteśmy w naszych działaniach konsekwentni i odpowiedzialni.</p>			
--	--	---	--	--	--

		Zmierzamy do tego, by każdy odnalazł na naszej ziemi własną tożsamość i tu się zatrzymał. Na chwilę, na jutro, na zawsze.			
Cele strategiczne: główne i szczegółowe	<p>Podniesienie standardu życia mieszkańców gminy</p> <p>Opracowanie planu rozwoju turystyki, wypoczynku i oświaty</p> <p>PROMOCJA GMINY</p> <p>Współpraca z partnerami gminy w obszarze promocji</p>	<p>1. Twórcze i innowacyjne wykorzystanie dla dobra człowieka i jakości jego życia istniejących na terytorium gminy i otaczających ją zasobów wodnych pod hasłem „Gryfino – przystanek wodny”.</p> <p>2. Jednoczesne osiągnięcie najwyższych standardów w zakresie czystych przemysłów, a zarazem atrakcyjności turystycznej Gryfina.</p> <p>3. Uczynienie z energii wszystkich źródeł znaku firmowego</p>	<p>Wykorzystanie potencjału turystycznego gminy w celu zwiększenia dochodów mieszkańców.</p> <p>Cele szczegółowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Wspieranie rozwoju lokalnej infrastruktury turystycznej. - Rozwój działalności agroturystycznej. - Rozwój różnych form turystyki kwalifikowanej. 	<p>Zwiększenie atrakcyjności turystycznej gminy poprzez rozwój infrastruktury turystycznej</p> <p>Wspieranie rozwoju lokalnej infrastruktury turystycznej.</p> <p>Rozwój działalności agroturystycznej.</p> <p>Rozwój różnych form turystyki kwalifikowanej.</p>	<p>Tworzenie i promocja nowej jakości na polu oferty turystycznej gminy</p> <p>Tworzenie oferty sportowej i rekreacyjnej</p> <p>Kultura i zabytki</p> <p>Bardziej intensywny rozwój funkcji turystycznej z wzbogaceniem form wypoczynku o funkcję poznawczą i kwalifikowaną oraz agroturystykę,</p>

		Gryfina i rozwijanie dziedzin z nią związanych – od nauki i innowacyjności po czystą produkcję i rozwijanie odnawialnych źródeł energii.			
Zadania	<p>opracowanie dokumentu pt. „Plan rozwoju turystyki”</p> <p>rozbudowa bazy oświatowej (sala gimnastyczna, boisko szkolne)</p> <p>opracowanie koncepcji stworzenia ścieżek rowerowych, pól namiotowych</p> <p>prowadzenie szkoleń w zakresie agroturystyki</p> <p>składanie wniosków o dofinansowanie realizacji wybranych inwestycji turystycznych</p> <p>zawieranie umów</p>	<p>Gryfino – przystanek wodny</p> <p>Stworzenie nieopartego klimatu Gryfina, Ekspozycja naturalnych walorów Gryfina.</p> <p>Maksymalne wykorzystanie posiadanych zasobów wodnych.</p> <p>Przeobrażenie gryfińskiego nabrzeża w atrakcje turystyczne.</p> <p>Przeobrażenie i udostępnienie dla turystyki kanałów Międzyodrza.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zewidencjonowanie potencjału turystycznego gminy – przygotowanie podstaw dla oferty turystycznej. 2. Podjęcie współpracy z gminami sąsiednimi, w tym również z gminami niemieckimi, w celu przygotowania wspólnego produktu turystycznego oraz jego promocji. 3. Przygotowanie kalendarza imprez kulturalnych i sportowych oraz jego włączenie do oferty 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zewidencjonowanie potencjału turystycznego gminy – przygotowanie podstaw dla oferty turystycznej. 2. Podjęcie współpracy z gminami sąsiednimi, w tym również z gminami niemieckimi, w celu przygotowania wspólnego produktu turystycznego oraz jego promocji. 3. Przygotowanie kalendarza imprez kulturalnych i sportowych oraz jego włączenie do oferty 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozwój agroturystyki 2. Wsparcie dla turystyki 3. Tworzenie produktów turystycznych 4. Promocja turystyczna gminy 5. Tworzenie infrastruktury dostępu do atrakcji turystycznych 6. Rozwój infrastruktury sportowej – kluczowe obiekty zamknięte 7. Rozwój infrastruktury sportowej – otwartej 8. Tworzenie szla-

	<p>partnerskich z gminami z kraju i zagranicy</p> <p>współdziałanie z partnerami gminy przy reklamowaniu obiektów turystyki i wypoczynku (wydanie folderów, monografii itp.)</p> <p>powołanie grupy roboczej w celu rozwoju współpracy z gminami sąsiednimi i partnerskimi</p> <p>współdziałanie z nadleśnictwami: Gryfino i Kliniska w ramach realizacji programu Leśnego Kompleksu Promocyjnego</p>	<p>Wykorzystanie potencjału istniejących zasobów wodnych na potrzeby turystyki.</p> <p>Tu się styka przemysł i turystyka</p> <p>Stworzenie warunków do współistnienia sektora przemysłowego i usług turystycznych.</p> <p>Osiągnięcie wysokich standardów przemysłowych i turystycznych.</p> <p>Stworzenie warunków dla działania gałęzi przemysłu i usług funkcjonujących bez szkody dla środowiska naturalnego,</p> <p>Stworzenie strefy przemysłowej wspierającej rozwój turystyki i aktywnego</p>	<p>turystycznej gminy (produktu turystycznego).</p> <p>4. Przygotowanie i realizacja programu ochrony dóbr kultury między innymi poprzez realizację następujących inwestycji:</p> <p>a) Rewitalizacja zabytkowych budynków komunalnych przy ul. Grunwaldzkiej w Widuchowej – etap</p> <p>I sporządzenie dokumentacji projektowej (2014-2016)</p> <p>b) Rewitalizacja parku przy ul. Grunwaldzkiej w Widuchowej (2014-2015)</p> <p>5. Rozwój infrastruktury turystycznej na terenie gminy, między innymi poprzez realizację</p>	<p>turystycznej gminy (produktu turystycznego).</p> <p>4. Przygotowanie i realizacja programu ochrony dóbr kultury</p> <p>5. Rozwój infrastruktury turystycznej na terenie gminy, między innymi poprzez realizację inwestycji:</p> <p>a) zagospodarowanie jeziora Dłużec w Baniach,</p> <p>b) budowa tras rowerowych.</p> <p>6. Przygotowanie programu rozwoju agroturystyki, uwzględniającego dostępne w gminie różnorodne formy turystyki kwalifikowanej.</p> <p>7. Promocja agroturystyki jako pozarolniczej formy działalności gospodarczej</p>	<p>ków aktywnego wypoczynku i kompleksowa oferta sportów ekstremalnych</p> <p>9. Rewitalizacja i poprawa przestrzeni historycznej miasta, w tym poprawa stanu zabytków</p> <p>10. Rozwój Centrum Kultury w Chojnie</p> <p>11. Poprawa zagospodarowania turystyczno-kulturalnego</p>
--	---	---	--	---	---

		<p>wypoczynku. Połączenie walorów środowiska naturalnego z nowoczesną technologią.</p>	<p>inwestycji: a) Przebudowa istniejących Bulwarów Rybackich w Widuchowej na promenadę spacerową – etap II wykonawstwo (2015-2017) b) Budowa szlaków turystycznych (2014-2016) 6. Przygotowanie programu rozwoju agroturystyki, uwzględniającego dostępne w gminie różnorodne formy turystyki kwalifikowanej. 7. Promocja agroturystyki jako pozarolniczej formy działalności gospodarczej mieszkańców obszarów wiejskich. 8. Upowszechnienie informacji wśród mieszkańców gminy</p>	<p>mieszkańców obszarów wiejskich. 8. Upowszechnienie informacji wśród mieszkańców gminy o możliwościach uzyskania wsparcia finansowego dla inwestujących w rozwój gospodarstw agroturystycznych. 9. Przygotowanie i realizacja programów szkoleniowych dla zainteresowanych podjęciem działalności agroturystycznej. 10. Przygotowanie i wdrożenie programu promocji ofert gospodarstw agroturystycznych funkcjonujących w gminie. 11. Przygotowanie i realizacja programu</p>	
--	--	--	--	---	--

			<p>o możliwościach uzyskania wsparcia finansowego dla inwestujących w rozwój gospodarstw agroturystycznych.</p> <p>9. Przygotowanie i realizacja programów szkoleniowych dla zainteresowanych podjęciem działalności agroturystycznej.</p> <p>10. Przygotowanie i wdrożenie programu promocji ofert gospodarstw agroturystycznych funkcjonujących w gminie.</p> <p>11. Udział w przygotowaniu koncepcji budowy rowerowej Trasy Nadodrzańskiej biegnącej od Szczecina w kierunku Kostrzyna, uwzględniającej tra-</p>	<p>rozwoju turystyki wodnej.</p> <p>12. Rekultywacja rzeki Tywy na odcinku od ujścia do jeziora Długie i granicy gminy.</p> <p>13. Przygotowanie i realizacja programu rozwoju turystyki pieszej i konnej.</p>	
--	--	--	---	--	--

		<p>sę: Pacholeta – Marwice – Widuchowa – Ognica – Rynica – Krzywlin.</p> <p>12. Budowa trasy rowerowej na odcinku Krzywlin – Żarczyn, zintegrowanej z modernizacją drogi wojewódzkiej 122.</p> <p>13. Zagospodarowanie terenu nadodrzańskiego poprzez przeznaczenie go pod budowę przystani jachtowej.</p> <p>14. Opracowanie i wdrożenie koncepcji rozwoju turystyki rowerowej w gminie.</p> <p>15. Przygotowanie i realizacja programu rozwoju turystyki wodnej.</p> <p>16. Przygotowanie i realizacja programu rozwoju turystyki pieszej i konnej.</p>		
--	--	---	--	--

Rodzaje inwestycji	-	- ścieżki rowerowe po nieczynnych liniach kolejowych - przebudowa kompleksu architektonicznego Pałacyk pod Lwami wraz z otaczającym go zespołem parkowym	-	-	Budowa portów i przystani jachtowych, Budowa wioski historycznej Zagospodarowanie plaży, wyeksponowanie walorów jeziora Budowa basenu, Modernizacja portów i/lub przystani budowa ciągów pieszych, spacerowych, Poprawa zagospodarowania turystycznego gminy,
Dominujące rodzaje turystyki wg dokumentów strategicznych	- agroturystyka - tur. leśna - tur. rowerowa - tur. edukacyjna	- wodna - rowerowa	- rowerowa - konna - agroturystyka - kwalifikowana - wodna	- rowerowa - konna - agroturystyka - kwalifikowana - wodna	<ul style="list-style-type: none"> • turystyka wodna (kajaki, łódzie wiosłowe, jachtu, tratwy), • turystyka powietrzna (paralotnie, szybowce, lotnie), • turystyka rowerowa (wypożyczalnie rowerów, tandem-)

					mów), <ul style="list-style-type: none"> • turystyka piesza (oznakowania, ścieżki, miejsca widokowe, postojowe), • turystyka konna (konie siodłane, bryczki), • turystyka integrująca wszystkie powyższe formy w poznawaniu atrakcji przyrodniczych regionu. • turystyka oparta na sportach ekstremalnych
Liczba projektów finansowanych z środków UE w latach 2007-2013 (RPO)	4	27	4	4	8
Liczba projektów turystycznych (w tym kulturalnych, działanie 5, 6) finansowanych z środków UE w latach 2007-2013 -	0	1	2	0	0

RPO					
Jakie projekty?	-	1. Budowa nabrzeża obsługi jednostek pasażerskich oraz turystyki żeglarskiej na prawym brzegu rzeki Odry Wschodniej km 717,5 -718,6. Nabrzeże pasażerskie – północne	1. Wzrost znaczenia kultury na wsi – rozbudowa świetlicy w Żelechowie 2. Zachowanie, ochrona oraz poprawa stanu obiektu zabytkowego w Widuchowej poprzez remont elewacji, przebudowę budynku administracyjnego i zmianę sposobu użytkowania części strychowej	-	-
Liczba projektów realizowany z innych źródeł (PROW, INTERREG IVA, MKiDN, Urząd Marszałkowski)	2	2	1	4	3
Jakie projekty?	1. Budowa ścieżki rowerowej (INTERREG IVA)	1. Rozwój infrastruktury turystycznej poprzez utwo-	Utworzenie miejsc odpoczynku dla turystów odwiedzających	1. Budowa ścieżki rowerowej o długości 15,8 km, na trasie	1. Budowa ciągu pieszo – jezdnego wzdłuż Podmurza

	<p>2. Budowa pomostów rekreacyjnych (PROW)</p>	<p>rzenie i wyposażenie miejsca przeznaczonego do kąpieli nad jeziorem Steklno (PROW)</p> <p>2. Rozbudowa infrastruktury Centrum turystyki wodnej w Schwedt nad Odrą i budowa Śródmiejskiej części Nabrzeża w Gryfinie w celu zintensyfikowania rozwoju transgranicznej turystyki wodnej” Nazwa zadania Gminy Gryfino: Budowa nabrzeża obsługi jednostek pasażerskich oraz turystyki żeglarskiej na prawym brzegu rzeki Odry Wschodniej km 717,5 – 718,6. Nabrzeże żeglarskie –</p>	<p>wieś Żarczyn (DIROW)</p>	<p>Swobnica-Baniewice- Banie-Lubanowo (INTERREG IVA)</p> <p>2. Utworzenie Międzynarodowego Centrum Turystyki, Kultury i Sportu w Baniach (PROW)</p> <p>3. Zagospodarowanie terenu skwerku w Baniach w celu zwiększenia walorów estetycznych danego terenu dla mieszkańców miejscowości Banie oraz zachęcić mieszkańców do korzystania z alternatywnych form spędzania wolnego czasu (PROW)</p> <p>4. Zagospodarowanie terenu miejsca do kąpieli w miejscowości Banie. Zrealizowany projekt stworzył nowe miejsce</p>	<p>w Chojnie.</p> <p>2. Modernizacja pomostu na Jeziorze Jeleńskim.</p> <p>3. System informacji gminnej - zakup i montaż tablic informacyjno - ogłoszeniowych na terenie gminy Chojna.</p>
--	--	---	-----------------------------	--	--

		środki (INTERREG IVA)		wypoczynku dla mieszkańców miej- scowości oraz dla turystów którzy w okresie letnim prze- bywają na terenie Bani. Operacja pozy- tywnie wpłynie na rozwój turystyki (PROW)	
--	--	--------------------------	--	---	--

<p>Planowane inwestycje od 2015 roku</p>	<p>Budowa przystani plaży wraz infrastrukturą w miejscowości Żelewo i Żeliszawiec</p> <p>Budowa przystani i pomostów</p> <p>Budowa trasy rowerowej łączącej Gminę Stare Czarnowo z miastem Szczecin oraz powiatem gryfińskim</p> <p>Przebudowa i modernizacja dróg gminnych</p> <p>Oznakowanie dróg, tras, obiektów turystycznych</p> <p>Organizacja wydarzeń promujących Gminę Stare Czarnowo, klasztor pocysterski w Kołbaczu, ekologię, ochronę środowiska, turystykę i rekreację</p>	<p>- ścieżki rowerowe po nieczynnych liniach kolejowych</p> <p>- przebudowa kompleksu architektonicznego Pałacyk pod Lwami wraz z otaczającym go zespołem parkowym</p>	<p>Budowa ścieżek rowerowych</p>	<p>Poprawa kondycji zdrowotnej mieszkańców Gminy Banie poprzez zagospodarowanie terenu wokół jeziora Dłużec</p>	<p>1. Budowa ścieżki rowerowej Zatoń Dolna – Godków Osiedle</p> <p>2. Budowa ścieżki rowerowej na nasypie kolejowym Godków Osiedle – Jeleńnin</p> <p>3. Zagospodarowanie dojścia do plaży przy jeziorze Jeleńskim</p> <p>4. Remont murów obronnych w m. Chojna</p>
--	--	--	----------------------------------	---	--

	Trzcieszko-Zdrój	Cedynia	Moryn	Mieszkwice	Powiat gryfiński
Czy gmina posiada strategię turystyczną?	NIE	NIE	NIE	NIE	NIE
Inny dokument strategiczny, w którym znajduje się turystyka	Strategia Rozwoju gminy na lata 2007-2013, Strategia rozwoju gminy Trzcieszko-Zdrój na lata 2014-2022 (projekt)	Strategia zrównoważonego rozwoju gminy Cedynia na lata 2015-2020	Strategia rozwoju gminy Moryn na lata 2003-2015	Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego gminy Mieszkwice na lata 2014-2024	Strategia Rozwoju Powiatu Gryfińskiego na lata 2015-2020
Inne dokumenty	NIE	NIE	NIE	Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Mieszkwice	NIE
Czy turystyka mieści się w tych dokumentach?	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK
Czy jest opracowana analiza SWOT?	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK

<p>Wizja (W) / misja (M) gminy</p>	<p>Trzczańsko-Zdrój posiada potencjał do rozwoju turystyki na bazie istniejących walorów przyrodniczo-krajobrazowych</p>	<p>Gmina Cedynia w 2020 roku to miejsce atrakcyjne turystycznie, z dobrze rozwiniętą infrastrukturą zapewniającą wypoczynek turystom krajowym i zagranicznym, przyciąga turystów przy optymalnym wykorzystaniu walorów geograficznych i przyrodniczych</p>	<p>Gmina Moryń to atrakcyjne miejsce do inwestowania i rozwijający się rynek pracy, dysponująca rozbudowaną infrastrukturą społeczną i techniczną, wyróżniająca się efektywną produkcją rolną, posiadająca utrwaloną pozycję na rynku usług turystycznych, stanowiących ważne źródło dochodów mieszkańców. Wszechstronny rozwój gminy Moryń poprzez wykorzystanie miejscowych walorów krajobrazowo-kulturowych, bazy turystycznej, arealu urodzajnych gruntów ornych oraz potencjału zintegrowanej społeczności gminy.</p>	<p>W: Równina Gorzowska, której częścią jest gmina Mieszkowice, to centrum życia kulturalnego, społecznego i gospodarczego, przyjazne mieszkańcom i inwestorom. To obszar przychylny mieszkającym tu ludziom i przybyszom, sprzyjający aktywizacji zawodowej oraz rozwojowi małej i średniej przedsiębiorczości, kultury i usług rekreacyjno-turystycznych. To Mała Ojczyzna wyzwająca wśród mieszkańców poczucie lokalnego patriotyzmu, którego wyrazem jest duma z bycia mieszkańcem gminy Mieszkowice. To wreszcie gmina z rozwijającą się infra-</p>	<p>W: Wyjątkowo atrakcyjne położenie powiatu pozwala na uatrakcyjnienie tych miejsc i rozwoju turystyki i ekoturystyki. Dzięki temu istnieje możliwość związania z powiatem młodych ludzi, którzy znajdują tu swoje miejsce do życia i pracy. Największe znaczenie dla rozwoju powiatu mają:</p> <ul style="list-style-type: none"> - gospodarka żywnościowa, - turystyka, - współpraca małych i średnich przedsiębiorstw, - rozwój szkolnictwa zawodowego, - aktywność społeczna. <p>M: Stworzenie w Powiecie Gryfińskim warunków do stabilnego i zrównoważonego rozwoju opartego na przedsiębiorczej, mobilnej i wykształconej społeczności lokalnej</p>
------------------------------------	--	--	--	---	--

				<p>strukturą techniczną i społeczną, bezpieczną i ekologiczną, to obszar rozwoju gospodarczego, na terenie którego stosowane są zasady zrównoważonego rozwoju we wszystkich aspektach życia.</p> <p>M: Podstawową misją zawartą w tej strategii jest działanie w celu osiągnięcia wszechstronnego i zrównoważonego rozwoju gminy Mieszko- wice we wszystkich dziedzinach życia go- spodarczego, kultural- nego i społecznego, podnoszącego konku- rencyjność gminy w powiecie gry- fińskim i województwie zachodniopomorskim, zapewniającego atrakcyjne warunki ży-</p>	<p>oraz lepszych warun- ków do życia dla wszystkich grup wie- kowych.</p> <p>Przez postulat stabilne- go i zrównoważonego rozwoju rozumie się:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. stworzenie możliwo- ści wykorzystania ist- niejących zasobów i potencjału ludzkiego do rozwoju ekonomiczne- go rejonu, przedsiębior- czości mieszkańców, 2. wykorzystanie poło- żenia geograficznego i komunikacyjnego, 3. poprawę dostępności ekonomicznej i komu- nikacyjnej regionu oraz poprawę infrastruktury technicz- nej, w tym: stanu dróg powiatowych, gmin- nych i osiedlowych, 4. rozwój oświaty, a w szczególności zawodo- wej, 5. wspieranie małej i średniej przedsiębior- czości, 6. rozwój opieki spo-
--	--	--	--	---	---

				<p>cia i wypoczynku mieszkańcom i przyby- szom, otwartego na współpracę z innymi samorządami, rozwijający współpracę zagraniczną.</p> <p>To działanie, aby był to obszar zrównoważone- go rozwoju społeczno- gospodarczego, oparte- go</p> <p>na potencjale gospodar- czym, sprzyjający ak- tywizacji zawodowej mieszkańców oraz rozwojowi małej i śred- niej przedsiębiorczości i usług turystycznych, aby gmina była zamieszkała przez wy- kształcone społeczeń- stwo, aby był to obszar nie tylko z rozwiniętym przemysłem i szkolnic- twem, ale również z nieocenionymi zasoba- mi przyrody,</p>	<p>łecznej, ochrony zdro- wia</p> <p>7. rozwój organizacji pozarządowych i włą- czanie ich w czynne działania na rzecz roz- woju powiatu,</p> <p>8. budowanie poczucia tożsamości poprzez działania edukacyjne, kulturalne i społeczne,</p> <p>9. budowanie produk- tu turystycznego po- wiatu,</p> <p>10. współpracę jedno- stek samorządu teryto- rialnego i międzynaro- dową.</p>
--	--	--	--	--	---

				z infrastrukturą turystyczną i powiększający stale zrewitalizowane obszary gminy Mieszkowice.	
Cele strategiczne: główne i szczegółowe	Gospodarcze wykorzystanie zasobów naturalnych Rozwój infrastruktury	Zwiększenie atrakcyjności turystycznej gminy	<i>Rozwój turystyki jest jednym z głównych obszarów zrównoważonego rozwoju gminy Morzyń. Ważne są wszelkie</i>	Rozwój małej i średniej przedsiębiorczości, kultury i usług rekreacyjno-turystycznych.	Cel 1. Wzrost efektywności gospodarowania <u>Cele kierunkowe:</u> - Wspieranie i rozwój małej i średniej przedsiębiorczości

	<p>turystycznej z promocją rekreacji i wypoczynku</p> <p>Wykorzystanie potencjału jezior i terenów przyjeziornych</p> <p>Promocja turystyki i rekreacji</p> <p>Wyeksponowanie przestrzeni turystycznej</p> <p>Wzbogacenie oferty turystycznej</p>		<p><i>działania polegające na promocji, organizacji oraz wspomaganiu turystyki. Poprzez stworzenie szerokiej oferty oraz współpracę z ościennymi gminami należy się spodziewać znacznego rozwoju różnych form turystyki w gminie oraz znaczenia regionalnego i zagranicznego (głównie dla turystów niemieckich) Morynia i okolic jako ważnego ośrodka turystycznego. Szansą rozwoju tej dziedziny jest współpraca z sąsiednimi gminami, bo tylko w ten sposób można wypromować na zewnątrz atrakcyjny turystycznie obszar południowej części powiatu gryfińskiego.</i></p> <p>Tworzenie infrastruktury</p>	<p>Podjąć działania w kierunku rozwoju atrakcyjności turystycznej gminy.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Wzrost konkurencyjności lokalnych podmiotów - Stworzenie warunków do aktywizacji i rozwoju obszarów wiejskich – rozwój i promocja produktów turystycznych Cel 2. Zwiększenie konkurencyjności powiatu <u>Cel kierunkowy:</u> - Popieranie rozwoju lokalnych produktów i usług Cel 3. Zwiększenie przestrzennej konkurencyjności powiatu <u>Cele kierunkowe:</u> - Rewitalizacja wraz z rozwojem funkcjonalno-przestrzennym obszarów miast i wsi - Wykorzystanie potencjału zasobów wodnych - Stworzenie warunków do współpracy gmin w powiecie w obszarze przestrzeni Cel 4. Ochrona wartości
--	---	--	--	--	--

			<p>ry okołoturystycznej</p> <p><i>Wykorzystanie istniejącej linii kolejowej</i></p> <p>Celem realizacji zadania jest uruchomienie turystycznych przewozów kolejowych z Niemcami poprzez gminę Cedynia i do Morynia.</p> <p><i>Budowa infrastruktury turystyczno-sportowej</i></p> <p>Celem realizacji zadania jest rozbudowa i budowa obiektów sportowych</p> <p>Działania instytucjonalne wspomagające rozwój turystyki</p>		<p>przyrodniczych, poprawa istniejących walorów krajobrazowych, racjonalna gospodarka zasobami</p> <p><u>Cele kierunkowe:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Działania na rzecz rozbudowy infrastruktury ochrony środowiska - Racjonalne gospodarowanie zasobami naturalnymi powiatu, efektywne wykorzystanie zasobów naturalnych - Stworzenie warunków do zachowania poprawy i wykorzystania walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego <p>Cel 6. Budowa tożsamości i spójności powiatu</p> <p><u>Cel kierunkowy:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Działania na rzecz wzmacniania tożsamości lokalnej
Zadania	1. Wzmocnienie terenów inwestycyjnych pod rozwój infrastruktury turystycznej nad	1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury turystycznej 2. Nowe inwestycje w	1. Modernizacja i poprawa stanu ścieżki rowerowej wokół jeziora Morzycko	1. Remont, budowa i przebudowa istniejącej w gminie infrastruktury sportowej	1. Wzrost liczby średnich i małych przedsiębiorstw

	<p>Jeziorem Strzeszowskim</p> <p>2. Kontynuacja zagospodarowania Jeziora Miejskiego</p> <p>3. Działania zmierzające do pozyskania terenu, na którym znajdują się pokłady borowinowe</p> <p>4. Kontynuacja i rozszerzenie oferty promocyjnej poprzez stronę internetową, media, wydanie folderu, utworzenie punktu informacyjnego</p> <p>5. Utworzenie aplikacji „wirtualny spacer” i „mapa interaktywna”</p> <p>6. Podjęcie działań zmierzających do utworzenia geoparku</p>	<p>zakresie infrastruktury turystycznej i kulturalnej</p> <p>3. Stworzenie systemu promocji gminy</p> <p>4. Poprawa estetyki przestrzeni publicznej gminy</p>	<p>2. Budowa ścieżki rowerowej „Tysiąca Jezior”</p> <p>3. Organizacja punktu informacji turystycznej</p> <p>4. Promocja nowych form sportu i rekreacji</p> <p>5. Promowanie kwater prywatnych</p> <p>6. Przeprowadzenie akcji informacyjnej wśród mieszkańców nt. troski o dziedzictwo architektoniczne</p> <p>7. Ekspozowanie walorów przyrodniczych - poszerzenie form ochrony przyrody</p> <p>8. Współpraca transgraniczna i międzygminna</p> <p>9. Użytkowanie jezior pod kątem potrzeb wędkarskich</p>	<p>2. Rozwój sieci szlaków turystycznych na terenie gminy</p> <p>3. Rozwój infrastruktury noclegowej oraz gastronomicznej</p> <p>4. Wspieranie rozwoju usług rekreacyjnych i turystyki weekendowej w gminie</p>	<p>2. Modernizacja i przebudowa dróg wraz z chodnikami i ścieżkami rowerowymi</p> <p>3. zagospodarowanie jezior i wód płynących</p> <p>4. Zwiększenie liczby podmiotów w gminach prowadzących działalność turystyczną i rekreacyjną</p> <p>5. Zwiększenie liczby osób zatrudnionych w turystyce</p>
--	--	---	---	---	---

	<p>7. Działania administracyjne wspierające tworzenie agroturystyki i bazy noclegowej</p> <p>8. Wyznaczenie i oznakowanie szlaków i tras turystycznych</p> <p>9. Nieczynna linia kolejowa – działania zmierzające do przejęcia nieruchomości potorowej z przeznaczeniem na utworzenie ścieżki rowerowej</p> <p>10. Wyznaczenie obiektów (punktów) szczególnie atrakcyjnych turystycznie</p> <p>11. Podjęcie działań zmierzających do utworzenia stanowisk obserwacyjnych</p>		<p>10. Stworzenie warunków do rozwoju gastronomii</p> <p>11. Opracowanie produktu turystycznego dla Morynia i okolic</p>		
Rodzaje inwestycji	<ul style="list-style-type: none"> - budowa ścieżek rowerowych - modernizacja dróg - inwestycje nad j. Strzeszowski 	<ul style="list-style-type: none"> -ścieżki rowerowe -marina (Bielinek) - dom kultury - świetlice wiejskie - ścieżki eduk. 	- ścieżki rowerowe	<ul style="list-style-type: none"> - inf. sportowa - rozbudowanie sieci szlaków turystycznych, w tym rowerowych 	-

	- inwestycje nad j. Miejskim	- schronisko młod. -wieża widokowa w Cedyni - zagospodarow. Góry Czibora - punkt inf. tur.		- powstanie nowych obiektów noclegowych i gastronomicznych oraz rozwój agroturystyki - usługi rekreacyjne - remont i modernizację otwartych boisk sportowych - organizacja imprez sportowych o randze ponadgminnej w oparciu o bazę sportową	
Dominujące rodzaje turystyki wg dokumentów strategicznych	- rowerowa - wodna - nordic-walking - odnowa biologiczna - agroturystyka -geoturystyka	- rowerowa - edukacyjna - wodna - piesza - historyczna	- wodna - rowerowa - wędkarska - agroturystyka	- rowerowa - sportowa - weekendowa - agroturystyka	- formy turystyki oparte m.in. o rzekę Odrę, jeziora i inne wody płynące, a także o funkcjonujące w powiecie szlaki turystyczne (w tym rowerowe), walory krajobrazowe oraz historyczne
Liczba projektów finansowanych z środków UE w latach 2007-2013 (RPO)	2	2	0	5	
Liczba projektów tury-	0	0	0	3	0

stycznych (w tym kulturalnych, działanie 5, 6) finansowanych z środków UE w latach 2007-2013 - RPO					
Jakie projekty?	-	-	-	<p>1. Rewitalizacja kamienic położonych na terenie Starego Miasta w Mieszkowicach</p> <p>2. Renowacja budynku mieszkalnego położonego w Mieszkowicach przy ul. 1-go Maja 8-10</p> <p>3. Renowacja części wspólnych budynku wielorodzinnego przy ul. Słowackiego 10-14, Plac Wolności 1, Jana Pawła II 41-49 w Mieszkowicach</p>	-
Liczba projektów realizowany z innych źródeł (PROW, INTERREG IVA, MKiDN, Urząd Marszałkowski)	b.d.	3	11	26	b.d.

Jakie projekty?	b.d.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Budowa wiat turystycznych i tablic informacyjnych (DIROW) 2. Dokonanie nasadzeń na terenie gminy (DIROW) 3. Stworzenie w centrum miasta miejsca wypoczynku i rekreacji oraz integracji społecznej (DIROW) 	<p>PROW:</p> <p>Rewitalizacji plaży miejskiej w Moryniu</p> <p>Budowa rurociągu z m. Bielin do m. Macierz</p> <p>"Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej wokół jeziora Morzycko- Zachodnie III Moryń - Etap 2, 3 i 4"</p> <p>"Remont i wyposażenie wiejskiego centrum społeczno-kulturalnego w Mirowie oraz budowa placu zabaw z boiskiem do siatkówki"</p> <p>"Zakup wyposażenia do pawilonu rekreacyjno-sportowo-socjalnego na plaży miejskiej w Moryniu"</p> <p>"Przebudowa i zmiana sposobu użytkowania budynku biurowego na szkolne schronisko młodzieżowe"</p> <p>Budowa przydomo-</p>	<p>PROW:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poprawa bazy społeczno-kulturalnej na obszarach wiejskich. Remont świetlicy wiejskiej w Wierzchlesie, Goszkowie, Kurzycku, Czelinie i remizy strażackiej w Kłosowie • Remont szatni na stadionie wiejskim w Troszynie • Turystyczne zagospodarowanie terenu przy I Słupie Granicznym w Czelinie • Odbudowa zabytkowego parku wiejskiego w Troszynie • Remont świetlicy wiejskiej w Troszynie- etap II • Organizacja uroczystości forsowania Odry w Starych Łysogórkach i Gozdowicach, biegu pa- 	b.d.
-----------------	------	--	--	--	------

			<p>wych oczyszczalni ścieków</p> <p>Oświetlenie murów obronnych</p> <p>„Przebudowa, remont i wyposażenie świetlicy wiejskiej w Starym Objezierzu oraz budowa placu zabaw przy świetlicy”</p> <p>Interreg IVA: Regionalne Biuro Geoparku</p> <p>MKiDN: Remont murów obronnych</p>	<p>mięci narodowej „Mieszkowicka Nadodrzańska Dzieśiątka” i wybuchu II wojny światowej w Starych Łysogórkach”</p> <ul style="list-style-type: none"> • Remont budynku muzeum w Gozdowicach • Promowanie uroczystości patriotycznych na terenie Gminy Mieszkowice • Przygotowanie inscenizacji historycznej upamiętniającej wkopanie I Słupa Granicznego w Czelinie • Organizacja 69. rocznicy forsowania Odry w Starych Łysogórkach i Gozdowicach oraz 75. Roczniczy wybuchu II wojny światowej przy Cmentarzu Wo- 	
--	--	--	--	--	--

				<p>jennym w Starych Łysogórkach</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wyposażenie świetlicy i zagospodarowanie terenu w małą architekturę w Starych Łysogórkach • Promowanie gminy Mieszkowice poprzez organizację dożynek w Troszynie <p>Interreg IVA:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Polsko-niemieckie spotkania integracyjne. Razem łatwiej • Propagowanie zdrowego trybu życia poprzez Nordic Walking • Polsko-niemiecka konferencja naukowa „Nadodrzańskie spotkania z historią” • Polsko-niemieckie spotkania w rejonie przygranicznym • Nordic Walking ak- 	
--	--	--	--	--	--

				<p>tywny sposób na zdrowie</p> <ul style="list-style-type: none"> • Polsko- niemiecka konferencja naukowa „Nadodrzańskie spotkania z historią-2014” • Polsko- niemieckie spotkania na szlaku <p>MKiDN:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Renowacja średnio-wiecznych murów obronnych przy ul. Granicznej w Mieszkowicach • Renowacja murów obronnych z XIII w., ul. Graniczna- etap II • Renowacja murów obronnych z XIII w., ul. Graniczna- etap III <p>Powiat gryfiński:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Przygotowanie inscenizacji historycznej upamiętniającej wkopanie I Słupa Granicznego w Czelinie <p>Urząd Marszałkow-</p>	
--	--	--	--	--	--

				ski: <ul style="list-style-type: none"> • Mury obronne w Mieszkowicach. Odbudowa czatowni nr 4 przy ul. Granicznej w Mieszkowicach 	
Planowane inwestycje od 2015 roku	b.d.	b.d.	b.d.	<ul style="list-style-type: none"> • Budowa ścieżki rowerowej Mieszkowice-Wierzchlas • Budowa ścieżki rowerowej Mieszkowice-Gozdowice 	b.d.

Źródło: dokumenty wewnętrzne poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego oraz badania ankietowe dotyczące turystyki w jst.

Tabela 7. Planowane inwestycje turystyczne i okołoturystyczne z rozpisaniem na poszczególne gminy powiatu gryfińskiego

Stare Czarnowo

Rodzaj inwestycji	Zakres czasowy	Sposób finansowania
Budowa przystani plaży wraz infrastrukturą w miejscowości Żelewo i Żeliszawiec	2016-2022	Środki własne i zewnętrzne
Budowa przystani i pomostów	2018-2022	Środki własne i zewnętrzne
Budowa trasy rowerowej łączącej gminę Stare Czarnowo ze Szczecinem oraz powiatem gryfińskim	2018-2020	Środki własne i zewnętrzne
Przebudowa i modernizacja dróg gminnych	2016-2022	Środki własne i zewnętrzne
Oznakowanie dróg, tras, obiektów turystycznych	2016-2022	Środki własne i zewnętrzne
Organizacja wydarzeń promujących gminę Stare Czarnowo, klasztor pocysterski w Kołbaczu, ekologię, ochronę środowiska, turystykę i rekreację	2016-2022	Środki własne i zewnętrzne

Źródło: gmina Stare Czarnowo

Chojna

Rodzaj inwestycji	Zakres czasowy	Sposób finansowania
Budowa ścieżki rowerowej Zatoń Dolna – Godków Osiedle	2017-2018	Dofinansowanie INTERREG VA
Budowa ścieżki rowerowej na nasypie kolejowym Godków Osiedle – Jelenin	2017-2018	Dofinansowanie INTERREG VA
Zagospodarowanie dojścia do plaży przy Jeziorze Jeleńskim	2017-2018	Dofinansowanie INTERREG VA
Remont murów obronnych w Chojnie	2016	Dofinansowanie z MKiDN

Źródło: gmina Chojna

Cedynia

Rodzaj inwestycji	Zakres czasowy	Sposób finansowania
Budowa ścieżki rowerowej Cedynia – Osinów Dolny	2016-2018	INTERREG VA+ środki własne
Budowa ścieżki rowerowej Cedynia – Radostów	2016-2018	INTERREG VA+ środki własne
Budowa przystani kajakowej + wypoczynkowej	2016-2018	INTERREG VA+ środki własne

Budowa obiektów noclegowych (schroniska)	2016-2018	INTERREG VA+ środki własne
Remont ośrodka rekreacyjno-sportowego w Cedyni (basen, boisko, pole namiotowe)	2016-2020	INTERREG VA+ środki własne

Źródło: gmina Cedynia

Mieszkowice

Rodzaj inwestycji	Zakres czasowy	Sposób finansowania
Budowa ścieżki rowerowej Mieszkowice – Wierzchlas	2016-2018	środki unijne
Budowa ścieżki rowerowej Mieszkowice – Gozdowice	2017-2019	środki unijne

Źródło: gmina Mieszkowice

Po analizie dokumentów strategicznych gmin wyodrębniono następujące cechy wspólne w zakresie form turystyki:

- agroturystyka i turystyka wiejska,
- turystyka leśna i w oparciu o zasoby lasów (w tym łowiecka, zbieracka, edukacyjna, rekreacja),
- turystyka rowerowa,
- turystyka edukacyjna,
- turystyka wodna (z wykorzystaniem zasobów wodnych powiatu: rzek i jezior),
- turystyka konna,
- turystyka kwalifikowana,
- turystyka powietrzna (paralotnie, szybowce, lotnie),
- turystyka piesza,
- nordic-walking,
- odnowa biologiczna,
- geoturystyka,
- turystyka historyczna,
- turystyka wędkarska,
- turystyka sportowa,
- turystyka weekendowa.

Z przeprowadzonego w drugiej połowie 2015 roku badania ankietowego na potrzeby przygotowywanej strategii rozwoju turystyki w powiecie gryfińskim wynika, że żadna z analizowanych gmin nie posiada opracowanej i wdrożonej strategii rozwoju turystyki. Jednakże turystyka jako ważna dziedzina gospodarcza jest częścią składową innej obowiązującej strategii w każdej z analizowanych gmin (najczęściej w strategii rozwoju danej gminy).

Gminy podejmują działania ukierunkowane na aktywizację turystyczną m.in. poprzez promocję turystyki i produktów turystycznych gminy (wszystkie, z wyjątkiem Starego Czarnowa i Bań), inwestycje gminne o charakterze infrastrukturalnym (wszystkie, z wyjątkiem Starego Czarnowa, Morynia i Cedyni) – przede wszystkim ścieżki pieszo-rowerowe oraz szlaki rowerowe, współpracę z organizacjami turystycznymi o zasięgu lokalnym i centralnym (tylko cztery gminy, bez Starego Czarnowa, Mieszkowic, Chojny, Bań i Widuchowej), oznakowanie dróg, tras, obiektów turystycznych (wszystkie z wyjątkiem Gryfina). Przygotowywanie miejsc do uprawiania sportu i rekreacji oraz dbałość o czystość i estetykę gminy zostało wskazane przez wszystkie gminy. Gmina Moryń za istotną aktywność w dziedzinie turystyki uznała organizację kursów języków obcych (w tym języka niemieckiego) dla mieszkańców gminy i pracowników branży turystycznej. Żadna gmina nie wskazała w badaniu, że aktywnością jest realizacja partnerstwa publiczno-prywatnego w obszarze turystyki oraz organizacja kursów umożliwiających zmianę zawodu dla osób bezrobotnych, w tym kursy z zakresu przedsiębiorczości i zakładania działalności gospodarczej.

Pięć gmin (Stare Czarnowo, Mieszkowice, Gryfino, Widuchowa oraz Moryń) zachęcają inwestorów chcących zainwestować w sektor turystyczny. Dwie gminy (Gryfino i Moryń) wprowadziły preferencje podatkowe, a trzy (Stare Czarnowo, Widuchowa i Mieszkowice) przyspieszyły procedury administracyjne. Tylko gminy Widuchowa i Mieszkowice oferują inwestorom tereny atrakcyjne turystycznie. Z kolei gminy Mieszkowice i Gryfino zajęły się uzbrajaniem terenów przeznaczonych pod inwestycje turystyczne.

Gminy powiatu gryfińskiego (z wyjątkiem gmin Chojna, Banie i Stare Czarnowo) prowadzą również działania mające na celu wydłużenie sezonu turystycznego poprzez organizację poza sezonem imprez sportowych (Gryfino, Moryń, Banie i Widuchowa), artystycznych i rekreacyjnych (Mieszkowice, Gryfino, Cedynia, Banie i Widuchowa).

W żadnej gminie dla potrzeb turystyki nie ma samodzielnego stanowiska, referatu lub też wydziału. Najczęściej sprawy turystyki połączone są ze sprawami sportu, oświaty, kultury i promocji. Nadzorowanie spraw turystycznych w gminach najczęściej podlega pracownikom lub pracownikowi referatu lub wydziału: organizacyjnego, planowania przestrzennego, inwestycji, strategii, rozwoju gminy, promocji. W przypadku gmin Chojna i Banie turystyka nie jest w ogóle widoczna w strukturze organizacyjnej gminy i prawdopodobnie sprawy turystyki nie są formalnie nikomu przypisane (w Baniach według ankiety za turystykę odpowiedzialny jest pracownik piastujący stanowisko w zakresie zarządzania projektami, prowadzenia strony internetowej, ale zajmujący się również administracją systemów informatycznych). W przypadku kilku gmin za sprawy turystyki są w części odpowiedzialne podmioty działające poza strukturą urzędu gminy, np. w Gryfinie (Centrum Informacji Turystycznej), w Chojnie (Punkt Informacji Turystycznej), w Cedyni (Centrum Promocji i Turystyki oraz Muzeum Regionalne), w Baniach (Międzynarowo-

dowe Centrum Turystyki, Kultury i Sportu, główna specjalizacja to przede wszystkim sprawy kultury, w strukturze organizacyjnej brak wydzielonego referatu lub stanowiska odpowiedzialnego za sprawy turystyki).

Wszystkie analizowane gminy stosują w swojej działalności proturystycznej konkretne formy promocji. Udział w targach krajowych deklarują gminy Moryń, Chojna i Cedynia. Jedna gmina (Chojna) deklaruje udział w targach zagranicznych. Dwie gminy stosują reklamę prasową (Cedynia, Gryfino). Wszystkie gminy wydają m.in. katalogi, foldery, ulotki, mapy turystyczne, filmy (Chojna, Widuchowa) dotyczące turystyki lub poszczególnych elementów infrastruktury czy też form turystyki dostępnych w gminie (np. Szlakiem Chojeńskich Jezior, Banie – na nowych szlakach, Ziemia Bańska, Trzcianko-Zdrój – na nowych szlakach) oraz promują się w internecie poprzez (głównie własne) strony WWW oraz stronę powiatu gryfińskiego. Najczęściej strona WWW gminy posiada odpowiednią podstronę turystyczną, która zawiera informacje dotyczące przyrody, atrakcji turystycznych (naturalnych i antropogenicznych), szlaków rowerowych, wykaz bazy noclegowej i gastronomicznej, ciekawe miejsca do odwiedzenia, formy turystyki jakie można uprawiać na terenie gminy itp.

Wszystkie analizowane gminy realizują lub realizowały inwestycje turystyczne o charakterze infrastrukturalnym, np. przygotowują szlaki rowerowe, pieszo-rowerowe, kajakowe, piesze, dla turystyki wodnej i wypoczynkowej. Badane gminy z mniejszą lub większą aktywnością pozyskują środki finansowe z Unii Europejskiej lub innych źródeł na przedsięwzięcia turystyczne. Liderem w tejże aktywności wśród gmin powiatu gryfińskiego jest gmina Gryfino.

W dziedzinie turystyki gminy powiatu gryfińskiego najczęściej podejmują współpracę z sąsiednimi gminami (głównie z terenu powiatu gryfińskiego i powiatów ościennych), m.in. w zakresie wymiany folderów, ulotek, informacji turystycznych i kulturalnych oraz wzajemnej promocji i udziału w planowaniu inwestycji. Transgraniczne położenie gmin sprzyja podejmowaniu współpracy z niemieckimi partnerami, tj. miastami, gminami, landami oraz organizacjami (stowarzyszeniami): z Berlina, Gartz, Schwedt, Stowarzyszeniem Heimatkreis Greifenhagen E.V. Niektóre gminy współpracują w zakresie promocji z Zachodniopomorską Regionalną Organizacją Turystyczną (Gryfino, Moryń), z PTTK (Cedynia), z Muzeum Oręża Polskiego w Kołobrzegu (Mieszkowice). Jedna gmina, tj. Widuchowa, jest według deklaracji ankietowej członkiem ZROT.

W najbliższych latach gminy powiatu gryfińskiego zamierzają podjąć i realizować inwestycje turystyczne oraz paraturystyczne z różnych dostępnych źródeł, przede wszystkim z funduszy unijnych, m.in. na budowę ścieżek rowerowych, szlaków wodnych, zagospodarowanie posiadanych walorów naturalnych oraz na rewitalizację zawiadywanych przestrzeni, w których może funkcjonować turystyka. Realizację projektów i działań proturystycznych przewiduje się na lata 2016-2025 (wynika to z badania ankietowego i analizowanych gminnych strategii rozwoju).

Analizie poddano również zaangażowanie władz regionalnych na szczeblu wojewódzkim oraz władz powiatowych w rozwój turystyki, które zostało ocenione różnie, tj. gminy Gryfino, Banie oraz Moryń stwierdziły, że jest ono na odpowiednim poziomie, gminy Chojna i Widu-

chowa zaangażowanie określiły jako zbyt małe (niewystarczające, niezadowolające), gmina Stare Czarnowo wskazała, że całkowicie brak zaangażowania. Reszta gmin nie miała zdania na ten temat.

Jeśli chodzi o aspekt współpracy z Zachodniopomorską Regionalną Organizacją Turystyczną (ZROT), to jedna gmina (Widuchowa) deklaruje, że jest członkiem ZROT, gmina Gryfino współpracuje ze ZROT-em, trzy gminy (Stare Czarnowo, Moryń oraz Cedynia) w najbliższym czasie przystąpią lub rozważają przystąpienie do ZROT, dwie gminy (Banie, Chojna) nie deklarują współpracy, natomiast reszta gmin nie wskazała jakiegokolwiek odpowiedzi, co może oznaczać, że relacja z tego typu organizacją ma charakter neutralny.

Jeśli chodzi o potrzebę utworzenia i powołania do życia lokalnej organizacji turystycznej (lub reaktywowania – na terenie powiatu gryfińskiego jest zarejestrowana i ma swój KRS lokalna organizacja turystyczna, ale jest nieaktywna), to cztery gminy (Gryfino, Moryń, Cedynia oraz Trzcianko-Zdrój) są zainteresowane, natomiast pięć jest przeciwnych tego typu działaniom.

Tylko jedna gmina powiatu gryfińskiego (Mieszkowice) deklaruje prowadzenie lokalnych badań rynku turystycznego, przy czym owe badania skupiają się wyłącznie na stronie popytowej. Reszta gmin nie prowadzi takich badań, tj. albo nie posiada narzędzi, albo nie widzi takiej potrzeby.

Kwestia wydatków i dochodów z turystyki przedstawia się różnie w poszczególnych gminach. Tylko dwie gminy (Mieszkowice i Gryfino) deklarują, że w latach 2012-2014 były w stanie oszacować wielkość wpływów z turystyki. Z kolei część gmin wskazała wydatki na turystykę (jako pozycja budżetowa) albo tylko na inwestycje (Trzcianko-Zdrój, Widuchowa), albo na promocję (Chojna i Banie; w przypadku Bań jest to dotacja na działalność Międzynarodowego Centrum Turystyki, Kultury i Sportu, a także wskazano, że w budżecie nie ma wykazanych wydatków na samą turystykę, ale w powiązaniu ze sportem), albo i na inwestycje, i na promocję (Stare Czarnowo, Mieszkowice, Gryfino). W przypadku reszty gmin nie wskazano wydatków i przychodów związanych z turystyką lub też nie ma takiej pozycji w budżecie gminy.

Tabela 8. Aktywność władz poszczególnych gmin powiatu gryfińskiego w zakresie turystyki na podstawie badania ankietowego

Rodzaj aktywności	Stare Czarnowo	Mieszkowice	Gryfino	Moryń	Chojna	Cedynia	Trzcianko-Zdrój	Banie	Widuchowa
Strategia rozwoju turystyki	nie	nie	nie	nie	nie	nie	nie	nie	nie
Turystyka jako aktywność w innej obowiązującej	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak

jącej strategii									
Działania ukie- runkowane na aktywizację tu- rystyczną gmi- ny:	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak
a) system zachęt i preferencji dla inwestują- cych w sektor turystyczny w gminie	-	-	-	-	-	-	-	-	-
b) promocja tu- rystyki i pro- duktów tury- stycznych gminy	-	tak	tak	tak	tak	tak	tak	-	tak
c) realizacja partnerstwa publiczno- prywatnego w obszarze tury- styki	-	-	-	-	-	-	-	-	-
d) inwestycje gminne o cha- rakterze infra- strukturalnym	-	tak	tak	-	tak	-	tak	tak	tak
e) organizacja	-	-	-	tak	-	-	-	-	-

kursów języków obcych (w tym języka niemieckiego) dla mieszkańców gminy i pracowników branży turystycznej									
f) organizacja kursów umożliwiających zmianę zawodu dla osób bezrobotnych, w tym kursy z zakresu przedsiębiorczości i zakładania działalności gospodarczej	-	-	-	-	-	-	-	-	-
g) współpraca z organizacjami turystycznymi o zasięgu lokalnym, regionalnym, centralnym i	-	-	tak	tak	-	tak	tak	-	-

transgranicznym										
h) oznakowanie dróg, tras, obiektów turystycznych (własne, we współpracy lub w ramach oznakowania centralnego)	tak	tak	-	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak
i) przygotowywanie miejsc do uprawiania sportu i rekreacji	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak
j) dbałość o czystość i estetykę gminy	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak
System zachęt i preferencji dla inwestujących w sektorze turystycznym:	tak	tak	tak	tak	nie	nie	nie	nie	nie	tak
a) preferencje podatkowe	-	-	tak	tak	-	-	-	-	-	-
b) przyspieszenie procedury	tak	tak	-	-	-	-	-	-	-	tak

administracyjnej									
c) oferowanie pod inwestycje terenów atrakcyjnych turystycznie	-	tak	-	-	-	-	-	-	tak
d) uzbrajanie terenów przeznaczonych pod inwestycje turystyczne	-	tak	tak	-	-	-	-	-	-
Działania ukierunkowane na wydłużenie sezonu turystycznego w gminie:	nie	tak	tak	tak	nie	tak	tak	tak	tak
a) organizacja imprez sportowych poza sezonem	-	-	tak	tak	-	-	-	-	tak
b) organizacja imprez artystycznych i rekreacyjnych poza sezonem	-	tak	tak	-	-	tak	-	tak	tak
c) inwestycje	-	-	-	-	-	-	tak	-	-

gminne									
d) nie podejmujemy żadnych działań tego typu	tak	-	-	-	tak	-	-	-	-
Jednostka organizacyjna zajmująca się sprawami turystyki	Referat Organizacyjny, Spraw Obywatelskich, Promocji i Oświaty	Referat ds. Funduszy Unijnych, Promocji, Spraw Obronnych i Urząd Stanu Cywilnego	Centrum Informacji Turystycznej, Wydział Planowania Przestrzennego, Strategii, Rozwoju i Inwestycji	Referat Inwestycji, Strategii i Rozwoju	Punkt Informacji Turystycznej w Chojnie Urząd Miejski w Chojnie Naczelnik Wydziału	Centrum Promocji i Turystyki w Cedyni Muzeum Regionalne w Cedyni	Referat Inwestycyjno-Organizacyjny i Rozwoju Gminy (Stanowisko ds. sportu, rekreacji i turystyki)	Stanowisko ds. zarządzania projektami, prowadzenia strony internetowej gminy i promocji Międzynarodowe Centrum Turystyki, Kultury i Sportu w Baniach	Referat Inwestycji, Strategii i Rozwoju Samodzielne stanowisko ds. oświaty, kultury, sportu i turystyki
Formy promocji turystycznej:	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak
a) udział w targach krajowych	-	-	-	tak	tak	tak	-	-	-
b) udział w tar-	-	-	-	-	tak	-	-	-	-

gach zagranicznych										
c) wydawanie katalogów, folderów itp.	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak
d) reklama prasowa, radiowa, telewizyjna	-	tak (prasowa)	-	-	-	tak (prasowa)	-	-	-	-
e) internet (własna strona WWW)	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak
Gminne inwestycje turystyczne o charakterze infrastrukturalnym	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak
Pozyskiwanie środków finansowych z Unii Europejskiej na przedsięwzięcia w obszarze turystyki	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak
Współpraca w zakresie turystyki	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak
a) sąsiednie	Szczecin,	Cedynia,	Stare	Cedynia,	Cedynia,	Mieszkowi-	Chojna	-		Mieszkowi-

gminy	Kobylanka, Gryfino	Dębno, Moryń, Chojna, Widuchowa	Czarnowo, Widuchowa, Chojna, Moryń, Kolbaskowo, Szczecin	Mieszkowice, Dębno, Widuchowa, Chojna	Moryń, Trzcińsko-Zdrój	ce, Moryń, Chojna			ce, Gryfino, Moryń
b) partnerzy zagraniczni	Gm. Locknitz Stowarzyszenie Heimatkreis Greifenhagen E.V.	Gminy niemieckie (Schwedt, Angermünde, Bad Freienwalde, Gartz, Barnim, Britz)	Berlin, Gartz, Schwedt, Stowarzyszenie Heimatkreis Greifenhagen E.V.	Angermünde, Gartz, Schwedt	Angermünde, Schwedt, Oder-Welse, Fundacja Kościół Mariacki Königsberg/Neumark	Oderberg Hohensaaten Barnim-Odebruch	Gminy holenderskie, Euroregion Pomerania (członkowie)	Gmina Gerswalde, Stowarzyszenie Heimatkreis Greifenhagen E.V.	Gmina Gehrde, Gmina Penkun, Stowarzyszenie Heimatkreis Greifenhagen E.V.
c) organizacje turystyczne lub o charakterze turystycznym	nie	Muzeum Oręża Polskiego w Kołobrzegu	ZROT, POT	ZROT	nie	PTTK	nie	nie	nie
d) inne np. stowarzyszenia	Stowarzyszenie Spi-chlerz Sztuki,	Dolnoodrzańska Inicjatywa Roz-	Centrum Informacji Turystycznej i Kultu-	Dolnoodrzańska Inicjatywa Roz-	Dolnoodrzańska Inicjatywa Roz-	ZART, Ogólnopolskie Stowarzyszenie	Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Trzcińskiej,	Polska Atrakcyjna, Stowarzyszenie na	Koła Gospodyń Wiejskich, Dol-

	GLKS Fagus Kołbacz, Ogólnopolskie Stowarzyszenie Gmin Cysterskich	woju Obszarów Wiejskich (DIROW)	ralnej, Dolnoodrzańska Inicjatywa Rozwoju Obszarów Wiejskich (DIROW)	woju Obszarów Wiejskich (DIROW)	woju Obszarów Wiejskich (DIROW)	Gmin Cysterskich, Dolnoodrzańska Inicjatywa Rozwoju Obszarów Wiejskich (DIROW)	Stowarzyszenie Twinning	rzecz Rozwoju Turystyki na Ziemi Bańskiej „BIAŁOSTRON”, Stowarzyszenie Turystyczno-Sportowe „Kontra” Dolnoodrzańska Inicjatywa Rozwoju Obszarów Wiejskich (DIROW)	noodrzańska Inicjatywa Rozwoju Obszarów Wiejskich (DIROW)
Ocena zaangażowania władz powiatowych w rozwój turystyki									
odpowiednie	-	-	tak	tak	-	-	-	tak	-
zbyt małe	-	-	-	-	tak	-	-	-	tak
całkowity brak	tak	-	-	-	-	-	-	-	-

zaangażowania									
brak zdania	-	tak	-	-	-	tak	tak	-	-
Ocena zaangażowania władz regionalnych w rozwój turystyki									
odpowiednie	-	-	tak	tak	-	-	-	tak	-
zbyt małe	Tak	-	-	-	tak	tak	-	-	tak
całkowity brak zaangażowania	-	-	-	-	-	-	-	-	-
brak zdania	-	tak	-	-	-	-	tak	-	-
Współpraca ze ZROT	zamierza wstąpić	b.d.	tak	zamierza wstąpić	nie	zamierza wstąpić	b.d.	nie	członek ZROT
Zainteresowanie stworzeniem LOT-u	nie	nie	tak	tak	nie	tak	tak	nie	nie
Planowane inwestycje turystyczne	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak	tak
Prowadzenie lokalnych badań rynku turystycznego	nie	tak, badania popytu	nie	nie	nie	nie	nie	nie	nie
Wydatki na turystykę - inwestycje	tak	tak	tak	b.d.	b.d.	b.d.	tak	tak (sport i turystyka)	tak
2012	12 300	-	11 120 727,59	b.d.	b.d.	b.d.	93 301,49 turystyka	138 000	116 487,19

2013	6 765	-	9 073 215	b.d.	b.d.	b.d.	61 727,40	140 000	18 270,43
2014	210 044	-	3.189.384,1 3	b.d.	b.d.	b.d.	55 895,84	146 000	0
2015	10 000	21 520,66	1.608.166,3 7	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	150 000	0
Wydatki na turystykę - promocja	tak	tak	tak	b.d.	tak	b.d.	b.d.	tak	tak
2012	27 893,77	11 486,79	b.d.	b.d.	15 000	b.d.	b.d.	320 000,00 (dotacja na MCT, KiS)	b.d.
2013	33 321,45	23 350,90	b.d.	b.d.	17 000	b.d.	b.d.	335 000,00	4 100
2014	37 515 32	31 395,71	b.d.	b.d.	15 000	b.d.	b.d.	350 000,00	b.d.
2015	50 000,00	67 666,89	2 803 701,4 3	b.d.	10 000	b.d.	b.d.	340 000,00	b.d.
Wielkość szacunkowa wpływów z turystyki	b.d.	tak	tak	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
2012	b.d.	75 844,88	8 894 465,90	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
2013	b.d.	39 018,09	5 432 557,27	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
2014	b.d.	83 061,96	1 398 009,5 1	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.

Źródło: badania ankietowe gmin powiatu gryfińskiego

Z przeprowadzonego w drugiej połowie 2015 roku badania ankietowego na potrzeby przygotowywanej strategii rozwoju turystyki w powiecie gryfińskim wynika, że powiat nie posiada opracowanej i wdrożonej strategii rozwoju turystyki (jest ona w trakcie opracowywania). Jed-

nakże turystyka jako ważna dziedzina gospodarcza jest częścią składową innej obowiązującej strategii powiatu (tj. strategii rozwoju społeczno-gospodarczego powiatu gryfińskiego – realizacja m.in. następujących przykładowych celów turystycznych: umożliwienie budowy bazy turystycznej i podjęcie działań w kierunku promocji turystycznej, tworzenie warunków do rozwoju infrastruktury sportowej i rekreacyjnej, stworzenie warunków do rozwoju infrastruktury ze szczególnym uwzględnieniem rzeki Odry).

Powiat podejmuje działania ukierunkowane na aktywizację turystyczną zawiadywanego przez siebie obszaru m.in. poprzez promocję turystyki i powiatowych produktów turystycznych, organizację kursów umożliwiających zmianę zawodu dla osób bezrobotnych, w tym kursy z zakresu przedsiębiorczości i zakładania działalności gospodarczej, współpracę z organizacjami turystycznymi o zasięgu lokalnym i centralnym, oznakowanie dróg, tras, obiektów turystycznych, przygotowywanie miejsc do uprawiania sportu i rekreacji oraz dbałość o czystość i estetykę powiatu i w poszczególnych gminach.

Z ankiety wynika, że powiat nie podejmuje jakichkolwiek działań w zakresie stworzenia systemu zachęt i preferencji dla inwestujących w sektorze turystycznym oraz działań ukierunkowanych na wydłużenie sezonu turystycznego. Te działania są scedowane według przedstawicieli powiatu na gminy i to w ich kompetencji powinny się znajdować.

Sprawy turystyki w strukturze organizacyjnej powiatu są powierzone osobnemu wydziałowi, a mianowicie Wydziałowi Edukacji, Kultury, Sportu i Turystyki. Jednakże należy stwierdzić, że turystyka nie jest zawiadywana samodzielnie, ale odbywa się to w korelacji komplementarnej z edukacją, sportem i kulturą, a więc wspólnie z działami pokrewnymi, których zasoby bardzo często stanowią elementy składowe kreowanych i zarządzanych produktów turystycznych. Nie jest to działanie odosobnione, ale dość częste w innych podobnych powiatach.

Powiat jako jednostka administracyjna odpowiedzialna za rozwój turystyki stosuje w swojej działalności proturystycznej konkretne formy promocji, a mianowicie deklaruje udział w zagranicznych targach turystycznych (w Schwedt w Niemczech, przede wszystkim realizując aspekt transgraniczny), stosuje reklamę prasową, wydaje również katalogi, foldery, ulotki, mapy turystyczne dotyczące turystyki lub poszczególnych elementów infrastruktury czy też form turystyki dostępnych w powiecie i gminach oraz promuje się w internecie poprzez (głównie własną) stronę WWW.

Powiat realizuje lub realizował inwestycje turystyczne o charakterze infrastrukturalnym, np. przygotowując koncepcje szlaków rowerowych, pieszo-rowerowych, dla turystyki wodnej i wypoczynkowej. Badany powiat z mniejszą lub większą aktywnością pozyskuje środki finansowe z Unii Europejskiej lub innych źródeł na przedsięwzięcia turystyczne.

W dziedzinie turystyki powiat gryfiński najczęściej podejmuje współpracę z podległymi sobie gminami m.in. w zakresie wymiany folderów, ulotek, informacji turystycznych i kulturalnych oraz wzajemnej promocji i udział w planowaniu inwestycji (gminy współpracujące z powiatem i odwrotnie: Cedynia, Chojna, Moryń, Mieszkowice, Widuchowa). Transgraniczne położenie powiatu sprzyja podejmowaniu współpracy z niemieckimi partnerami, tj. miastami, gminami, landami (np. niemiecki powiat Prenzlau). Powiat nie deklaruje potrzeby współpracy ze Zachod-

niopomorską Regionalną Organizacją Turystyczną, natomiast wskazuje na potrzebę współpracy w obszarze turystyki z Urzędem Marszałkowskim.

Jeśli chodzi o potrzebę utworzenia i powołania do życia lokalnej organizacji turystycznej (lub reaktywowania – na terenie powiatu gryfińskiego jest zarejestrowana i ma swój KRS lokalna organizacja turystyczna, ale jest nieaktywna), to władze powiatu gryfińskiego deklarują takie działanie, przede wszystkim w formule klastra turystycznego (prace trwają, odbyły się w tej sprawie spotkania robocze przedstawicieli różnych podmiotów odpowiedzialnych za funkcjonowanie turystyki w powiecie).

Powiat nie ma zdania na temat zaangażowania władz regionalnych na szczeblu wojewódzkim w rozwój turystyki.

Władze powiatu deklarują prowadzenie lokalnych badań rynku turystycznego, tj. skupiają się zarówno na stronie popytowej, jak i podażowej.

Wydatki na turystykę koncentrują się wokół dotacji celowych z budżetu JST (zadania w zakresie upowszechniania turystyki), udzielonych w trybie art. 221 ustawy, na finansowanie lub dofinansowanie zadań zleconych do realizacji organizacjom prowadzącym działalność pożytku publicznego. Brak oszacowanych przychodów z turystyki.

Tabela 9. Aktywność władz powiatu gryfińskiego w zakresie turystyki na podstawie badania ankietowego

Rodzaj aktywności	Powiat gryfiński
Strategia rozwoju turystyki	nie
Turystyka jako aktywność w innej obowiązującej strategii	tak
Działania ukierunkowane na aktywizację turystyczną gminy:	tak
a) system zachęt i preferencji dla inwestujących w sektorze turystycznym w gminie,	-
b) promocja turystyki i produktów turystycznych gminy,	tak
c) realizacja partnerstwa publiczno-prywatnego w obszarze turystyki,	-
d) inwestycje gminne o charakterze infrastrukturalnym,	-
e) organizacja kursów języków obcych (w tym języka niemieckiego) dla mieszkańców gminy i pracowników branży turystycznej,	-
f) organizacja kursów umożliwiających zmianę zawodu dla osób bezrobotnych, w tym kursy z zakresu przedsiębiorczości i zakładania działalności gospodarczej,	tak
g) współpraca z organizacjami turystycznymi o zasięgu lokalnym, regionalnym, centralnym i transgranicznym,	tak
h) oznakowanie dróg, tras, obiektów turystycznych (własne, we współpracy lub w ramach oznakowania centralnego),	tak
i) przygotowywanie miejsc do uprawiania sportu i rekreacji,	tak
j) dbałość o czystość i estetykę gminy.	tak
System zachęt i preferencji dla inwestujących w sektorze turystycznym:	nie
a) preferencje podatkowe,	-
b) przyspieszenie procedury administracyjnej,	-
c) oferowanie pod inwestycje terenów atrakcyjnych turystycznie,	-
d) uzbrajanie terenów przeznaczonych pod inwestycje turystyczne.	-
Działania ukierunkowane na wydłużenie sezonu turystycznego:	nie
a) organizacja imprez sportowych poza sezonem,	-
b) organizacja imprez artystycznych i rekreacyjnych poza sezonem,	-

c) inwestycje gminne,	-
d) nie podejmujemy żadnych działań tego typu.	tak
Jednostka organizacyjna zajmująca się sprawami turystyki	Wydział Edukacji, Kultury, Sportu i Turystyki
Formy promocji turystycznej:	tak
f) udział w targach krajowych,	-
g) udział w targach zagranicznych,	tak (w Schwedt)
h) wydawanie katalogów, folderów itp.,	tak
i) reklama prasowa, radiowa, telewizyjna,	tak (prasowa)
j) internet (własna strona WWW).	tak
Gminne inwestycje turystyczne o charakterze infrastrukturalnym	tak
Pozyskiwanie środków finansowych z Unii Europejskiej na przedsięwzięcia w obszarze turystyki	tak
Współpraca w zakresie turystyki	tak
a) sąsiednie gminy,	Cedynia, Chojna, Moryń, Mieszko- wice, Widuchowa
b) partnerzy zagraniczni,	Powiat Prenzlau (Niemcy)
c) organizacje turystyczne lub o charakterze turystycznym,	nie
d) inne np. stowarzyszenia.	Urząd Marszałkowski
Ocena zaangażowania władz regionalnych w rozwój turystyki	
odpowiednie	-
zbyt małe	-
całkowity brak zaangażowania	-
brak zdania	tak
Współpraca ze ZROT	brak zainteresowania współpracą
Zainteresowanie stworzeniem LOT-u	tak (w formule klastra turystycznego)
Planowane inwestycje turystyczne	tak
Prowadzenie lokalnych badań rynku turystycznego	tak (popytu i podaży)

Wydatki na turystykę – inwestycje	tak
2012	b.d.
2013	b.d.
2014	b.d.
2015	b.d.
Wydatki na turystykę – promocja	tak
2012	13 100
2013	13 073,34
2014	14 175
2015	15 000
Wielkość szacunkowa wpływów z turystyki	b.d.
2012	b.d.
2013	b.d.
2014	b.d.

Źródło: badania ankietowe gmin powiatu gryfińskiego

Formy turystyki najbardziej adekwatne do implementacji na obszarze powiatu gryfińskiego;

- turystyka hippiczna (jazda konna: rekreacyjna i hipoterapia),
- turystyka rowerowa,
- turystyka sportowa,
- turystyka wodna (w oparciu przede wszystkim o możliwości turystyczne rzeki Odry, pozostałych rzek oraz jezior),
- turystyka wędkarska,
- eksploracja obiektów historycznych, w tym sakralnych,
- ekoturystyka (np. w oparciu o obszar Natura 2000, parki krajobrazowe oraz rzekę Odrę),
- wypoczynek świąteczno-weekendowy,
- turystyka medyczna, lecznicza oraz odnowy biologicznej,
- turystyka usługowo-handlowa,

- turystyka obszarów wiejskich i agroturystyka,
- turystyka techniczna i przemysłowa (np. wykorzystanie do celów turystycznych i zwiedzanie zakładów przemysłowych),
- turystyka specjalistyczna lub specyficzna dla danego obszaru (urlop w leśniczówce, u rybaka, łowiectwo).

Ważnym działaniem powinno być kształtowanie na obszarze powiatu gryfińskiego oferty turystycznej o charakterze ponadregionalnym i transgranicznym oraz wykreowanie wizerunku powiatu gryfińskiego jako powiatu turystycznego z bogatą ofertą turystyczną. Należy również pokazać funkcjonowanie lokalnych turystycznych produktów markowych.

Ważną staje się ciągłość prowadzonej gminnej polityki turystycznej (realizacja celów strategii turystycznej i gospodarczej powiatu gryfińskiego) niezależnie od sprawującej władzę opcji politycznej. Turystyka powinna w takim przypadku stać się narzędziem rozwoju ponad podziałami, m.in. w oparciu o powołany i funkcjonujący aktywnie klastr turystyczny.

Kierunki wykorzystania potencjału gospodarczego (w tym turystycznego) powiatu gryfińskiego:

- Szczecin i jego aglomeracja,
- bliskość granicy niemieckiej oraz tranzyt,
- turystyka z wykorzystaniem parków krajobrazowych,
- obszar recepcji turystycznej i turystyki weekendowej dla mieszkańców Szczecina i okolic,
- obszar recepcji turystycznej i turystyki weekendowej dla mieszkańców Niemiec, np. pasa przygranicznego oraz dalszych (Berlin),
- turystyka wypoczynkowa na obszarach wiejskich (agroturystyka),
- współpraca transgraniczna, głównie z niemieckimi gminami sąsiadującymi z powiatem gryfińskim, w zakresie kreowania wspólnych transgranicznych produktów turystycznych, skierowanych do odbiorców po obu stronach granicy;
- oparcie rozwoju gminy na wielokulturowości (odejście od monokultury),
- przygotowanie i uzbrojenie terenów pod inwestycje, nie tylko turystyczne,
- uaktualnienie planów zagospodarowania przestrzennego,
- uregulowanie kwestii własności gruntów,
- zapewnienie odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa pobytu turystów,
- przygotowanie tras do nordic walkingu, terenów do uprawiania sportów zimowych,
- stworzenie internetowego systemu rezerwacji miejsc noclegowych wraz z bankiem kwater,
- usprawnienie systemu informacji turystycznej z kilkoma punktami stykowymi (docelowymi) służącymi do dystrybucji informacji o produktach turystycznych powiatu gryfińskiego,
- dbanie o środowisko naturalne i czyste powietrze.

Kierunkiem działań władz powiatu gryfińskiego powinno być zacieśnianie współpracy turystycznej między gminami wchodzącymi w skład powiatu, ze Szczecinem, jako największą aglomeracją (w tym ze Szczecińskim Obszarem Metropolitalnym) oraz niemieckimi gminami, miastami i powiatami ościennymi. Jej efektem mogłoby być powołanie transgranicznego i międzygminnego związku turystycznego lub pewnego rodzaju platformy współpracy w obszarze turystyki (może to być lokalna organizacja turystyczna, klaster turystyczny itp.). Celem takiej współpracy byłoby m.in.:

- tworzenie jednakowych warunków do rozwoju turystyki na obszarach stowarzyszonych poprzez m.in. uwzględnianie ich specyfiki w planach rozwoju społeczno-gospodarczych analizowanych obszarów;
- opracowanie jednakowych i wspólnych dla współpracujących obszarów kryteriów oceny jakości i standardu usług turystycznych (np. bazy noclegowej, gastronomicznej);
- integracja gmin poprzez tworzenie jednolitych warunków działania m.in. w turystyce, sporcie, rekreacji, wypoczynku, ochronie walorów środowiska naturalnego itp.;
- tworzenie i wdrażanie programów rozwoju turystyki zgodnych z ogólnymi priorytetami rozwoju o charakterze wyższego rzędu;
- wzbogacanie i wzajemne uzupełnianie oferty kulturalnej współpracujących jednostek samorządu terytorialnego, stanowiącej ważny element lokalnego produktu turystycznego;
- budowa systemu wspólnej transgranicznej i międzygminnej promocji turystycznej oraz systemu informacji i rezerwacji usług turystycznych;
- podejmowanie działań na rzecz rozbudowy infrastruktury turystycznej i paraturystycznej na obszarze współpracujących gmin powiatu gryfińskiego;
- zorganizowanie systemu monitoringu zjawisk turystycznych (badanie ruchu turystycznego, identyfikacja motywacji podróży oraz kierunków przyjazdów) oraz ewidencji obiektów i urządzeń infrastruktury turystycznej;
- podejmowanie wspólnych działań na rzecz nawiązywania współpracy z innymi jednostkami administracyjnymi z obszaru Unii Europejskiej w dziedzinie turystyki;
- wspólne zagospodarowanie posiadanych walorów turystycznych i tworzenie wspólnych produktów turystycznych (np. wspólne zagospodarowanie rzeki Odry);
- podjęcie działań w zakresie stworzenia systemu wzajemnego uzupełniania się oferty turystycznej;
- współdziałanie w dziedzinie turystyki nie tylko na etapie planowania, ale także na etapie realizacji wspólnych przedsięwzięć proturystycznych;
- przeciwdziałanie powstawaniu barier we wzajemnym rozwoju (np. językowych, mentalnościowych, w zakresie przepływu informacji i wzajemnych kontaktów, granicznych) oraz podjęcie działań w ich niwelowaniu i usuwaniu.

2. Badanie międzysektorowe oceny stanu oraz możliwości rozwoju turystyki

Przeprowadzone badanie opinii przedstawicieli administracji publicznej, przedsiębiorców turystycznych i działaczy stowarzyszeń turystycznych z terenu powiatu gryfińskiego na temat oceny stanu oraz możliwości rozwoju turystyki przy użyciu metody Zogniskowanych Wywiadów Grupowych odbyło się w dniu 25 września. W Gryfinie w spotkaniu wzięło udział 7 osób, a w Moryniu 9 osób. Do wzięcia udziału zaproszono osoby związane zawodowo bądź w inny sposób zainteresowane rozwojem turystyki na terenie powiatu gryfińskiego. Celem badania było uzyskanie informacji na temat oceny możliwości rozwoju turystyki przez mieszkańców powiatu, którzy są najbardziej tym problemem zainteresowani. Wyniki tego badania uzupełniają przeprowadzoną inwentaryzację walorów turystycznych powiatu o bardzo ważny element. Jest nim postrzeganie potencjału turystycznego powiatu wynikające m.in. z poziomu świadomości społecznej. W celu wyjaśnienia tego zagadnienia sformułowano trzy główne problemy, które zostały zidentyfikowane w trakcie ZWG.

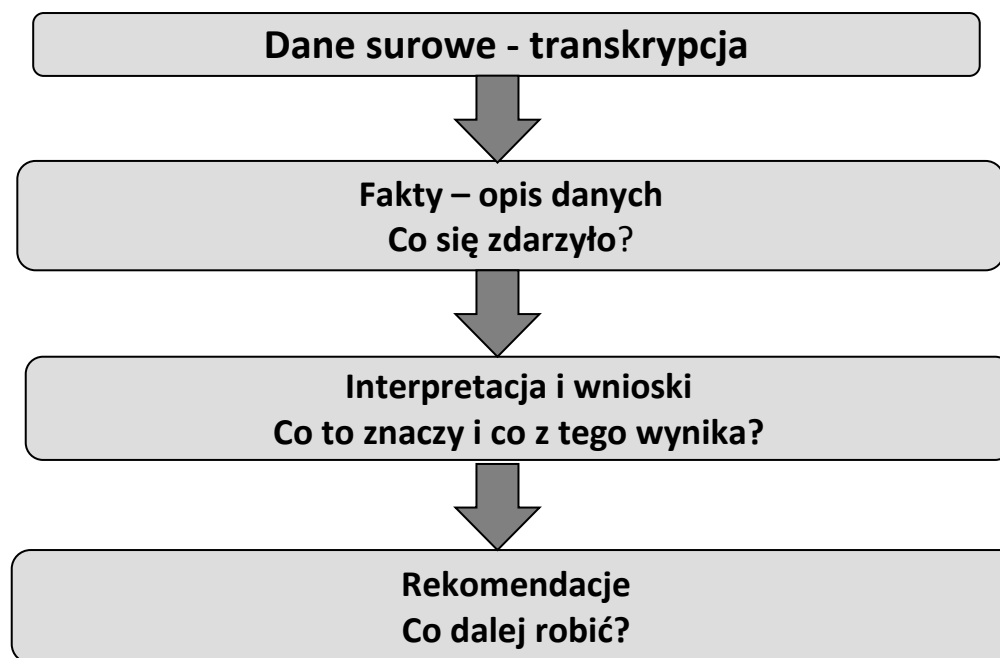
1. Ocena walorów turystycznych i infrastruktury oraz ich wykorzystanie.
 - 1.1 Walory turystyczne.
 - 1.2 Infrastruktura turystyczna.
 - 1.2.1 Baza noclegowa i gastronomiczna.
 - 1.2.2 Ścieżki rowerowe i szlaki turystyczne.
 - 1.2.3 Kąpieliska i plaże.
 - 1.2.4 Przejścia graniczne z Niemcami.
 - 1.3 Sposób wykorzystania walorów i infrastruktury turystycznej.
2. Ocena współpracy administracji publicznej, stowarzyszeń i przedsiębiorców na rzecz rozwoju turystyki w powiecie.
 - 2.1 Współpraca pomiędzy samorządami gminnymi.
 - 2.2 Współpraca pomiędzy samorządami gminnymi a organizacjami pozarządowymi.
 - 2.3 Współpraca pomiędzy samorządami gminnymi a branżą turystyczną.
3. Rola turystyki w gospodarce powiatu.
 - 3.1 Turystyka jako element potencjału gospodarczego powiatu i poprawy jakości życia mieszkańców.
 - 3.2 Proponowane segmenty rynku turystycznego.
 - 3.3 Najbardziej pilne działania służące rozwojowi turystyki.
 - 3.3.1 Promocja.
 - 3.3.2 Rozwój infrastruktury i współpraca podmiotów.

4. Wnioski.

Badanie za pomocą Zogniskowanych Wywiadów Grupowych następowało wg etapów zaprezentowanych na ryc. 18. Treść wywiadów została nagrana za pomocą dyktafonu. Łącznie zapis wywiadów objął 66 stron tekstu formatu A-4.

Następnie przeprowadzono analizę tekstu pod kątem wybranych fraz najlepiej ilustrujących poglądy prezentowane przez uczestników ZWG. Wybrane fragmenty tekstu zostały uporządkowane w dwóch zestawieniach tabelarycznych osobno dla ZWG w Gryfinie i osobno dla ZWG w Moryniu.

Poniżej zaprezentowano interpretację zebranego materiału oraz wnioski cząstkowe. Na zakończenie przedstawiono rekomendacje wynikające z analizy uzyskanych wyników.

Ryc. 18. Etapy analizy wyników badania jakościowego

Źródło: Maison D. 2010. Jakościowe metody badań marketingowych, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 247

1. Ocena walorów turystycznych i infrastruktury oraz ich wykorzystanie

1.1 Walory turystyczne

Ocena walorów turystycznych przez uczestników wywiadów jest ogólnie bardzo wysoka. „*Walory powiat gryfiński ma bardzo duże, poczynając od krajobrazu i natury po historię, tradycję, architekturę i zabytki*”; „*Mamy walory jedne z najpiękniejszych w Polsce*”; „*Na terenie naszego powiatu jak najbardziej są walory turystyczne, przyrodnicze i historyczne*”; „*Walorów turystycznych to ma chyba każda gmina*”; „*Jeśli chodzi o takie walory turystyczne, przyrodnicze no to jesteście naprawdę w czołówce*”.

Szczególnie dotyczy to południowej i zachodniej części powiatu (Moryń, Cedynia, Mieszkowice, Chojna, Cedyński Park Krajobrazowy, Dolina Miłości, rezerwat Bielinek, Park Krajobrazowy Dolina Odry). „*Gmina Moryń ma nadmiar walorów przyrodniczych i historycznych*”; „*Jesteście położeni w terenie nadodrzańskim, więc na pewno rzeka Odra*”; „*Mamy piękne jeziora, mamy rzekę Odrę. To są wspaniałe walory. Rezerваты przyrody, ptactwa, rezerwat Bielinek*”; „*Jest pięknie ukształtowany, atrakcyjny krajobraz. Mamy Dolinę Miłości. Cała dolina dolnej Odry*”; „*Podobno są to jedne najpiękniejszych ścieżek. Jesienią żółto-brązowe, wiosną piękna świeża zieleń. Po prostu szaleństwo, szaleństwo. Naprawdę można się zakochać*”.

Respondenci podkreślają, że na terenie powiatu występują różnego typu walory o charakterze przyrodniczym. „*Mamy głównie walory przyrodnicze i to zarówno ta przyroda ożywiona, jak i nieożywiona. No samo to ukształtowanie terenu związane z ostatnim zlodowaczeniem, duże różnice wysokości*”; „*Walory są ogromne, [...] np. jest Puszcza Bukowa, jest Szczeciński Park Krajobrazowy*”; „*Walorem tutaj na pewno jest jezioro Morzycko, no i w ogóle cały ten geopark*”; „*W Marwicach największe noclegowisko żurawi*”.

Zwracają też uwagę na aspekty kulturowe (układy urbanistyczne, mury miejskie, kościoły oznaczone szachownicami, zamek w Swobnicy, miejsce bitwy pod Cedynią, Czelin, Gozdowice, Siekierki). „*Jak przyjechałem tutaj, to wyjść z podziwu nie mogłem. Tu w co drugiej wsi jest kościół z XII albo XIII wieku*”; „*Piękne mury obronne przede wszystkim*”; „*Mamy skarby architektury rangi europejskiej jeżeli nie światowej na terenie naszego powiatu. Przykładem jest architektura gotycka, to jest rzeczywiście gotyk najwyższej próby*”.

Pewne szczególne znaczenie mają w oczach mieszkańców miejsca wydarzeń historycznych „*Walory są historyczne, związane z tym rejonem pamięci narodowej*”; „*Wspomnę o rodzeniu się państwowości polskiej, czyli bitwa pod Cedynią wojsk Mieszka I i jego brata Czcibora*”.

Uczestnicy ZWG zwrócili także uwagę na związki pomiędzy walorami przyrodniczymi i kulturowymi. „*Historia też jest wpleciona tutaj jak gdyby w przyrodę*”. Jako przykład podają m.in. to, że „*Walorem regionu są średniowieczne układy urbanistyczne (...) zresztą powiązane z historią geologiczną regionu, bo np. te budynki gospodarcze kamienne, kościoły kamienne*”.

Badani wskazują także na walory kulturowe powstające z udziałem mieszkańców. „*Właśnie te kulinaria, które tutaj powoli się pojawiają. Produkty tradycyjne tak jak właśnie te miody. Mamy w Baniewicach winnicę*”. „*Walorem też są ludzie, tacy pasjonaci, którzy coraz częściej, coraz bardziej interesują się historią małej ojczyzny. Szukają jakichś ciekawostek*”.

Jako walor, nie tylko o charakterze turystycznym, jest postrzegany brak znacznego uprzemysłowienia powiatu. *„Mamy tutaj ciszę, spokój, zero przemysłu, nie mamy zanieczyszczeń środowiska”*; *„Najbardziej jestem za tym, że jest tu spokój”*; *„Żyją tutaj, nie wyjeżdżają. Ci, którzy nie wyjeżdżają, to wiedzą, że tu fajnie żyć”*.

Mimo tych wszystkich bardzo pozytywnych ocen badań postrzegają pewne mankamenty, które mają wpływ na ogólny obraz atrakcyjności turystycznej powiatu. *„Strasznie zaniedbana miejscowość i do dziś taka jest, bo te nasze małe miejscowości nie wyglądają jak z bajki po drugiej stronie Odry, nie. One są po prostu zaniedbane”*; *„Oczywiście te zabytki no nie są w zbyt dobrym stanie”*.

1.2 Infrastruktura turystyczna

Za jeden z najważniejszych współczesnych problemów związanych z turystyką w powiecie uczestnicy badania uważają bardzo słaby stan rozwoju infrastruktury turystycznej. *„Jest ogromny potencjał, który jest kompletnie niezagospodarowany”*; *„Turystycznie są tutaj czarne dziury, w które jak się wpadnie, to już się nie wyjdzie”*. Uczestnicy badania wykazywali się również świadomością, że posiadanie samych walorów jest niewystarczające. *„Trzeba najpierw ławkę postawić, żeby gościa zaprosić”*. Zwracają też uwagę na nieodpowiedni sposób jej wykorzystania. *„Ta infrastruktura, która już istnieje, jest np. źle wykorzystywana”*.

1.2.1 Baza noclegowa i gastronomiczna

Głównym sygnalizowanym mankamentem jest brak rozwiniętej bazy hotelowej i gastronomicznej. *„Jest mało miejsc noclegowych. Słaba baza noclegowa. Nie ma tej całej bazy, parkingowej, noclegowej, gastronomicznej”*; *„Brak bazy noclegowej. To też jest mankament, tutaj dość duży. No nie ma też zbyt wiele lokali gastronomicznych”*; *„Brakuje miejsc, gdzie można usiąść, zjeść, owszem są, ale jest ich niewiele, brakuje miejsc noclegowych”*; *„My miejsc noclegowych, no nie mamy takich”*.

Jeżeli już nawet teren jest udostępniony dla turystów, to i tak powtarzają się powyższe opinie. *„Mają błękitną flagę, promenadę nad jeziorem, ścieżkę rowerową, ścieżkę nordic walking, nagle się okazało, że tam nie ma gdzie zjeść i gdzie przenocować”*. Ponadto jeżeli istnieje baza noclegowa, to prezentuje niski standard. *„Dzisiaj, no np. ja jako turysta już nie mam ochoty mieszkać w takim domku kempingowym. Standard inny już się patrzy. I tego nam brakuje”*.

1.2.2 Ścieżki rowerowe i szlaki turystyczne

Ważnym sposobem poznawania walorów turystycznych powiatu są ścieżki rowerowe. Niestety respondenci twierdzą, że ich sieć jest niewystarczająca. *„Są ścieżki rowerowe, z tym że według mnie jest ich stanowczo za mało. Są ścieżki nordic walking”*; *„Na samym już terenie Gryfina brakuje mi ścieżek rowerowych”*. Z kolei jeżeli już ścieżki istnieją, to są w złym stanie bądź nie łączą się w spójną sieć albo nie spełniają oczekiwań turystów. *„Te ścieżki rowerowe są w fatalnym stanie. Nie ma infrastruktury, po prostu jeździ się, ze ścieżki rowerowej w pewnym momencie wyjeżdża się na drogę leśną”*; *„Ścieżek rowerowych to nie mamy w ogóle. Tematycznych też”*; *„Żeby te ścieżki rowerowe były trafione, bo np. znam ścieżki rowerowe, które zostały zbudowane, w które włożono dużo pieniędzy i one dzisiaj trawą zarastają”*.

Respondenci wskazują też, że dostęp do głównych atrakcji turystycznych powiatu jest utrudniony. *„Nawet Krzywy Las jest źle oznakowany”*; *„Mamy przepiękne kanały z bogatym [...] zasobem zwierząt, tak i roślinności, a nie mamy możliwości poruszania się po tym terenie”*.

1.2.3 Kąpieliska i plaże

Poza elementami związanymi z turystyką poznawczą respondenci zwracają uwagę na braki dotyczące infrastruktury wypoczynkowej. *„Nie ma tutaj tej infrastruktury, tutaj nad wodą”*; *„Jest Gądnio, to jest po prostu zaniedbane. Jest beznadziejna plaża”*; *„Tam na Gądnie są niewykończone budynki i ponad 20 lat straszq”*; *„Bo pięknie jest w Moryniu zrobione. Niemniej jednak ta plaża jest mała i po prostu jest tam ścisk”*.

1.2.4 Przejścia graniczne z Niemcami

Choć Polska znajduje się w strefie Schengen, to ze względu na Odrę, którą biegnie granica państwa, ważną kwestią jest dobra dostępność komunikacyjna powiatu od strony Niemiec. *„Bardzo dużym walorem naszych terenów jest istnienie dwóch, trzech bardzo dużych przejść granicznych z Niemcami. Chyba tego nie dostrzegamy, ale to jest potencjał dla tego terenu, ogromny. Trzeba zauważyć, tak jak ktoś tutaj powiedział, że Berlin jest bliżej niż Szczecin”*.

1.3 Sposób wykorzystania walorów i infrastruktury turystycznej

Stopień wykorzystania i udostępnienia walorów jest oceniany jest dość nisko. *„Sposób ich wykorzystania wahałbym się, czy określić jako dostateczny czy niedostateczny”*; *„Jeśli chodzi o walory krajobrazowe, to po prostu żal. Żal tego, że są tak bardzo niewykorzystane w tym powiecie”*.

Z drugiej jednak strony badani zauważają, że niewielki ciągle jeszcze ruch turystyczny może być postrzegany jako zaleta. *„Można pokazać jezioro tutaj, na którym jest jeden kajak i piękna natura”*.

1.3.1 Świadomość mieszkańców

Respondenci przyczyn słabego wykorzystania walorów szukają przede wszystkim w świadomości mieszkańców, która wynika m.in. z zaszczości historycznych. *„My przywieźliśmy swoją historię tutaj i tak naprawdę nie do końca tę historię promujemy, która tutaj powstała. (...) My tu jesteśmy od 70 lat. Nie mamy tej historii, która by nas przyciągała”*. Respondenci stwierdzają też, że przyczyną braku zainteresowania wykorzystaniem walorów jest ich lekceważenie. *„Nie dostrzegają, może nie chcą dostrzegać. (...) Nie widzą, nie chcą widzieć, a po prostu może im to do niczego nie jest potrzebne”*; *„Nie są doceniane przez mieszkańców, a bardziej są doceniane przez turystów zachodnich, właśnie tu Niemców czy turystów z większych miast”*; *„Mieszkańcy nie doceniają, taki obiekt Geopark”*; *„Ci mieszkańcy... nie doceniają tego, jakie to Trzcińsko jest piękne”*.

To zjawisko dotyczy również pracowników administracji samorządowej. *„Jest właśnie taki problem, że nawet sami pracownicy gmin poszczególnych, w tym mieszkańcy powiatu, nawet nie wiedzą, jakie mają tutaj atrakcje”*.

Niektórzy uczestnicy badania nawet sami też się przyznawali do niskiego poziomu wiedzy na temat walorów powiatu. *„Bo po prostu nawet nie wiem, jakie mamy do końca zabytki. Wstyd się przyznać”*; *„Chodzi tutaj o otoczenie Gryfina, bo reszta powiatu jest mi nieznaną”*.

Uczestnicy ZWG zwracali uwagę, że działania na rzecz rozwoju turystyki w powiecie należy zacząć od wzrostu poziomu świadomości. *„To uświadomienie mieszkańców i wszczęcie im tego, bo trzeba zacząć od mieszkańców, żebyśmy dalej promowali, muszą uwierzyć, że tu jest pięknie, że tu jest warto żyć”*.

1.3.2 Promocja

Zagadnienie budowania świadomości wiąże się z kwestią właściwej promocji walorów turystycznych, a to z kolei wpływa na wykorzystanie potencjału turystycznego powiatu. Niestety działania promocyjne są oceniane jako dalece niewystarczające. *„Mamy walory, ale nie mamy jakby informacji, żeby zaprezentować te walory szerzej”*; *„Też jest słaba taka informacja turystyczna”*; *„Promocja jest taka jakby nie wiem... w podziemiu. Tutaj przez przypadek ktoś się zatrzyma, bo przejeżdżał. Nie wiem. Zobaczył mury...?”*.

Kwintesencją tych poglądów jest dość smutna opinia. *„Trzeba zabłądzić, żeby tutaj przyjechać”*.

2. Ocena współpracy administracji publicznej, stowarzyszeń i przedsiębiorców na rzecz rozwoju turystyki w powiecie.

2.1 Współpraca pomiędzy samorządami gminnymi

Ocena współpracy i koordynacji działań przez przedstawicieli samorządów jest jednoznacznie bardzo negatywna. Uczestnicy zauważają, że jest to poważny problem. *„Tej współpracy nie ma. My tak naprawdę się będziemy kisić w takim własnym sosie jakichś własnych niedomowień i braku współpracy. O tym należy mówić, ponieważ to jest dosyć poważny problem”*; *„Nie ma tak do końca współpracy, żebyśmy po prostu jako powiat gryfiński się promowali”*; *„Myślenie o tym, aby rzeczywiście te nasze gminy niekoniecznie się tak bardzo pokrywały, czyli znowu spójność, bo szkoda. Mogliśmy to rozłożyć na całe wakacje i byśmy mogli ludzi zabawiać w ten sposób”*.

Co więcej, zamiast współpracy pomiędzy gminami jest rywalizacja. Zjawisko to jest również bardzo negatywnie postrzegane. *„Nie ma koordynacji w jakichkolwiek działaniach, jest wręcz konkurencja”*; *„Bardzo rzadko zdarza się, żeby gminy ze sobą współpracowały, również w dziedzinie turystyki czy promowania np. walorów”*; *„Jak poprowadzić ścieżkę rowerową przez granicę gminy? Regułą jest raczej: buduję do granicy, a reszta mnie w ogóle nie obchodzi, niech oni się martwią”*.

2.2 Współpraca pomiędzy samorządami gminnymi a branżą turystyczną

Jako podstawowy problem we współpracy pomiędzy przedsiębiorcami branży turystycznej a administracją samorządową zgłaszany jest brak zaufania z obu stron. *„Możliwości często są, tylko gmina ani świat polityki nie ma zaufania do przedsiębiorców”*; *„Właścicielka pensjonatu robiła swoje i robi to świetnie, tylko dzięki sobie. Wsparcia z urzędu żadnego”*; *„Gdyby było takie systemowe rozwiązanie. Wspólna kooperacja urzędów i przedsiębiorców. Można zrobić jedno stoisko”*.

Przedsiębiorcy raczej nie oczekują pomocy i są nastawieni sceptycznie do współpracy. *„Nic w ogóle nie mogę powiedzieć jako przedsiębiorca. Mam swoje plany, cele i je realizuję i tyle. Z nikim nie współpracuję. Co mam do zrobienia, to robię”*. Jednakże stwierdzają, że gdyby taka inicjatywa wyszła ze strony administracji samorządowej, chętnie by do niej przystąpili. *„A jeżeli byłaby jakaś współpraca z gminą, też żeby ten turysta nie tylko do mnie przyjechał, przenocował, zjadł, ale też został w gminie, pochodził”*.

2.3 Współpraca pomiędzy samorządami gminnymi a organizacjami pozarządowymi

Uczestnicy ZWG wskazują przede wszystkim na słabość organizacji pozarządowych działających na rzecz turystyki jako przyczynę braku korzystnej współpracy. *„Organizacji takich pozarządowych, turystycznych w gminie, no chyba w gminie już nie ma”*. *„Działających na naszym terenie organizacji pozarządowych jest mało. Ogólnie widać, że w społeczeństwie jest pewnego rodzaju marazm. Ludzie by dużo chcieli, ale mało jakby od siebie chcą dać”*; *„Współpraca się ciągle do pieniądza sprowadza”*.

Słabość organizacji pozarządowych, zdaniem badanych, wynika m.in. z braku świadomości, że turystyka może być ważną dziedziną życia w powiecie gryfińskim. *„Ludzie tutaj w ogóle nie myśleli o turystyce. Wydaje mi się, że nawet ludzie nie wiedzą o tym, że mogłoby coś powstać, bo z jednej strony się nie interesują, a z drugiej nie ma nigdzie żadnych wzmianek, gdzie mogliby się o tym dowiedzieć”*.

Jeżeli już takie organizacje istnieją i działają to: *„Są albo słabe, bo liderzy działają tak we własnym zakresie. Jak już są silniejsi, no to zaczynają się przepychanki polityczne. Kto tutaj jest ważniejszy, zamiast współpracować. Konkurencja”*.

Ze strony organizacji pozarządowych formułowane są zarzuty o braku woli współpracy ze strony władz samorządowych i sugestie co do zakresu współpracy. *„Zapraszamy radnych, burmistrza na te spotkania organizacji pozarządowych, żeby porozmawiać o turystyce. To bardzo szlachetnym milczeniem się odpowiada na to”*; *„Trzeba przypominać się, bo urząd może pomóc społecznikowi, a społecznik może urzędowi pewne wskazówki pokazać palcem. W każdym razie współpraca jest znikoma, a powinna być większa”*.

Mimo tych wszystkich problemów i niedoskonałości dotyczących współdziałania poszczególnych podmiotów badani postulowali konieczność zmian i koordynacji współpracy na szczeblu powiatu. *„Brakuje takiego jakby organu, który by te organizacje pozarządowe czasami zwołał. Żeby ta współpraca nie była tylko na poziomie gminy, żeby powstawały dokumenty na poziomie powiatu i na poziomie województwa”*; *„Powiat jak najbardziej powinien w to inwestować i pracować nad współpracą, nad wymianą pomysłów i promocją tego regionu”*.

3. Rola turystyki w gospodarce powiatu

Również w ocenie roli turystyki w gospodarce powiatu kolejny raz pojawił się problem świadomości społecznej. Respondenci zwrócili uwagę, że warunkiem rozwoju turystyki jest wzrost świadomości mieszkańców. *„Nie było żadnego pomysłu na rozwój gmin czy regionów w kierunku turystyki”*; *„Ludzie tutaj w ogóle nie myśleli o turystyce. Ludzie po prostu całe swoje zapatrywanie upatrzili sobie w tych przejściach granicznych”*; *„Absolutny brak świadomości. Turystyka nie jest traktowana jako biznes. Nie jest traktowana jako źródło dochodu gminy. To są upierdliwe obowiązki, które trzeba wykonać”*.

3.1 Turystyka jako element potencjału gospodarczego powiatu i poprawy jakości życia mieszkańców

Uczestnicy badania postrzegają duży, ale ciągle nie wykorzystany potencjał gospodarczy tkwiący w branży turystycznej. „*Problem polega na tym, że możliwości są dużo większe niż to, co się dzieje w tej chwili w naszym powiecie*”; „*Turystyka jest świetnym narzędziem do tego, żeby pomóc we wzroście zamożności mieszkańców i żeby gminy zaczęły się rozwijać*”; „*Może być narzędziem zarabiania*”.

Wskazują również, że turystyka mogłaby być głównym działem gospodarki powiatu. Optymistyczne scenariusze dla rozwoju turystyki nie widzą alternatywy. „*Jedynym kierunkiem rozwoju na przyszłość jest tylko turystyka*”; „*Ja myślę, że nasze tereny są skazane na to, żeby tę turystykę rozwijać. Tylko no musimy po prostu w tym kierunku iść*”; „*Musimy się nastawić i nie wiem, czy ta turystyka nie powinna zajmować pierwszego, drugiego miejsca w hierarchii właśnie tych rzeczy, ca ma nam przynosić dochód*”; „*Nie ma odwrotu dla tych terenów, bo jest się czym pochwalić*”.

Wśród osób o bardziej umiarkowanych poglądach opinie też są pozytywne. „*Rozwój turystyki jest jak najbardziej słuszny*”; „*Turystyka to jest biznes*”; „*To może być gałąź, która na przestrzeni lat będzie przynosiła jakieś zyski*”.

W opinii zebranych należy podjąć zatem działania dążące do zmiany mentalności lokalnych społeczności. „*Teraz mieszkańcy muszą uwierzyć, a dalej możemy myśleć, które grupy chcemy przyciągnąć, jakich ludzi chcemy zainteresować, ale w to muszą być super zaangażowani również mieszkańcy*”.

Wśród proponowanych działań zwiększających zainteresowanie turystyką w powiecie wymieniana jest edukacja. „*Bo mieszkańcy tak jakby zostali informatorami, przewodnikami gminy. Bo bardzo brakuje jeszcze zainteresowania tu miejscowych. Dopiero to w tym kierunku idzie, ale to jeszcze za mała edukacja jest o tych walorach dla miejscowych*”.

3.2 Proponowane segmenty rynku turystycznego

W toku dyskusji pojawiły się pomysły, które segmenty rynku turystycznego mogłyby być najbardziej zainteresowane przyjazdem na teren powiatu gryfińskiego. Respondenci wskazują m.in. turystów jednodniowych o motywacjach poznawczych. „*U nas nigdy nie będzie turystów kilkuniedniowych. Musimy się nastawić na turystów jednodniowych, a takich jest dużo*”; „*W naszej gminie to są z reguły turyści jednodniowi i coraz więcej znaczenia ma zamek w Swobnicy. Coraz więcej pojawia się osób z zagranicy*”.

Z drugiej strony niezbędne jest przygotowanie kompleksowej oferty dla osób zainteresowanych turystyką aktywną. „*Chodzi o to, żeby on aktywnie spędził ten czas*”; „*Chcieliby aktywnie spędzić czas. Nie wiem, pewnie jakieś kajaki*”; „*Nie zatrzymamy kogoś przy jednym głazie, przy jednym pagórku, a z drugiej strony żadna z naszych gmin pojedynczo nie dysponuje aż tyloma atrakcjami, aby zatrzymać go długo, na tydzień, na dwa, w jednej gminie*”.

Jako trzeci segment wymieniana jest turystyka rodzinna. „*Jestem przekonany o tym, że jeżeli wziąć pod uwagę takie segmenty jak np. turystyka rodzinna, gdzie można razem z dziećmi spędzić kilka dni*”.

3.3 Najbardziej pilne działania służące rozwojowi turystyki

3.3.1 Promocja

W propozycjach zgłaszanych przez respondentów przeważają znane powszechnie postulaty związane z promocją. *„Trzeba by było dotrzeć do szerszej grupy tych osób, które mogłyby być zainteresowane odwiedzaniem takiego miejsca”*; *„Za mało na targach turystycznych bierzemy udział, za mało materiałów, folderów”*.

Prezentowane były również pomysły ukierunkowane na określone segmenty rynku turystycznego. *„Trzeba się odpowiednio zareklamować, sprzedać. Zareklamować w nowoczesny sposób. Właśnie w prasie branżowej Bike World czy Rower”*.

3.3.2 Rozwój infrastruktury i współpraca podmiotów

Gorąca dyskusja była poświęcona rozwojowi infrastruktury i współpracy. Największy problem stanowi brak *„systemowego spójnego działania, żeby spiąć to wszystko do kupy”*; *„Można by było stworzyć całą sieć infrastruktury turystycznej. Tak jak mówiliśmy szlaki rowerowe, szlaki kulinarne”*; *„Mnie się wydaje, że stworzenie takiego szlaku turystycznego może przynieść zyski dla każdego. Dla gminy i dla nas też, dla przedsiębiorców”*; *„Potrzebna jest nam baza i atrakcje”*.

Na zakończenie rozważań na temat roli turystyki w gospodarce powiatu można zaprezentować następujący pogląd prezentujący kwintesencję problemu. *„Mamy sytuację absolutnego pata i błędnego koła. Nie ma turystów, więc nie ma inwestycji. Nie ma inwestycji, nie ma turystów”*.

4. Wnioski

4.1 Walory turystyczne powiatu

Uczestnicy badania jednomyślnie stwierdzają, że gminy powiatu gryfińskiego posiadają bardzo duże walory turystyczne. Zwracają uwagę, że występują zarówno walory przyrodnicze, jak i kulturowe. Zauważają jednak pewien problem w postrzeganiu dziedzictwa kulturowego, które w większości nie jest związane z historią Polski, tylko z samym regionem i jego dziejami. Kwestia ta wiąże się ściśle ze świadomością społeczną, ze względu na to, że istniejące dziedzictwo nie wpływa na poczucie tożsamości regionalnej. Mieszkańcy nie czują się emocjonalnie z nim związani i traktują je ciągle jako obce. Dlatego nie dostrzegają jego atrakcyjności turystycznej. Dowodem na to może być największe zainteresowanie dotyczące bitwy pod Cedynią czy wydarzeń związanymi z końcem II wojny światowej (Siekierki, Gozdowice, Czelin).

W związku z tym zasadne byłoby budowanie świadomości regionalnej w oparciu o walory przyrodnicze, które budzą jednoznacznie pozytywne emocje.

4.2 Infrastruktura turystyczna

Respondenci stwierdzają, że istniejące zagospodarowanie turystyczne jest na początkowym etapie rozwoju i sygnalizują konieczność koordynacji działań w skali całego powiatu. Zwracają uwagę na konieczność rozwijania i dostosowania infrastruktury do potrzeb turystów o motywacjach

poznawczych i zainteresowanych aktywnymi formami rekreacji (ścieżki rowerowe, szlaki tematyczne, imprezy, udostępnienie Międzyodrza dla ruchu kajakowego).

4.3 Współpraca i promocja turystyczna

Uczestnicy badania zwrócili uwagę na brak współpracy i koordynacji działań promocyjnych i inwestycyjnych, a nawet konkurowanie pomiędzy stronami zainteresowanymi rozwojem turystyki w powiecie. Głównym problemem jest brak wzajemnego zaufania pomiędzy stronami, a w szczególności pomiędzy branżą turystyczną a administracją samorządową. Dla poprawy tej sytuacji na początek proponują budowanie kanałów przepływu informacji między stronami.

Zwracają również uwagę, że brak zainteresowania ze strony samorządów gminnych wynika z braku świadomości, że turystyka może być narzędziem wzrostu dochodów mieszkańców i samych gmin. Bardzo znaczącym czynnikiem negatywnym jest brak wykorzystania i wsparcia lokalnych liderów ze strony administracji samorządowej.

Respondenci proponują powołanie wspólnego centrum koordynacji działań na szczeblu powiatu. Wskazują na konieczność systemowych i kompleksowych działań. Oczekują inicjatywy ze strony władz powiatu, aby przełamać istniejący impas w rozwoju turystyki, który najlepiej ilustruje zdanie jednego z respondentów. „*Mamy sytuację absolutnego pata i błędnego koła. Nie ma turystów, więc nie ma inwestycji. Nie ma inwestycji, nie ma turystów*”.

3. Analiza SWOT potencjału turystycznego powiatu gryfińskiego

Jednym z istotniejszych etapów analizowanej i opracowywanej koncepcji rozwoju turystyki powiatu gryfińskiego jest ogólne zidentyfikowanie poszczególnych elementów wchodzących w skład analizy SWOT, tj. silnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń dla gospodarki turystycznej powiatu gryfińskiego.

Technika analityczna SWOT jest narzędziem wykorzystywanym najczęściej do wewnętrznej analizy przedsiębiorstwa i jego otoczenia. Jednak przedmiotem analizy może być również potencjał turystyczny określonej jednostki administracyjnej lub wskazanego regionu. Głównym celem SWOT jest określenie aktualnej pozycji badanego przedmiotu i jego perspektyw, a wraz z tym najlepszej strategii postępowania. Sama nazwa SWOT pochodzi od pierwszych liter angielskich słów – czynników klasyfikujących możliwości danego przedmiotu: Strengths (mocne strony), Weaknesses (słabe strony), Opportunities (szanse), Threats (zagrożenia).

Na potrzeby analizy przeprowadzono i przedstawiono najpierw zidentyfikowane poszczególne wskazania składające się na każdy element SWOT (tj. wszystkie możliwe silne strony, słabe strony, możliwości i zagrożenia). Kolejnym etapem przeprowadzonej analizy SWOT jest przedstawienie analizy w wersji tabelarycznej, do której wybrano najważniejsze oraz najistotniejsze wskazania i dokonano obliczenia siły poszczególnych elementów, uwzględniając i zestawiając ze sobą ocenę względną z wartością bezwzględną. Kolumna **A** oznacza ocenę względną

danego czynnika w skali 1–5 i odnosi się do rangi określonej względem innych czynników ze swojej kategorii. W kolumnie **B** znajduje się ocena bezwzględna danego czynnika w skali 1–10, która określa siłę wpływu określonego czynnika na badaną jednostkę bez względu na pozostałe czynniki. Kolumna **O** to ocena końcowa każdego z czynników, stanowiąca iloczyn oceny bezwzględnej i względnej.

3.1. Wskazania składające się na każdy element SWOT

Mocne strony

1. Położenie powiatu gryfińskiego przy granicy z Niemcami (lokalizacja geograficzna w strefie przygranicznej i transgranicznej) – transgraniczne sąsiedztwo z Niemcami
2. Położenie powiatu gryfińskiego wzdłuż rzeki Odry (lokalizacja w dorzeczu i po jej prawej stronie)
3. Bogactwo przyrodnicze i krajobrazowe – ukształtowanie powierzchni, jeziora, lasy (w tym duża lesistość, bogactwo runa leśnego)
4. Dobra dostępność komunikacyjna
5. Posiadanie bogatego dziedzictwa historycznego i kulturowego o potencjale ponadregionalnym
6. Liczne i cykliczne imprezy kulturalne i sportowe organizowane na terenie powiatu
7. Bliskość dużych ośrodków miejskich (Szczecin, Gorzów Wlkp., Poznań, Berlin) i chłonnych turystycznie rynków zbytu (możliwość rozwoju określonych form turystyki i produktów turystycznych)
8. Brak występowania na terenie powiatu uciążliwego przemysłu
9. Funkcjonowanie na terenie powiatu czterech parków krajobrazowych i obszarów Natura 2000
10. Występowanie na terenie powiatu lokalnych produktów kulinarnych jako dziedzictwa gastronomicznego (np. miody), w tym możliwość produkcji żywności ekologicznej
11. Liczne tereny dla uprawiania łowiectwa i wędkarstwa
12. Funkcjonowanie na terenie powiatu dużej liczby wciąż rozbudowującej się infrastruktury sportowej
13. Aktywna współpraca w ramach pojedynczych i wspólnych inicjatyw z sąsiadami (ościenne gminy, powiaty, miasta itp.)
14. Posiadanie terenów możliwych do zagospodarowania pod zabudowę turystyczną, rekreacyjną i sportową
15. Docenienie znaczenia turystyki w rozwoju lokalnym i wskazanie jej miejsca w lokalnych gminnych strategiach rozwoju
16. Postrzeganie przez władze poszczególnych gmin całego powiatu jako atrakcyjnego turystycznie z walorami sprzyjającymi rozwojowi lokalnej gospodarki turystycznej
17. Duży potencjał gmin powiatu gryfińskiego w zakresie pozyskiwania zewnętrznych źródeł finansowania inwestycji proturystycznych
18. Realizacja wielu lokalnych inwestycji turystycznych o charakterze infrastrukturalnym na terenie poszczególnych gmin i powiatu

19. Zaangażowanie władz powiatowych w zakresie koordynacji działań proturystycznych
20. Dbłość o czystość i estetykę gmin

Słabe strony

1. Brak jednolitej strategii rozwoju turystyki dla powiatu gryfińskiego
2. Brak lokalnych strategii rozwoju turystyki na poziomie gminnym
3. Sezonowość popytu turystycznego (silne uzależnienie lokalnych gospodarek turystycznych od sezonu)
4. Ograniczone działania i słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna umożliwiająca wydłużenie sezonu
5. Słabe lub niewystarczające zagospodarowanie turystyczne (np. jezior i rzek, przestrzeni miejskich) dla rozwoju różnych form turystyki
6. Słabo rozwinięta infrastruktura do świadczenia usług noclegowych i gastronomicznych
7. Ograniczone badania ruchu turystycznego
8. Niewystarczające fundusze na rozwój turystyki i zagospodarowanie turystyczne
9. Słaba lub niewystarczająca promocja turystyki
10. Niewielki poziom współpracy i koordynacji działań promocyjnych i inwestycyjnych w relacjach ponadgminnych
11. Niski poziom zaufania między stronami odpowiedzialnymi za rozwój turystyki, przede wszystkim między branżą turystyczną a administracją samorządową
12. Postrzeganie form ochrony środowiska (parki krajobrazowe, Natura 2000) jako ograniczenie inwestycji turystycznych
13. Słabo rozwinięta sieć punktów informacji turystycznej
14. Słabo rozwinięta infrastruktura na potrzeby rekreacji
15. Słabo rozwinięta agroturystyka
16. Duża liczba zabytków wymagających rewitalizacji
17. Niski stan techniczny dróg i już funkcjonującej infrastruktury turystycznej
18. Niska świadomość mieszkańców na temat znaczenia walorów przyrodniczych i kulturowych w rozwoju turystyki i możliwości kreowania produktów turystycznych
19. Niskie poczucie tożsamości regionalnej mieszkańców i brak emocjonalnego powiązania z walorami występującymi na zamieszkanym przez nich terenie (obcość walorów)
20. Niska świadomość władz samorządowych i pracowników urzędów gmin postrzegania turystyki jako narzędzia wzrostu dochodów mieszkańców i samych gmin

21. Brak wspólnego koordynatora działań proturystycznych w relacjach międzygminnych na poziomie powiatu
22. Brak wyraźnego wyszczególnienia turystyki w strukturach organizacyjnych urzędów gminnych
23. Słaby system zachęt i preferencji dla podmiotów zamierzających inwestować w sektor turystyczny
24. Ograniczone działania ukierunkowane na wydłużenie sezonu turystycznego
25. Ograniczone wydatki samorządu gminnego na rozwój turystyki (inwestycje i promocję) oraz brak systemu szacowania wpływów z turystyki

Szanse

1. Rozwój współpracy gospodarczej i społecznej w obszarze przygranicznym i w aspekcie transgranicznym
2. Dostępność funduszy strukturalnych Unii Europejskiej i z innych źródeł na rozwój turystyki (na inwestycje w kapitał ludzki i w infrastrukturę)
3. Wzrost zamożności turystów i wzrost wydatków na turystykę
4. Postępujący rozwój ekonomiczny regionów transgranicznych
5. Stały rozwój małej i średniej przedsiębiorczości w usługach, w tym turystycznych
6. Rozwój alternatywnych pozarolniczych źródeł utrzymania mieszkańców wsi (np. agroturystyka, turystyka wiejska, ekoturystyka, produkcja i handel kulinariami)
7. Intensywny rozwój różnorodnych form turystyki kwalifikowanej (np. turystyka żeglarska, motorowodna, kajakowa, konna, rowerowa, piesza)
8. Intensywny rozwój alternatywnych form turystyki (np. usługowo-handlowa, aktywna, ekstremalna, ekoturystyka, geoturystyka, birdwatching, przygodowa)
9. Intensywne ukierunkowanie produktów turystycznych na konkretnych odbiorców (turystyka rodzinno-familijna, jednodniowa, weekendowa, młodzieżowa, edukacyjna)
10. Stały spadek wyboru długookresowych pobytów na korzyść częstszych i krótszych wyjazdów
11. Rozwój infrastruktury turystycznej z szeroką ofertą dla różnych turystycznych grup zainteresowań
12. Funkcjonowanie strategii rozwoju turystyki w województwie zachodniopomorskim
13. Możliwości rozwoju w województwie zachodniopomorskim alternatywnej turystyki w relacji do turystyki nadmorskiej o charakterze wypoczynkowym (zastąpienie 3S na 3E)
14. Coraz szersze wykorzystanie narzędzi promocji w celu zainteresowania turystów krajowych i zagranicznych ofertą turystyczną – Polska, jej regiony i poszczególne lokalne gospodarki turystyczne jako atrakcyjne destynacje turystyczne

15. Poprawa stanu walorów turystycznych o charakterze antropogenicznych poprzez wykorzystanie środków finansowych pochodzących z funduszy UE m.in. na ich renowację i rewitalizację
16. Wydłużenie sezonu turystycznego poprzez stworzenie całorocznej oferty turystycznej, rekreacyjnej i sportowej
17. Wzrost zainteresowania aktywnymi formami spędzania czasu wolnego
18. Funkcjonowanie Polski w Unii Europejskiej (np. umożliwiające pozyskanie do współpracy turystycznej gmin i regionów z terenu UE, łatwiejszy dostęp do rozwojowych środków wspólnotowych, ułatwienia i swoboda przekraczania granic wewnętrznych UE przez turystów i podróżujących)

Zagrożenia

1. Niewielki napływ do gmin o słabo rozwiniętych funkcjach turystycznych wystarczającego kapitału do rozwoju lokalnych produktów turystycznych
2. Silna konkurencja pomiędzy gminami oraz regionami z podobnym produktem turystycznym
3. Zbyt powolna modernizacja i restrukturyzacja wsi (wysokie bezrobocie, emigracja zarobkowa, niski poziom przedsiębiorczości, niechęć do podejmowania inicjatyw probiznesowych, postawy roszczeniowe)
4. Konkurencyjność sąsiadujących zagranicznych regionów turystycznych
5. Zmniejszająca się rola turystycznego ruchu przygranicznego (wyrównywanie się cen po obu stronach granicy)
6. Niska koncentracja działań marketingowych i środków finansowych na promocję, zarówno na szczeblu gminnym, jak i powiatowym
7. Słabo wypromowany wizerunek województwa zachodniopomorskiego jako obszaru atrakcyjnego turystycznie poza strefą nadmorską
8. Problemy wynikające z braku zintegrowanych rozwiązań systemowych w zakresie bezpieczeństwa
9. Kryzys i słabość finansów publicznych w Polsce (ograniczenie środków z budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego na rozwój turystyki)
10. Słabość polityki finansowej, w tym kredytowej, odpowiadającej potrzebom gmin i przedsiębiorców w zakresie turystyki
11. Postępująca degradacja istniejącej na obszarze lokalnym infrastruktury turystycznej i walorów antropogenicznych
12. Występujący wśród mieszkańców mniejszych gmin i powiatów (najczęściej konserwatywnych, monogospodarczych) opór przed zmianami społeczno-gospodarczymi
13. Niewykorzystanie szans związanych z przystąpieniem Polski do UE (finansowych, promocyjnych, politycznych)
14. Problemy koordynacyjne w zakresie racjonalnego zarządzania zasobami wodnymi na potrzeby turystyki

Wstępna weryfikacja i analiza poszczególnych elementów stanowiących podstawę badań SWOT pokazuje, że gospodarka turystyczna powiatu gryfińskiego ma więcej słabych (25 wskazania) niż mocnych stron (20 wskazania). Taki stan ma różne przyczyny, które zostały wskazane w trakcie prowadzonych badań empirycznych na terenie powiatu gryfińskiego (za pomocą różnych narzędzi m.in. badania ankietowego, zogniskowanych wywiadów grupowych, analizy dostępnych dokumentów, w tym o charakterze strategicznym). Analiza ta pozwoliła zidentyfikować zarówno najistotniejsze mocne strony, jak wiele punktów krytycznych (słabe strony) w obszarze funkcjonowania gospodarki turystycznej badanego obszaru. Nie oznacza to, że tylko te słabe strony kształtują poziom rozwoju turystyki w powiecie. Bardzo często są one i powinny być niwelowane poprzez silne strony, jakie posiada badany powiat.

Z kolei analiza poszczególnych szans i zagrożeń dotyczących funkcjonowania gospodarki turystycznej powiatu gryfińskiego wskazuje na przewagę tych pierwszych (18 wskazań) w stosunku do drugich (14 wskazań). Identyfikacja szans i zagrożeń rekomenduje również działania dotyczące wykorzystania wiedzy na temat słabych i silnych stron organizacji społeczno-gospodarczej jaką jest powiat gryfiński w aspekcie przetrwania i rozwoju na konkurencyjnym rynku bliższym i dalszym badanej jednostki.

Do dalszej analizy zostało wybranych po 10 wskazań z każdego elementu analizy SWOT, tj. 10 silnych i 10 słabych stron oraz po 10 szans i zagrożeń.

3.2. Analiza SWOT metodą ekspercką

Analiza SWOT zaprezentowana w poniższej tabeli wykazała, iż mocne strony, które uzyskały 275 punktów, są nieznacznie silniejsze niż słabe strony z 271 punktami. Najmocniejszymi stronami są:

- położenie powiatu gryfińskiego przy granicy z Niemcami,
- położenie powiatu gryfińskiego wzdłuż rzeki Odry.

Walory środowiska przyrodniczego oraz walory kulturowe i historyczne również stanowią silną przesłankę dla rozwoju turystyki na obszarze realizacji strategii. Walory te powinny być lepiej wykorzystywane jako stymulator rozwoju.

Z kolei najbardziej niepokojącymi, słabymi stronami okazały się:

- brak jednolitej strategii rozwoju turystyki dla powiatu gryfińskiego,
- niskie poczucie tożsamości regionalnej mieszkańców i brak emocjonalnego powiązania z walorami występującymi na zamieszkanym przez nich terenie (obcość walorów).

Mimo istotnych walorów przyrodniczych i kulturowych znajdujących się na obszarze powiatu gryfińskiego oraz korzystnej konfiguracji przestrzennej ich rozmieszczenia – słabością obszaru jest również brak odpowiedniej bazy do rozwoju różnych form turystyki, zwłaszcza w rejo-

nach o dużym potencjale przyrodniczo-kulturowym (w pobliżu istotnych atrakcji turystycznych: przyrodniczych i kulturowych). Oczywiście w wyniku rozwijających się procesów gospodarczych powstają pojedyncze obiekty świadczące wybrane usługi z tego sektora (noclegowe czy też gastronomiczne) – pełne wykorzystanie turystyczne potencjału gospodarczego powiatu gryfińskiego jest nadal utrudnione. Brak jest wielu elementów infrastruktury turystycznej. Dla przykładu szczególnym i istotnym walorem dla rozwoju turystyki rowerowej nie towarzyszy np. rozwój zintegrowanego systemu szlaków rowerowych, zapewniającego pełne bezpieczeństwo turystów i komfort rekreacji. Widoczny jest również brak motywacji i dążności do współdziałania w interesie wspólnym wszystkich uczestników kreowanego produktu turystycznego.

Natomiast zagrożenia, które otrzymały 264 punkty, wykazały się pewną przewagą nad szansami z 249 punktami. Do najistotniejszych szans zaliczyć można:

- rozwój współpracy gospodarczej i społecznej w obszarze przygranicznym i w aspekcie transgranicznym,
- rozwój alternatywnych pozarolniczych źródeł utrzymania mieszkańców wsi (np. agroturystyka, turystyka wiejska, ekoturystyka, produkcja i handel kulinariami),
- wzrost zainteresowania aktywnymi formami spędzania czasu wolnego.

Natomiast najważniejszym zagrożeniem, z jakim należałoby walczyć, jest:

- niska koncentracja działań marketingowych i środków finansowych na promocję, zarówno na szczeblu gminnym, jak i powiatowym,
- słabo wypromowany wizerunek województwa zachodniopomorskiego jako obszaru atrakcyjnego turystycznie poza strefą nadmorską.

Tabela 10. Analiza SWOT potencjału turystycznego powiatu gryfińskiego

Lp.	MOCNE STRONY				SŁABE STRONY			
	Kryteria oceny	A	B	O	Kryteria oceny	A	B	O
1	Położenie powiatu gryfińskiego przy granicy z Niemcami	5	10	50	Brak jednolitej strategii rozwoju turystyki dla powiatu gryfińskiego	5	10	50
2	Położenie powiatu gryfińskiego wzdłuż rzeki Odry	5	10	50	Brak lokalnych strategii rozwoju turystyki na poziomie gminnym	4	9	36
3	Bogactwo przyrodnicze i krajobrazowe	4	9	36	Sezonowość popytu turystycznego	5	10	50
4	Posiadanie bogatego dziedzictwa historycznego i kulturowego o potencjałe ponadregionalnym	4	9	36	Słabe lub niewystarczające zagospodarowanie turystyczne (np. jezior i rzek) dla rozwoju różnych form tury-	4	8	32

					styki			
5	Bliskość dużych ośrodków miejskich i chłonnych turystycznie rynków zbytu	4	8	32	Słabo rozwinięta infrastruktura do świadczenia usług noclegowych i gastronomicznych	3	7	21
6	Brak występowania na terenie powiatu uciążliwego przemysłu	3	7	21	Niska świadomość mieszkańców na temat znaczenia walorów przyrodniczych i kulturowych w rozwoju turystyki i możliwości kreowania produktów turystycznych	4	6	24
7	Docenienie znaczenia turystyki w rozwoju lokalnym i wskazanie jej miejsca w lokalnych gminnych strategiach rozwoju	2	5	10	Niskie poczucie tożsamości regionalnej mieszkańców i brak emocjonalnego powiązania z walorami występującymi na zamieszkanym przez nich terenie (obcość walorów)	3	6	18
8	Postrzeganie przez władze poszczególnych gmin zawiadywanego obszaru oraz całego powiatu jako atrakcyjnego turystycznie z walorami sprzyjającymi rozwojowi lokalnych gospodarek turystycznych	2	5	10	Niska świadomość władz samorządowych i pracowników urzędów gmin postrzegania turystyki jako narzędzia wzrostu dochodów mieszkańców i samych gmin	4	5	20
9	Duży potencjał gmin powiatu gryfińskiego w zakresie pozyskiwania zewnętrznych źródeł finansowania inwestycji proturystycznych	3	5	15	Brak wyraźnego wyszczególnienia turystyki w strukturach organizacyjnych urzędów gminnych	2	5	10
10	Zaangażowanie władz powiatowych w zakresie koordynacji działań proturystycznych	3	5	15	Słaby system zachęt i preferencji dla podmiotów zamierzających inwestować w sektor turystyczny	2	5	10
RAZEM		275			RAZEM			271

Lp.	SZANSE			ZAGROŻENIA				
	Kryteria oceny	A	B	O	Kryteria oceny	A	B	O
1	Rozwój współpracy gospodarczej i społecznej w obszarze przygranicznym i w aspekcie transgranicznym	5	10	50	Niewielki napływ do gmin o słabo rozwiniętych funkcjach turystycznych wystarczającego kapitału do rozwoju lokalnych produktów turystycznych	3	7	21
2	Dostępność funduszy strukturalnych Unii Europejskiej i z innych źródeł na rozwój turystyki (na inwestycje w kapitał ludzki i w infrastrukturę)	3	8	24	Silna konkurencja pomiędzy gminami oraz regionami podobnym produktem turystycznym	4	6	24
3	Rozwój alternatywnych pozarolniczych źródeł utrzymania mieszkańców wsi (np. agroturystyka, turystyka wiejska, ekoturystyka, produkcja i handel kulinariami)	4	9	36	Zbyt powolna modernizacja i restrukturyzacja wsi (wysokie bezrobocie, emigracja zarobkowa, niski poziom przedsiębiorczości, niechęć do podejmowania inicjatyw probiznesowych)	4	8	32
4	Intensywne ukierunkowanie produktów turystycznych na konkretnych odbiorców (turystyka rodzinno-familijna, jednodniowa, weekendowa, młodzieżowa, edukacyjna)	3	7	21	Konkurencyjność sąsiadujących zagranicznych regionów turystycznych	3	7	21
5	Stały spadek wyboru długookresowych pobytów na korzyść częstszych i krótszych wyjazdów	4	9	36	Postępująca degradacja istniejącej na obszarze lokalnym infrastruktury turystycznej i walorów antropogenicznych	3	6	18
6	Wzrost zainteresowania aktywnymi formami spędzania czasu wolnego	3	7	21	Niska koncentracja działań marketingowych i środków finansowych na promocję, zarówno na szczeblu gminnym, jak i powiatowym	5	10	50

7	Rozwój infrastruktury turystycznej z szeroką ofertą dla różnych turystycznych grup zainteresowań	3	6	18	Kryzys i słabość finansów publicznych w Polsce (ograniczenie środków z budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego na rozwój turystyki)	4	8	32
8	Funkcjonowanie strategii rozwoju turystyki w województwie zachodniopomorskim	2	5	10	Słabo wypromowany wizerunek województwa zachodniopomorskiego jako obszaru atrakcyjnego turystycznie poza strefą nadmorską	4	9	36
9	Możliwości rozwoju w województwie zachodniopomorskim alternatywnej turystyki w relacji do turystyki nadmorskiej o charakterze wypoczynkowym	3	7	21	Słabość polityki finansowej, w tym kredytowej, odpowiadającej potrzebom gmin i przedsiębiorców w zakresie turystyki	3	8	18
10	Funkcjonowanie Polski w Unii Europejskiej (np. umożliwiające pozyskanie do współpracy turystycznej gmin i regionów z terenu UE, łatwiejszy dostęp do rozwojowych środków wspólnotowych, ułatwienia i swoboda przekraczania granic wewnętrznych UE przez turystów i podróżujących)	2	6	12	Problemy koordynacyjne w zakresie racjonalnego zarządzania zasobami wodnymi na potrzeby turystyki	2	6	12
RAZEM		249			RAZEM		264	

Źródło: Opracowanie własne

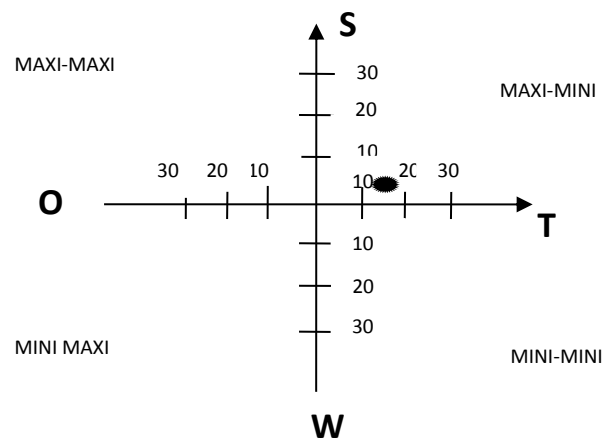
Dzięki uzyskanym informacjom można również wybrać optymalną strategię marketingową dla działalności turystycznej powiatu gryfińskiego (ryc. 19).

$$S - W = 275 - 271 = 4$$

$$T - O = 249 - 264 = 15$$

Otrzymane wyniki wyznaczają pozycję strategiczną maxi-mini. Oznacza to, że występuje przewaga mocnych stron nad słabymi oraz zagrożeń nad szansami. Strategia ta nastawiona jest na wykorzystanie szans rynkowych poprzez posiadane silne strony oraz niwelację wpływu zagrożeń.

Zalecana w tym przypadku optymalna koncepcja marketingowa to strategia konserwatywna. Powiat gryfiński w zakresie turystyki działa w niekorzystnym dla niego otoczeniu zewnętrznym, ale posiada silnie powiązany z zagrożeniami zewnętrznymi zespół mocnych stron wewnętrznych regionu, jest więc w stanie zdecydowanie odpowiedzieć na zagrożenia. W istniejącym otoczeniu powiat gryfiński nie jest w stanie intensywnie rozwijać, gdyż zespół mocnych stron nie koresponduje z szansami otoczenia, niemniej jednak jest w stanie skutecznie przewyższać zagrożenia w oczekiwaniu na poprawę warunków zewnętrznych.

Ryc. 19. Wybór optymalnej strategii marketingowej dla działalności turystycznej powiatu gryfińskiego

Źródło: opracowanie własne

Przedstawiona analiza SWOT gospodarki turystycznej powiatu gryfińskiego wskazuje na znaczny potencjał turystyczny badanego obszaru. Po przeprowadzeniu rangowania oraz oceny poszczególnych elementów składowych analizy zauważyć można, że mocne strony w niewielkim stopniu przeważają nad słabymi stronami. Natomiast odwrotnie jest w przypadku szans, które nie przeważają nad zagrożeniami. Oznacza to, że powiat gryfiński jest obszarem posiadającym pewien interesujący potencjał turystyczny (zwłaszcza bliskie sąsiedztwo Szczecina, Berlina oraz obszarów wiejskich, a zwłaszcza w zakresie uprawiania różnego rodzaju aktywności turystycznych zwłaszcza o charakterze weekendowym i skierowanym do określonych grup odbiorców, np. turystów rodzinnych, wyspecjalizowanych, aktywnych, aglomeracyjnych), przy czym widoczny jest znaczny niedorozwój w zakresie funkcjonowania na terenie powiatu i poszczególnych gmin infrastruktury turystycznej, przede wszystkim bazy noclegowej oraz gastronomicznej. Niedorozwój ten nieniwelowany może doprowadzić do pogłębienia się różnic między silnymi i słabymi stronami z przewagą tych drugich. Wiele słabych stron wynika z braku przygotowania powiatu i gmin do działań proturystycznych. Widoczna jest szczególnie różnica oczekiwań między różnymi beneficjentami rozwoju turystycznego gmin i powiatu jako całości. Brak współpracy na różnych szczeblach systemu zarządzania powiatem oraz widoczny brak struktur systemu zarządzania turystyką przyczynia się do uaktywniania się punktów krytycznych (słabych stron) gospodarki turystycznej powiatu gryfińskiego. Władze powiatu i poszczególnych gmin nie posiadają jasno sprecyzowanej i opracowanej strategii rozwoju turystyki podległego im obszaru administracyjnego, posiadają jedynie wizję tego, jak powinien wyglądać produkt turystycznych i z jakich elementów powinien się składać (wynika to przede wszystkim z ogólnych strategii rozwoju danych gmin). Posiadanie określonych walorów turystycznych (np. rzeka Odra, parki krajobrazowe) i antropogenicznych (historycznych i kulturowych) oraz atrakcyjna lokalizacja całego powiatu (strefa przygraniczna) nie stanowi jeszcze o odniesieniu sukcesu gospodarczego w obszarze turystyki i tworzenia produktu turystycznego. Kreowanie produktów turystycznych wymaga podjęcia wielu działań o charakterze systemowym, integrującym zarówno władze powiatowe i gminne, jak też lokalną przedsiębiorczość i społeczność oraz partnerów transgranicznych (w tym także należy poprawić świadomość mieszkańców na temat znaczenia posiadanych i funkcjonujących na terenie zamieszkania walorów przyrodniczych i kulturowych, podnieść poczucie tożsamości regionalnej mieszkańców i wzmocnić emocjonalne powiązania z walorami występującymi na zamieszkanym przez nich terenie, wzmocnić świadomość władz samorządowych i pracowników urzędów gmin postrzegania turystyki jako narzędzia wzrostu dochodów mieszkańców i samych gmin). Pewna rozbieżność między słabymi i mocnymi stronami gospodarki turystycznej powiatu gryfińskiego wskazuje na potrzebę większego zaangażowania się władz lokalnych w kształtowanie i koordynowanie właściwej polityki turystycznej, a poprzez nią identyfikowanie celów strategicznych, które poprzez wykorzystanie strategicznej przewagi mogą być podstawą do budowania strategii rozwoju turystyki, którą następnie można by w przyszłości z powodzeniem wdrożyć. Szczególnie mocnymi stronami turystyki powiatu gryfińskiego są rozpoczęte inwestycje w zakresie rozwoju infrastruktury turystycznej, których celem jest stworzenie podwalin do funkcjonowania w przyszłości dobrze rozpoznawalnego lokalnego powiatowego produktu turystycznego. Bardzo ważne są inwestycje drogowe, zwiększenia dostępności komunikacyjnej oraz kreowanie działań proturystycznych, których efektem jest powstawanie infrastruktury turystycznej

i sportowej typu szlaki rowerowe, punkty widokowe, punkty informacji turystycznej. Powiat również nie wypracował wizerunku powiatu gryfińskiego jako celu podróży turystycznych na rynku lokalnym (np. gmin ościennych), krajowym i międzynarodowym. Brak systemu gminnej informacji turystycznej oraz systemowych działań w zakresie marketingu terytorialnego.

4. Poprawa konkurencyjności turystycznej powiatu gryfińskiego

Poprawa konkurencyjności turystycznej powiatu gryfińskiego wymaga podjęcia wielu działań, których celem powinno być stworzenie sprawnie funkcjonującej gospodarki turystycznej.

Podstawowe kierunki działań:

1. Rozwój infrastruktury turystycznej i towarzyszącej (przede wszystkim noclegowej oraz infrastruktury niezbędnej do kreowania różnych form turystyki i aktywności turystycznej, np. turystyki rowerowej, wodnej) oraz dostosowywanie jej standardu do minimalnych standardów światowych, w szczególności z punktu widzenia turystów zagranicznych, przede wszystkim niemieckich.
2. Określenie i rozwój markowego, lokalnego produktu turystyczno-rekreacyjnego wraz z kilkoma wiodącymi podproduktami turystycznymi – np. produkt turystyki weekendowej, produkt turystyki rowerowej, produkt turystyki wodnej, produkt turystyki sportowej i sportów ekstremalnych, produkt turystyki pieszej, produkt turystyki hippicznej, produkt turystyczny obszarów wiejskich (produkt agroturystyczny).
3. Rozwój turystyki w ścisłej korelacji z ochroną środowiska naturalnego; natura i obszary chronione jako istotny element tworzonego produktu turystycznego powiatu gryfińskiego (z wykorzystaniem faktu braku uciążliwego przemysłu oraz występowania na terenie powiatu parków krajozrazowych z unikatową roślinnością).
4. Stworzenie wizerunku powiatu gryfińskiego jako ważnego obszaru transgranicznej destynacji turystycznej i alternatywy dla wyjazdów nad morze i do Szczecina (alternatywa dla turystyki nadmorskiej).
5. Stworzenie nowoczesnych i spójnych mechanizmów kreowania rozwoju turystyki w powiecie w oparciu o potencjał organizacyjny poszczególnych gmin i funkcjonujących na terenie powiatu organizacji i stowarzyszeń turystycznych i gospodarczych (kształtowanie skutecznego systemu zarządzania turystyką m.in. w oparciu o wdrożoną strategię rozwoju turystyki powiatu gryfińskiego).
6. Przygotowanie profesjonalnego personelu do obsługi ruchu turystycznego i zarządzania turystyką w powiecie gryfińskim i poszczególnych gminach; dotyczy to zarówno pracowników urzędu gminy, jak i podmiotów zajmujących się bezpośrednią obsługą turystów; powołanie lub określenie lokalnego lidera i koordynatora w zakresie turystyki, tzw. menedżera turystyki, zintegrowanie środowiska proturystycznego wokół klastra turystycznego.
7. Kształtowanie postaw proturystycznych oraz upowszechnienie wiedzy wśród dzieci i młodzieży dotyczącej lokalnego krajoznawstwa i kultury, tj. o powiecie gryfińskim, poszczególnych gminach, o lokalnych atrakcjach turystycznych, przyrodniczych i historycznych, o powiatach sąsiednich.
8. Podjęcie działań na rzecz zmniejszenia wpływu sezonowości na funkcjonowanie turystyki w powiecie gryfińskim m.in. poprzez inicjowanie działań wydłużających sezon letni oraz przygotowanie oferty turystyki aktywnej i rekreacji poza typowym sezonem – oferta na wszystkie pory roku i wszystkie dni tygodnia.

9. Sprzyjanie powstaniu i rozwojowi klastra turystycznego powiatu gryfińskiego, lokalnych organizacji turystycznych oraz aktywny udział w pracach ZROT-u.

10. Lobbing i tworzenie właściwej atmosfery do organizowania się wokół turystyki – współpraca wszystkich ze wszystkimi na rzecz rozwoju turystyki.

IV. OKREŚLENIE MISJI, WIZJI, OSI PRIORYTETOWYCH I CELÓW

1. Wizja

Powiat gryfiński jest atrakcyjnym markowym obszarem z rozwiniętą siecią produktów turystycznych skierowaną do turystów krajowych i zagranicznych. Gospodarka turystyczna powiatu gryfińskiego jest dobrze zorganizowanym i zarządzanym miejscem wypoczynków i rekreacji zarówno dla mieszkańców powiatu, jak i gmin i regionów ościennych. Turystyka w powiecie gryfińskim jest ciekawą i dobrze funkcjonującą alternatywą dla wypoczynku nadmorskiego, opartą na zintegrowaniu przedsiębiorczości mieszkańców i przedsiębiorców z posiadanymi walorami przyrodniczymi i antropogenicznymi wolnymi od uciążliwego przemysłu. Powiat gryfiński jest jednym z najlepiej rozwiniętych turystycznie regionów województwa zachodniopomorskiego, a turystyka jest podstawowym sektorem gospodarczym powiatu i poszczególnych gmin, tworzącym całoroczne nowe miejsca pracy dla mieszkańców.

2. Misja

Turystyka w powiecie gryfińskim ma być skutecznym narzędziem integracji mieszkańców, przedsiębiorców i władz samorządowych wokół turystyki oraz służyć rozwojowi gospodarczemu i społecznemu opartemu na przygotowaniu i sprzedaży turystom profesjonalnych lokalnych produktów turystycznych, czerpiących inspirację z posiadanego bogactwa przyrodniczego, krajobrazowego, historycznego i kulturowego, przy uwzględnieniu zasad zrównoważonego rozwoju oraz dążeń społeczności lokalnej do poprawy jakości życia. Turystyka powiatu gryfińskiego ma stanowić alternatywną ofertę turystyczną województwa zachodniopomorskiego dla masowego wypoczynku nadmorskiego, opartą na różnych formach turystyki weekendowej, kulturowej, kwalifikowanej i wodnej.

3. Osie priorytetowe, cele strategiczne i operacyjne

Osł priorytetowa I – „CZŁOWIEK”

Cel strategiczny

Integracja środowisk w procesie rozwoju i promocji zintegrowanej marki turystycznej powiatu

Cel operacyjny 1 – Tożsamość

Cel operacyjny 2 – Kadry

Cel operacyjny 3 – Marketing

Oś priorytetowa 2 – „PRZESTRZEŃ”

Cel strategiczny

Integracja środowisk w procesie tworzenia zintegrowanej sieci markowych produktów turystycznych powiatu gryfińskiego

Cel operacyjny 1 – Produkty

Cel operacyjny 2 – Infrastruktura

Cel operacyjny 3 – Gospodarka

V. PLAN ROZWOJU TURYSTYKI

1. Oś priorytetowa I – „CZŁOWIEK”. Cel strategiczny – Integracja środowisk w procesie rozwoju i promocji zintegrowanej marki turystycznej powiatu

Cel operacyjny 1 – Tożsamość

Budowa i rozwój świadomości o potencjale turystycznym powiatu

Podstawowym problemem, od rozwiązania którego zależy powodzenie dalszych działań związanych z rozwojem gospodarki turystycznej, jest podjęcie działań związanych z kształtowaniem świadomości dotyczącej potencjału turystycznego powiatu wśród jego mieszkańców. Wyniki przeprowadzonych badań ankietowych oraz Zogniskowanych Wywiadów Grupowych potwierdzają bardzo niski poziom świadomości ogółu mieszkańców powiatu w tym zakresie. Niestety problem ten dotyczy również części osób realizujących w gminach działania z zakresu promocji i rozwoju turystyki. Uderzający jest brak wiary i przekonania o możliwości przełamania impasu w tym zakresie. Problem ten posiada podobne uwarunkowania historyczne i społeczne jak na terenie całego województwa zachodniopomorskiego, wynikające z przeszłości tego regionu.

Niezbędne jest zatem podjęcie działań, które umożliwiłyby przygotowanie i zmotywowanie grupy liderów do podejmowania systematycznych działań w zakresie rozwijania lokalnej turystyki w ciągu najbliższych kilku lat. Wśród pożądanych działań należy wymienić:

1. Organizację study tour dla pracowników administracji samorządowej, lokalnego biznesu turystycznego oraz przedstawicieli organizacji pozarządowych całego powiatu pod hasłem „Jak robią to inni?”. Celem takich wyjazdów powinno być zapoznanie się z dobrymi praktykami dotyczącymi współpracy w zakresie kreowania nowych produktów turystycznych i form współdziałania realizowanymi na terenie województwa zachodniopomorskiego (Ogrody Tematyczne „Hortulus”, Skansen Słowian i Wikingów w Wolinie, Fort Gerharda w Świnoujściu, wioski tematyczne w pobliżu Koszalina).
2. Nawiązanie systemowej współpracy pomiędzy podmiotami zaangażowanymi w działania na rzecz turystyki w powiecie dotyczące: przepływu informacji, opracowania wspólnego kalendarza imprez turystycznych, organizacji turystycznych prezentacji gmin w powiecie, w ramach których organizowane byłyby bezpłatne wycieczki zapoznające z największymi atrakcjami turystycznymi poszczególnych części powiatu.
3. Organizowanie każdego roku pod patronatem starosty powiatu konkursu na turystyczne wydarzenie powiatu gryfińskiego lub najlepszy produkt turystyczny w kilku kategoriach. Ważnym kryterium oceny powinien być ponadgminny charakter produktu, wydarzenia lub innego przedsięwzięcia.

Działanie 1.2

Edukacja i integracja dzieci i młodzieży wokół walorów turystycznych regionu

Zapewnienie długotrwałych i efektywnych działań służących rozwojowi turystyki nie jest możliwe bez zaangażowania dzieci i młodzieży mieszkających na terenie powiatu. Zgodnie z gruntownie udokumentowaną wiedzą na ten temat dzieci i młodzież powinny być aktywnymi uczestnikami procesu identyfikacji dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Ma to podstawowe znaczenie nie tylko w aspekcie rozwoju turystyki, ale przede wszystkim w aspekcie przyswajania przez młode pokolenie istniejącej na terenie powiatu spuścizny kulturowej. Zintegrowanie procesu edukacji z poznaniem własnej „małej ojczyzny” może dokonywać się prawidłowo tylko poprzez poznanie walorów turystycznych bezpośrednio w terenie. To poznanie powinno wiązać się z kształtowaniem więzi emocjonalnej i kreowaniem punktów odniesienia, identyfikatorów, które są podstawą tożsamości regionalnej każdego świadomego człowieka. Na terenie powiatu gryfińskiego ma to szczególne znaczenie w obecnej i przyszłej identyfikacji terytorialnej jego mieszkańców. Kształtowanie pozytywnego stosunku do istniejącego dziedzictwa historycznego tej ziemi sprzyja procesom integracji społecznej i w efekcie wzrostowi jakości życia.

W związku z powyższym należy podjąć szereg działań służących popularyzacji wiedzy i budowaniu pozytywnego emocjonalnego stosunku wśród dzieci i młodzieży w odniesieniu do walorów turystycznych powiatu ich „małej ojczyzny”.

1. Konkurs wiedzy o walorach turystycznych powiatu od poziomu szkoły poprzez gminny aż po powiatowy.
2. Stworzenie internetowych form popularyzacji wiedzy o powiecie: blogi, „funpage’e”.
3. Organizacja konkursów fotograficznych.
4. Konkurs na najlepszą grę terenową.
5. Powiatowa szkolna giełda turystyczna połączona z prezentacjami inscenizacji.
6. Opracowanie przewodnika edukacyjnego po terenie powiatu oraz zeszytu metodycznego dla prowadzenia zajęć w terenie dla nauczycieli przyrody, historii, geografii i biologii.

Działanie 1.3

Integracja społeczności lokalnej wokół turystyki

Działania dotyczące liderów oraz dzieci i młodzieży powinny być uzupełnione o prowadzone systematycznie przedsięwzięcia na rzecz i z zaangażowaniem społeczności lokalnych. Rozwój turystyki jest uzależniony ściśle od postawy mieszkańców terenów turystycznych. Tylko pozytywna i zaangażowana postawa mieszkańców wobec tego procesu gwarantuje osiągnięcie długotrwałych i zamierzonych rezultatów. Ze względu na przeszłość historyczną terenu powiatu gryfińskiego przez wiele lat „zastany krajobraz nie przemawiał ani do rozumu ani do serca”. Negatywny stosunek do dziedzictwa po poprzednich mieszkańcach tego terenu był kultywowany przez wiele lat aż do końca epoki PRL. W obecnej rzeczywistości walory turystyczne, szczególnie te o charakterze antropogenicznym, są ciągle traktowane co najwyżej obojętnie. Ciągle wśród mieszkańców nie wykształcił się pozytywny stosunek emocjonalny do istniejącego dziedzictwa historycznego. Co więcej, część osób zaangażowanych w działalność na rzecz turystyki z rozrzewnieniem wspomina czasy „zadekretowanego patriotyzmu”, odwołującego się do historii związanej z początkami państwa polskiego i wydarzeniami końca II wojny światowej jako świadectwami polskości tej ziemi. Nie ujmując rangi tym faktom historycznym, należy zauważyć, że wynika to z tego, że mieszkańcy nie dostrzegają i chyba nie chcą dostrzegać olbrzymiej luki czasowej między tymi faktami i powstałego w tym czasie dziedzictwa materialnego. Mimo że zdecydowana większość współczesnych mieszkańców urodziła się po 1945r., to ich świadomość terytorialna ukształtowała się w poprzedniej rzeczywistości społeczno-ekonomicznej w poczuciu pewnej tymczasowości. Dopiero kolejne wydarzenia następujące od 1989 r. umocniły poczucie upodmiotowienia mieszkańców, co spowodowało przyspieszenie wzrostu poczucia świadomości terytorialnej i przekształcenia się „ideologicznej ojczyzny z czasów PRL” w „małą ojczyznę”. Oczywiście

ten proces jest dopiero na początkowym etapie swojego rozwoju. Najlepszym narzędziem, w opinii wielu badaczy, do zbudowania w pełni zintegrowanego społeczeństwa obywatelskiego jest długotrwały proces edukacji wykorzystujący istniejące dziedzictwo zarówno o charakterze przyrodniczym, jak i kulturowym.

Turystyka jest doskonałym narzędziem do realizacji tak fundamentalnego celu społecznego, a najlepszą zaś jej uznaną formą jest turystyka poznawcza. Dla społeczeństwa efekty płynące z zaangażowania w poznanie własnego regionu są zdecydowanie korzystne i odpowiadają istniejącym potrzebom mieszkańców powiatu gryfińskiego. Można wśród nich wymienić:

- 1) identyfikowanie się z dziedzictwem przyrodniczym i kulturowym,
- 2) kształtowanie świadomości miejsca pochodzenia,
- 3) budowanie tożsamości i więzi mieszkańców z regionem, krajem i jego kulturą,
- 4) budowanie świadomości ekologicznej,
- 5) umożliwienie dokonania oceny swego miejsca w świecie.

W związku z przedstawionymi argumentami można stwierdzić, że rozwój turystyki w powiecie będzie miał ważny wpływ nie tylko o charakterze ekonomicznym na świadomość i poziom życia mieszkańców. Z tego powodu niezbędne są różnego rodzaju działania, wśród których należy wymienić:

- 1) akcje promocyjne lokalnych walorów (wzmocnienie istniejących działań i powstanie nowych),
- 2) popularyzacja walorów przyrodniczych z podkreśleniem unikatowości miejsca „Nasza przyroda – inaczej”,
- 3) zaangażowanie mieszkańców w ochronę walorów antropogenicznych poprzez organizację konkursu „Uratowałem zabytek” lub „Nasz zabytek w nowej odsłonie”,
- 4) wykorzystanie istniejących imprez do promocji lokalnych kulinariów „Nasz region – nasz produkt kulinarny”,
- 5) konkurs na najlepszy szlak turystyczny dla różnych form turystyki (piesza, rowerowa, kajakowa, konna),
- 6) konkurs „Nasza historia – ludzie i ziemia”,
- 7) inscenizacje z cyklu „Nasza legenda” w ramach organizowanych imprez gminnych.

Cel operacyjny 2 – Kadry

Kształtowanie kadr na potrzeby obsługi ruchu turystycznego w powiecie

Warunkiem niezbędnym dla realizacji celów strategii jest podjęcie działań skierowanych do dwóch grup zajmujących się obsługą ruchu turystycznego w powiecie. Dotyczy to osób zawodowo związanych z działalnością turystyczną i społecznych kadr ruchu turystycznego.

Działanie 2.1. Profesjonalizacja kadr

Działania związane z profesjonalizacją kadr powinny przede wszystkim dotyczyć kształtowania kompetencji pozwalających na tworzenie innowacyjnych i konkurencyjnych produktów turystycznych oraz właściwą obsługę klientów. Wyniki przeprowadzonych badań wskazują, że na terenie powiatu gryfińskiego poziom profesjonalizacji kadr turystycznych jest niewystarczający i dotyczy on przede wszystkim braku wiedzy merytorycznej i umiejętności praktycznych w zakresie możliwości wykorzystania istniejącego potencjału turystycznego. Działania edukacyjne i szkoleniowe w różnej postaci powinny objąć:

- 1) osoby aktualnie zatrudnione w branży turystycznej,
- 2) osoby, które potencjalnie mogą znaleźć zatrudnienie w branży turystycznej,
- 3) osoby, które prowadzą działalność na własny rachunek w branży turystycznej lub są zainteresowane jej podjęciem,
- 4) pracowników administracji samorządowej zaangażowanych w promocję turystyczną i obsługę podmiotów gospodarczych działających na rynku turystycznym.

Podjęmowane działania szkoleniowe powinny być realizowane we współpracy z ośrodkami badawczymi i na podstawie potrzeb edukacyjnych zdiagnozowanych szczegółowo przez praktyków z doświadczeniem w zakresie tworzenia produktów turystycznych na obszarach o podobnych uwarunkowaniach geograficznych i społecznych. Potrzeby w tym zakresie powinny być na bieżąco monitorowane. W tym celu należy podjąć następujące działania:

1. Współpracę ze specjalistami z uczelni, znającymi lokalne uwarunkowania społeczne, przyrodnicze i ekonomiczne.
2. Należy wdrożyć szkolenia w postaci praktycznych warsztatów, w tym obowiązkowo terenowych, związanych z wykonywaniem pracy na różnych stanowiskach w obsłudze ruchu turystycznego, z uwzględnieniem lokalnej specyfiki potencjału turystycznego (pracownicy informacji turystycznej, animatorzy, przewodnicy turystyczni, instruktorzy turystyki specjalistycznej).
3. Szkolenia dla pracowników administracji samorządowej z zakresu tworzenia warunków do działalności gospodarczej w turystyce i promocji turystycznej,
4. Staże zawodowe dla osób rozpoczynających pracę w branży turystycznej, które nabyte doświadczenia mogłyby wykorzystać na terenie powiatu gryfińskiego.

Działanie 2.2.

Kształtowanie społecznych kadr ruchu turystycznego

Dla rozwoju całego sektora turystycznego w powiecie niezbędne jest wsparcie kadr społecznych, które przyczyniają się do kształtowania odpowiednich postaw mieszkańców, wzmagają aktywność lokalną społeczeństwa. Ponadto poprzez działalność turystyczno-krajoznawczą rozwijają zainteresowania walorami kulturowymi i przyrodniczymi, co w przypadku powiatu gryfińskiego ma szczególnie znaczenie w zakresie kształtowania tożsamości regionalnej. Ponadto ich działania mają niebagatelny wpływ na sposób spędzania wolnego czasu i kreowanie popytu na wartościową ofertę turystyczną.

Działania osób zaangażowanych na rzecz społeczności mają szczególne znaczenie w przypadku turystyki dzieci i młodzieży. Jak już wcześniej wspomniano, turystyka o charakterze poznawczym integruje szkolne i pozaszkolne wychowanie oraz kształcenie. Wpływa ponadto na kształtowanie postaw młodych ludzi wobec małej i wielkiej ojczyzny. Działania członków organizacji pozarządowych mogą też pozytywnie wpływać na zapobieganie patologiom społecznym wśród dzieci i młodzieży. Z tych powodów działania organizacji społecznych wspierających rozwój turystyki w powiecie powinny znaleźć różnego rodzaju wsparcie:

- 1) organizacja forów, spotkań dotyczących wymiany poglądów pomiędzy środowiskami zaangażowanymi w rozwój turystyki w powiecie m.in. w zakresie zmiany relacji NGO – administracja – przedsiębiorcy,
- 2) powstanie szkoły liderów społecznych kadr turystyki,
- 3) przeprowadzenie przez specjalistów cyklu prelekcji i zajęć w terenie dla zainteresowanych zdobyciem wiedzy o lokalnych walorach turystycznych „Turystyczny gospodarz gminy / powiatu”,
- 4) wsparcie dla działań organizacyjnych prowadzonych przez NGO na rzecz popularyzacji i udostępnienia dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.

Cel operacyjny 3 – Marketing

Kooperacja w zakresie kreowania zintegrowanego systemu marketingu turystycznego regionu

Działania w zakresie kreowania zintegrowanego systemu marketingu turystycznego regionu gryfińskiego powinno się koncentrować wokół trzech podstawowych działań, tj.:

- 1) opracowanie zintegrowanego systemu promocji markowych produktów turystycznych,
- 2) kreowanie spójnego wizerunku regionu,

3) zintegrowanie systemu informacji turystycznej w powiecie.

Wzmocnienie marketingowe (w tym promocyjne) atrakcyjności i rozpoznawalności powiatu gryfińskiego jako atrakcyjnego turystycznie obszaru oferującego markowe produkty turystyczne powinno się skupiać na następujących aktywnościach:

- 1) rozwój markowej oferty turystycznej powiatu,
- 2) stworzenie wspólnych dla wszystkich uczestników systemu marketingowego zasad komunikacji z rynkiem,
- 3) wypracowanie i wdrożenie skutecznych narzędzi promocyjnych.

Opracowanie skutecznie działającego zintegrowanego systemu marketingu turystycznego jest spowodowane wieloma zmianami, jakie mają miejsce w regionalnej, krajowej i globalnej turystyce, skupiającymi się przede wszystkim wokół takich aspektów (trendów), jak wzrost popytu na lokalne produkty specjalistyczne (które trzeba wypromować). Coraz popularniejsze będą wakacje aktywne lub oferujące aktywny wypoczynek, a popyt na obiekty i infrastrukturę spełniającą to zapotrzebowanie będzie nadal wzrastał. Bardziej widoczne włączenie elementów sztuki, kultury i historii do imprez zorganizowanych i wakacji indywidualnych, potrzeba lepszego i bardziej kreatywnego przekazywania informacji i promocji oferty turystycznej, marketing regionalny / lokalny, w tym oryginalne destynacje będą zyskiwać na znaczeniu, regiony oferujące pełną, zróżnicowaną i całkowicie zrównoważoną koncepcję będą coraz częściej wybierane i będą wymagać lepszego zarządzania marketingowego.

Działanie 3.1.

Opracowanie zintegrowanego systemu promocji markowych produktów turystycznych

Markowy produkt turystyczny można zdefiniować jako zespół cech produktu turystycznego (funkcjonalnych, ekonomicznych i psychologicznych) związanych z przeświadczeniem konsumentów (turystów) o korzyściach wynikających z jego użytkowania (np. wysoka jakość, lokalna specyfika, komfort pobytu, dobra lokalna kuchnia). Przeświadczenie to może być utrwalane poprzez jego strukturę wewnętrzną, system dystrybucji i sposób sprzedaży, działania w zakresie promocji oraz rekomendację innych klientów. Zadaniem markowego produktu jest tworzenie pozytywnego turystycznego wizerunku lokalnej gospodarki turystycznej, odróżnianie się od produktów konkurentów oraz zaspokajanie potrzeb i oczekiwań turystów poprzez swoją ofertę składową, atrakcyjność, unikalność i użyteczność. Marka takiego produktu ma przyciągać turystów do danego miejsca recepcji turystycznej. Markowy produkt turystyczny ma przeznaczenie strategiczne, a nie operacyjne (tymczasowe). Jego wdrażanie i funkcjonowanie ma mieć charakter długofalowy i ma być zintegrowane z rozwojem turystycznym danej miejscowości czy też regionu turystycznego. Marka produktu turystycznego ma być m.in. jednym z narzędzi promocji lokalnej gospodarki turystycznej oraz symbolem wyróżniającym jeden obszar recepcji turystycznej od innego¹.

¹ *Leksykon marketingu*, red. J. Altkorn, T. Kramer, PWE, Warszawa 1998, s. 140-142.

Promocja markowego produktu turystycznego powiatu gryfińskiego to przede wszystkim ogół działań i decyzji związanych z reklamą i kształtowaniem pozytywnego wizerunku marki w otoczeniu bliższym i dalszym promowanego miejsca recepcji turystycznej (poszczególne gminy oraz powiat jako całość). Szczególnie jest to ważne, kiedy ofertę takiego produktu kieruje się do konsumentów pochodzących z krajów Unii Europejskiej, którzy przywiązują dużą wagę do produktów markowych. Promocję markowego produktu turystycznego należy łączyć z promocją kraju jako miejsca destynacji turystycznej. Marka i wizerunek kraju mają istotny wpływ na rynkową pozycję wszystkich produktów turystycznych danego kraju i ich atrakcyjność dla turystów. Podobnie promocję konkretnej atrakcji powinno się łączyć z promocją konkretnej formy lub aktywności turystycznej oraz promocją gminy, na terenie której atrakcja owa funkcjonuje. Podobnie promocja oferty turystycznej gminy powinna łączyć się z promocją oferty turystycznej powiatu.

Działania w zakresie budowania zintegrowanego systemu promocji markowych produktów turystycznych powinny się skupiać na wyborze, a następnie wdrożeniu zestawu właściwych narzędzi marketingowych (w tym promocyjnych). W tabeli 11 zaprezentowano pożądane kierunki działań oraz wskazano przykłady działań w ramach realizacji działania 3.1.

Tabela 11

Kierunki działań	Przykłady działań
Udział w targach krajowych	Koncentracja na wybranych targach turystycznych i tematycznych organizowanych w Polsce i regionie, np. MTT Tour Salon w Poznaniu
Udział w targach zagranicznych	Koncentracja na wybranych targach turystycznych i tematycznych organizowanych za granicą, ze szczególnym uwzględnieniem targów i prezentacji o znaczeniu transgranicznym
Podjęcie i inicjowanie współpracy marketingowej między gminami powiatu, a także tej wykraczającej poza obszar powiatu w zakresie promocji wspólnych produktów turystycznych	Opracowanie wspólnego planu działań marketingowych, w tym promocyjnych Opracowywanie wspólnych kampanii promocyjnych Opracowanie systemu działań aktywizujących współpracę jednostek samorządowych i komercyjnych wewnątrz powiatu: ujednoczenie materiałów promocyjnych (layouty, bank zdjęć, szkolenia, wymiana informacji)

<p>Identyfikacja grup docelowych produktów turystycznych powiatu</p>	<p>Opracowanie i identyfikacja rynków docelowych, do których będzie kierowana oferta turystyczna</p> <p>Dopasowanie oferty, w tym aspektów cenowych dla różnych grup odbiorców</p>
<p>Reklama internetowa, działanie aktywne w internecie oraz mediach społecznościowych</p> <p>Intensyfikacja działań promocyjnych w internecie i Social Mediach (np. własna strona WWW, lokalne strony WWW, Facebook, Youtube itp.)</p>	<p>Prowadzenie funpage'a na portalach społecznościowych (np. Facebook, Youtube) – prezentowanie aktualnych informacji o wydarzeniach i imprezach mających miejsce w powiecie, prezentacja oferty turystycznej</p> <p>Przygotowanie aplikacji na urządzenia mobilne</p> <p>Przygotowywanie kontentów reklamowych (filmików, rysunków, zdjęć) na potrzeby promocji w portalach społecznościowych</p> <p>Przygotowanie i rozsyłanie newsletterów turystycznych</p> <p>Prowadzenie bloga tematycznego na temat turystyki powiatu, prezentacja potencjału turystycznego</p> <p>Współpraca z turystycznymi portalami internetowymi i zaprzyjaźnionymi stronami WWW (ogólne i tematyczne)</p>
<p>Pozycjonowanie posiadanej oferty turystycznej, w tym przygotowanie różnego rodzaju publikacji marketingowych o charakterze ogólnym, jak i skierowanym do konkretnych grup docelowych</p>	<p>Przygotowanie i wydawanie specjalnych materiałów promocyjnych, tj. przewodników, albumów, filmów i monografii itp.</p> <p>Przygotowanie gazetki turystycznej powiatu gryfińskiego (najlepiej przed każdym sezonem)</p>

	<p>Opracowanie mapy (lub map) tematycznych atrakcji turystycznych powiatu gryfińskiego, ze szczególnym uwzględnieniem różnych odbiorców i różnych sposobów konsumpcji</p> <p>Opracowanie ulotek, folderów i katalogów</p> <p>Opracowanie spójnego i komplementarnego kalendarza imprez turystycznych organizowanych w powiecie</p>
<p>Promocja turystyki i produktów turystycznych powiatu gryfińskiego</p>	<p>Przygotowanie kampanii promujących ofertę turystyczną w ujęciu całościowym, jak i w odniesieniu do wybranych produktów</p> <p>Opracowanie kampanii reklamowej, głównie prasowej, w regionach, z których pochodzić mogą potencjalni turyści</p> <p>Przygotowanie insertów tematycznych do materiałów i nośników drukowanych (np. prasy)</p> <p>Kampania na billboardach</p> <p>Kampania na nośnikach citylight oraz środkach komunikacji miejskiej wybranych dużych miast jako rynków docelowych</p> <p>Opracowanie koncepcji ujednoliconych witaczy i zapraszaczy</p> <p>Przygotowanie maskotki powiatu gryfińskiego</p> <p>Opracowanie oryginalnych gadżetów wykonanych przez lokalnych rękodzielników</p>

Opracowanie systemu identyfikacji wizualnej w obszarze turystyki dla powiatu gryfińskiego	Opracowanie wspólnego dla całego powiatu logo i wspólnej wizualizacji przekazu, w tym ujednoczenie oznaczeń np. szlaków itp.
---	--

Działanie 3.2.

Kreowanie spójnego wizerunku turystycznego regionu

Tabela 12

Kierunki działań	Przykłady działań
Przygotowanie poradnika dla organizatorów turystyki	Opracowanie i rozdystrybuowanie specjalnego opracowania poradnikowego, jak konsumować produkt turystyczny powiatu gryfińskiego
Opracowanie spójnego dla całego obszaru systemu identyfikacji wizualnej	<p>Opracowanie i wdrożenie logo</p> <p>Opracowanie materiałów zdjęciowych na potrzeby skoordynowanych lub wspólnych działań marketingowych gmin i powiatu</p> <p>Opracowanie witaczy i żegnaczy</p> <p>Przygotowanie i dystrybuowanie maskotki turystycznej powiatu</p> <p>Opracowanie oryginalnych gadżetów rękodzielniczych i kulinarnych</p>
Opracowanie koncepcji study tour	<p>Organizowanie Press tour dla dziennikarzy – wizyty studyjne dla dziennikarzy pism turystycznych i ogólnych</p> <p>Organizowanie study tour dla przedstawicieli biur podróży i organizatorów turystyki</p>
Oznakowanie dróg, tras, obiektów turystycznych (własne, we współpracy lub w ramach oznakowania centralnego)	Opracowanie jednolitego systemu oznakowania wszystkich elementów infrastruktury turystycznej

Działanie 3.3.

Zintegrowanie systemu informacji turystycznej

Tabela 13

Kierunki działań	Przykłady działań
Przygotowanie analogowej i cyfrowej wersji informacji turystycznej o ofertach i produktach turystycznych	W warstwie analogowej zintegrowanie istniejących CIT w Powiatową Sieć Centrów Informacji Turystycznej (SCIT) W warstwie cyfrowej prowadzenie własnego powiatowego portalu turystycznego lub obsługa wojewódzkiego portalu e-turystyka (po jego wdrożeniu) Koordynowanie zawartości turystycznej stron poszczególnych gmin, powiatu, podmiotów i organizacji turystycznych, w tym ujednolicanie wizualizacji, zawartości oraz tworzenie wspólnej cyfrowej sieci dostępu do oferty turystycznej powiatu

Do zakresu działania SCIT powiatu gryfińskiego należeć będzie:

- pozyskiwanie, przetwarzanie i udzielanie kompleksowej informacji turystycznej obejmującej teren powiatu gryfińskiego,
- stała i systematyczna promocja walorów turystyczno-krajoznawczych, kulturowo-historycznych powiatu gryfińskiego, wśród mieszkańców regionu, na terenie Polski i za granicą,
- współpraca z wojewódzką oraz krajową siecią informacji turystycznej oraz polskimi ośrodkami informacji turystycznej za granicą,
- współpraca z lokalnymi, krajowymi i zagranicznymi mediami, współpraca z autorami i wydawcami przewodników w promowaniu walorów turystycznych i kulturowych powiatu gryfińskiego,
- przygotowywanie wydawnictw z zakresu turystyki, kultury, sportu i rekreacji na potrzeby własne,
- utrzymywanie stałej współpracy z biurami podróży, organizacjami turystycznymi, instytucjami kultury oraz innymi organizacjami pozarządowymi w zakresie tworzenia regionalnego produktu turystycznego dla turystów krajowych i zagranicznych,

- współpraca z ośrodkami doradztwa rolniczego oraz stowarzyszeniami agroturystycznymi w zakresie promocji ofert gospodarstw agroturystycznych oraz wypoczynku na wsi,
- stałe poradnictwo turystyczne,
- pośrednictwo w usługach turystycznych,
- pozyskiwanie i sprzedaż wydawnictw turystycznych, pamiątek regionalnych, gadżetów,
- inicjowanie szkoleń i kursów mających na celu podnoszenie kwalifikacji własnej kadry oraz informatorów turystycznych,
- wspieranie i współorganizowanie imprez i konkursów turystycznych.
- organizowanie, integrowanie i koordynacja jednostek świadczących usługi informacji turystycznej w tym GP IT,
- prowadzenie ewidencji publikacji promocyjno-informacyjnych (istniejących i planowanych),
- pomoc merytoryczna w tworzeniu publikacji oraz opiniowanie nowo powstających wydawnictw promujących region,
- pomoc merytoryczna w znakowaniu atrakcji turystycznych.

2. Oś priorytetowa 2 – „PRZESTRZEŃ”. Cel strategiczny – Integracja środowisk w procesie tworzenia zintegrowanej sieci markowych produktów turystycznych powiatu gryfińskiego

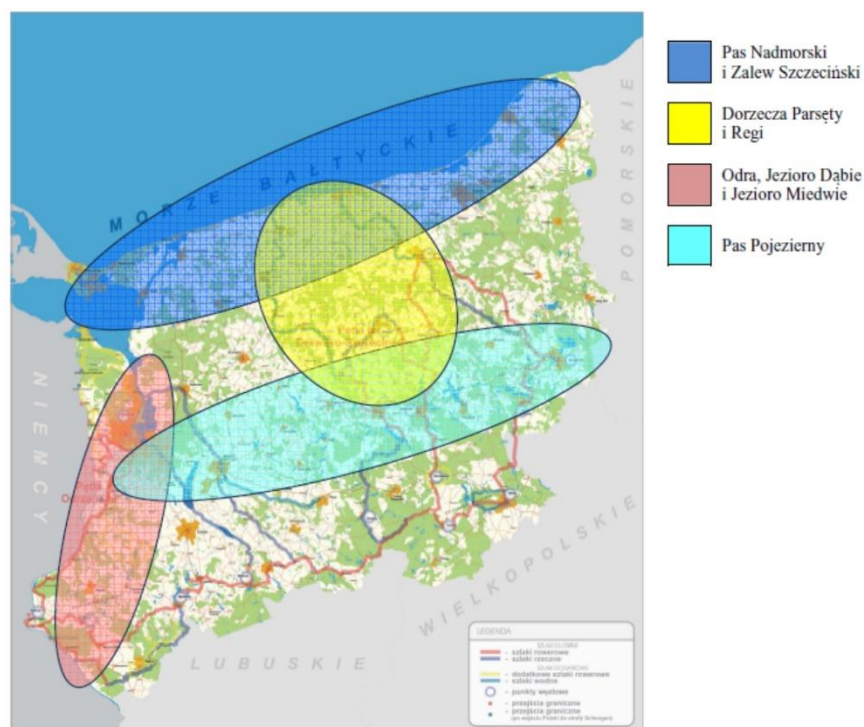
Cel operacyjny 1 - Produkty

Budowa i rozwój zintegrowanych kompleksowych markowych produktów turystycznych wokół typów turystyki

Działanie 1.1

Budowa i rozwój produktów markowych turystyki wodnej

Kręgosłupem wodnym dla regionu jest szlak Odry. Wszystkie dopływy i kanały mogą tworzyć swoisty szkielet mogący być istotnym obszarem turystyki wodnej w zachodniopomorskim pn. „Zachodniopomorska Kraina Wodna” określona przez Instytut Turystyki jako jeden z istotnych elementów mogących scalać produkt turystyki wodnej w regionie.

Ryc. 20. Cztery obszary wytypowane dla rozwoju turystyki wodnej i zachodniopomorska kraina wodna. Opracowanie: *Strategia rozwoju turystyki w województwie zachodniopomorskim do roku 2015*, za Polską Agencją Rozwoju Turystyki i Zachodniopomorską Regionalną Organizacją Turystyczną (aktualizacja, grudzień 2008 / sierpień 2010)

Ważnym elementem działań powinno być zintegrowanie szlaku wodnego Doliny Dolnej Odry jako pakietu przecinających się odcinków z dopływami uwzględniającymi „węzły” spełniające charakter skrzyżowań oraz miejsc postojowych. Mogą one być również miejscem pozostawienia jednostki pływającej i przesiadki np. na rower. W turystyce wodnej istnieje potrzeba pakietowania odcinków w mniejsze pętle, które są dedykowane dla konkretnego odbiorcy w zależności od zaawansowania oraz podzielone na czas pokonania. Powinny znaleźć się odcinki zawierające pakiety w pierwszej kolejności jednodniowe i weekendowe. Przygotowanie profesjonalnego produktu turystyki wodnej powinno obejmować

dobrze przemyślaną funkcjonalność infrastruktury wodnej, w szczególności nabrzeży, pomostów, portów i marin. Istnieją wytyczne związane z certyfikatem „Błękitnej Flagi” dla portów jachtowych, które są rozpoznawalne w szczególności wśród turystów zagranicznych z Niemiec i Skandynawii. Dobrze zaprojektowany szlak powinien uwzględniać nie tylko prawidłowe oznakowania, ale często jest to niemożliwe do przygotowania w terenie. Dlatego należy przygotować praktyczne wodoodporne mapy z użytkowymi informacjami o miejscach postoju, sklepach, noclegach itp. Szczególną uwagę należy skoncentrować na stworzeniu systemu bezpieczeństwa wodnego uwzględniającego przyjazne działania związane z oznakowaniem miejsc niebezpiecznych, przygotowaniem analiz zagrożeń, współpracą ze służbami, tj. WOPR, strażą pożarną, policją. Coraz powszechniejszym narzędziem wspomagającym turystów podróżujących po szlakach są aplikacje z mapami, ale również z nagranyimi opowiadaniem o mijanych atrakcjach, legendach itp. Należy również rozważyć poszukiwanie bogatego klienta zagranicznego, który jest właścicielem jachtu. Coraz częściej Polska staje się destynacją, do której na zimowanie oddawany jest jacht z drogiej Skandynawii. Przygotowywane porty mogłyby posiadać zaplecze skutnicze i magazyny „noclegowe” dla jachtów i być istotną konkurencją na tym rynku.

W celu optymalnego wykorzystania szlaku należy przygotować program „Szlaku DDO”, który powinien zawierać pomniejsze projekty wchodzące w jego skład. Znajdą się tutaj takie inicjatywy już tworzone, jak Labirynty Międzyodrza, Zachodniopomorski Szlak Żeglarski, lub całkowicie nowe, tj. wodny szlak spacerowy „Źródła energii”, „Do źródeł”, szlak Berlin-Szczecin inaczej. Do ich realizacji należy rozważyć pozyskanie jednostek spacerowych najlepiej o napędzie solarnym.

Istotnym elementem szkieletu Odry są jej dopływy (Tywa, Rurzyca, Słubia), na których należy udrożnić odcinki spływne szlaków kajakowych. Nawet jeśli jest to zadanie trudne, warto przemyśleć alternatywne formy wykorzystania ich zasobu. Mogą to być produkty „extreme kajak”, „brodzenie szlakiem rzeki”.

Kolejnym elementem wchodzącym w skład Zachodniopomorskiej Krainy Wodnej są liczne jeziora, w szczególności Pojezierza Myśliborskiego, ale nie można zapomnieć również o jeziorze Miedwiu. Implementacja jednorodnego projektu skoncentrowanego na ujednoczeniu działań promocyjnych w „krainie 100 jezior” mogłaby zawierać takie aspekty, jak infrastruktura przystaniowa, pomosty, plaże, turystyka wędkarska, turystyka nurkowa, wykorzystanie borowiny, wypożyczalnie sprzętu, kąpieliska, szkółki żeglarskie i innych dyscyplin, wodne szlaki dydaktyczne, windsurfing, wakeboarding. Stworzenie zintegrowanego systemu promocji powinno obejmować; mapy, aplikacje, profesjonalne oznaczenia infrastruktury satelitarnej, bazę noclegową, gastronomiczną, atrakcje, porty, przystanie, punkty medyczne, plaże, kąpieliska. Wszystkie aktywności realizowane w ramach niniejszego działania powinny zostać wpisane do spójnego harmonogramu imprez turystyki wodnej.

Tabela 14. Zinwentaryzowane szlaki wodne

Lp.	Zinwentaryzowane szlaki wodne
1	Zachodniopomorski Szlak Żeglarski

2	Nieznakowane kajakowe szlaki Międzyodrza
3	Wodny szlak żeglugi śródlądowej Berlin – Szczecin
4	Wodny szlak żeglugi śródlądowej Wrocław – Szczecin

Działanie 1.2.

Budowa i rozwój produktów markowych turystyki rowerowej

W pierwszej kolejności należy uzgodnić pomiędzy poszczególnymi gminami akceptowalną koncepcję sieci szlaków turystycznych wzajemnie uzupełniających się. Powinna ona zawierać jako swój „kręgosłup” szlaki główne zawarte w przygotowywanej koncepcji wojewódzkiej oraz połączenia ze szlakami granicznymi już istniejącymi po stronie niemieckiego sąsiada. Uzgodniona sieć zawierająca „szkielet główny”, który powinien być traktowany priorytetowo, może zawierać działania lokalne, tzw. „ości”, które powinny być realizowane w następnej kolejności. Kolejnym krokiem powinno być stworzenie jednorodnego systemu oznaczeń sieci szlaków. W tworzeniu zintegrowanego systemu promocji powstałej sieci szlaków należy uwzględnić takie narzędzia jak mapy, aplikacje, profesjonalne oznaczenia infrastruktury satelitarnej; konkretne szlaki z bazą noclegową, gastronomiczną, serwisem, wypożyczalniami, miasteczka rowerowe, transportem alternatywnym, atrakcjami, małą architekturą i miejscami odpoczynku. Należy pamiętać o tworzeniu węzłów dydaktycznych uwzględniających istniejące ścieżki dydaktyczne, ciekawe szlaki tematyczne lub zespoły atrakcji o charakterze specjalnym. Można również uwzględnić węzły międzyszlakowe lub nowoczesne metody łączenia odcinków poprzez geocaching. W strategiach gminnych i w analizie produktów pojawiły się nietypowe aktywności związane z turystyką rowerową, tj. tandemy, cyklersi, rowery zespołowe, rolki, deskorolki, inne. Warto pamiętać o tym, że trasa rowerowa może być uniwersalna dla innych specjalizacji. Konsekwencją przygotowania dobrego produktu turystyki rowerowej będzie potrzeba zintegrowania harmonogramu imprez turystyki rowerowej oraz przygotowania profesjonalnych kadr, m.in. przewodnika turystyki rowerowej. W badaniach ścierają się opinie co do koncepcji wykorzystania nieczynnych linii kolejowych na szlaki rowerowe. Jest duża liczba sympatyków pozostawienia linii kolejowych do celów drezynowo-kolejowych jako uzupełniających i podnoszących atrakcyjność istniejących tras rowerowych. Mogłyby one stanowić oryginalne połączenie szlaków rowerowych jako łączniki lub węzły. Działania integrujące infrastrukturę szlakową powinny uwzględniać w szczególności aspekty bezpieczeństwa, wysoką jakość i atrakcyjność tras, oznakowanie, narzędzia informacyjne, w tym o miejscach noclegowych w pobliżu tras, transporcie roweru i turysty z trasy / na trasę oraz działaniach marketingowych. Uwzględniając doświadczenia zachodnie, potrzeby turystów i uwarunkowania regionu, należy kierować się następującymi kryteriami:

1. Zapewnienie bezpiecznego ruchu
2. Ominięcie dróg o dużym natężeniu ruchu kołowego
3. Odseparowanie ruchu rowerowego w ciągach dróg o dużym natężeniu ruchu pojazdów

4. Włączenie całego powiatu do sieci
5. Prowadzenie tras terenami o ciekawych walorach przyrodniczych i rekreacyjnych
6. Wykorzystanie istniejącej sieci dróg lokalnych
7. Na terenach leśnych utrzymanie nawierzchni gruntowej, a w miarę jej stanu technicznego ulepszenie
8. Uwzględnienie zapotrzebowania na bazę noclegowo-gastronomiczną oraz miejsca chwilowego odpoczynku w ciągach tras rowerowych
9. Określenie odcinków tras wymagających działań inwestycyjnych (np. budowa ścieżki, stabilizowanie i utwardzenie podłoża gruntowego).

Sieć pociągów, autobusów i promów, które są przystosowane do przewożenia rowerów, oferuje rowerzystom ogromne udogodnienia w planowaniu tras rowerowych (linijnych lub okrężnych), rozpoczynających się w pewnej odległości od ich domu, np. w Szwajcarii koleje oferują wypożyczenie rowerów oraz usługi agencji turystycznej w zakresie wędrowek rowerowych w całej Europie, łącznie z informacją o międzynarodowych połączeniach kolejowych oferujących przewóz rowerów. W Austrii wypożyczenie rowerów możliwe jest na 167 stacjach kolejowych, łącznie z zorganizowanym systemem ich zwrotu na różnych stacjach. Rozwój wysokiej jakości sieci dobrze oznakowanych tras rowerowych, łącznie z mapami, stwarza podstawy do pomyślnego rozwoju turystyki rowerowej. Niezmiernie ważną sprawą jest zrozumienie potrzeb użytkowników tych tras poprzez przeprowadzenie formalnych i nieformalnych badań, jak również promocję istniejących tras dla potencjalnych użytkowników. Badania przeprowadzone w Danii mówią o 735 miejscach pracy, które powstały już dla wspierania rozwoju turystyki rowerowej. Wykazuje się potrzebę utworzenia kolejnych 17 000 nowych miejsc pracy dla wspierania tego celu. 23% Niemców używa rowerów podczas swoich letnich wakacji i turystyka rowerowa identyfikowana jest jako najszybciej rozwijająca się forma aktywnego wypoczynku, oferowanego przez 180 touroperatorów sprzedających 80 000 ofert każdego roku.

Tabela 15. Zinwentaryzowane szlaki turystyki rowerowej

Lp.	Zinwentaryzowane szlaki rowerowe	Gmina
	zielony (28 km) czarny (19 km) czerwony (20 km)	Banie
	zielony – Szlak Zielona Odra	Cedynia Chojna Gryfino Widuchowa Mieszkowice

czerwony – Szlak Pasmem Północnym (25, 4km) czarny – Szlak Do Puszczy Bukowej (29,3 km) zielony – Szlak Pasmem Południowym (19,6 km) żółty – Szlak Między Tywą a Pniewą (29,0 km) niebieski – Szlak Ziemi Weltyńskiej (38,3 km)	Gryfino
czerwony – Śladami Historii i Cedyńskiego PK	Mieszkowice Moryń
Szlak Mieszkowice i okolice	Mieszkowice
Szlak Wokół Jeziora Morzycko	Moryń
czarny szlak rowerowy żółty szlak rowerowy	Stare Czarnowo
zielony Szlak Nadodrzański „Łabędzi” (11,02 km) żółty Szlak Nadodrzański (2,42 km) niebieski Północny Szlak Łącznikowy (4,75 km) niebieski – Południowy Szlak Łącznikowy (8,95 km)	Widuchowa

Działanie 1.3.

Budowa i rozwój produktów turystyki przyrodniczej, edukacyjnej oraz innych form turystyki specjalistycznej

Powiat gryfiński z racji bogactwa walorów przyrodniczych w postaci licznych obszarów leśny oraz mnogości jezior, a także wraz z rzeką Odrą, która w granicach powiatu tworzy unikatowe w skali europejskiej rozlewiska, będące stanowiskiem bytowania rzadkich gatunków ptactwa, jest wprost idealnym miejscem do udostępniania tych obszarów dla turystów chcących zapoznać się bliżej z różnorodnością flory i fauny regionu. Nie bez powodu wybitnie cenne i unikatowe obszary otoczono ochroną prawną w postaci parków krajobrazowych. W granicach powiatu znajdują się aż trzy (PK Dolina Dolnej Odry, Cedyński PK oraz Szczeciński PK „Puszcza Bukowa”) z siedmiu w całym województwie zachodniopomorskim. Szczególnie polecane formy turystyki przyrodniczej mogącej rozwijać się na tym terenie to turystyka ornitologiczna (birdwaching), ekoturystyka oraz geoturystyka. Birdwaching to podglądanie ptaków w ich naturalnym środowisku. Doskonałym ku temu miejscem jest obszar PK Doliny Dolnej Odry, w którym największą grupę zwierząt stanowią ptaki, ich liczbę gatunkową szanuje się na 250. Ponadto obszar Doliny Dolnej Odry tworzy jedno z ważniejszych miejsc lęgowych, noclegowych oraz zimowiskowych ptaków wodno-błotnych. O wartości tych obsza-

rów stanowi fakt, iż niektóre z bytujących tam gatunków zwierząt są zagrożone wyginięciem w skali Europy czy nawet świata. Ekoturystyka przejawia się jak najmniejszą ingerencją turysty w środowisko naturalne. Tą formą turystyki można zainteresować dzieci czy młodzież szkolną, a także obcokrajowców, dla których Polska wciąż stanowi oazę nietkniętej ręką ludzką dzikiej przyrody. Kolejną formą turystyki, mogącej rozwijać się na obszarze powiatu gryfińskiego, a szczególnie w gminie Moryń (Geopark, ścieżka edukacyjna itd.) jest bogactwo form polodowcowych oraz duża liczba głazów narzutowych (32 pomniki przyrody nieożywionej). Warte rozważania jest również propagowanie na terenie powiatu uprawiania turystyki pieszej, konnej (dwie stadniny koni w miejscowości Moryń) czy kajakowej. Wszystkie z nich są mało inwazyjne w środowisko przyrodnicze, tak cenne na obszarze powiatu. Dodatkowo dają możliwość obcowania z przyrodą oraz stanowią doskonałą okazję dla mieszkańców chociażby pobliskiego Szczecina oderwania się od miejskiego zgiełku i hałasu. Turystyka edukacyjna skierowana szczególnie do dzieci i młodzieży, a także dla dorosłych, w postaci lekcji przyrody (liczne rzadkie gatunki roślin i zwierząt), geografii (liczne formy polodowcowe) czy historii (bitwa pod Cedynią, forsowanie Odry) w terenie to nieoceniona forma nauczania, zaniedbana w ostatnim czasie, a mogąca przyczynić się do większego ruchu turystycznego na tym obszarze.

Należy dołożyć wszelkich starań, by turystyka rozwijana na obszarach przyrodniczo cennych odbywała się z poszanowaniem środowiska naturalnego oraz z możliwie jak najmniejszą ingerencją ludzką. Dlatego też powszechnie stosowane przez parki narodowe czy przez różnego rodzaju rezerwy przyrody jest wykorzystywanie do budowy tablic informacyjnych oraz tzw. małej infrastruktury turystycznej materiałów pochodzenia naturalnego w postaci drewna oraz kamienia. Samo wyznakowanie szlaku nie wystarczy, by turysta skorzystał z możliwości wybrania się na pieszą wędrowkę. Potrzeba również miejsc odpoczynku, koszy na śmieci, drogowskazów i tablic. Warto byłoby również postarać się o stworzenie bazy pod organizowanie na terenie obszarów przyrodniczo cennych miejsc do lekcji poglądowych na świeżym powietrzu dla dzieci i młodzieży przystosowanej do użytkowania w każdej porze roku (wiat, tablic, miejsca na ognisko, toalet itp.). Elementami infrastruktury turystycznej uatrakcyjnijającymi odwiedzany obszar są również platformy widokowe. Godna rozważenia byłaby lokalizacja tego typu budowli szczególnie na obszarze Międzyodrza. Ważnym przystankiem na trasie przygotowywanej dla dzieci i młodzieży byłoby powołanie do istnienia nowoczesnej placówki muzealnej prezentującej historię, kulturę i przyrodę ziem Pomorza Zachodniego. Dla miejsc na terenie powiatu gryfińskiego o wysokich walorach geologicznych celem ich udostępnienia turystycznego, a także nawiązaniem do istoty zagadnienia, byłoby zrezygnowanie z drewnianych drogowskazów na rzecz kamiennych, na których wryte byłyby wszelkie potrzebne informacje, czy to wyznaczające przebieg szlaku, czy to dotyczące poszczególnych eksponatów. Istotnym elementem podniesienia atrakcyjności byłoby zunifikowanie systemu oznakowania turystycznego na terenie powiatu, a także druk materiałów reklamowych, folderów, map turystycznych czy pamiątek z logo powiatu.

Działanie 1.4

Budowa i rozwój produktów markowych turystyki miejskiej i kulturowej

Wielkie bogactwo kulturowe i krajobrazowe, które należy pielęgnować i udostępniać zainteresowanym, prezentują na terenie powiatu gryfińskiego obszary wiejskie. Bogata historia regionu oraz zachowane do czasów współczesnych unikalne zabudowania oraz układy osadnicze stanowią podstawę do budowy markowych produktów turystyki kulturowej.

W oparciu o szczegółową inwentaryzację krajoznawczą oraz potencjał dziedzictwa kulturowego powiatu można wskazać kilka najważniejszych działań mających na celu wykreowanie tego typu produktu (produktów?). Należą do nich:

- działania mające na celu wykreowanie i wypromowanie produktu w ramach jednego lub kilku z istniejących w regionie szlaków tematycznych: Szlaku Cystersów (Cedynia, Kołbacz), Szlaku Joannitów (Swobnica, Rurka a także Mętno, Dolsko, Moryń, Czachów, Lubiechów), Szlaku Kamiennych Kościołów (m.in. Mętno, Czachów, Cedynia, Moryń, Dolsko, Lubiechów, Krzymów i in.),
- działania mające na celu wykreowaniu produktu nawiązującego do charakterystycznych i unikalnych w skali całego Pomorza szachownic i innych znaków, symboli powstałych w okresie średniowiecza na ścianach budowli sakralnych (występujących w zdecydowanej większości w regionie ziemi gryfińskiej) (m.in. Moryń, Dolsko, Lubiechów, jak również Czachów – niezwykle malowidła, Cedynia – kamienne guzki na portalu dawnego klasztoru cysterek, Trzcieszko-Zdrój – znaki cechowe, tzw. gmerki),
- działania mające na celu wykreowanie produktu nawiązującego do wydarzeń militarnych – bitwy pod Cedynią, jak również nadodrzańskich działań podczas II wojny światowej,
- działania mające na celu wykreowanie produktu nawiązującego do unikalnego w skali kraju założenia parkowego, tzw. Doliny Miłości w Zatonii Dolnej nad Odrą,
- działania mające na celu wykreowanie i promocję produktu obejmującego trzy świetnie zachowane średniowieczne założenia miejskie (Moryń, Chojna i Trzcieszko-Zdrój), tzw. pomorskie Carcassonne.

Tabela 16. Zinwentaryzowane szlaki tematyczne

Lp.	Zinwentaryzowane szlaki ponadregionalne	Gmina
1	Europejski Szlak Gotyku Ceglanego	Chojna
2	nieoznakowany Szlak Nowomarchijski	Chojna, Moryń, Cedynia
3	nieoznakowany Szlak Krzyżacki	Chojna, Moryń, Cedynia

4	nieoznakowany Szlak Templariuszy	Chojna, Moryń, Cedynia
5	nieoznakowany Szlak Joannitów	Chojna, Banie
6	Szlak Pamięci Narodowej	Mieszkowice, Cedynia
7	Europejski Szlak Cysterski	Stare Czarnowo
8	Nieoznakowany „Szlak przyrodniczo-kulturowy” (projekt wojewódzki)	Wszystkie gminy
9	Częściowo oznakowany „Polodowcowa kraina nad Odrą” (projekt transgraniczny)	Wszystkie gminy
10	Nieoznakowany „Wrota Czasu” (projekt wojewódzki i transgraniczny)	Moryń,
Zinwentaryzowane szlaki regionalne		
1	Szlak Kamiennych Kościołów	Chojna, Moryń, Cedynia, Trzczańsko- Zdrój, Gryfino, Widuchowa, Mieszkowice, Stare Czarnowo
2	nieoznakowany Szlak Cystersów	Cedynia
3	Moryń – Szlakiem Moryńskich Legend	Moryń
4	miejski Szlak Architektury Średniowiecznej	Trzczańsko-Zdrój
5	Lokalne ścieżki dydaktyczne	

Działanie 1.5.

Budowa i rozwój produktów markowych agroturystyki

Agroturystyka to forma wypoczynku na terenach wiejskich, gdzie poza noclegiem turystom oferowane jest wyżywienie, a także dodatkowe atrakcje w postaci możliwości wypożyczenia rowerów, kajaków czy sprzętu wędkarskiego. Ponadto właściciele stwarzają okazję do aktywnego włączenia się w drobne prace gospodarskie, a także zachęcają osoby wypoczywające do zapoznania się z podstawami rzemiosła artystycznego

(np. haftowania). Agroturystyka cieszy się coraz większym zainteresowaniem ze względu na kontakt z przyrodą, możliwość odpoczynku i relaksu w niezanieczyszczonym przemyśle i hałasem otoczeniu oraz chęć powrotu „do natury”. W sposób szczególny wspomniany trend uwidacznia się w lansowanej modzie na zdrową i ekologiczną żywność, która zyskuje coraz więcej swoich zwolenników, szczególnie wśród mieszkańców dużych miast. Jest to słuszny kierunek, w którym powinny zwrócić się gospodarstwa agroturystyczne, by zwiększyć swą atrakcyjność poprzez oferowanie swoich gościom dań przyrządzonych na bazie własnych surowców bądź zakupionych od pobliskich rolników. Jeśli to możliwe, warto do jadłospisu oferowanego turystom włączyć potrawy i produkty mające związek z regionem. Dużym atutem byłyby także sprzedaż własnych przetworów, wędlin, serów, miodów itp., które w estetycznym, ekologicznym opakowaniu stanowiłyby wyśmienitą pamiątkę czy prezent z wakacji. Elementem przyciągającym turystów są też oferowane przez gospodarzy lekcje wypieku chleba, ciast świątecznych czy dżemów oraz nalewek. Inne formy aktywności włączające się w kulinarne przygotowania to grzybobrania i wędkowanie. Wszystkie z nich przyczyniają się do wzrostu zainteresowania gości tą formą wypoczynku, a także pozwalają gościom na bezpośredni kontakt z gospodarzem, naukę czegoś nowego oraz osobisty wkład w produkt końcowy. Niewątpliwie rozbudowana oferta kulinarna gospodarstwa agroturystycznych przyczynia się w znacznym stopniu do podniesienia ich atrakcyjności. Ponadto powinna być promowana w postaci szlaku kulinarnego, folderów i wydawnictw reklamowych lub z pomocą specjalnych oznaczeń obiektów oferujących kuchnię ekologiczną, regionalną.

Celem zwiększenia ruchu turystycznego na terenach wiejskich należało by zachęcać potencjalnych odwiedzających przez umieszczanie informacji na swoich stronach internetowych o funkcjonujących na terenie powiatu czy gminy gospodarstwach agroturystycznych. Warto byłoby pokusić się o wewnętrzny system certyfikacji takich obiektów pod względem nie tylko komfortu noclegu, ale także możliwości zjedzenia lokalnych potraw, zakupu domowej roboty przetworów czy możliwości skorzystania z dodatkowych usług w postaci spływów kajakowych, wędkowania itp. Ważne również byłoby oznakowanie, czyli postawienie tablic informacyjnych reklamujących się obiektów agroturystycznych, które umieszczono by wzdłuż głównych dróg. Elementem wpływającym na przyjazd turystów w danej miejscie jest niewątpliwie dbałość władz o ład i porządek estetyczny na obszarze powiatu, chodzi tu m.in. o równe chodniki, kwietniki, ławki, kosze na śmieci, zadbane skwery i zieleń miejską.

Działanie 1.6.

Budowa i rozwój produktów markowych skupionych wokół innych typów turystyki (wypoczynkowej, rekreacyjnej, przygodowej, leśnej, wiejskiej itp.)

Szeroko pojmowana turystyka wypoczynkowa i rekreacyjna skupia się głównie w kilku regionach powiatu – Puszczy Bukowej (na terenie gminy Stare Czarnowo), okolic Morynia i Jeziora Morzycko, terenów Puszczy Piaskowej i Wzgórz Krzymowskich (gminy Chojna i Cedynia) oraz rejonu nadodrzańskiego w okolicach Widuchowej (gminy Widuchowa i Gryfino).

Analizując liczbę oraz jakość dostępnych zasobów, umożliwiających podjęcie tego typu aktywności turystycznej, budowę markowego produktu należałoby rozpocząć w regionie Puszczy Bukowej, który z racji swojej bliskości aglomeracji Szczecina oraz bogatego wyposażenia w infrastrukturę turystyczną (znakowane szlaki, wiaty, tablice informacyjne itp.) posiada wyraźnie zarysowany rdzeń produktu.

Potencjał do wykreowania produktu posiadają jednak również pozostałe, wspomniane wyżej, regiony. Puszcza Piaskowa stanowi doskonały teren rekreacyjny, który ze względu na silnie urozmaiconą rzeźbę terenu (wzgórza morenowe) oraz bogactwo obiektów przyrody ożywionej i nieożywionej (m.in. głazy narzutowe „Bliźniaki”) jest niezwykle atrakcyjny turystycznie.

Rekreacja i aktywny wypoczynek stanowią jedną z najbardziej pożądanых form turystyki w regionie, którego ponad połowę powierzchni stanowią obszary przyrodniczo cenne oraz widokowe. Kreowanie produktów turystycznych w tym obszarze działania należałoby przeprowadzić w ścisłej współpracy z Zespołem Parków Krajobrazowych w Szczecinie, który realizuje projekty edukacyjne związane z wykorzystaniem terenów chronionych. Z pewnością zaowocowałyby to powstaniem unikalnych w skali regionu produktów, zbudowanych z poszanowaniem zasad zrównoważonego rozwoju, co jest warunkiem koniecznym do kształtowania turystyki na obszarach przyrodniczo cennych (parki krajobrazowe i obszary NATURA 2000).

Cel operacyjny 2 – Infrastruktura

Zintegrowany rozwój infrastruktury turystycznej w oparciu o potencjał endogeniczny powiatu

Działanie 2.1

Wsparcie infrastruktury wzmacniającej potencjał sieci markowych produktów turystycznych i szlaków turystycznych

Turystyka kulturowa jest z jednej strony niezwykle prężnie rozwijającą się w Europie i na świecie formą turystyki, z drugiej natomiast posiada specyficzne wymagania, nastawione na wymagającego klienta. Do najważniejszych z nich należą sposób prezentacji i narracji podczas odwiedzania różnego rodzaju obiektów (najczęściej wzdłuż szlaków tematycznych), a także edukacyjna wartość prezentowanych miejsc.

W takim przypadku wartością dodaną w produkcie jest nie tylko stworzona infrastruktura, ale również (może przede wszystkim) sposób prezentacji obiektu i działania mające na celu propagowanie tematu wiodącego szlaku (np. życie cystersów, joannitów, jarmarki tematyczne, inscenizacje i rekonstrukcje historyczne, pokazy wypalania cegły, itp.).

Do infrastruktury wzmacniającej potencjał produktu turystyki kulturowej będą z pewnością należały:

- oznakowanie obiektów zgodnie z międzynarodowymi standardami znakarskimi, zwłaszcza w kontekście ponadregionalnych, często międzynarodowych szlaków tematycznych – np. Szlak Cysterski (Cedynia) – wg wzorów poniżej; oznakowanie powinno pojawiać się nie tylko na lub

przy budynkach (innych obiektach) należących do szlaku, ale również przy głównych drogach w regionie, wskazując dojazd i informując o przebiegu tego typu szlaku;

wzór oznakowania Szlaku Cysterskiego, stosowany na całym Pomorzu

- tablice informujące o tematyce szlaku przy każdym ze znaczących obiektów na szlaku – tablice przedstawiałyby nie tylko historię danego miejsca, ale również jego miejsce i znaczenie na tle całego szlaku, mapę przebiegu szlaku tematycznego ze wskazaniem na interesujące obiekty, jak również krótką prezentację najważniejszych i najcenniejszych obiektów w regionie związanych z tematyką wiodącą;
- witacze, nawiązujące do tradycji i tematyki turystyki realizowanej w danej gminie, np. „Witamy w gminie Widuchowa – nadodrzańskiej krainie łabędzia” lub „Witamy w gminie Banie – joannickiej twierdzy Pomorza” itp. Mogą to też być „witacze” powiatowe, nawiązujące do charakteru powiatu (kraina polodowcowa, kamienne kościoły, szachownice). Sugeruje się wykorzystanie unikatowych w skali regionu i całego kraju elementów charakteryzujących gminy (np. szachownice lub polodowcowa kraina w gminie Moryń, bitwa pod Cedynią dla gminy Cedynia, gotyk dla gminy Chojna, nadodrzańska przyroda dla gminy Widuchowa, itp.);
- publikacje tematyczne i aplikacje mobilne (na telefony i tablety) związane z tematyką poruszaną na szlakach turystycznych powiatu gryfińskiego. Publikacje przedstawiałyby wszystkie obiekty szlaków kulturowych regionu, ich historię, legendy, zdjęcia itp. Wskazywałyby dodatkowo ich lokalizację, przebieg szlaku oraz wspomagającą infrastrukturę – noclegi, punkty gastronomiczne, imprezy nawiązujące do tematyki szlaku itp.;
- stworzenie małej infrastruktury niezbędnej do realizacji nowych form turystyki kulturowej, mocno wpływających na atrakcyjność obiektów i całych szlaków – questy regionalne (na wzór takich, które zostały opracowane dla powiatu łobeskiego), geocaching i gry miejskie (tutaj mogłyby być gry regionalne).

Jednym z czynników odstrasżających przed uprawianiem turystyki specjalistycznej (w szczególności rowerowej, pieszej) jest obawa przed dużym natężeniem ruchu na drogach. Trasy rowerowe wysokiej jakości zapewniają ochronę przed ruchem samochodowym poprzez dokładną selekcję trasy, która to umożliwi uniknięcie korzystania z przeciążonych ruchem motorowym tras oraz włączenie innych elementów, które zostały specjalnie zaprojektowane, aby uczynić podróżowanie rowerem bezpieczniejszym. Szlaki wodne dobrze oznaczone, zinwentaryzowane, z wyizolowanymi punktami niebezpieczeństwa dają gwarancję bezpiecznej żeglugi. Turyści uprawiający turystykę specjalistyczną poszukują tras, które

prowadzą ich przez najbardziej ciekawe obszary, umożliwiając kontakt z tym, co stanowi o unikalności miejsca ich wędrówki wakacyjnej oraz oferując różne możliwości odpoczynku. W odróżnieniu od turystów zmotoryzowanych, pozostali turyści są w stanie przebywać tylko ograniczone odcinki tras w celu znalezienia zakwaterowania. Pod koniec całodziennych wędrówek wielu nie ma ochoty na poszukiwanie oddalonego miejsca noclegowego. Informacja o bazie noclegowej położonej w pobliżu tras jest niezwykle pomocna w zaplanowaniu pokonywania określonych odcinków trasy w czasie wakacyjnej wędrówki. Informacja taka służy również wzmocnieniu własnego przekonania o możliwości przebycia trasy.

W przypadku tras rowerowych należy zastosować się do klasyfikacji wojewódzkiej opisującej kryteria węzłów obsługi rowerowego ruchu turystycznego „Na obszarze całego województwa wyznaczono węzły obsługi ruchu turystycznego. Tu powinny rozwijać się działania w zakresie szeroko pojętej obsługi turystów rowerowych – udzielania noclegów, wyżywienia, wypożyczanie i naprawa rowerów. Znajdują się one najczęściej w miejscach, w których znajduje się podstawowa infrastruktura turystyczna lub w przypadku jej braku w miejscach predysponowanych do rozwoju takiej infrastruktury. Kolejnym kryterium wyznaczenia węzłów rowerowych jest zbieganie się w danym miejscu kilku szlaków rowerowych, zarówno międzynarodowych, krajowych, regionalnych, jak i lokalnych. Miejsca te będą potencjalnie zdolne do skumulowania wystarczająco dużego ruchu rowerowego, aby stworzyć zapotrzebowanie na tego rodzaju usługi w stopniu przekraczającym próg rentowności. W celu racjonalnego zainwestowania w infrastrukturę jest możliwe tworzenie bazy obsługującej również inny rodzaj turystów (wodna, konna, pobytowa i inna). Węzeł wyznaczony jest najczęściej w jednej miejscowości, choć czasem stanowią go dwie miejscowości sąsiednie (położone w odległości nie większej niż 3 km), które wspólnie mogą obsługiwać ruch rowerowy i uzupełniać swoją ofertę. W takim przypadku najczęściej jedna miejscowość położona jest przy planowanej trasie, a druga w niedalekiej okolicy, choć nie jest to regułą. Węzły obsługi podzielono na 4 grupy, ze względu na występowanie wybranych usług, które obecnie oferowane są w miejscowościach węzłowych, oraz rangę w sieci osadniczej. Miejscowości sklasyfikowano na podstawie współczynnika unikalności usług.

1. W pierwszej grupie znalazły się ośrodki o najwyższej randze, mające najważniejsze znaczenie w hierarchii sieci osadniczej i oferujące najwięcej rodzajów usług (w tym usługi unikalne, występujące w nielicznych ośrodkach). Ośrodki te są w stanie zapewnić w zasadzie pełen zakres usług. W miejscowościach tych wymagane jest jedynie dostosowanie istniejącej infrastruktury i oferty turystycznej dla potrzeb ruchu rowerowego oraz w miarę możliwości i potrzeb jej wzbogacanie.

2. Drugą grupę stanowią miejscowości, które oferują mniejszą gamę usług, choć w sieci osadniczej stanowią najczęściej główny ośrodek znaczenia lokalnego. W miejscowościach tych często brak którejs z ważnych usług turystycznych. Najważniejsze to zapewnienie dostosowanej do potrzeb rowerzystów bazy noclegowej.

3. Ośrodki trzeciego rzędu to przeważnie miejscowości wspomagające główne ośrodki gminne. Występują tu nieliczna gama usług, jednakże często jest tu oferowana baza noclegowa. W tych miejscowościach turysta nie będzie mógł skorzystać z wszystkich niezbędnych usług, ale są to dobre miejsca na trasie do noclegu i skorzystania z podstawowych usług.

4. Ostatnią grupę ośrodków węzłowych stanowią niewielkie miejscowości, w których występują jedynie najbardziej powszechne usługi, a czasem wręcz brak usług. Miejscowości te posiadają predyspozycje do stania się istotnymi centrami obsługi turystycznego ruchu rowerowego. Powinna tu być stworzona lub wzbogacana oferta noclegowa i gastronomiczna.”

Tabela 17. Wskazane inwestycje gminne w zakresie turystyki rowerowej

Lp.	Inwestycje deklarowane przez gminy	Gmina
1	Budowa trasy rowerowej łączącej gminę Stare Czarnowo z miastem Szczecin oraz powiatem gryfińskim	Stare Czarnowo
2	Budowa ścieżki rowerowej Zatoń Dolna – Godków Osiedle	Chojna
3	Budowa ścieżki rowerowej na nasypie kolejowym Godków Osiedle – Jelenin	Chojna
4	Budowa ścieżki rowerowej Cedynia – Osinów Dolny	Cedynia
5	Budowa ścieżki rowerowej Cedynia – Radostów	Cedynia
6	Budowa ścieżki rowerowej Mieszkowice – Wierzchlas	Mieszkowice
7	Budowa ścieżki rowerowej Mieszkowice – Gozdowice	Mieszkowice
8	Udział w przygotowaniu koncepcji budowy rowerowej Trasy Nadodrzańskiej biegnącej od Szczecina w kierunku Kostrzyna, uwzględniającej trasę: Pacholeta – Marwice – Widuchowa – Ognica – Rynica – Krzywina	Widuchowa
9	Budowa trasy rowerowej na odcinku Krzywina – Żarczyn, zintegrowanej z modernizacją drogi wojewódz-	Widuchowa

	kiej 122	
10	Modernizacja i poprawa stanu ścieżki rowerowej wokół jeziora Morzycko	Moryń
11	Budowa ścieżki rowerowej „Tysiąca Jezior”	Moryń
12	Moryń – Gozdowice	Moryń
13	Moryń – Cedynia	Moryń
14	Budowa tras rowerowych	Banie
15	Wyznaczenie i oznakowanie szlaków i tras turystycznych	Trzcіńsko-Zdrój
16	Nieczynna linia kolejowa – działania zmierzające do przejęcia nieruchomości potorowej z przeznaczeniem na utworzenie ścieżki rowerowej	Trzcіńsko-Zdrój

Tabela 18. Projektowany szkielet tras wojewódzkich

Lp.	Projektowany szkielet wojewódzki	
1	1000 jezior (Osinów Dolny – Cedynia – Moryń – Trzcіńsko-Zdrój – Myślubórz)	
2	Gryfino – Banie – Trzcіńsko-Zdrój – Dębno	

Tabela 19. Wskazane inwestycje gminne w zakresie turystyki wodnej

Lp.	Inwestycje deklarowane przez gminy	Gmina
1	Budowa przystani na plaży wraz infrastrukturą w miejscowościach Żelewo i Żelislawiec	Stare Czarnowo
2	Budowa przystani i pomostów	Stare Czarnowo
3	Przystanek wodny, przeobrażenie gryfińskiego nabrzeża w atrakcję turystyczną	Gryfino
4	Przeobrażenie i udostępnienie dla turystyki kanałów Międzyodrza	Gryfino

5	Wykorzystanie potencjału istniejących zasobów wodnych na potrzeby turystyki. Maksymalne wykorzystanie posiadanych zasobów wodnych	Gryfino
6	Przebudowa istniejących Bulwarów Rybackich w Widuchowej na promenadę spacerową	Widuchowa
7	Zagospodarowanie terenu nadodrzańskiego poprzez przeznaczenie go pod budowę przystani jachtowej.	Widuchowa
8	Przygotowanie i realizacja programu rozwoju turystyki wodnej	Widuchowa
9	Wzmocnienie terenów inwestycyjnych pod rozwój infrastruktury turystycznej nad Jeziorem Strzeszowskim	Trzcianko-Zdrój
10	Kontynuacja zagospodarowania Jeziora Miejskiego	Trzcianko-Zdrój
11	Działania zmierzające do pozyskania terenu, na którym znajdują się pokłady borowinowe	Trzcianko-Zdrój
12	Użytkowanie jezior pod kątem potrzeb wędkarskich	Moryń
13	Marina Bielinek	Cedynia
14	(kajaki, łodzie wiosłowe, jachty, tratwy)	Chojna
15	Zagospodarowanie jeziora Dłużec w Baniach	Banie
16	Rekultywacja rzeki Tywy na odcinku od ujścia do jeziora Długie i granicy gminy	Banie
17	Rozwój sieci szlaków turystycznych i infrastruktury na potrzeby turystyki (nie zostało określone, jaki rodzaj)	Mieszkowice

Działanie 2.2

Innowacje na rzecz turystyki zrównoważonej

Zgodnie z zasadami określonymi w 1995 roku podczas międzynarodowej konferencji World Conference on Sustainable Tourism na hiszpańskiej wyspie Lanzarotte, rozwój regionu pod wpływem turystyki powinien nawiązywać do zasady rozwoju zrównoważonego, co oznacza, że musi uwzględniać trwałość funkcjonowania przyrody, musi nawiązywać do danej gospodarki oraz musi pod względem etycznym i społecznym być dostosowany do norm obowiązujących w danej społeczności (tzw. Lanzarocka Karta Zrównoważonej Turystyki).

Wszelkie działania, które są podejmowane w celu kreowania produktów turystycznych w regionie oraz rozwoju turystyki kulturowej, powinny być prowadzone w ścisłej współpracy z instytucjami odpowiedzialnymi za kontrolę i ochronę obszarów przyrodniczo cennych. Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Zachodniopomorskiego kieruje również projektami edukacyjnymi, które zakładają rozwój turystyki na obszarach parków krajobrazowych, w tym również powiatu gryfińskiego.

Działanie 2.3

Ewidencja i standaryzacja infrastruktury turystycznej regionu

Tabela 20

Kierunki działań	Przykłady działań
Klasyfikacja, kategoryzacja funkcjonującej w powiecie bazy turystycznej, w tym infrastruktury zapewniającej bezpośrednią obsługę i konsumpcję produktu i turystyki obszaru	Przygotowanie banku kwater Przygotowanie ewidencji i oznaczenie standardu funkcjonującej infrastruktury Dopasowanie elementów infrastruktury do możliwości turystów i realizowanych form turystyki

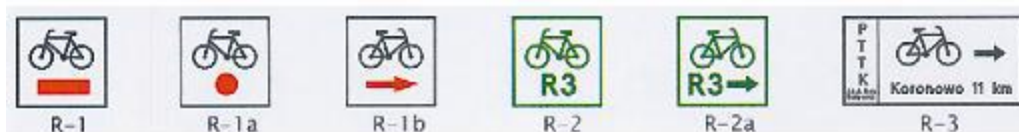
Standaryzacja oznaczeń w turystyce rowerowej

Jeśli chodzi o trasy rowerowe, to kryteria selekcji tras zostały zdefiniowane w następujących państwach: Holandia, Dania, Finlandia, Szwecja i Wielka Brytania. Brytyjska firma Sustrans wyznaczyła 5 kryteriów, które służą do określenia wysokiej jakości trasy rowerowej i oszacowują wszystkie elementy Narodowego Systemu Rowerowego Wielkiej Brytanii:

- bezpieczeństwo: trasa, która minimalizuje zagrożenie dla rowerzystów, przechodniów i innych użytkowników dróg oraz daje uczucie pewności;
- konsekwencja: nieprzerwany szlak o wyraźnym i identyfikowalnym charakterze Narodowego Systemu Rowerowego, zintegrowany z lokalnymi drogami i ścieżkami rowerowymi;
- wyrazistość kierunku: trasa, która jest możliwie prosta i szybka do pokonania;
- atrakcyjność: trasa, która uzupełnia i uwypukla zalety środowiska w taki sposób, że jazda rowerem stanowi atrakcję;
- komfort: trasa, która umożliwia komfortowy przepływ ruchu rowerowego i jest łatwa w użyciu.

Troska o turystów rowerowych, którzy wyruszają w nieznaną dotychczas im obszar, dotyczy tego, iż mogą się zagubić. Jasny system oznakowania pomaga nie tylko utrzymać się na trasie, ale służy również jako oznaczenie jakości, które jest pomocne dla inspirowania zaufania do trasy. Aby wzmocnić to uczucie zaufania, należy rozwinąć spójny system oznakowania, łatwo rozpoznawalny w różnych miejscach. Oznakowanie służy również jako efektywny sposób poinformowania lokalnych społeczności o istnieniu takiego szlaku. Trasa pierwotnie oznakowana może

mieć inny przebieg od wskazanego w koncepcji przebiegu optymalnego. Wynika to z faktu, że nie wszystkie odcinki są przejezdne na dzień dzisiejszy, przedstawia ona przebieg docelowy. Dopiero po przeprowadzeniu inwestycji polegających na budowie ścieżek, utwardzeniu terenu itp. możliwe będzie dopuszczenie ruchu turystycznego po wyznaczonych trasach. Rozporządzenie ministrów infrastruktury oraz spraw wewnętrznych i administracji z dnia 31 lipca 2002 r. w sprawie znaków i sygnałów drogowych z dnia 31 lipca 2002 r. (Dz.U.02.170.1393) wprowadziło znakowania szlaków rowerowych, rozróżniając szlaki krajowe i międzynarodowe.

R-1 „szlak rowerowy krajowy”,

R-1a „początek (koniec) szlaku rowerowego krajowego”

R-1b „zmiana kierunku szlaku rowerowego krajowego”

oznaczają odpowiednio przebieg szlaku rowerowego krajowego.

R-2 „szlak rowerowy międzynarodowy”

R-2a „zmiana kierunku szlaku rowerowego międzynarodowego”

oznaczają odpowiednio przebieg szlaku rowerowego międzynarodowego o numerze wskazanym na znaku.

R-3 „tablica szlaku rowerowego" wskazuje odległość do głównych miejscowości położonych przy szlaku rowerowym.

Cel operacyjny 3 – Gospodarka

Wzmocnienie potencjału turystycznego jako istotnej gałęzi gospodarki powiatu

Działanie 3.1.

Budowanie marki turystycznej poprzez wspieranie kreowania nowych produktów turystycznych jako „Przemysłu turystycznego powiatu gryfińskiego”

Tabela 21

Kierunki działań	Przykłady działań
Wydzielenie budżetu turystycznego (z możliwością jego uszczegółowienia, np. na infrastrukturę, promocję itp.)	Wskazanie w budżecie powiatu wydatków przeznaczonych na inicjatywy proturystyczne i budowanie markowego produktu turystycznego

Podnoszenie jakości oferty i obsługi turystycznej	Organizowanie konkursów na najlepszy produkt turystyczny Organizowanie konkursów na najlepszego usługodawcę Przyznawanie medali dla najbardziej aktywnych usługodawców Kategoryzowanie usługodawców i producentów turystycznych Kategoryzowanie produktów turystycznych Wspólne oznakowanie produktów i usługodawców działających na terenie powiatu
Przygotowywanie oryginalnej oferty turystycznej	Przygotowywanie lokalnych i powiatowych oryginalnych produktów turystycznych zgodnych ze wspólną koncepcją działania Wzmacnianie dotychczasowych ofert poprzez rozszerzanie ich zakresu oddziaływania o nowe rynki docelowe
Inwestowanie i rozwijanie przemysłów kreatywnych i przemysłów czasu wolnego wspierających produkty i działania proturystyczne	Integrowanie dziedzictwa kulturowego ze sztukami wizualnymi (rękodzieło, rzeźba, malarstwo, fotografia) oraz architekturą Promowanie różnorodności kulturowej i dialogu międzykulturowego
Opracowanie koncepcji produktów zagospodarowujących czas wolny	

Działanie 3.2

Instrumenty wspomagające inwestycje turystyczne i okółoturystyczne

Do najważniejszych instrumentów wspomagających inwestycje turystyczne i okółoturystyczne (które całościowo lub wybiórczo powinny mieć zastosowanie w obszarze funkcjonowania lokalnej gospodarki turystycznej powiatu gryfińskiego) można zaliczyć:

- 1) preferencje podatkowe,
- 2) przyspieszenie procedury administracyjnej,
- 3) oferowanie pod inwestycje terenów atrakcyjnych turystycznie,

- 4) uzbrajanie terenów przeznaczonych pod inwestycje turystyczne,
- 5) powołanie lub wyznaczenie osoby, która w strukturze władzy lokalnej będzie odpowiedzialna za współpracę w obszarze turystyki i koordynowanie działań proturystycznych,
- 6) dofinansowywanie działań turystycznych za pomocą różnych źródeł (własnych i obcych),
- 7) wzmacnianie potencjału istniejących produktów i przedsięwzięć turystycznych,
- 8) opracowanie systemu zachęt i preferencji dla inwestujących w sektor turystyczny.

Działanie 3.3.

Instrumenty wspierające możliwości pozyskiwania finansowania ze źródeł zewnętrznych

- 1) Przygotowywanie montażu finansowych w celu pozyskania środków zewnętrznych, np. unijnych, na rozwój turystyki i infrastruktury turystycznej,
- 2) wspomaganie podmiotów chcących pozyskać zewnętrzne finansowanie w zakresie spełnienia wymagań finansowych, np. w obszarze wkładu własnego,
- 3) przygotowywanie planów i procedur pozyskania środków zewnętrznych,
- 4) koordynowanie i monitoring w zakresie procedur i działań dotyczących pozyskiwania środków zewnętrznych,
- 5) powołanie klastra branżowego, np. w formule działania Lokalnej Organizacji Turystycznej.

Działanie 3.4

Działania i instrumenty ukierunkowane na wydłużenie sezonu turystycznego

- 1) Organizacja imprez sportowych poza sezonem,
- 2) organizacja imprez artystycznych i rekreacyjnych poza sezonem,
- 3) planowanie i realizacja inwestycji gminnych i ponadgminnych wydłużających sezon turystyczny,
- 4) poszukiwanie i wdrażanie produktów turystycznych wydłużających sezon,
- 5) przygotowanie oferty turystycznej niezależnej od pogody, a także na każdą porę roku (np. „Turystyka w powiecie na cztery pory roku”).

3. Miejsce i rola gminy i powiatu gryfińskiego w działaniach w obszarze turystyki – ujęcie operacyjne i strategiczne

Zgodnie z zapisami ustaw o samorządzie terytorialnym, samorząd lokalny (przede wszystkim gminny i powiatowy) odpowiada za rozwój turystyki jako ważnego elementu składowego systemu funkcjonowania lokalnej społeczności, ze szczególnym uwzględnieniem aspektów gospodar-

czych, w tym kierunkowych (operacyjnych i strategicznych). Ustawodawca dał samorządom przyzwolenie i wyposażył w odpowiednie narzędzia do tworzenia warunków sprzyjających rozwojowi gospodarczemu na zawiadywanych przez nich terenach, w tym aktywności sprzyjających rozwojowi określonych sektorów aktywności gospodarczych bazujących na posiadanych zasobach, w tym turystyki. Rozwój ten powinien jednak służyć przede wszystkim poprawie sytuacji na lokalnych rynkach pracy, m.in. poprzez wzrost poziomu przedsiębiorczości i kreowania nowych miejsc pracy. Dzięki turystyce owe cele i założenia na poziomie gminnym i powiatowym można z powodzeniem realizować. Każda gmina czy powiat posiadają określone walory naturalne, które w taki czy inny sposób, przy znacznym udziale władz lokalnych, można przekonwertować na potrzeby rozwoju lokalnego rynku pracy.

Zgodnie z Ustawą o samorządzie gminnym, gminom przypisano, oprócz zaspakajania zbiorowych potrzeb wspólnoty (np. zapewnienie ładu przestrzennego, ochrony zdrowia, edukacji publicznej itp.), także pełnienie pewnych funkcji w obszarze gospodarki, w tym m.in. sektora turystyki i kultury i określonych aktywnościach okołosektorowych, a mianowicie w zakresie:

- ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej,
- gminnych dróg, ulic, mostów oraz placów,
- lokalnego transportu zbiorowego,
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych,
- porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli,
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych,
- promocji gminy,
- współpracy z organizacjami pozarządowymi,
- współpracy ze społecznościami lokalnymi i regionalnymi innych państw.

Z kolei zgodnie z Ustawą o samorządzie powiatowym wykonuje on określone zadania publiczne o charakterze ponadgminnym również w zakresie turystyki i dziedzin uzupełniających, a także różnych aktywności, które są niezbędne przy realizacji działań okołoturystycznych, a mianowicie w zakresie:

- transportu zbiorowego i dróg publicznych,
- kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- kultury fizycznej i turystyki,
- ochrony środowiska i przyrody,
- porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli,

- przeciwdziałania bezrobociu oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy,
- utrzymania powiatowych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, obronności,
- promocji powiatu,
- współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Z przytoczonych powyżej uregulowań prawnych wynika więc, że samorządy lokalne, w tym samorządy powiatowe, mogą i powinny prowadzić działania zmierzające do rozwoju turystyki, przy wsparciu dziedzin pokrewnych i uzupełniających (np. kultury i sportu). Dla zapewnienia harmonijnego rozwoju turystyki na danym obszarze potrzebny jest jednak czas i długofalowe zaplanowane działania.

Dlatego też w interesie samorządu powiatowego jest właściwe wskazanie (nakreślenie) długofalowych działań w powiecie gryfińskim, które w określonej perspektywie czasu:

- przyczynią się do rozwoju turystyki na terenie powiatu gryfińskiego, powodując wzrost gospodarczy, stabilizację rynku pracy i poprawę warunków życia wszystkich mieszkańców,
- pokażą, w jaki sposób powiat gryfiński będzie angażował się w rozwój turystyki i produktów turystycznych, w tym markowych,
- pozwolą znaleźć płaszczyzny wspólnych przedsięwzięć realizowanych przez władze samorządowe i przedsiębiorców, bezpośrednio zaangażowanych w kreowanie produktów turystycznych.

Turystyka w powiecie gryfińskim ma szansę stać się czynnikiem rozwoju lokalnego. Czerpanie wymiernych ekonomicznych korzyści z turystyki przez poszczególne jednostki samorządowe, tj. gminy i powiat (w tym wzrost dochodów budżetowych), wymaga prowadzenia przemysłowej polityki rozwoju lokalnego, a szczególnie polityki rozwoju turystyki, która może mieć miejsce, gdy takie działania się zaplanuje i zrealizuje za pomocą skutecznej strategii rozwoju turystyki. Aktywność władz powiatowych (także gminnych) powinna się koncentrować wokół następujących obszarów działania:

- zapewnienie odpowiedniego zagospodarowania turystycznego (rozwój infrastruktury turystycznej i paraturystycznej),
- kreowanie nowych form turystyki i produktów turystycznych, w tym markowych,
- promocja turystyki, gospodarki turystycznej jako destynacji, a także poszczególnych produktów turystycznych,
- opracowywanie i wdrożenie powiatowego systemu informacji turystycznej,
- ochrona posiadanych walorów turystycznych,
- aktywizacja społeczności lokalnej, w tym proprzedsiębiorczej w obszarze turystyki,
- inicjowanie trwałej współpracy jednostek samorządu terytorialnego z branżą turystyczną,
- kreowanie skutecznej współpracy między wszystkimi jednostkami samorządu lokalnego wchodzącymi w skład powiatu gryfińskiego.

Najlepszym narzędziem służącym do prowadzenia przemysłanej polityki w powiecie, uwzględniającym potrzeby lokalnej gospodarki turystycznej, jest strategia rozwoju turystyki. Opracowanie takiej strategii jest dobrowolne, jednak jej przygotowanie świadczy o profesjonalnym podejściu władz powiatowych do zarządzania jej zasobami oraz wyznaczaniu kierunków rozwoju powiatu w oparciu o dobór właściwych narzędzi. Dlatego też dokument ten powinien mieć charakter długookresowy, a realizacja celów strategii rozwoju turystyki powinna przebiegać ponad podziałami. Wprowadzając strategię rozwoju turystyki, władze powiatu gryfińskiego powinny zwrócić uwagę, aby zostały w niej uwzględnione możliwości, jakie daje teren powiatu i poszczególnych gmin do rozwoju turystyki. Dzięki przemysłanej strategii i jej realizacji gminy i powiat szybciej osiągną zamierzone cele, a przy tym unikną niepotrzebnych kosztów, wynikających z nieplanowanych i nieprzemysłanych działań.

Rozwój gospodarczy gmin i powiatu gryfińskiego poprzez wykorzystanie turystyki i związanych z nią zasobów naturalnych i krajobrazowych może odnieść się do zwiększania aktywności gospodarczej i wzrostu zatrudnienia we wszystkich sektorach lokalnej gospodarki. Dzieje się tak, gdyż turystyka aktywizuje do działania także inne sektory gospodarki, bezpośrednio nie związane z obsługą ruchu turystycznego (rolnictwo, budownictwo, handel, transport itd.).

4. Analiza źródeł finansowania na działania związane z rozwojem turystyki

W załączonym poniżej zestawieniu tabelarycznym zaprezentowano wszystkie dostępne na dzień przygotowania niniejszej publikacji fundusze, środki pomocowe oraz dostępne programy finansowe i dopasowano je do poszczególnych działań w ramach wyszczególnionych celów niniejszej strategii. Druga tabela stanowi uszczegółowienie ze wskazaniem wysokości dofinansowania, udziału procentowego, operatora i beneficjentów.

Tabela 22. Zestawienie celów strategii i potencjalnych źródeł finansowania

Oś priorytetowa I – CZŁOWIEK	
Cel operacyjny 1 Tożsamość	RPO, IV oś priorytetowa, działanie 4.5 Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej Fundusz Inicjatyw Obywatelskich Polska Fundacja Dzieci i Młodzieży Fundacja Banku Zachodniego WBK Program Współpracy INTERREG Va Meklemburgia-Pomorze Przednie/Brandenburgia/Polska
Cel operacyjny 2	KPO PC, oś priorytetowa III, działanie 3.1

Kadry	RPO, VII oś priorytetowa, działanie 7.3 RPO, VII oś priorytetowa, działanie 7.4 RPO, VIII oś priorytetowa, działanie 8.2 RPO, VIII oś priorytetowa, działanie 8.6 RPO, VIII oś priorytetowa, działanie 8.10 Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej Ministerstwo Sportu i Turystyki Program Współpracy INTERREG Va Meklemburgia-Pomorze Przednie/Brandenburgia/Polska
Cel operacyjny 3 Marketing	Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej Fundacja Wspomagania Wsi Ministerstwo Sportu i Turystyki Program Współpracy INTERREG Va Meklemburgia-Pomorze Przednie/Brandenburgia/Polska
Oś priorytetowa II – PRZESTRZEŃ	
Cel operacyjny 1 Produkty	RPO, IV oś priorytetowa, działanie 4.6 RPO, IV oś priorytetowa, działanie 4.8 RPO, IV oś priorytetowa, działanie 4.9 Fundusze norweskie i EOG Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej Fundacja Bankowa im. Leopolda Kronenberga Fundacja Banku Zachodniego WBK Ministerstwo Sportu i Turystyki Fundacja KGHM Polska Miedź Fundacja PGNiG im. Ignacego Łukasiewicza Program Współpracy INTERREG Va Meklemburgia-Pomorze

	Przednie/Brandenburgia/Polska
Cel operacyjny 2 Infrastruktura	<p>KPO liŚ, II oś priorytetowa, działanie 2.2 KPO liŚ, II oś priorytetowa, działanie 2.3 KPO liŚ, II oś priorytetowa, działanie 2.4 KPO liŚ, II oś priorytetowa, działanie 2.5 KPO liŚ, VIII oś priorytetowa, działanie 8.1 RPO, IV oś priorytetowa, działanie 4.1 RPO, IV oś priorytetowa, działanie 4.3 RPO, IV oś priorytetowa, działanie 4.4 RPO, IV oś priorytetowa, działanie 4.6 RPO, IV oś priorytetowa, działanie 4.8 RPO, IV oś priorytetowa, działanie 4.9 RPO, IX oś priorytetowa, działanie 9.3 RPO, IX oś priorytetowa, działanie 9.8 Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, działanie 7 Fundacja Banku Zachodniego WBK Program Współpracy INTERREG Va Meklemburgia-Pomorze Przednie/Brandenburgia/Polska</p>
Cel operacyjny 3 Gospodarka	<p>RPO, VII oś priorytetowa, działanie 7.3 RPO, VII oś priorytetowa, działanie 7.4 Program COSME Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, działanie XIV Fundusz Inicjatyw Obywatelskich Fundacja Wspomagania Wsi Program współpracy Interreg Va Meklemburgia-Pomorze Przed- nie/Brandenburgia/Polska</p>

Tabela 23. Szczegółowe zestawienie ze wskazaniem wysokości dofinansowania, udziału procentowego, operatora i beneficjentów

Nazwa programu	Osie priorytetowe i cele operacyjne strategii rozwoju turystyki w powiecie gryfińskim do 2020 roku	wysokość dofinansowania	udział % dofinansowania	operator	Beneficjenci (podmioty realizujące cele strategii i strony potencjalnych partnerstw zawiązywanych w celu realizacji strategii)
Krajowy Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020					
Oś priorytetowa II – Ochrona środowiska, w tym adaptacja do zmian klimatu					
Działanie 2.2.	Gospodarka odpadami komunalnymi				
Typy projektów:	Projekty obejmujące swoim zasięgiem elementy gospodarki odpadami zgodnej z hierarchią sposobów postępowania z odpadami z wyłączeniem instalacji do termicznego przekształcania odpadów				
	Oś priorytetowa 2 – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 2 – Infrastruktura	min. – nie , max. – nie	85%	NFOŚiGW http://www.nfosigw.gov.pl	JST i ich związki, podmioty świadczące usługi publiczne na rzecz JST
Działanie 2.3.	Gospodarka wodno- ściekowa w aglomeracjach				
Typy projektów:	Projekty dotyczące gospodarki wodno-ściekowej realizowane w aglomeracjach o wielkości co najmniej 10.000 RLM				
	Projekty dotyczące gospodarki wodno-ściekowej realizowane w regionach lepiej rozwiniętych w aglomeracjach o wielkości od 2000 RLM do 10.000 RLM				
	Oś priorytetowa 2 – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 2 – Infrastruktura	min. – nie , max. – nie	85%	NFOŚiGW http://www.nfosigw.gov.pl	JST i ich związki, podmioty świadczące usługi publiczne na rzecz JST
Działanie 2.4.	Ochrona przyrody i edukacja ekologiczna				
Typy projektów:	Ochrona in-situ lub ex-situ zagrożonych gatunków i siedlisk przyrodniczych: działania o charakterze dobrych praktyk, związane z ochroną zagrożonych gatunków i siedlisk przyrodniczych				
	Opracowanie instrumentów planistycznych dla Natury 2000: planów ochrony				
	Rozwój bazy ośrodków prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej: rozwój bazy ośrodków prowadzących działalność w zakresie edukacji podlegających parkom narodowym				
	Oś priorytetowa 2 –	min. – nie,	85% (organy	NFOŚiGW	Ministerstwo Środowiska, GDOŚ,

	PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 2 – Infrastruktura	max. – nie	władzy adm. rządowej – 100%)	http://www.nfosigw.gov.pl	RDOŚ, DG LP, parki narodowe, jednostki administracji rządowej, JST, jednostki badawczo- naukowe, jednostki organizacyjne lasów państwowych, urzędy morskie
Działanie 2.5.	Poprawa jakości środowiska miejskiego				
Typy projektów	Wsparcie dla zanieczyszczonych lub zdegradowanych terenów				
	Rozwój terenów zieleni w miastach i ich obszarach funkcjonalnych				
	Inwentaryzacja terenów zdegradowanych i terenów zanieczyszczonych				
	Oś priorytetowa 2 – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 2 – Infrastruktura	min. – nie, max. – nie	85% (GDOŚ, RDOŚ – 100%)	NFOŚiGW http://www.nfosigw.gov.pl	JST, podmioty świadczące usługi publiczne na rzecz JST, RDOŚ,
Oś priorytetowa VIII – Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury					
Działanie 8.1	Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury				
Typy projektów	Prace konserwatorskie, restauratorskie oraz roboty budowlane przy obiektach i na obszarach zabytkowych i zespołach tych obiektów oraz w ich otoczeniu.				
	Rozbudowa, przebudowa i remont niezabytkowej infrastruktury na cele działalności kulturalnej, edukacji artystycznej, archiwów.				
	Zakup trwałego wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej, w tym edukacji artystycznej oraz realizacji prac konserwatorskich.				
	Modernizacja wystaw stałych.				
	Ochrona i zachowanie zabytkowych ogrodów i parków.				
	Konserwacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych muzealiów, starodruków, księgozbiorów, materiałów bibliotecznych, archiwalnych i zbiorów audiowizualnych (w tym filmowych) oraz ich ochrona i udostępnienie poprzez proces digitalizacji.				
	Zabezpieczenie obiektów przed kradzieżą i zniszczeniem.				
	8. Rozbudowa, przebudowa i remont pomieszczeń lub obiektów z przeznaczeniem na magazyny studyjne.				

	Oś priorytetowa 2 – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 2 – Infrastruktura	min. – 2 mln euro, max. – 5 mln euro	85%	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego http://poiis.mkidn.gov.pl	państwowe instytucje kultury, archiwa państwowe, szkoły i uczelnie artystyczne, JST, samorządowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe
Krajowy Program Operacyjny Polska Cyfrowa 2014-2020					
III Oś priorytetowa – Cyfrowe kompetencje społeczeństwa					
Działanie 3.1.	Działania szkoleniowe na rzecz rozwoju kompetencji cyfrowych				
Typy projektów	Rozwój cyfrowych umiejętności społeczeństwa, głównie na obszarach wiejskich i w małych miastach. Bardziej aktywny udział w życiu społecznym oraz częstsze angażowanie się na rzecz społeczności lokalnych i działalności w organizacjach pozarządowych.				
	Oś priorytetowa I – CZŁOWIEK Cel operacyjny 2 – Kadry	min. – 5 mln zł max. – 37,2 mln zł	93% (z czego: 84% środki EFRR, 8,37% – współfinansowanie krajowe z budżetu państwa)	www.cppc.gov.pl (Centrum Projektów Polska Cyfrowa)	organizacje pozarządowe, JST, ich związki i stowarzyszenia, instytucje prowadzące działalność w zakresie uniwersytetów III wieku, partnerstwa organizacji pozarządowych i JST
Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020					
IV Oś priorytetowa: Naturalne otoczenie człowieka					
Działanie 4.1.	Dziedzictwo kulturowe				
Typy projektów:	Prace konserwatorskie, restauratorskie przy zabytkach nieruchomych, historycznych zespołach budowlanych, prowadzące do dostosowania tych obiektów na cele użytkowe, wraz z promocją tych obiektów.				
	Prace konserwatorskie, restauratorskie zabytków ruchomych				

	Oś priorytetowa 2 – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 2 – Infrastruktura	min. – nie, max. – nie, alokacja- 15 000 000 euro	85%	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	JST, ich związki i stowarzyszenia oraz podmioty podległe JST, instytucje kultury, organizacje pozarządowe, kościoły i inne związki wyznaniowe, przedsiębiorcy, jednostki sektora finansów publicznych
Działanie 4.3.	Ochrona różnorodności biologicznej				
Typy projektów:	Tworzenie centów ochrony różnorodności biologicznej na obszarach miejskich i pozamiejskich w oparciu o gatunki.				
	Wsparcie dla ośrodków prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej				
	Oś priorytetowa 2 – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 2 – Infrastruktura	min. – nie, max. – nie, alokacja – 4 950 000 euro	85%	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego – Wydział Wdrażania RPO WZ	JST, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne JST, parki krajobrazowe i rezerваты przyrody, szkoły wyższe, przedsiębiorstwa, organizacje pozarządowe, PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne, RDOŚ, instytucje naukowe, partnerstwa wymienionych podmiotów
Działanie 4.4.	Wsparcie nieinfrastrukturalnych form ochrony przyrody				
Typy projektów:	Zapewnienie ciągłości istnienia chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów wraz z ich siedliskami				
	Ochrona gatunków in-situ				
	Odtwarzanie siedlisk i gatunków zdegradowanych				
	Oś priorytetowa 2 – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 2 – Infrastruktura	min. – nie, max. – nie, alokacja – 2 885 000 euro	85%	Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Szczecinie	JST, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne JST, parki krajobrazowe i rezerваты przyrody, szkoły wyższe, organizacje pozarządowe, PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne, RDOŚ, instytucje naukowe, partnerstwa wymienionych

					podmiotów
Działanie 4.5.	Kształtowanie właściwych postaw człowieka wobec przyrody przez edukację				
Typy projektów	Kampanie informacyjno-edukacyjne związane z edukacją ekologiczną				
	Oś priorytetowa 1 – CZŁOWIEK Cel operacyjny 1 – Tożsamość	min. – nie, max. – nie, alokacja – 385 000 euro	85%	Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Szczecinie	JST, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne JST, parki krajobrazowe i rezerwaty przyrody, szkoły wyższe, przedsiębiorstwa, organizacje pozarządowe, PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne, RDOŚ, instytucje naukowe, partnerstwa wymienionych podmiotów
Działanie 4.6.	Wsparcie infrastrukturalnych form ochrony przyrody i krajobrazu				
Typy projektów	Zachowanie walorów krajobrazowych				
	Ukierunkowanie ruchu turystycznego na obszarach cennych przyrodniczo				

	Oś priorytetowa 2 – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 1 – Produkty. Cel operacyjny 2 – Infrastruktura	min. – nie dotyczy, max. – nie dotyczy, alokacja – 14 655 000 euro, maks. wartość dof. do projektu – do 2 mln euro	85%	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego – Wydział Wdrażania RPO WZ	JST, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne JST, parki krajobrazowe i rezerwaty przyrody, szkoły wyższe, przedsiębiorstwa, organizacje pozarządowe, PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne, RDOŚ, instytucje naukowe, partnerstwa wymienionych podmiotów
Działanie 4.8.	Podnoszenie jakości ładu przestrzennego				
Typy projektów	Sporządzenie inwentaryzacji przyrodniczej gmin (w porozumieniu z GDOŚ)				
	Oś priorytetowa 2 – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 1 – Produkty. Cel operacyjny 2 – Infrastruktura	min. – nie, max. – nie	85%	Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Szczecinie	JST, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne JST, parki krajobrazowe i rezerwaty przyrody, szkoły wyższe, przedsiębiorstwa, organizacje pozarządowe, PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne, RDOŚ, instytucje naukowe, partnerstwa wymienionych podmiotów
Działanie 4.9.	Rozwój zasobów endogenicznych				
Typy projektów	Wspieranie przedsięwzięć, które będą kreować nowe produkty turystyczne oraz rozwój istniejących produktów na bazie potencjałów endogenicznych danego obszaru.				

	Wsparcie projektów z zakresu infrastruktury turystyki aktywnej i uzdrowiskowej, bazującej na endogenicznych potencjałach obszaru, mającej charakter prozatrudnieniowy. Budowa, rozbudowa i modernizacja infrastruktury turystyki aktywnej będącej produktem turystycznym lub jego częścią, budowa, rozbudowa, przebudowa i modernizacja infrastruktury turystyki uzdrowiskowej, tworzenie i rozwój szlaków rowerowych.				
	Oś priorytetowa 2 – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 1 – Produkty. Cel operacyjny 2 – Infrastruktura	min. – nie, max. – nie, maks. wartość wydatków kwalifikowanych 2 mln euro	85%	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego – Wydział Wdrażania RPO WZ	JST, ich związki i stowarzyszenia, przedsiębiorcy
Działanie 7.3.	Wsparcie dla utworzenia i/lub funkcjonowania (w tym wzmocnienia potencjału) instytucji wspierających ekonomię społeczną zgodnie z Krajowym Programem Rozwoju Ekonomii Społecznej.				
Typy projektów	Komplementarne usługi wsparcia ekonomii społecznej składające się z następujących operacji:				
	a) Usługi animacji lokalnej, w tym działania o charakterze animacyjnym, edukacyjnym i integracyjnym, umożliwiające tworzenie podmiotów obywatelskich, wsparcie dla ich rozwoju, tworzenie partnerstw publiczno- społecznych na rzecz rozwoju ekonomii społecznej i partycypacji społecznej, tworzenie klastrów ekonomii społecznej. Podmioty te powinny przygotować również i wspierać lokalnych animatorów, którzy będą rozwijać ww. działania.				
	b) Usługi rozwoju ekonomii społecznej, w tym działania zmierzające do inicjowania tworzenia nowych podmiotów ekonomii społecznej, w tym szkoleń, doradztwa indywidualnego i grupowego, prowadzenie działań edukacyjnych na temat możliwości tworzenia podmiotów ekonomii społecznej oraz przygotowywanie grup założycielskich.				
	c) Usługi wsparcia istniejących podmiotów ekonomii społecznej, w tym wsparcie na etapach tworzenia i działania podmiotu ekonomii społecznej, w formie doradztwa prawnego, wsparcie z zakresu podatków, biznesowe (budowanie szerokich powiązań kooperacyjnych w ramach partnerstw lokalnych, marketing, planowanie strategiczne) oraz wsparcie z zakresu zasobów ludzkich. W ramach usług możliwe jest przyznawanie dodatkowego wsparcia związanego z wdrażaniem innowacji lub planów rozwoju.				
	d) Finansowanie usług doradczych i szkoleniowych, prawnych, księgowych, marketingowych.				

	Oś priorytetowa I – CZŁOWIEK. Cel operacyjny 2 – Kadry. Oś priorytetowa II – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 3 – Gospodarka	min. – nie, max. – nie, alokacja 13 080 281 euro	85%	Wojewódzki Urząd Pra- cy w Szczecinie	akredytowane podmioty świad- czące usługi na rzecz podmiotów ekonomii społecznej
Działanie 7.4	Tworzenie miejsc pracy w sektorze ekonomii społecznej m.in. poprzez wsparcie na tworzenie przedsiębiorstw społecznych (w szczególności spółdzielni socjalnych).				
Typy projektów:	Szkolenia, warsztaty, doradztwo, mentoring, coaching, tutoring, współpraca, wizyty studyjne umożliwiające podnoszenie wiedzy i umiejętności potrzebnych do założenia i/lub prowadzenia i/lub rozwijania spółdzielni socjalnej lub przedsiębiorstwa społecznego (w tym nabycie i rozwijanie kompetencji i kwalifikacji zawodowych potrzebnych do pracy w przedsiębiorstwie społecznym i/lub spółdzielni socjalnej, adekwatnie do potrzeb i roli danej osoby w przedsiębiorstwie społecznym).				
	Przyznanie środków finansowych dla spółdzielni socjalnej lub przedsiębiorstwa społecznego na stworzenie miejsca pracy.				
	Wsparcie pomostowe przez okres od 6 do 12 miesięcy.				
	Oś priorytetowa I – CZŁOWIEK. Cel operacyjny 2 – Kadry. Oś priorytetowa II – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 3 – Gospodarka	min. – nie, max. – nie, alokacja 5,5 mln euro	85%	Wojewódzki Urząd Pra- cy w Szczecinie	wszystkie formy prawne
VIII Oś priorytetowa: Edukacja					
Działanie 8.2.	Wsparcie szkół i placówek prowadzących kształcenie ogólne oraz uczniów uczestniczących w kształceniu podstawowym, gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym.				
Typy projektów	Kształcenie u uczniów i słuchaczy kompetencji kluczowych oraz właściwych postaw i umiejętności niezbędnych na rynku pracy.				

	Oś priorytetowa I – CZŁOWIEK Cel operacyjny 2 – Kadry	min. – nie, max. – nie, alokacja 3,1 mln euro	85%	Wojewódzki Urząd Pra- cy w Szczecinie	organy prowadzące, organizacje pozarządowe prowadzące działal- ność w zakresie edukacji
Działanie 8.6.	Wsparcie szkół i placówek prowadzących kształcenie zawodowe oraz uczniów uczestniczących w kształceniu zawodowym i osób dorosłych uczestniczących w pozaszkolnych formach kształcenia zawodowego.				
Typy projektów	Podnoszenie umiejętności oraz uzyskiwanie kwalifikacji zawodowych przez uczniów i słuchaczy szkół lub placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie zawodowe oraz osób dorosłych zainteresowanych z własnej inicjatywy zdobyciem, uzupełnieniem lub podnoszeniem kwalifikacji zawodowych				
	Rozwój współpracy szkół lub placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie zawodowe z ich otoczeniem społeczno-gospodarczym				
	Oś priorytetowa I – CZŁOWIEK Cel operacyjny 2 – Kadry	min. – nie, max. – nie, alokacja 33,4 mln euro	85%	Wojewódzki Urząd Pra- cy w Szczecinie	organy prowadzące, organizacje pozarządowe prowadzące działal- ność w zakresie edukacji
Działanie 8.10.	Wsparcie osób dorosłych, w szczególności osób o niskich kwalifikacjach i osób starszych w zakresie doskonalenia umiejętności wykorzystywania technologii informacyjno-komunikacyjnych i porozumiewania się w językach obcych.				
Typy projektów:	Szkolenia lub inne formy podnoszenia kompetencji cyfrowych, skierowane do osób dorosłych, które z własnej inicjatywy są zainteresowane nabyciem, uzupełnieniem lub podwyższeniem umiejętności oraz kompetencji w powyższym zakresie				
	Oś priorytetowa I – CZŁOWIEK Cel operacyjny 2 – Kadry	min. – nie, max. – nie, alokacja 10 mln euro	85%	Wojewódzki Urząd Pra- cy w Szczecinie	formy prawne i osoby fizyczne prowadzące działalność oświato- wą
IX Oś priorytetowa. Infrastruktura publiczna					

Działanie 9.3.	Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich.				
Typy projektów:	Kompleksowa realizacja działań na podstawie planów rewitalizacji obszarów zdegradowanych jako zintegrowane przedsięwzięcia dotyczące wszystkich aspektów rewitalizacji danego obszaru				
	Przebudowa lub adaptacja zdegradowanych budynków i obiektów, zwłaszcza związanych z byłymi PGR-ami				
	Zagospodarowanie lub zmiana zagospodarowania terenów i przestrzeni w celu przywrócenia lub nadania im nowych funkcji: społecznych, gospodarczych, edukacyjnych, kulturalnych lub rekreacyjnych.				
		min. – nie, max. – nie, ograniczenie do 2 mln euro dla kultury, aloka- cja 40 mln euro	85%	Urząd Marszałkowski Województwa Zachod- niopomorskiego – Wy- dział Wdrażania RPO WZ	JST, ich związki i stowarzysze- nia, jednostki organizacyjne JST, przedsiębiorcy, organizacje poza- rządowe, jednostki sektora finan- sów publicznych, kościoły i związki, spółdzielnie i wspólnoty, instytucje kultury, osoby prawne kościółów i związków zawodo- wych
Działanie 9.8.	Infrastruktura szkolnictwa zawodowego				
Typy projektów	Inwestycje w infrastrukturę szkolnictwa zawodowego (w tym wyższego) służące dostosowaniu jej do potrzeb rynku pracy i regionalnych inteligentnych specjalizacji.				
	Oś priorytetowa 2 – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 2 – Infrastruktura	min. – nie, max. – nie, alokacja – 10 mln zł	85%	Urząd Marszałkowski Województwa Zachod- niopomorskiego – Wy- dział Wdrażania RPO WZ	szkoły zawodowe, państwowe wyższe szkoły zawodowe, jed- nostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne JST, podmioty prowadzące działalność oświatową
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020					
Działanie VII	Podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich				

Poddziałanie 1	Inwestycje związane z tworzeniem, ulepszaniem lub rozbudową wszystkich rodzajów małej infrastruktury, w tym inwestycje w energię odnawialną i w oszczędzanie energii				
	a) Gospodarka wodno-ściekowa. Wsparcie wyłącznie dla operacji realizowanej w miejscowościach poza aglomeracjami zdefiniowanymi w Krajowym Programie Oczyszczania Ścieków Komunalnych.				
	Oś priorytetowa II – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 2 - Infrastruktura	do 2 mln zł			gmina, spółka JST, związek międzygminny
	b) budowa lub modernizacja dróg lokalnych				
		do 3 mln zł			gmina, powiat, ich związki
Poddziałanie 2	Wsparcie badań i inwestycji związanych z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, krajobrazu wiejskiego i miejsc o wysokiej wartości przyrodniczej, w tym dotyczące powiązanych aspektów społeczno-gospodarczych oraz środków w zakresie świadomości środowiskowej				
	a) ochrona zabytków i budownictwa tradycyjnego (odnawianie lub poprawa stanu zabytkowych obiektów budowlanych, służących zachowaniu dziedzictwa kulturowego, zakup obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie z przeznaczeniem na cele publiczne)				
	Oś priorytetowa II – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 2 – Infrastruktura	do 500 tys. zł na miejscowość			gmina, instytucja kultury, dla której organizatorem jest jednostka samorządu terytorialnego
Poddziałanie 3	Wsparcie inwestycji w tworzenie, ulepszanie i rozwijanie podstawowych usług lokalnych dla ludności wiejskiej, w tym rekreacji i kultury, i powiązanej infrastruktury				
	a) inwestycje w obiekty pełniące funkcje kulturalne oraz kształtowanie przestrzeni publicznej (w miejscowościach do 5 tys. mieszkańców)				

	Oś priorytetowa II – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 2 – Infrastruktura	do 500 tys. zł na miejscowość			gmina lub instytucja kultury, dla której organizatorem jest jednostka samorządu terytorialnego – w przypadku budowy, przebudowy, modernizacji lub wyposażenia obiektów pełniących funkcje kulturalne, gmina – w przypadku kształtowania przestrzeni publicznej
Działanie XIV	Leader				
Poddziałanie 1	Wsparcie przygotowawcze – wsparcie lokalnych grup działania (LGD) i lokalnych społeczności w przygotowaniu LSR, które będą realizowane w okresie 2014-2020 oraz utrzymanie potencjału administracyjnego istniejących LGD lub jego zbudowanie na obszarach dotąd nieobjętych podejściem Leader				
	Oś priorytetowa II – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 3 – Gospodarka	ryczałtowo			Stowarzyszenie, fundacja lub związki stowarzyszeń, z wyłączeniem stowarzyszeń jednostek samorządu terytorialnego
Poddziałanie 2	Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność				
	Oś priorytetowa II – PRZESTRZEŃ Cel operacyjny 3 – Gospodarka	od 50 do 300 tys. zł			osoba fizyczna, osoba prawna: gmina, powiat, kółka rolnicze, organizacje pozarządowe, kościoły, związki wyznaniowe i inne, jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, którym ustawy przyznają zdolność prawną, sformalizowane grupy nieposiadające osobowości prawnej
Program Współpracy INTERREG V A Meklemburgia-Pomorze Przednie/Brandenburgia/Polska					
Oś priorytetowa 1	Natura i kultura				

Typy projektów	Wzrost atrakcyjności wspólnego dziedzictwa naturalnego i kulturowego; Wspólne utrzymanie i rozwój bioróżnorodności; Turystyka, ścieżki rowerowe, podnoszenie walorów miejsc regionu				
	Oś priorytetowa I – CZŁOWIEK Oś priorytetowa 3 – Marketing. Oś priorytetowa II – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 2 – Infrastruktura	alokacja – 42,8 mln euro	85%	MGBiT Meklemburgii-Pomorza Przedniego	
beneficjenci	Jednostki administracji państwowej, regionalnej i lokalnej, stowarzyszenia tych jednostek i instytucje im podległe, inne podmioty prawa publicznego (np. izby, organy administracji rządowej), instytucje edukacyjne, szkoły wyższe, pozostałe podmioty naukowe i edukacyjne, administracje i zarządy obszarów ochrony przyrody, takie jak parki narodowe, parki przyrody, parki krajobrazowe i rezerwy biosfery, Lasy Państwowe i państwowe gospodarstwa leśne, wraz z ich jednostkami organizacyjnymi, osoby prawne pożytku publicznego (np. stowarzyszenia, zrzeszenia, fundacje), organizacje i zrzeszenia turystyczne, instytucje sportu i kultury, Europejskie Ugrupowanie Współpracy Terytorialnej (EUWT), organizacje pozarządowe				
Oś priorytetowa 3	Edukacja				
Typy projektów	Inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności uczenia się przez całe życie				
	Oś priorytetowa I – CZŁOWIEK Cel operacyjny 2 – Kadry	alokacja – 34,2 mln euro	85%	MGBiT Meklemburgii-Pomorza Przedniego	jednostki administracji państwowej, regionalnej i lokalnej, stowarzyszenia tych jednostek i instytucje im podległe, instytucje edukacyjne, szkoły wyższe, pozostałe podmioty naukowe i edukacyjne, osoby prawne pożytku publicznego (np. stowarzyszenia, zrzeszenia, fundacje)
Oś priorytetowa 4	Współpraca transgraniczna				
Typy projektów	Intensyfikacja współpracy instytucji w kontekście transgranicznym				

	Oś priorytetowa I – CZŁOWIEK Cel operacyjny 2 – Kadry	alokacja – 33,2 mln euro	85%	MGBiT Meklemburgii-Pomorza Przedniego	
beneficjenci	jednostki administracji państwowej, regionalnej i lokalnej, stowarzyszenia tych jednostek i instytucje im podległe, inne podmioty prawa publicznego (np. izby, organy administracji rządowej), instytucje edukacyjne, szkoły wyższe, pozostałe podmioty naukowe i edukacyjne, towarzystwa i organizacje aktywizacji gospodarki, centra technologiczne, dalsze instytucje naukowo-badawcze, osoby prawne pożytku publicznego (np. stowarzyszenia, zrzeszenia, fundacje), instytucje sportu i kultury, instytucje opieki zdrowotnej i społecznej, administracje i zarządy obszarów ochrony przyrody, takie jak parki narodowe, parki przyrody, parki krajobrazowe i rezerваты biosfery, Euroregion POMERANIA, Europejskie Ugrupowanie Współpracy Terytorialnej, organizacje pozarządowe, np. związki zawodowe, organizacje ochrony środowiska i organizacje społeczne				
Fundusz Małych Projektów					
	Oś priorytetowa I – CZŁOWIEK Cel operacyjny 1 – Tożsamość. Cel operacyjny 2 – Marketing. Oś priorytetowa II – PRZESTRZEŃ Cel operacyjny 1 – Produkty. Cel operacyjny 2 – Infrastruktura. Cel operacyjny 3 – Gospodarka	max. – 25 tys. euro, alokacja – 15 mln euro	85%	Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Pomerania	instytucje, stowarzyszenia, fundacje, JST
Fundusz Współpracy Dwustronnej/ II edycja funduszy norweskich i EOG					
Program	Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego				
Typy projektów	Poszerzenie oferty kulturalnej i różnorodności prezentowanych wydarzeń artystycznych, realizowanych w ramach partnerstw instytucji polskich z instytucjami w Norwegii, Islandii i Liechtensteinie (edukacja artystyczna i kulturalna; dziedzictwo kulturowe; muzyka i sztuki sceniczne; sztuki plastyczne i wizualne)				
	Duże projekty – współpraca instytucjonalna; Małe projekty – wymiana kulturalna				

Duże projekty – 1 nabór (partnerstwo wymagane)	Oś priorytetowa II – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 1 – Produkty	min. – 150 tys. euro, max. – 1 mln euro, alokacja – 7 mln euro	90%	MKiDN, Norweska Rada Sztuki	państwowe i samorządowe instytucje kultury, instytucje filmowe, publiczne szkoły artystyczne i uczelnie artystyczne, uczelnie publiczne (w przypadku projektów realizowanych przez ich wydziały artystyczne oraz wydziały związane z: kulturoznawstwem, historią, dziedzictwem kulturowym, zarządzaniem kulturą), archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego i ich związki, organizacje pozarządowe ze sfery kultury
Małe projekty- 1 nabór (partnerstwo wymagane)		min. – 50 tys. euro, max. – 150 tys. euro, alokacja – 3 mln euro			
Program	Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej				
Typy projektów:	Projekty inwestycyjne z zakresu konserwacji i rewitalizacji dziedzictwa kulturowego (nieruchomego oraz ruchomego), dokumentowania historii kultury poprzez digitalizację zbiorów, jak również budowy i rozbudowy infrastruktury kultury o znacznym potencjale wpływu na rozwój społeczno-ekonomiczny				
partnerstwo niewymagane	Oś priorytetowa II – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 2 - Infrastruktura	min. – 1 mln euro, max. – 8 mln euro, alokacja – 82 mln euro	85%	MKiDN	państwowe i samorządowe instytucje kultury, publiczne szkoły artystyczne i uczelnie artystyczne, publiczne uczelnie wyższe, archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego i ich związki, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe ze sfery kultury.
Program COSME					

Obszary	Poprawa dostępu MŚP do finansowania, poprawa warunków dla tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw, m.in. przez wsparcie poszczególnych sektorów, ze szczególnym uwzględnieniem turystyki; Promocja przedsiębiorczości i kultury przedsiębiorczości, przez: edukację, szczególne narzędzia dla wybranych grup.				
Typy wsparcia	pożyczki, gwarancje, poręczenia kredytowe, kredyty obrotowe				
	Oś priorytetowa II – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 3 – Gospodarka	Bank Zachodni WBK		http://ec.europa.eu/easm/e/en	małe i średnie przedsiębiorstwa
Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego					
Program	Promocja literatury i czytelnictwa				
Typy projektów	Kluczowe dla realizacji celów priorytetu – projekty promujące czytelnictwo wśród dzieci i młodzieży, a zwłaszcza te spośród nich, które umiejętnie prezentować będą nawyki czytelnicze jako atrakcyjną alternatywę dla stereotypowych form aktywności propagowanych przez kulturę masową.				
	Oś priorytetowa 2 – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 1 – Produkty	min. 5 tys. zł, max. 300 tys. zł	80%	MKiDN, Instytut Książki, Kraków	samorządowe instytucje kultury - z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą
Program	Edukacja				
Priorytet 1.	Edukacja kulturalna				
	Działania edukacyjno-animacyjne, stymulujące kreatywność i aktywizujące twórczo uczestników reprezentujących wszystkie grupy wiekowe i społeczne oraz przedsięwzięcia artystyczne dla dzieci i młodzieży, kształtujące potrzebę stałego uczestniczenia w życiu kulturalnym				
	Oś priorytetowa I – CZŁOWIEK Cel operacyjny 1 – Tożsamość. Oś priorytetowa 2 – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 1 – Produkty	min. 30 tys. zł max. 300 tys.	75%	MKiDN, Narodowe Centrum Kultury Warszawa	samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego;

		max. 500 tys.	50%		organizacje pozarządowe; kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne; podmioty prowadzące działalność gospodarczą
Priorytet 2.	Edukacja artystyczna				
Typy projektów	Organizacja kursów mistrzowskich, warsztatów i plenerów służących doskonaleniu umiejętności artystycznych uczniów, studentów i absolwentów szkół i uczelni artystycznych				
	Oś priorytetowa I – CZŁOWIEK Cel operacyjny 1 – Tożsamość. Oś priorytetowa II – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 1 - Produkty	min. 30 tys. zł	85%	MKiDN	uczelnie artystyczne; publiczne i niepubliczne szkoły artystyczne, JST – organizacje pozarządowe; samorządowe instytucje kultury
		max. 200 tys. zł			
		max. 300 tys. zł	75%		
Program	Dziedzictwo kulturowe				
Priorytet 1.	Ochrona zabytków				
Typy projektów	Prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania; prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków).				
	Oś priorytetowa II – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 2 – Infrastruktura	min. 25 tys. zł, max. – do 50% nakładów koniecznych		MKiDN	podmioty prawa polskiego – osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie
Priorytet 2.	Wspieranie działań muzealnych				

Typy projektów	Organizacja czasowych wystaw muzealnych; modernizacja stałych wystaw muzealnych; tworzenie stałych wystaw muzealnych; publikacja katalogów do wystaw bądź zbiorów muzealnych; konserwacja muzealiów, archiwaliów, starych druków, rękopisów, kartografii, muzykaliów, ikonografii, grafiki artystycznej, dokumentów życia społecznego; zakup wyposażenia pracowni konserwatorskich				
	Oś priorytetowa II – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 1 – Produkt	min. 40 tys. zł	80%	Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Warszawa	samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego; organizacje pozarządowe; kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.
		max. – 200 tys. zł			
		max. – 400 tys. zł	50%		
Priorytet 3.	Kultura ludowa i tradycyjna				
Typy projektów	Szeroko pojęta animacja kulturowa i społeczna prowadzona w oparciu o materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe, wspomagająca lokalne społeczności w twórczych działaniach nawiązujących do miejscowych tradycji, działania edukacyjne, w tym warsztaty, kursy i szkolenia dotyczące zagadnień szeroko pojętej kultury tradycyjnej, w jej materialnym i niematerialnym wymiarze, działania popularyzujące unikalne i żywe elementy kultur tradycyjnych, w tym konkursy, przeglądy, festiwale, seminaria i konferencje; zadania o charakterze artystycznym i użytkowym, inspirowane tradycyjną twórczością, o charakterze interdyscyplinarnym i międzyśrodowiskowym				
	Oś priorytetowa I – CZŁOWIEK. Cel operacyjny 1 – Tożsamość. Oś priorytetowa II – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 1 – Produkty	min. 25 tys. zł, max. – 250 tys. zł	75%	MKiDN	samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego; organizacje pozarządowe; podmioty prowadzące działalność gospodarczą; kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne
		„Mistrz tradycji” – międzypokoleniowy przekaz unikatowej wiedzy i umiejętności kulturowych w dziedzinach objętych ochroną w ramach Konwencji UNESCO			

	Oś priorytetowa I – CZŁOWIEK. Cel operacyjny 1 – Tożsamość. Cel operacyjny 2 – Kadry. Oś priorytetowa II – PRZESTRZEN. Cel operacyjny 1 – Produkty	min. 12 tys. zł, max. – 20 tys. zł	75%	MKiDN	samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego; organizacje pozarządowe; podmioty prowadzące działalność gospodarczą; kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne
Priorytet 5.	Ochrona zabytków archeologicznych				
Typy projektów	1. Niedestrykcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego. 2. Opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.				
	Oś priorytetowa II – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 2 - Infrastruktura	min. – 30 tys. zł, max. – 200 tys. zł	85%	Narodowy Instytut Dziedzictwa	samorządowe instytucje kultury; państwowe instytucje kultury; organizacje pozarządowe; publiczne uczelnie akademickie; niepubliczne uczelnie akademickie; podmioty prowadzące działalność gospodarczą
Program	Rozwój infrastruktury kultury				
Priorytet 3	Infrastruktura domów kultury				
Typy projektów	1. Zadania inwestycyjne (roboty budowlane, zadania współfinansowane ze środków europejskich) 2. Zakup wyposażenia, przygotowanie dokumentacji technicznej				

	Oś priorytetowa II – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 2 – Infrastruktura	min. dla zadania 1 – 200 tys. zł, dla zadania 2 – 30 tys. zł; dofinansowanie do 1 mln – 85%, pow. 1 mln – 50%, max. dofinansowanie – 1,5 mln zł		Narodowe Centrum Kultury	domy kultury, ośrodki kultury oraz centra kultury i sztuki posiadające status samorządowej instytucji kultury – z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego; biblioteki posiadające status samorządowej instytucji kultury, w skład których wchodzi domy kultury, ośrodki kultury lub centra kultury i sztuki; jednostki samorządu terytorialnego – wyłącznie jako organy prowadzące dla podmiotów, o których mowa w pkt 1 i 2.
Program	Kultura dostępna				
Typy projektów	Wspieranie zadań służących ułatwieniu dostępu do kultury, skierowanych do szerokiego grona odbiorców i sprzyjających integracji społecznej.				
	Oś priorytetowa II – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 1 – Produkty	min. 5 tys. zł, max. 50 tys. zł lub 150 tys. zł	90%	Narodowe Centrum Kultury	państwowe instytucje kultury; samorządowe instytucje kultury; uczelnie artystyczne; publiczne i niepubliczne szkoły artystyczne, jednostki samorządu terytorialnego wyłącznie jako organy prowadzące publiczne szkoły artystyczne; podmioty będące organami prowadzącymi niepubliczne szkoły artystyczne, organizacje pozarządowe; kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne; podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Ministerstwo Sportu i Turystyki					
Otwarte konkursy ofert na realizację zadań publicznych z zakresu turystyki					
Typy projektów	Wspieranie rozwoju produktów turystycznych. Wspieranie rozwoju systemu jakości, poprzez m.in. certyfikacje, rekomendacje. Kształtowanie przestrzeni turystycznej poprzez wytyczanie, znakowanie i konserwację szlaków pieszych, narciarskich, rowerowych, wodnych itp., które znajdują się na terenie Polski. Zwiększenie kompetencji kadr poprzez szkolenia, konferencje, warsztaty, seminaria itd. Popularyzacja turystyki krajowej poprzez m.in. organizację imprez, konkursów.				
IV kwartał roku poprzedzającego rok finansowania	Oś priorytetowa I – CZŁOWIEK. Cel operacyjny 2 – Kadry. Cel operacyjny 3 – Marketing. Oś priorytetowa II – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 1 – Produkty	min. – nie; max. – nie, alokacja na 2016 – 2,5 mln zł	70%	Ministerstwo Sportu i Turystyki	organizacje pozarządowe prowadzące działalność statutową w zakresie turystyki (w tym m.in. ekoturystyki, agroturystyki, przewodnictwa i pilotażu, rekreacji, wypoczynku, hotelarstwa) lub krajoznawstwa
Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej					
	Projekty realizowane we współpracy polsko-niemieckiej, wpływające na jakość relacji i niwelację deficytów w relacjach				
Priorytet	Społeczeństwo, gospodarka, środowisko				
Priorytet	Edukacja				
Priorytet	Kultura				
Typy projektów:	pobyty studyjne, staże, praktyki, doszkalcenie grup zawodowych, transfer innowacyjnych rozwiązań modelowych, wydarzenia artystyczne, imprezy kulturalne, edukacja kulturalna, konferencje, projekty wydawnicze, szkolenia językowe, itp., itd.				
	Oś priorytetowa I – CZŁOWIEK. Cel operacyjny 1 – Tożsamość. Cel operacyjny 2 – Kadry. Cel operacyjny 3 – Marketing. Oś priorytetowa II – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 1 – Produkty	do 7,5 tys. euro pow. 7,5 tys. euro	60%	Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej	firmy komercyjne, fundacje, instytucje kościelne, państwowe, samorządowe, osoby fizyczne, JST, organizacje pozarządowe, inne
Program	Fundusz Inicjatyw Obywatelskich				

Priorytet 2	Aktywne społeczeństwo				
Cele programu	Zwiększenie zaangażowania obywateli i organizacji pozarządowych w życie publiczne: zwiększenie ilości inicjatyw oddolnych; wzrost liczby obywateli angażujących się w działania organizacji pozarządowych i inicjatywy lokalne; wzrost partycypacji obywateli w sprawach publicznych; wzmocnienie potencjału III sektora.				
Typy projektów	Działania aktywizujące obywateli				
	Oś priorytetowa I – CZŁOWIEK. Cel operacyjny 1 – Tożsamość. Oś priorytetowa II – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 3 – Gospodarka	od 10 do 100 tys. zł (zadania jednoroczne); od 20 do 200 tys. zł zadania dwuletnie		90%	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
Polska Fundacja Dzieci i Młodzieży					
Program	Równać szanse				
Cele programu	Rozwijanie wszechstronnych umiejętności społecznych, rozpoznawanie swoich możliwości, wykorzystanie możliwości swego otoczenia przez dzieci w wieku 13-19 lat				
I konkurs dotacyjny (II etapowy)	Ogólnopolski konkurs grantowy				
	Oś priorytetowa I – CZŁOWIEK. Cel operacyjny 1 – Tożsamość	40 tys. zł – projekt 15 m-cy		Polska Fundacja Dzieci i Młodzieży	organizacje pozarządowe, dotacje na dłuższe projekty, poprzedzone diagnozą środowiska lokalnego
II konkurs dotacyjny	Regionalny konkurs grantowy				
	Oś priorytetowa I – CZŁOWIEK. Cel operacyjny 1 – Tożsamość	8,5 tys. zł – projekt 6 m-cy		Polska Fundacja Dzieci i Młodzieży	organizacje pozarządowe o mniejszym doświadczeniu, domy kultury, biblioteki, grupy nieformalne zmierzające do formalizowania działalności

Fundacja Wspomagania Wsi					
Misja	Wspieranie rozwoju terenów wiejskich, w tym inicjatyw gospodarczych, społecznych i kulturalnych mieszkańców wsi i małych miast oraz inicjatyw związanych z poprawą infrastruktury technicznej obszarów wiejskich. Fundacja wspiera również rozwój niekonwencjonalnych źródeł energii.				
	Oś priorytetowa II – PRZESTRZEŃ Cel operacyjny 3 – Gospodarka	wsparcie merytoryczne			
Fundacja Bankowa im. Leopolda Kronenberga					
Program	Edukacja (innowacje w edukacji; edukacja ekonomiczna; dziedzictwo kulturowe i tradycje; twórczość artystyczna dzieci i młodzieży)				
Typy projektów	warsztaty, szkolenia, konkursy i olimpiady				
	Oś priorytetowa I – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 1 – Produkty	min. – nie; max. – nie		Fundacja Bankowa im. Leopolda Kronenberga	fundacje, stowarzyszenia, szkoły, domy kultury, biblioteki, jednostki samorządu terytorialnego działające na rzecz dobra publicznego
Fundacja Banku Zachodniego WBK					
Konkurs grantowy	Bank Ambitnej Młodzieży				
Typy projektów	Służące wsparciu rozwoju grup młodzieży na płaszczyźnie społecznej, obywatelskiej lub edukacyjnej, w który zaangażowana będzie młodzież lub dorośli na rzecz młodzieży (między 13. a 26. rokiem życia) – rozwój i edukacja; aktywność obywatelska, gospodarcza, społeczna; kultura, historia i dziedzictwo narodowe				
	Oś priorytetowa I – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 1 – Produkty	max. – 15 tys. zł		Fundacja Banku Zachodniego WBK	instytucje lub organizacje społeczne, które zajmują się pracą z młodzieżą lub na rzecz młodzieży
Konkurs grantowy	Tu mieszkam, tu zmieniam				

Typy projektów	Zagospodarowanie lokalnej przestrzeni publicznej, poprawa jej estetyki, czystości, funkcjonalności; poprawa jakości życia; zwiększenie zaangażowania społecznego w kulturę i sztukę; ochrona zabytków, pielęgnowanie i tworzenie miejsc pamięci; ochrona środowiska naturalnego				
	Oś priorytetowa I – CZŁOWIEK. Cel operacyjny 1 – Tożsamość. Oś priorytetowa II – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 2 – Infrastruktura	4; 7; 10 tys. zł		Fundacja Banku Zachodniego WBK	organizacje lub instytucje niekomercyjne, posiadające osobowość prawną
Fundacja KGHM Polska Miedź					
Obszary wsparcia	Zdrowie i bezpieczeństwo, sport i rekreacja, nauka i edukacja, kultura i tradycje				
nabór ciągły	Oś priorytetowa II - PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 1 – Produkty	min. – nie, max. – nie		Fundacja KGHM Polska Miedź	instytucje, organizacje
Fundacja PGNiG im. Ignacego Łukasiewicza					
Obszary wsparcia	Wsparcie inicjatyw w obszarze: sport, kultura i sztuka, nauka i edukacja, akcje społeczne				
	Oś priorytetowa II – PRZESTRZEŃ. Cel operacyjny 1 – Produkty	min. – nie, max. – nie		Fundacja PGNiG	fundacje, stowarzyszenia, szkoły, młodzieżowe kluby sportowe, biblioteki, szpitale, JST

VI. MONITORING WDRAŻANIA STRATEGII

Podstawowym miernikiem słuszności i trafności założeń realizacyjnych przyjętych w strategii rozwoju turystyki w powiecie gryfińskim do 2020 roku będzie stopień osiągnięcia bądź też nieosiągnięcia założonych i wdrażanych celów strategicznych. Monitoring wdrażania strategii będzie prowadzony na podstawie analizy gromadzonych danych statystycznych oraz m.in. za pomocą badań ankietowych prowadzonych wśród turystów i gminnych jednostek samorządowych wchodzących w skład powiatu gryfińskiego. Monitoring będzie prowadzony okresowo. Sposób i cykliczność prowadzenia monitoringu określi Starostwo Powiatowe w Gryfinie, które może również określić podmiot odpowiedzialny za monitoring, np. zewnętrzny podmiot (np. firma) specjalistyczny, zespół pracowników Starostwa Powiatowego wyznaczony przez Starostę, zespół mieszany (powołanie zespołu składającego się np. np. przedstawicieli podmiotu zewnętrznego, przedstawicieli Staro-

stwa, przedstawicieli gmin itp.). Poza monitoringiem powinno przeprowadzić się również ewaluację jako proces pomiaru osiągniętego rezultatu i oceny skuteczności wykorzystania tych środków, które zostały użyte do realizacji zamierzonych celów poprzez odpowiedź na następujące pytania: Czy cele i zamierzenia zostały osiągnięte? oraz Czy zostały użyte właściwe środki i czy zostały one wykorzystane we właściwy sposób? Ewaluacja odpowie więc na konkretne pytanie, czy podjęte decyzje były prawidłowe, a także pomoże gromadzić informacje konieczne do podejmowania właściwych kolejnych przyszłych decyzji operacyjnych i strategicznych. Dzięki ewaluacji można porównać ostateczne rezultaty strategii rozwoju turystyki w powiecie gryfińskim z założonymi celami oraz określić poziom współpracy i zaangażowania podmiotów odpowiedzialnych za realizację niniejszej strategii.

Monitoring wdrażania strategii powinien mieć następujący przebieg:

- a) opracowanie systemu monitorowania procesu osiągnięcia założonych celów określonych w strategii,
- b) powiązanie dokumentów operacyjnych dotyczących rozwoju turystyki przygotowywanych w powiecie ze strategią i jej celami, w tym monitorowanie rozbieżności i ich niwelowanie,
- c) powierzenie i przyporządkowanie odpowiednim jednostkom organizacyjnym starostwa konkretnych zadań do zrealizowania wynikających ze strategii,
- d) opracowanie schematu współpracy ze wszystkimi gminami w zakresie wdrażania strategii,
- e) przyporządkowanie właściwym gminom odpowiedzialność za zadania i rozwój poszczególnych elementów składowych gryfińskiego produktu turystycznego oraz określenie współodpowiedzialności za funkcjonowanie klastra i realizację strategii,
- f) przypisanie pracownikom Wydziału Edukacji, Kultury, Sportu i Turystyki Starostwa Powiatowego w Gryfinie zadań z zakresu stałego gromadzenia oraz weryfikowania danych dotyczących istotnych parametrów ważnych dla wdrażanej strategii oraz cykliczne przygotowywanie raportów opisujących przebieg realizacji przyjętych celów,
- g) pracownicy wspomnianego wydziału powinni obserwować i monitorować funkcjonowanie lokalnego rynku turystycznego, na obszarze którego realizowana jest strategia, oraz działania proturystyczne, jakie będą podejmowane w poszczególnych gminach, a które są ściśle związane z realizacją strategii,
- h) opracowanie schematu monitoringu różnego rodzaju ryzyk, które mogą się pojawić w związku z realizacją strategii,
- i) opracowanie planu terminów realizacji strategii, przypisanie odpowiedzialności wraz z identyfikacją źródeł finansowania przedsięwzięć o charakterze turystycznym, a także szczegółowy monitoring wskaźników osiągnięcia zakładanych efektów.

VII. SPIS LITERATURY, ŹRÓDEŁ I RAPORTÓW Z BADAŃ

1. Babbie E., 2007, *Badania Społeczne w praktyce*, PWN, Warszawa.
2. Głębiński Z., 2008, *Szkolny ruch turystyczno-krajoznawczy jako czynnik kształtowania tożsamości regionalnej na przykładzie województwa zachodniopomorskiego*, Wydawnictwo Forum Turystyki Regionów, Szczecin.
3. Dadacz K., 2015, *Analiza rozwoju turystyki na przykładzie gminy Gryfino*, Praca magisterska, WNoZ US, Szczecin.
4. Drażkiewicz J., 2009, *Miejsce turystyki w zadaniach gminnego samorządu terytorialnego w Polsce*, „Rocznik Żyrardowski” 7, www.mazowsze.hist.pl.
5. Duda M., Duda T., 2008, *Dolina Dolnej Odry. Przewodnik turystyczny dla aktywnych*, wyd. Region, Gdynia.
6. Duda T., 2010, *Powiat gryfiński. Zeszyt krajoznawczo-metodyczny*, wyd. Forum Turystyki Regionów, Szczecin.
7. Duda T. (red.) i in., 2014, *Kanon krajoznawczy województwa zachodniopomorskiego*, wyd. AFR dudowie.pl, Szczecin.
8. Duda T., 2015, *Poznajemy parki krajobrazowe Pomorza Zachodniego*, mapy, wyd. Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin.
9. Jasnowska J. (red.), 2002, *Dolina Dolnej Odry. Monografia przyrodnicza parku krajobrazowego*, wyd. STN, Szczecin.
10. Kołosowski P. (red.), 2009, *Dzieje Gryfina i okolic*, wyd. BP Gryfino.
11. Lisek-Michalska J., Daniłowicz P. (red.), 2007, *Zogniskowany wywiad grupowy. Studia nad metodą*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. Łódź.
12. Maison D., 2001, *Zogniskowane wywiady grupowe. Jakościowa metoda badań marketingowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
13. Rymar E., 2012, *Z dawnych dziejów przyodrzańskiej Nowej Marchii*, wyd. Stowarzyszenie Terra Incognita, Chojna.
14. Szostak D., Panasiuk A., 2004, *Kształtowanie lokalnej polityki turystycznej na przykładzie miejscowości nadmorskich*, [w:] Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 402, Ekonomiczne Problemy Turystyki nr 5, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
15. Szostak D., 2005, *Strategie rynkowe w turystyce*. Rozdział 11 [w:] *Marketing usług turystycznych*, red. A. Panasiuk, PWN, Warszawa.
16. Szostak D., 2006, *Klaster jako narzędzie podnoszenia konkurencyjności i innowacyjności regionalnej gospodarki turystycznej* [w:] *Gospodarka turystyczna w regionie*, red. A. Rapacz, Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu, Jelenia Góra.

17. Szostak D., 2008, *Kreowanie i promocja markowych produktów turystycznych – wybrane zagadnienia* [w:] *Marketing przyszłości*. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 511, Ekonomiczne Problemy Usług nr 26, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
18. Szostak D., Milewski D., 2009, *Koncepcja budowy produktu turystyczno-rekreacyjnego gminy Kolbaskowo w oparciu o „Trójkąt turystycznych możliwości: sport – rekreacja – aktywny wypoczynek*, Problemy Turystyki i Rekreacji nr 2, Wydział Nauk o Ziemi, Szczecin.
19. Szostak D., 2010, *Kreowanie i rozwijanie obszarowego markowego produktu turystycznego na Pojezierzu Drawskim jako przykład działań proturystycznych*, Problemy Turystyki i Rekreacji nr 3, Wydział Nauk o Ziemi, Szczecin.
20. Szostak D., 2014, *Środowisko przyrodnicze a lokalna polityka turystyczna w gminie uwzględniająca działania chroniące naturę – wprowadzenie do problematyki*, WNoZ US, Szczecin.